

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Tuzlanski kanton

STRATEGIJA RAZVOJA TUZLANSKOG KANTONA

za period 2016.-2020. godina

EKONOMSKI RAZVOJ

DRUŠTVENI RAZVOJ

ZAŠTITA OKOLIŠA

Decembar 2015.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Empowered lives.
Resilient nations.

CENTAR ZA RAZVOJ I PODRŠKU

STRATEGIJA RAZVOJA TUZLANSKOG KANTONA ZA PERIOD 2016. – 2020. godina.

Tuzla, Novembar 2015.

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona je izrađena uz podršku Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDPA), zajedničke inicijative Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP) u BiH.

Stavovi i mišljenja izneseni u dokumentu ne odražavaju nužno stavove i mišljenja Vlade Švicarske ili UNDP-a.

Princip jednakopravnosti spolova je integriran u dokument kao jedan od temeljnih principa. S tim u vezi, pojedini izrazi koji se koriste u muškom rodu (npr. premijer, načelnik, i sl.) su neutralni i odnose se i na muškarce i na žene.

SADRŽAJ

Uvod.....	4
Metodologija kreiranja strategije.....	5
1. STRATEŠKA PLATFORMA	6
1.1. Izvod iz socio-ekonomske analize	6
1.1.1. Geografske, prirodne i kulturno-historijske karakteristike	6
1.1.2. Demografske karakteristike i kretanja	8
1.1.3. Pregled stanja i kretanja u privredi Tuzlanskog kantona	9
1.1.4. Poljoprivreda i šumarstvo	13
1.1.5. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada	15
1.1.6. Analiza budžeta	16
1.1.7. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja	18
1.1.8. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga.....	29
1.1.9. Stanje okoliša	34
1.2. Pregled unutrašnjih i vanjskih faktora	40
1.3. Strateško fokusiranje.....	43
1.4. Vizija razvoja	46
1.5. Strateški ciljevi	46
1.6. Prioriteti razvoja.....	48
1.7. Veza sa strateškim ciljevima, pravicima razvoja, planovima i zakonima viših nivoa.....	49
2. PROGRAMSKI OKVIR	53
2.1. Mjere po strateškim ciljevima	53
2.2. Indikativni finansijski i terminski okvir	111
2.3. Institucionalni i organizacijski okvir za provedbu strategije.....	117
2.4. Plan praćenja, izvještavanja, evaluacije i revizije strategije	120
Zahvale	122
PRILOZI	123
Prilog 1 – Operativni/Akcioni trogodišnji plan sa finansijskim okvirom.....	124
Prilog 2 – Makro indikatori razvoja	139
Prilog 3 – Sektorski indikatori razvoja	141
Prilog 4 - Procjena očekivanih rezultata sa pokazateljima	148

Uvod

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona 2016.–2020. godina je ključni strateško-planski dokument Tuzlanskog kantona, koji treba da podstiče njegov budući rast i razvoj. Strategija obuhvata ekonomski i društveni aspekt, ali i aspekte zaštite i unaprjeđenja okoliša i prostora. Izrađena je kao okvir za definisanje zajedničkih ciljeva, poticanja lokalnih snaga, ali i kao odgovor na izazove budućeg razvoja Kantona i sveukupnog života u njemu. Kao takva, Strategija razvoja Tuzlanskog kantona je u skladu sa strategijama i politikama na višim nivoima vlasti, i to prije svega sa Strategijom razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2010.-2020. godina, ali i sa drugim sektorskim strategijama viših nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini.

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2016.-2020. godina izrađena je od strane Kantonalnog odbora za razvoj (KOR), kojeg je imenovala Vlada Tuzlanskog kantona, uz podršku Partnerske grupe kao šireg konsultativnog tijela. Strategija predstavlja osnovu za izradu detaljnih planova i programa u pojedinim sektorima, kreira osnovu za praćenje napretka te potiče na saradnju i dogovor u planiranju različitih nivoa vlasti i društveno-ekonomskih partnera. Strategija je izrađena u okviru Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), koji predstavlja zajedničku inicijativu Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP), a provodi se u saradnji s Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, Federalnim ministarstvom pravde, Ministarstvom uprave i lokalne samouprave Republike Srpske i savezima općina/opština i gradova u oba entiteta.

Vizija razvoja, te strateški ciljevi razvoja kantona definirani su na period od 5 godina.

VIZIJA: „Tuzlanski kanton - otvorena, ekonomski atraktivna i društveno dinamična evropska regija, koja na prepoznatljiv način osigurava spoj industrijske tradicije, održivog razvoja i kvalitete života za svoje građane i ljude koji u njemu borave, rade i investiraju.“

Ova vizija ostvarit će se kroz postizanje ključnih razvojnih ciljeva:

1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona;
2. Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja;
3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom;
4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno saobraćajnu, vodnu i energetska;
5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.

Prihvatajući činjenicu da postavljanje ciljeva podrazumijeva ne samo odgovor na pitanje „šta“, već i „kako“, te da je odgovor na ovo pitanje od ključnog značaja za kvalitetnu implementaciju Strategije, Kantonalni odbor za razvoj (KOR) je izradio programski okvir i operativni/akcioni trogodišnji plan implementacije kojeg će Vlada Kantona usvajati svake godine i koji sa ostalim priložima predstavlja integrirani dio Strategije.

Bitno je naglasiti da Strategija obuhvata i listu prioriternih mjera u svakom sektoru, a koji omogućavaju dostizanje postavljenih ciljeva putem provođenja operativnih aktivnosti, čime se stvara osnova za sveukupnu implementaciju Strategije. Finansijski okvir za provođenje Strategije usklađen je sa mogućnostima budžeta i sa dostupnim izvorima financiranja u periodu do 2020. godine.

Preduslov kvalitetne i pravovremene implementacije Strategije jeste prepoznavanje njenog značaja od strane sveukupne lokalne zajednice i viših nivoa vlasti, ali i uspostavljanje Strategijom predviđenih mehanizama za njenu implementaciju, izvještavanje, ažuriranje i sveukupnu operacionalizaciju, a što je zadatak koji stoji pred Tuzlanskim kantonom u narednom periodu.

Metodologija kreiranja strategije

U izradi strategije razvoja Tuzlanskog kantona korištena je standardizovana Metodologija za planiranje razvoja kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. Metodologija definira principe planiranja razvoja kantona; obuhvat, minimalne integrativne elemente i vremenski okvir strategija razvoja kantona; procese i ključne faze izrade, provedbe, monitoringa i evaluacije strateških dokumenata. Svrha metodologije je sistematizacija i operacionalizacija strateškog planiranja na kantonalnom nivou gdje je kantonalna administracija nosilac procesa izrade i implementacije strategije, uz maksimalno uključivanje i svih drugih aktera života u lokalnoj zajednici.

Vodeći principi na kojima se zasniva Strategija razvoja Tuzlanskog kantona su održivost i socijalna uključenost. Održivost kao princip integriše ekonomski i aspekt zaštite okoliša, dok princip socijalne uključenosti podrazumijeva jednake prilike za sve i pravičnost u smislu identifikovanja potreba i interesa marginaliziranih i socijalno isključenih grupa stanovništva. Nadalje, Strategiju razvoja karakterišu integracija (što znači da su ekonomski, društveni i aspekt zaštite okoliša posmatrani kao neodvojivi dijelovi jedne cjeline) i participacija (svi zainteresirani akteri su angažovani i doprinijeli su izradi Strategije).

Proces izrade Strategije razvoja Tuzlanskog kantona započeo je potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Tuzlanskog kantona i UNDP-a 2014. godine, kojim je definirana saradnja u okviru podrške putem ILDP-a. Nakon potpisivanja memoranduma uslijedilo je formiranje radnih tijela – Kantonalnog odbora za razvoj (KOR) i Partnerske grupe (PG). Proces je operativno vodio Kantonalni odbor za razvoj, a u samom procesu stvoreni su mehanizmi za snažno učešće svih zainteresiranih strana, dominantno kroz rad Partnerske grupe – konsultativnog tijela kojeg su činili predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora.

Polazna tačka za izradu Strategije razvoja Tuzlanskog kantona bila je analiza postojećih strateških dokumenata, nivoa njihove realizacije, te stepena razvoja ljudskih potencijala neophodnih za izradu i implementaciju strategije. Noseći i najvažniji dio Strategije predstavlja njen strateški dio, tj. strateška platforma, a koja obuhvata izvod iz socio-ekonomske analize¹, SWOT analizu, strateške fokuse, viziju razvoja i strateške ciljeve i prioritete razvoja, kao i veze sa drugim planskim dokumentima. Programski okvir strategije, koji obuhvata aspekte ekonomije, društva i zaštite okoliša, izrađen je od strane sektorskih grupa koje su bile sastavljene dominantno od članova KOR-a, a obuhvata pregled mjera po strateškim ciljevima, indikativni finansijski i terminski okvir, institucionalni i organizacijski okvir za provedbu strategije, kao i plan praćenja, izvještavanja, evaluacije i revizije strategije.

U završnom dijelu procesa, Kantonalni odbor za razvoj je objedinio i uskladio sektorske dokumente, te izradio okvirne trogodišnje planove implementacije, uključujući i plan razvoja organizacionih kapaciteta i ljudskih potencijala neophodnih za proces implementacije Strategije. Kako bi se omogućila efikasna implementacija Strategije, finansijski okvir Strategije i dokument okvirnog budžeta 2016.-2018. su u potpunosti usklađeni.

Tehničku podršku Kantonalnom odboru za razvoj u sklopu ILDP projekta pružio je Centar za razvoj i podršku (CRP) iz Tuzle.

¹ Cjelovita verzija socio-ekonomske analize dostupna je na:
http://www.vladatk.kim.ba/Vlada/Novosti_2014/Strateska_platforma_za_Tuzlanski_kanton.pdf

1. STRATEŠKA PLATFORMA

Stratešku platformu čine izvod iz socio-ekonomske analize, SWOT analiza ili pregled unutrašnjih i vanjskih faktora razvoja, strateški pravci ili fokusi razvoja koje nadograđuje vizija razvoja. Iz tako postavljenih osnova izvedeni su strateški ciljevi sa svojim pokazateljima uticaja, prioriteta po svakom strateškom cilju kao i veze sa planskim dokumentima na višim nivoima djelovanja.

1.1. Izvod iz socio-ekonomske analize

1.1.1. Geografske, prirodne i kulturno-historijske karakteristike

Bosna i Hercegovina po svom ustavnom i administrativnom uređenju se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republike Srpske (RS). Po Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine kantoni su administrativno-teritorijalne jedinice. Jedan od deset kantona u FBiH je i Tuzlanski kanton (TK). Područje Tuzlanskog kantona uključuje Grad Tuzla i dvanaest općina: Banovići,

Čelić, Doboј-Istok, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Srebrenik, Teočak i Živinice. Tuzlanski kanton zauzima površinu od 2.652 km², odnosno 10,17% teritorije FBiH ili 5,18% teritorije Bosne i Hercegovine. Sjedište kantona je Grad Tuzla, koji je kulturni, univerzitetski i medicinsko-klinički centar ove regije, prema kojoj gravitiraju ostala općinska područja.

Gledajući s aspekta smanjenja rizika od katastrofa važno je reći da Tuzlanski kanton obuhvata prostore tuzlanske kotline, gornjeg i donjeg Podrinja, te gornjeg i donjeg sliva rijeke Spreče. Područje Tuzlanskog Kantona predstavlja jednu od najvećih depresija u unutrašnjosti Dinarida, u dinarskom smjeru sjeverozapad – jugoistok u dužini od oko 70 km i širini od 20 do 50 km.

Po pitanju reljefa Tuzlanski Kanton pretežno je brežuljkast. Ravničarski dio do 300 metara nadmorske visine, čini 10,9% zemljišta, brdski dio između 300 i 700 metara 78,3%, a planinski iznad 700 metara 10,8% zemljišta. Najviša nadmorska visina iznosi 1328 metara.

Na područjima, nižim od 200 m.n.m., u sjevernom i sjeverozapadnom dijelu TK, spuštaju se površine oko rijeke Spreče, Jale i drugih rijeka, sve do hidroakumulacije (u daljem tekstu HA) «Modrac», gdje su izmjerene najniže nadmorske visine: na Spreči 190 m.n.m. i na HA «Modrac» i Jali 198 m.n.m.

Područje Tuzlanskog Kantona ima složenu geološku strukturu tla (pretežno laporovito-glinoviti i pjeskoviti sedimenti) koju karakteriziraju slaba fizičko-mehanička svojstva tla što se u nepovoljnim hidrološkim uslovima i u periodima sa dugotrajnim oborinama manifestuje u vidu nestabilnosti tla.

Spomenuti sastav i geomorfološka svojstva terena (blage do strme padine) u kombinaciji sa intenzivnom rudarskom aktivnošću, deforastacijom i nekontrolisanom urbanizacijom doveli su do pojave velikog broja registrovanih klizišta.

Imajući u vidu postojanje više značajnih tektonskih rasjeda na području Tuzlanskog kantona, stepen urbanizacije, spratnost zgrada i karakter zastupljene tehnologije (hemijska industrija, rudarstvo) kao i saznanja o nepoštivanju «aseizmičke» izgradnje građevinskih objekata može se reći da je ovaj kanton prilično seizmički ugroženo područje.

S obzirom na prethodno navedeno zaključak je da je cijelo područje Tuzlanskog kantona osjetljivo na katastrofe uzrokovane prirodnim opasnostima.

Tuzlanski kanton ima povoljan geoprometni položaj uz magistralne drumske i željezničke pravce u smjerovima sjever-jug i istok-zapad i predstavlja prirodnu saobraćajnu raskršnicu za šire područje jugoistočne i srednje Evrope. TK nema plovnih vodenih površina osim jezera Modrac koje ima ograničeno korištenje plovnih sredstava.

Područje TK raspolaže s različitim prirodnim resursima (rude, minerali, zemljište, šume, vode), ali su oni značajni više sa stanovišta aspekta kvantiteta nego njihovog kvaliteta. Dva najekonomičnija resursa su ugalj i kamena so.

Od energetske mineralne sirovine u TK zastupljeni su: ugalj (više vrsta), pojave nafte, termalne i termomineralne vode. Eksploatacione rezerve mineralnih sirovina gledano u cjelini, nisu dovoljno izučene i poznate na području TK. Od ugljeva na području Kantona zastupljeni su: lignitski ugalj, mrki i kameni ugalj. Eksploatacione rezerve uglja lignita procijenjene su na 266.689.000 t i raspoređene su na području Tuzle, Živinica i Lukavca. Lignit se trenutno eksploatiše u području krekanskog bazena. Eksploatacione rezerve mrkog uglja procijenjene su na 220.000.000 t i raspoređene su na području Banovića i Živinica. Kameniti ugalj se ne eksploatiše, a izdanci kamenih ugljeva nalaze se u zapadnoj, središnjoj i istočnoj Majevisi.

Značajan prirodni mineralni resurs je i kamena so. Geološke ili potencijalne rezerve slanice procijenjene su na 374.377.552 m³ dok su eksploatacione rezerve 184.549.326 m³ i raspoređene su na području Tuzle. Treba naglasiti da je proizvodnja slanice u stalnom porastu radi sve većih potreba prerađivačkih kapaciteta, prvenstveno hemijske industrije, što je vidljivo iz proizvodnih rezultata za period 2007. – 2013. godina, koji su u porastu za 80%.

Najveća ležišta kvarcnog pijeska u BiH, se nalaze u TK, uglavnom na terenima krekanske sinklinale i u okolini Gračanice. Geološke ili potencijalne rezerve kvarcnog pijeska procijenjene su na 14.600.632 t. Na području TK prisutne su razne vrste krečnjaka u kojima se eksploatiše krečnjak u više od desetak kamenoloma procijenjene su na 62.280.213 m³ koje su raspoređene na području Gračanice, Lukavca, Srebrenika, Živinica i Kladnja. Na terenima TK poznat je veći broj različitih vrsta mineralnih i termomineralnih voda, najviše zastupljenih u općinama: Kladanj, Gračanica, Srebrenik, Gradačac, Tuzla, Kalesija i Teočak.

Od ukupne površine Kantona poljoprivredna zemljišta čine 47,3%, dok šumska zauzimaju 49,6% ukupnog zemljišnog fonda. Najveći dio kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta je na područjima općina Gradačac, Srebrenik i Gračanica. Udio kvalitetnog zemljišta (od I-III kategorije) je 15,8% ukupnog poljoprivrednog zemljišta, što ukazuje na potrebu njegovog racionalnog iskorištavanja. Šume se nalaze uglavnom u planinskom pojasu (planine Konjuh, Javor i Majevisa). Ukupna zaliha drvne mase je procijenjena na 17,546 miliona kubnih metara. S obzirom da gotovo polovinu ukupnog područja Tuzlanskog Kantona čine šumska područja (više od 130.000 ha) koji u kombinaciji sa razmještajem industrijskih građevina i kompleksa unutar i u neposrednoj blizini urbanih naselja, blizinom pogona

namjenske industrije, pozicijom elektroenergetskih postrojenja, brojnim izletištima u šumskim područjima i drugim bitnim faktorima sa aspekta zaštite od požara i tehnoloških eksplozija, Tuzlanski Kanton spada među najugroženije prostore unutar BiH.

Vještačka akumulacija Modrac sa površinom 1.710 ha i maksimalnom dubinom 17,0 metara predstavlja najznačajniji vodni resurs TK. Modrac osigurava tehnološku vodu za industrije Tuzle i Lukavca, a od izgradnje fabrike vode, 2007. godine i pitku vodu za grad Tuzla i općinu Živinice. Pored ove akumulacije, na području općine Teočak nalazi se jezero Sniježnica površine 103 ha maksimalne dubine 46,0 metara. Na području TK su i jezera Hazna i Vidara u Gradačcu, izgrađena zbog zaštite naselja i osiguranje vode za domaćinstva. Najveći i najznačajniji vodotok je rijeka Spreča, čiji sliv obuhvata područja općina Kalesija, Banovići, Živinice, Lukavac, Tuzla, Gračanica i dio Kladnja. Svi vodotoci na području TK imaju bujični karakter. Intenzivni privredni razvoj, posebno rudarstva i bazne industrije, uticao je na prekomjerno i nekontrolirano zagađivanje voda, što značajno umanjuje stepen iskoristivosti postojećih resursa.

Kao rezultat djelovanja bujičnih riječnih tokova, koji su intenzivniji u proljeće za vrijeme otapanja snijega na okolnim planinama i u jesen kada se na ovom području registruju velike količine kišnih padavina Tuzlanski Kanton bilježi česte poplave koje također budu izazvane uslijed izljevanja velikih voda iz prirodnih i vještačkih vodotoka i hidroakumulacija, preljevanje voda preko odbrambenih nasipa i brana (na Hidro Akumulaciji Modrac često dolazi do preljevanja vode preko krune brane i to više puta godišnje dok se na ostalim akumulacijama ta pojava rjeđe bilježi).

Kanton posjeduje veći broj vrijednih područja kulturno-historijskog naslijeđa. Sigurno da je centralno mjesto samog Kantona grad Tuzla sa svojim širim područjem. Radi se o širokom spektru spomeničkog inventara koji pripada kulturnom krugu različitog etničkog i religioznog sistema vrijednosti koje su na ovom prostoru ostavljale razne civilizacije: Iliri, Kelti, Rimljani, Starosloveni, Bizanti, te Otomansko Carstvo i Austrougarska monarhija. U tom kontekstu se mogu razmatrati: arheološka naslijeđa iz prahistorijskog, antičkog i srednjovjekovnog perioda, srednjovjekovni gradovi, stećci, građevine sakralne arhitekture. Kulturno-historijski spomenici su smješteni na prostorima svih općina i grada Tuzle. Najveći i najstariji arheološki lokalitet je uže područje grada Tuzle (sojeničko naselje iz neolita), dok je u historijskom i društvenom miljeu srednjovjekovne bosanske države nastala karakteristična kulturna pojava Bosne, raširena na TK – stećci, te Kameni grad u Srebreniku i Kula u Gradačcu.

1.1.2. Demografske karakteristike i kretanja

Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva provedenog u BiH u 2013. godini na području TK živi ukupno 477.278 stanovnika, što čini 20,12% stanovnika FBiH odnosno 12,58% stanovnika BiH. Gustoća naseljenosti u TK u 2013. godini iznosi 188 stan/km² i po tom podatku TK spada u kategoriju gusto naseljenih kantona i znatno je veći od prosjeka naseljenosti u Federaciji BiH (90 stan/km²) i BiH (75 stan/km²). Najgušće naseljeno područje u Kantonu je grad Tuzla (448 stan/km²). Prema podacima iz 1991. godine prostorni raspored stanovništva je takav da od ukupnog broja stanovnika, 31% predstavlja urbano, a 69% ruralno stanovništvo.

Najveći broj od ukupnog broja stanovnika (70%) predstavlja grupa stanovništva od 15 do 64 godina starosti, što istovremeno predstavlja i ukupno radno sposobno stanovništvo. Stanovnika od 0 do 14 godina starosti ima 17%, a ostatak od 13% čini stanovništvo od 65 godina i više. Udio od 70% radno sposobnog stanovništva predstavlja dobru osnovu za razvoj Kantona.

U periodu od 2007. do 2013. godine u TK je ostvaren pozitivan prirodni priraštaj sa tendencijom smanjenja broja rođenih u posljednjim godinama. S obzirom na spol zabilježen je nešto veći broj novorođene djece muškog spola.

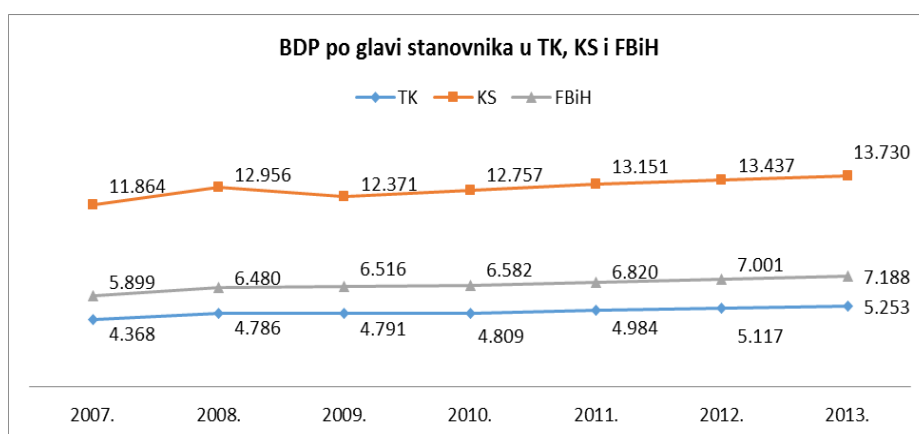
U periodu od 2007. do 2014. godine TK je napustilo (iseljeno je) ukupno 29.236 stanovnika odnosno u istom periodu je doseljeno ukupno 25.173 stanovnika. Najveći broj stanovnika se odselio u ostale kantone u FBiH i inostranstvo, a u Tuzlanski kanton se doselio najveći broj stanovnika iz ostalih kantona FBiH. Dakle, prisutan je negativan migracijski saldo koji iznosi -4.063 stanovnika. Specifično, kada je riječ o migracijama stanovništva u inostranstvo, poseban problem u evidentiranju migracija pokazuju neuređeni podaci. U konačnici, podaci ukazuju da registrovani odlasci u odnosu na sveukupno iseljništvo iznose 6%. Promatrano prema starosnoj dobi iseljenog stanovništva, 19% se odnosi na stanovništvo starosne dobi od 20 do 24, 18% u dobi 25 – 29, te 10% u dobi 30 – 34 godine. Na osnovu podataka dostavljenih 2012. godine od strane osam općina (Čelić, Doboj Istok, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Sapna, Teočak i Živinice) TK, procjenjuje se da je iz navedenih općina u zemlje Evropske unije i Sjedinjene Američke Države iseljeno oko 21.000 stanovnika. Prema istom izvoru, značajniji broj iseljenika integriranih u zemljama prijema potiče iz Kalesije (2.500) i Sapne (2.219), što se dijelom odnosi na iseljništvo prve generacije, inicirane ekonomskim razlozima.

Osnovni problemi koji opisuju demografska kretanja na području Tuzlanskog kantona su: negativan migracijski saldo, napuštanje sela i pritisak na gradska sjedišta kao i pad broja novorođene djece.

1.1.3. Pregled stanja i kretanja u privredi Tuzlanskog kantona

Pokazatelji razvoja

U 2013. godini, bruto domaći proizvod (BDP) u TK iznosio je 2.620.858.000 KM, što predstavlja učešće u BDP-u Federacije BiH od 15,6%. BDP po glavi stanovnika iznosio je 5.253 KM, te je za 27% ispod

BDP-a po glavi stanovnika FBiH. Bruto domaći proizvod TK je rastao u periodu 2007.-2013. godina uz prosječnu stopu rasta od 3,2%. Međutim, ono što predstavlja izazov u okvirima FBiH i u poređenju sa ostalim kantonima jeste kontinuirano

loša pozicija BDP-a po glavi stanovnika Tuzlanskog kantona. Uzimajući u obzir sve kantone u FBiH i odgovarajuće BDP-e po glavi stanovnika dolazi se do podatka da je tokom 2007. i 2008. godine TK zauzimao 6 poziciju od 10 (kantona), da bi od 2011. do 2014. zauzeo 8 poziciju gdje iza TK ostaju Srednjobosanski i Unsko-sanski kanton. Zbog činjenice da su Kanton Sarajevo i Tuzlanski kanton najmnogoljudniji kantoni u FBiH, pa su time i usporedivi, može se uočiti da je BDP po glavi stanovnika Kantona Sarajevo u prosjeku veći za 2,65 puta od BDP-a po glavi stanovnika Tuzlanskog kantona.

Federalni zavod za programiranje razvoja, kao institucija odgovorna za cjelokupan proces strateškog planiranja u Federaciji BiH, analizira razvijenost kantona spram nivoa razvijenosti prosjeka Federacije BiH i to iskazuje indeksom razvijenosti. Indeks razvijenosti Tuzlanskog kantona u 2013. godini je za 1,5% veći od prosjeka Federacije, te TK prema razvijenosti zauzima četvrto mjesto od deset kantona FBiH.

Vanjskotrgovinska razmjena Tuzlanskog kantona

Vanjskotrgovinski bilans Tuzlanskog kantona karakterizira vanjskotrgovinski deficit, međutim zbog činjenice da izvoz iz TK raste po većoj stopi od uvoza, prisutan je trend smanjenja vanjskotrgovinskog deficita koji se kreće oko 240 miliona KM. Tuzlanski kanton je značajan učesnik u vanjskotrgovinskoj

razmjeni na nivou FBiH i BiH. U 2013. godini TK je učestvovao u izvozu 18,48% čime je na trećem mjestu u FBiH, dok je u ukupnom uvozu FBiH, učestvovao sa 13,14%. Pokrivenost uvoza izvozom Tuzlanskog kantona je značajno iznad federalnog i državnog nivoa i u 2013. godini je iznosio 81,1%. Najznačajniji izvozni proizvodi TK su karbonati i peroksidkarbonati (perkarbonati), dijelovi za motore i koks, sa pojedinačnim iznosima izvoza preko 100 miliona KM, dok su najznačajniji uvozni proizvodi u TK kameni uglj koji se koristi za proizvodnju koksa, zračne ili vakumske pumpe i lijekovi.

Industrijska proizvodnja

U 2013. godini na području TK, posmatrano po klasifikaciji proizvoda najznačajniji rast proizvodnje, od 20,2%, zabilježen je u kategoriji trajnih proizvoda za široku potrošnju (namještaj, mašine, električni aparati i autodijelovi), u odnosu na isti period prethodne godine. S druge strane, pad proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu zabilježen je u kategoriji netrajnih proizvoda za široku potrošnju (hrana i piće, duhan, odjeća, obuća, lijekovi) od 3%. Posmatrajući prema područjima i oblastima klasifikacije djelatnosti (KD) u 2013. godini na području TK, rast proizvodnje u odnosu na isti period prethodne godine zabilježen je u prerađivačkoj industriji (4,7%), te proizvodnji, snabdijevanju električnom energijom, gasom i vodom (13,6%). Pad proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu zabilježen je u djelatnosti vađenja ruda i kamena (12,6%). Učešće industrijske proizvodnje Tuzlanskog kantona iznosi, u prosjeku, 28,4% ukupne industrijske proizvodnje FBiH. Po tome, industrijska proizvodnja Tuzlanskog kantona, kontinuirano iz godine u godinu, najviše doprinosi industrijskoj proizvodnji FBiH. Iza Tuzlanskog kantona nalaze se Kanton Sarajevo i Zeničko-dobojski kanton.

Investicije

Ostvarene investicije u nova stalna sredstva po namjeni ulaganja i tehničkoj strukturi se odnose na investiranje na teritoriji TK i djelatnostima kojima su investicije stvarno namijenjene, bez obzira na to u kojoj je djelatnosti registrovan investitor i gdje mu se nalazi sjedište. Ovaj princip je najrelevantniji kada su u pitanju kantoni. U periodu 2007.-2013. godina, ostvarene investicije u nova stalna sredstva po navedenom principu u TK iznose od 493.781.000 KM dok je taj iznos u 2013. godini na nivou od 434.652.000 KM. Posmatrajući namjenu ulaganja prema sektorima najviši iznos ostvarenih investicija odnosio se na djelatnosti prerađivačke industrije, vađenja rude i kamena, proizvodnje i opskrbe električnom energijom, plinom i vodom, trgovine na veliko i malo i građevinarstva.

Direktna strana ulaganja

U periodu 2011. - 2013. godina, iznos stranih ulaganja u TK bio je 62.303.082 KM, od čega najviše u 2012. godini kada je ukupan iznos direktnih stranih ulaganja u Kantonu iznosio 34.819.316 KM ponajviše zahvaljujući značajnim stranim investicijama na području općina Lukavac i Gradačac. U 2013. godini najviši iznos direktnih stranih ulaganja zabilježen je u Tuzli, 33,49% od ukupnog iznosa direktnih stranih ulaganja u Kantonu u ovoj godini. Najveći investitor na području TK u periodu 2011.-2013. godina je Republika Turska sa 35.384.067 KM, a nakon čega slijedi Republika Njemačka sa 20.176.286 KM.

Analiza pravnih osoba i privrednih subjekata

Broj registriranih pravnih osoba u TK je u kontinuiranom porastu u periodu 2007.-2013. godina. Prema vrsti djelatnosti, najveći broj registriranih pravnih lica u 2013. godini odnosi se na djelatnosti trgovine na veliko i malo i održavanje (2.329 ili 27,7%), zatim ostale društvene, socijalne i osobne uslužne aktivnosti (1.865 ili 22,2%) te prerađivačku industriju 1.063 ili 12,65%. Najmanji broj pravnih osoba u 2013. godini zabilježen je u djelatnostima eksteritorijalne organizacije i tijela (1 ili 0,01%) te ribarstva (3 ili 0,04%).

Na području TK u 2013. godini poslovalo je ukupno 3.429 privrednih društava čijom strukturom preovladavaju mala i srednja preduzeća (99%) i 10.723 obrta što čini ukupan broj privrednih subjekata od 14.152. Struktura privrednih društava predstavljena je tabelom.

Godina	Broj privrednih društava	Broj privrednih društava /1000 stanovnika	Broj privrednih društava na km ²
2011.	3.636	7,28	1,37
2012.	3.828	7,67	1,45
2013.	3.492	7,00	1,32

Uspoređujući ove podatke sa podacima koji se odnose na FBiH uočavamo nešto bolje stanje u TK u pogledu prostorne raspoređenosti privrednih društava u odnosu na FBiH u kojoj broj privrednih društava na 1 km² ne prelazi 1 (tačnije 0,8) dok je u prosjeku na 1.000 stanovnika registrovano 8,7 privrednih društava.

Za razliku od privrednih društava, sektor obrtništva u TK doživljava kontinuiran rast od 2007. godine, te je tako na području TK poslovalo ukupno 10.723 obrta. Na području TK na 1.000 stanovnika registrovano je u prosjeku 20 obrta, s tim što se taj prosjek neznatno povećava sa kontinuiranim rastom broja obrta na području TK, i ovaj prosjek je na približnom nivou kao prosjek u FBiH (21,68). Sa druge strane, po rasprostranjenosti obrta po km² TK bilježi viši prosjek u odnosu na FBiH gdje su u prosjeku na 1 km² registrovana cca. 2 obrta, dok je u TK u prosjeku na 1 km² registrovano 4 obrta. S obzirom na spolnu strukturu aktivnih obrta na području TK u 2013. godini, možemo zaključiti da preovladavaju obrti u vlasništvu osoba muškog spola gdje je od ukupnog broja aktivnih obrta 67,67% u vlasništvu muškaraca, a 32,08% u vlasništvu osoba ženskog spola.

Broj novoregistriranih privrednih društava u TK je veći od broja zatvorenih/odjavljenih privrednih društava na godišnjem nivou, osim u 2010. godini kada je bio obrnut slučaj. Broj novoregistriranih privrednih društava u 2013. godini je manji za 23 privredna društava ili 11,79% u odnosu na broj novoregistriranih privrednih društava u 2012. godini.

Zaposlenost u privrednim društvima i obrtima

Privredna društva TK nosioci su privrednog razvoja i novog zapošljavanja na kantonu, te je u 3.492 privredna društva u 2013. godini bilo zaposleno ukupno 54.710 radnika što čini cca. 68% od ukupnog broja zaposlenih na kantonu. Sa padom broja privrednih društava zabilježen je i pad broja zaposlenih u ovim oblicima poslovnih subjekata TK. Posmatrajući sektorsku strukturu privrednih društava, najveći broj zaposlenika zastupljen je u privrednim društvima prerađivačke industrije, koji je u 2013. godini iznosio 16.856, zatim djelatnosti trgovine na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala sa 10.563 zaposlenika, te vađenja ruda i kamena sa 8.552 zaposlenika. Nažalost, u sve tri djelatnosti privrednih društava sa najvećim brojem zaposlenih došlo je do pada ovog pokazatelja u odnosu na 2012. godinu.

Od 9.449 aktivnih obrta na području TK u 2013. godini, najveći broj njih ima do 5 zaposlenih, tačnije 99,34% obrta na području TK ima do 5 zaposlenih. Po dva zaposlenika imaju 364 obrta, odnosno 3,85%, dok 159 odnosno 1,68% obrta ima 3 zaposlena. Po četiri zaposlenika prisutna su u ukupno 80 aktivnih obrta, dok 5 zaposlenika ima 49 obrta. Od ukupnog broja aktivnih i doseljenih obrta, njih 0,61% odnosno 58 ima preko 5 zaposlenih. Dakle, u aktivnim obrtima na području Tuzlanskog kantona u 2013. godini bilo je zaposleno oko 11.000 osoba, ne računajući vlasnike obrta, što čini oko 12% od ukupnog broja zaposlenih na području Tuzlanskog kantona.

Prihodi i dobit privrednih društava

Ukupan prihod od prodaje koji su privredna društva na području TK ostvarila u 2013. godini iznosio je 5.046.893.610 KM i manji je u odnosu na 2012. godinu. Najviši prihod od prodaje u svim posmatranim godinama ostvarivala su privredna društva u djelatnosti trgovine na veliko i malo,

potom prerađivačka industrija, kao i privredna društva u djelatnosti vađenja ruda i kamena, građevinarstva, prijevoza i skladištenja, djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi i ostalim djelatnostima. Ukupan prihod od izvoza privrednih društava na području TK u 2013. godini iznosio je 919.842.013 KM ili oko 18%. Prihod od izvoza dominantno ostvaruje prerađivačka industrija, pri čemu je ovaj prihod iz prerađivačke industrije u 2013. godini iznosio 673.658.431 KM.

Ukupna dobit privrednih društava TK u 2013. godini iznosila je 68.603.559 KM, a ukoliko se posmatraju pojedinačne djelatnosti, najvišu dobit tokom perioda 2011.-2013. godina ostvarila su privredna društva iz djelatnosti trgovine na veliko i malo, građevinarstva te prijevoza i skladištenja.

Stanje poduzetničke infrastrukture na području Tuzlanskog kantona

U Gradu Tuzli i svim općinama TK poslovne zone su uspostavljene ili su u fazi iniciranja uspostave, izuzev općine Banovići. Na području TK prisutno je 18 poslovnih zona sa površinom od 518 ha i 313 preduzeća lociranih u njima. Poduzetnički inkubator je trenutno uspostavljen samo u Tuzli površine 9.500 m² sa 26 poslovnih subjekata koji trenutno obavljaju poslovne aktivnosti u okviru inkubatora. Na području općina Srebrenik i Kalesija planirana je uspostava Centara za podršku poduzetništvu s inkubacionim kapacitetima. Tehnološki parkovi se nalaze u Tuzli i (Biznis inovacije i tehnologije Tuzla - BIT Centar Tuzla) i Gračanici (MTTC d.o.o. Gračanica - Centar za napredne tehnologije). Tehnološki park u Tuzli zauzima 1700 m², i u njemu trenutno posluje 20 kompanija koje se bave informaciono-komunikacionim tehnologijama. MTTC Gračanica zauzima površinu od 200 m² i okuplja 20 kompanija. Trenutno nema aktivnih poslovnih klastera u Tuzlanskom kantonu.

Pregled stanja i kretanja u turizmu i ugostiteljstvu

Smještajni kapaciteti na prostoru Tuzlanskog kantona su neravnomjerno raspoređeni i pokazuju stvarnu sliku odnosa spram turističkih potencijala. Preko 41% smještajnih kapaciteta nalazi se na prostorima grada Tuzla, dok općine sa izrazitim turističkim potencijalima u sveukupnoj ponudi učestvuju sa skromnim kapacitetima, Gradačac 7%, Kladanj 6%, Banovići 6%, itd. Negativne strane nedostatka adekvatnog smještaja posebno su izražene prilikom organizacije većih sportskih, kulturnih i kongresnih dešavanja. Ne postoje mali obiteljski smještajni kapaciteti smještajni kapaciteti prilagođeni mlađoj populaciji skromnijeg uređenja, ali cjenovno prihvatljivi (hosteli), a uočljivo je i nepostojanje objekata sa smještajnim kapacitetima i ponudom za klijentelu koja raspolaže sa značajnim novčanim sredstvima i spadaju u kategoriju izuzetno zahtjevnih turista.

Nakon evidentnog pada broja dolazaka u 2010., 2011. i 2012.godini, u 2013. godini zabilježeno je povećanje od skoro 25% više posjetilaca na prostorima TK. Tokom 2013. godine broj turista koji je posjetio TK kretao se na nivou od oko 31.000. U 2013. godini turističku posjetu TK ostvarilo je 65% domaćih i 35% stranih turista. Što se tiče stranih turista, evidentno je da preovladavaju posjetioci iz zemalja neposrednog okruženja: Hrvatska, Srbija i Slovenija.

Što se tiče evidentiranog broja noćenja koje ostvare posjetioci na Tuzlanskom kantonu može se konstatovati da isti prati broj dolazaka, te da i on, nakon izraženijeg pada u 2010., 2011. i 2012.godini pokazuje trend povećanja u 2013. godini i iznosi oko 85.000 noćenja.

Prosječni godišnji ostvareni promet u ugostiteljstvu na području TK kreće se oko 23 miliona KM, s tim da je najviši zabilježen 2009. godine od gotovo 25 miliona KM a najniži je zabilježen tokom 2013. godine od nešto manje od 23 miliona KM.

Najznačajnije probleme sektora privrede predstavljaju nizak BDP po glavi stanovnika TK u odnosu na FBiH, problem vanjskotrgovinskog deficita TK, neravnomjerno učešće direktnih stranih ulaganja u općinama TK, smanjenje ukupnih prihoda i dobiti privrednih društava, nedovoljan broj poslovnih zona, poduzetničkih inkubatora i tehnoloških parkova, nedostatak kvalitetne hotelske ponude, nedovoljna promocija turističkih sadržaja, nedostatak stranih ulaganja dijelom i zbog nedovoljne

sigurnosti po pitanju zaštite od katastrofa od prirodnih opasnosti, premalen broj brendiranih destinacija, kao i neadekvatna turistička infrastruktura.

1.1.4. Poljoprivreda i šumarstvo

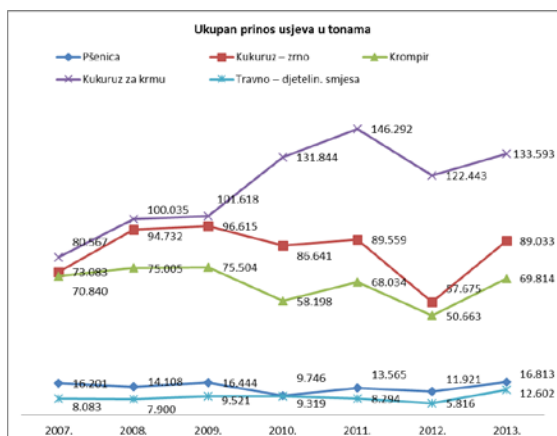
Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta na području Kantona iznosi 125.408,16 ha, od čega je površina obradivog zemljišta 114.102,42 ha, odnosno 90,98 %. Mogućnosti za bolje korištenje zemljišta leže i u nepovoljnom omjeru između obradivog i neobrađenog zemljišta, s obzirom na činjenicu da se koristi tek oko 50% obradivih površina.

S aspekta kvaliteta poljoprivrednog zemljišta, najviše su zastupljena zemljišta IV, V i VI bonitetne kategorije sa 77,69%, dok je udio najkvalitetnijeg zemljišta od I-III bonitetne kategorije samo 19,29%, što zahtijeva provođenje agrotehničkih i hidrotehničkih mjera u cilju poboljšanja proizvodnih sposobnosti zemljišta.

Jedan od glavnih razloga niske i neefikasne poljoprivredne proizvodnje, te najveći ograničavajući faktor povećanja njene konkurentnosti je mali posjed, te dislociranost i usitnjenost parcela. Od ukupno 12.899 registriranih poljoprivrednih gazdinstava čak 69% raspolaže poljoprivrednim zemljištem površine do 1 ha, dok samo 4,8% gazdinstava raspolaže sa površinama od preko 5 ha. Prosječna površina poljoprivrednog zemljišta kojim raspolažu poljoprivredna gazdinstava na području Kantona iznosi 1,36 ha, a u zemljama članicama Evropske unije 14,30 ha.

Inače, po broju ekonomskih subjekata, uključujući obrte (412), privredna društva (187), ali i preko 12.000 porodičnih poljoprivrednih gazdinstava upisanih u Registar poljoprivrednih gazdinstava, sa preko 23.000 članova u 2013. godini, poljoprivreda spada u jednu od najvažnijih industrijskih grana Tuzlanskog kantona.

Biljna proizvodnja

U strukturi sjetvenih površina na području TK dominiraju žita, prije svega kukuruz, koji je dominantna kultura za spremanje stočne hrane i pšenica, dok je udio raži, ječma i zobi nizak. Prinosi ovih kultura jako variraju, ovisno o vremenskim uvjetima, s obzirom da gotovo ne postoje sistemi za navodnjavanje, te zaštitu od leda i drugih vremenskih nepogoda. Proizvodnja krmnog bilja bilježi rast, zahvaljujući značajnom povećanju sjetvenih površina pod silažnim kukuruzom, koji bilježi i značajan rast prinosa, dok je proizvodnja uljarica gotovo pred gašenjem. Tradicionalno se na području Kantona uzgajaju povrtarske kulture,

najviše krompir, ali uglavnom na malim površinama, a sve veći značaj ima plastenička proizvodnja.

U strukturi voćarskih kultura zastupljena je proizvodnja jabučastog, jezgrastog, koštičavog i jagodičastog voća. U ukupnoj voćarskoj proizvodnji dominira proizvodnja šljive, koja kao i ostale voćarske kulture bilježi stalno povećanje broja rodni stabala, ali i velike oscilacije u prinosima, ovisno o vremenskim uvjetima. Tokom 2013. godine zabilježena je iznad prosječna proizvodnja svih voćnih vrsta. Tako je proizvodnja šljive u ovoj godini bila 2 puta veća od šestogodišnjeg prosjeka, proizvodnja jabuke 1,85 puta veća dok je proizvodnja kruške bila 1,7 puta veća.

Animalna proizvodnja

U strukturi animalne proizvodnje na području TK najveći značaj imaju proizvodnja mlijeka i mesa. Proizvodnja mlijeka posljednjih godina bilježi rast, uz istovremeno smanjenje broja muznih grla, što ukazuje na pozitivan trend rasta mliječnosti, odnosno produktivnosti po muznom grlu, iako je ona još uvijek jako niska i u posljednjih sedam godina prosječno iznosi 2.306 litara. Tokom 2010., 2011 i 2012. godine stočni fond goveda na području TK je smanjen za gotovo 5.500 grla, dok je u istom periodu došlo do smanjenja broja krava i steonih junica za oko 6.500 sa izrazitim smanjenjem tokom 2011. godine. Generalno govoreći broj goveda je u posljednjih sedam godina u stalnom opadanju, kao i broj ovaca. U oblasti svinjogojstva, u navedenom periodu, broj svinja je varirao iz godine u godinu, dostižući maksimum u 2009. godini, dok je broj krmača i nazimica u stalnom opadanju. Tokom 2011 godine došlo je do smanjenja u odnosu na prethodnu godinu gotovo svih vrsta stoke, ovaca i ovaca za priplod oko 6.200, peradi 360.000, koka nosilica 5.000 itd. Peradarska proizvodnja na području Tuzlanskog kantona ima dugogodišnju tradiciju, te i dalje bilježi pozitivne pomake u proizvodnji konzumnih jaja i proizvodnji pilećeg mesa.

Kao i u cijelom sektoru, tako i u govedarstvu preovladava ekstenzivna proizvodnja, koju karakterišu male farme, sa 3-5 muznih grla, tehnološki zastarjele, energetski neefikasne, a istraživanja su pokazala da su te farme, uz navedenu mliječnost grla, ekonomski neodržive bez sredstava novčane podrške.

Izdvajanjem značajnih sredstava za podršku otkupljivačima poljoprivrednih proizvoda djelimično se kompenzira odsustvo prerađivačkih kapaciteta na području Kantona, koji su dovoljni samo u sektoru prerade mlijeka, a apsolutno su nedovoljni u sektoru prerade voća i povrća koje se proizvodi na području Kantona. Dio otkupljenog voća i povrća se djelimično izvozi, a najveći dio se utroši za stonu potrošnju. Pozitivan pomak napravljen je posljednjih godina u povećanju instaliranih rashladnih kapaciteta za čuvanje voća i povrća.

Šumarstvo

Jedan od najznačajnijih prirodnih resursa, na kojem je bazirana stogodišnja tradicija prerade drveta na području TK, jesu šume. Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području TK iznosi 132.879,7 ha sa 60,37% državnih šuma i šumskog zemljišta, dok je 39,63% u privatnom vlasništvu. Ukupna zaliha drvene mase je procijenjena na 17,546 miliona kubnih metara.

Promatrajući po osnovnim kategorijama šumskog zemljišta, u državnim šumama dominiraju visoke šume sa 63%, dok su izdanačke šume zastupljene sa 15%, a ostale šumske površine, koje uključuju šumske kulture, ostale površine i minirane površine, zastupljene sa 21%. Najviše šuma je na području općina Kladanj, Živinice i Banovići. Kako bi se održavalo kontinuirano upravljanje, planiranje i gospodarenje ovim značajnim resursom u cilju njegove zaštite, donesen je kantonalni Zakon o šumama, i na taj način oblast šumarstva zakonski je uređena na kantonalnom nivou, do donošenja federalnog Zakona o šumama, koji nije donesen.

Sa stajališta zaštite i spašavanja potrebno je obratiti posebnu pažnju i insistirati na racionalnom upravljanju šuma i to iz nekoliko razloga: pretjerana deforestacija zbog potreba industrija, a posebno ilegalna neplanska sječa mogu dovesti do problema da tlo nedovoljno zadržava vodu odnosno padavine što može pomoći nastanku poplava te uzrokovati klizišta; s obzirom da je u većini slučajeva čovjek uzročnik šumskih požara potrebno je izvršiti dodatnu edukaciju i provesti kampanje podizanja nivoa svijesti posebno u smislu sve većeg prisustva ljudi u šumama kroz turističke aktivnosti.

Značajni problemi sektora poljoprivrede i šumarstva ogledaju se u niskoj produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, odsustvu kritične mase poticajnih sredstava razvoja, nedovoljnoj i neadekvatnoj tehnološkoj opremljenosti poljoprivrednih proizvođača, odsustvom prerađivačkih kapaciteta, lošoj educiranosti poljoprivrednih proizvođača, neadekvatnim mjerama prevencije i

pripravnosti u smislu odgovora na vremenske nepogode i katastrofe, nedovoljno razvijenoj integralnoj zaštiti šuma, postojanju značajnih miniranih površina šumskog zemljišta i nerazvijenoj finalnoj preradi drveta.

1.1.5. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Zaposlenost

Broj zaposlenih na području TK se u posmatranom periodu 2007.-2013. godina kretao na nivou od oko 80.000 uz najveću zabilježenu zaposlenost od 82.993 u 2008. godini od kada se bilježe niže vrijednosti pokazatelja zaposlenosti na području Kantona koji je u 2013. godini iznosio 80.727. Učešće zaposlenih na području TK u ukupnom broju zaposlenih u FBiH se kreće na nivou od cca. 18%. Poslije Kantona Sarajevo sa 122.862 zaposlenih u 2013. godini, TK je drugi po redu kanton koji u najvećoj mjeri doprinosi zaposlenosti u FBiH.

Iako u strukturi zaposlenih preovladavaju osobe muškog spola (64%), učešće žena u ukupnom broju zaposlenih na području Kantona se povećava, i u 2013. godini broj zaposlenih osoba ženskog spola iznosio je 28.927. Najveći broj zaposlenih je u Tuzli (31.558), Gračanici (8.423), Živinicama (8.054) te Lukavcu (8.039). Prema stepenu obrazovanja, u ukupnom broju zaposlenih u TK najzastupljenije su osobe sa srednjom stručnom spremom (43,80%), zatim s visokom i višom stručnom spremom (21,65%), dok ostatak od 34,54 zajedno čini niže obrazovana radna snaga. Najveći broj zaposlenih osoba u TK ima između 50 i 54 godine (17,87%), zatim 45 i 49 godina (15,45%), 35 i 39 godina (13,95%) te 40 i 44 godine (13,69%), dok se ostatak udjela zaposlenih odnosi na preostale dobne skupine.

Prosječna neto plata

Iznos prosječne neto plate na području TK kontinuirano je rastao tokom perioda 2007.-2013. godina, izuzev u 2011. godini kada se zadržao na nivou od prethodne godine. U 2013. godini iznos prosječne mjesečne neto plate na području Kantona iznosio je 738 KM, i manji je za 97 KM u odnosu na iznos mjesečne neto plate u FBiH. Najviši iznos prosječne mjesečne neto plate u 2013. godini na području TK zabilježen je u djelatnosti „Proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom, parom i klimatizacije“ (1.455 KM), „Finansijskim djelatnostima i djelatnostima osiguranja“ (1.154 KM), „Javnoj upravi i odbrani“; „Obavezno socijalno osiguranje“ (1.067 KM), te djelatnosti „Informacija i komunikacija“ (1.041 KM). Iako je najveći broj zaposlenih u prerađivačkoj industriji i trgovini na veliko i na malo, prosječna mjesečna neto plata je među najnižim i u 2013. godini iznosila je 524 KM za prerađivačku industriju i 512 KM za trgovinu, dok su najniže zabilježene mjesečno neto plate u djelatnosti „Građevinarstva“ (466 KM). Najviši iznos prosječne mjesečno neto plate u 2013. godini na području Kantona zabilježen je u gradu Tuzla (852 KM) i općini Banovići (828 KM). I pored činjenice da je prosječna neto plata rasla kroz godine, ono što predstavlja problem jeste povećanje razlike između prosječne neto plate u FBiH i TK. Tokom 2007. i 2008. godine prosječna neto plata u FBiH bila je veća za 6% od plate u TK, međutim tokom 2012. i 2013. godine prosječna neto plata FBiH je veća za 13% u odnosu na prosječnu mjesečnu neto platu u Kantona. U apsolutnom iznosu, razlika ovih plata je tokom 2007. i 2008. godine iznosila cca. 40 KM dok je u 2012. i 2013. godini razlika gotovo 100 KM.

Nezaposlenost

Na području TK na kraju 2013. godine evidentirano je 98.956 nezaposlenih osoba što je za 667 osoba više u odnosu na broj evidentiranih krajem 2012.godine. Stopa nezaposlenosti u TK u 2013. godini iznosi 55,1%. Sa evidencije nezaposlenih osoba u toku 2013.godine brisano je po raznim osnovama 22.511 osoba, od kojih je zbog zaposlenja brisano 14.153 osoba.

Od 2008. godine postoji trend stalnog rasta broja nezaposlenih lica na području TK, koji na godišnjem nivou u prosjeku predstavlja povećanje od 2650 nezaposlenih ili 3%. Vrlo sličan trend je prisutan i kod

nezaposlenih žena, gdje je zabilježeno prosječno godišnje povećanje od 1225 nezaposlenih žena ili 3%.

Ukoliko se posmatra nezaposlenost u TK u okvirima FBiH i u poređenju sa drugim kantonima, može se zaključiti da je najveći broj nezaposlenih registriran u TK i to 25,25% od ukupnog broja nezaposlenih u FBiH. Stopa nezaposlenosti u 2013. godini iznosi 55,1% i Tuzlanski kanton je nakon Unsko-sanskog kantona, područje sa najvećom stopom nezaposlenosti u FBiH, sa stopom koja je za 16% veća od prosjeka FBiH.

Ono što posebno zabrinjava jeste odnos broja zaposlenih i nezaposlenih lica na Tuzlanskom kantonu. Ovaj odnos se umnogome razlikuje od istog na nivou FBiH. Broj lica koja traže zaposlenje u TK nakon 2000. godine je premašio broj zaposlenih osoba, a razlika nezaposlenih i zaposlenih se naročito pogoršava nakon 2008. godine. U 2008. godini broj nezaposlenih lica bio je za 2.718 veći od broja zaposlenih na području TK da bi ta razlika u 2013. godini bila 18.229 odnosno 6,7 puta veća nego 2008. godine.

Dvije trećine nezaposlenih registriranih osoba na području TK se odnosi na kvalifikovane radnike (34,19%) i osobe sa SSS (30,55 %), a ukoliko se ovim grupacijama doda još i NKV radna snaga, dolazi se do zaključka da navedene tri grupe predstavljaju preko 90% nezaposlenih na području TK. Podaci o broju registriranih nezaposlenih osoba u periodu 2007. – 2013. godina ukazuju na zabrinjavajući porast broja osoba sa VSS koji su registrirani u Službi za zapošljavanje TK. Naime broj od 1.799 registriranih nezaposlenih iz 2007. godine porastao je na 5.924 do kraja 2013. godine što je 3,3 puta više.

U 2013. godini najveći broj nezaposlenih je u starosnoj granici između 24-30 godine tj. 15.210 osoba, a zatim slijede starosne granice između 50-60 godina, 14.547 osoba, starosna granica između 18-24 godina, 14.387 osoba itd. Istovremeno najmanje nezaposlenih je i u ovoj godini u starosnoj granici 60+ tj. 2.706 osoba.

Najviše osoba čeka na zaposlenje u trajanju od 25-48 mjeseci i to 37.367 osoba ili 38%, 31.875 ili 32% nezaposlenih osoba čeka na posao od 7 – 24 mjeseca dok njih 20% čeka na zaposlenje više od 4 godine.

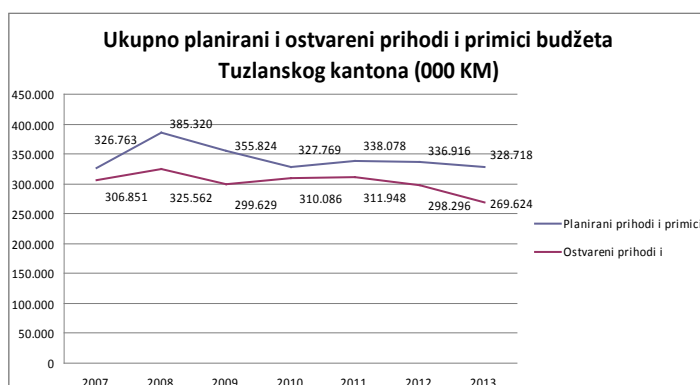
Velika stopa nezaposlenosti ne samo da značajno ograničava ekonomski razvoj nego i zajednicu čini ranjivom kada su u pitanju prirodne i druge opasnosti.

Najznačajniji uzroci i problemi ovog sektora su vezani za upisne politike u obrazovnim institucijama i programima koji nisu usklađeni sa potrebama tržišta rada, postojanje velikog broja osoba sa školskom spremom i zanimanjem za kojim ne postoji potreba na tržištu rada, visok procenat rada na crno, visok udio KV radne snage koji raste iz godine u godinu kao i dužina čekanja na zaposlenje.

1.1.6. Analiza budžeta

Budžet Tuzlanskog kantona kontinuirano ostvaruje manje prihode i primitke nego što su isti planirani na godišnjem nivou. Najveća razlika ostvarenog i planiranog desila se u 2013. godini gdje je ostvarenje Budžeta manje za 18%. Kada se posmatra period od 2007. do 2013. godine, u prosjeku se ostvaruje 11% manje sredstava nego što je plan Budžeta. Analizirajući navedene pokazatelje može se

zaključiti da planirani Budžet nije pratio realne trendove ostvarenja prihoda i primitaka, niti je isti usklađivan sa ostvarenim veličinama putem donošenja izmjena i dopuna Budžeta do kraja fiskalne godine.

Navedeno neusklađivanje ostvarenih i planiranih veličina na prihodovnoj strani Budžeta uticalo je na ostvarivanje rashoda i izdataka u iznosima većim od ostvarenih prihoda, što je dovelo do kontinuiranog ostvarivanja deficita u Budžetu tokom godina.

Ukoliko se izuzme 2007. godina u kojoj je deficit bio nešto iznad milion KM, može se zaključiti da je deficit TK u

prosjeku iznosio nešto iznad 24 miliona KM godišnje. U 2013. godini zabilježen je najveći deficit i u apsolutnom iznosu i u odnosu na ostvarene prihode, ali i rashode.

Najveći dio prihoda Budžeta čine poreski i neporesni prihodi uz manje učešće grantova i primitaka. Kontinuirano smanjenje poreskih prihoda u 2012. i 2013. godini najviše doprinosi smanjenju Budžeta TK. Prihodi od indirektnih poreza kao najznačajnija kategorije poreskih prihoda u periodu od 2008. do 2013. godine ostvarili su pad za 38,6 miliona.

U narednoj tabeli iskazani su rashodi i izdaci Budžeta Tuzlanskog kantona po standardnim budžetskim klasifikacijama.

u 000 KM

KATEGORIJA RASHODA I IZDATAKA	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Plate i naknade troškova zaposlenih	205.415	209.588	209.156	202.241	209.071
Materijalni izdaci	34.114	32.176	32.337	29.597	28.597
Tekući grantovi	69.664	71.713	73.923	64.627	60.247
Kapitalni grantovi	6.043	7.657	3.354	4.779	2.669
Izdaci za kamate i ostale naknade	1.360	972	901	774	516
Kapitalni izdaci	4.544	3.856	3.845	5.328	2.026
Doznake vanjskim korisnicima	5.942	5.381	2.408	2.299	2.217
RASHODI / IZDACI UKUPNO	327.082	331.343	325.924	309.645	305.343

Kada se posmatraju sve kategorije rashoda i izdataka u periodu 2009.-2013. godine, osim izdataka za kamate i doznaka vanjskim korisnicima, niti jedna ključna kategorija rashoda nema kontinuitet smanjenja ili rasta. To se naročito odnosi na dvije najveće kategorije rashoda i to: plata i naknada troškova zaposlenih i tekućih grantova.

Analizirajući sveukupne nivoe ostvarenja prihoda i rashoda Budžeta TK za period 2007. do 2013. godine, te činjenicu da se budžet nalazi u velikoj finansijskoj krizi koja je proizvela da se nastale obaveze ne mogu izmirivati u skladu sa njihovim dospijanjem, dolazi se do stanja akumuliranih obaveza Budžeta Tuzlanskog kantona, koje na dan 30.06.2014. godine u iznosu od 143,9 miliona KM. Stanje kreditne zaduženosti dan 30.06.2014. godine iznosi 63,5 miliona KM, te uz naprijed navedeno stanje obaveza govori da je Budžet TK nelikvidan za redovno servisiranje dospjelih obaveza.

Planirani prihodi i primici Budžeta Tuzlanskog kantona za 2015., 2016. i 2017. godinu iznose 321.077.932 KM, 319.600.239 KM i 317.658.689 KM, respektivno.

Nadalje, kantoni u FBiH koji se mogu upoređivati sa TK, uzevši u obzir broj stanovnika, jesu Kanton Sarajevo i Zeničko-dobojski kanton. Ukoliko se posmatra Budžet Kantona Sarajevo od 2009. do 2013. godine i broj stanovnika tog Kantona, onda se dolazi do podatka da je prosječan iznos budžeta po glavi stanovnika u Kantonu Sarajevo 1.639 KM. Prema istim pretpostavkama proračuna, budžet po glavi stanovnika u Zeničko-dobojskom kantonu iznosi 666 KM. Uzme li se u obzir budžet TK u istom periodu, dolazi se do podatka da budžet po glavi stanovnika u TK iznosi 677 KM. Dakle, budžet po glavi stanovnika u TK je za 962 KM manji nego u Kantonu Sarajevo, odnosno budžet po glavi stanovnika u Kantonu Sarajevo je gotovo 2,5 puta veći nego u TK.

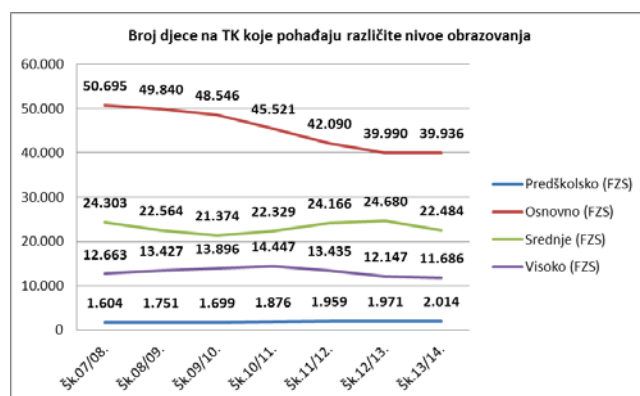
1.1.7. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

Obrazovanje

Na području Tuzlanskog kantona u školskoj 2013./14. godini registrovano je 135 ustanova za predškolsko, osnovno, srednje i visoko obrazovanje koje pohađa 77.882 djece/učenika/studenata.

	Nivo obrazovanja	Broj ustanova	Broj područnih obdaništa/škola/fakultetskih odjeljenja	Broj djece/učenika
1.	Predškolski odgoj i obrazov.	11	12	2.014
2.	Osnovni odgoj i obrazovanje	89	131	39.936
3.	Srednje obrazovanje i odgoj	33	0	22.484
4.	Visoko obrazovanje	2	14	11.686
	UKUPNO	135	157	77.882

Broj djece/učenika/studenata koja su u posljednjih sedam godina bili obuhvaćeni predškolskim odgojem, osnovnim, srednjim i visokim obrazovanjem na području Tuzlanskog kantona, prikazani su na slici.

Uvažavajući prethodno analizirane podatke može se zaključiti da je u posljednjih sedam godina došlo do blagog porasta obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem (od 1.604 do 2.014 djece što je za 410 više djece). Ipak, tek 8% djece na području Tuzlanskog kantona koristi usluge predškolskog odgoja i obrazovanja, što je izuzetno malo i nezadovoljava stvarne potrebe stanovništva.

Broj učenika koji pohađa osnovno obrazovanje, iz godine u godinu se smanjuje tako da je za posljednjih sedam godina broj osnovaca smanjen za 21,22%, odnosno 10.759 učenika.

Podaci za srednje obrazovanje pokazuju da je u posljednje tri školske godine došlo do povećanja broja učenika za 15,6%. Potrebno je imati u vidu da se prema procjenama Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona u naredne tri godine očekuje pad broja učenika u srednjem obrazovanju na nivo od 16.500 srednjoškolaca. U strukturi zvanja i zanimanja srednjoškolaca 23,18% učenika upisuje gimnazije, 21,01% upisuje stručna zanimanja dok 54,94% učenika upisuje tehnička i srodna zanimanja. Iako tržište rada zahtijeva specifična stručna zanimanja, ona ne bilježe značajniji rast u broju upisa učenika i to bi u narednom periodu trebalo promijeniti.

Kada je riječ o visokom obrazovanju, podaci ukazuju na značajan trend smanjenja broja studenata na Univerzitetima u Tuzli, koji je u akademskoj 2013/14. zabilježio pad za 19% u odnosu na akademsku 2011/12. i ujedno predstavlja najniži zabilježeni nivo broja studenata u posljednjih 7 godina.

Na svim nivoima obrazovanja u Tuzlanskom kantonu bilježi se blagi porast zaposlenih. Razlog tome je značajna promjena nastavnog plana i programa predškolskog i osnovnog obrazovanja, koji zahtjeva veći broj nastavnog osoblja, dok je na ustanovama visokog obrazovanja došlo do promijene norme nastavnih sati i uključivanja većeg broja vanjskih saradnika u proces izvođenja nastave

Stanje infrastrukture i opremljenosti objekata predškolskog odgoja i obrazovanja na području TK nalaze se na zadovoljavajućem nivou i odgovara standardima za ovaj nivo obrazovanja. S druge strane, stanje objekata i opremljenost osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja ne nalazi se na zadovoljavajućem nivou i potrebna su dodatna ulaganja kako bi se poboljšao kvalitet obrazovanja.

Naime, fizički pristup djeci sa posebnim potrebama omogućen je u svega 50% od ukupnog broja osnovnih škola, dok je revizija energijske efikasnosti urađena u 13,63% osnovnih škola na području Tuzlanskog kantona. Zbog stare i dotrajale stolarije i starih krovova u osnovnim školama gubi se puno toplotne energije i istodobno predstavlja opasnost za sigurnost učenika. Opremljenost specijaliziranih kabineta, kao i fiskulturnih sala nije na zadovoljavajućem nivou. Nedostaje savremena oprema u cilju postizanja boljih uslova za realizaciju nastavnog procesa.

Sve srednje škole na području Tuzlanskog kantona imaju problem zastarjele i neadekvatne informatičke opreme, te je naglašena potreba za osavremenjivanjem kabineta informatike. Fizički pristup djeci sa posebnim potrebama omogućen je u 58% srednjih škola, dok je revizija energijske efikasnosti urađena u 50% srednjih škola na području Tuzlanskog Kantona. Opremljenost škola nastavnim sredstvima i pomagalicama ispunjava minimum standarda. Trenutno škole ulažu sredstva u opremanje kabineta i specijaliziranih učionica u skladu sa svojim mogućnostima, što nezadovoljava zahtjeve za realizaciju nastave.

Na Univerzitetu u Tuzli određeni broj fakulteta nastavu izvodi u više objekata, a nastava iz predmeta na određenim užim naučnim oblastima, koji se izučavaju na više studijskih programa i fakulteta, izvodi se u jedinstvenim prostorima koji su namijenjeni za to, ali koji su dislocirani na različitim lokacijama. Usljed toga izražena je potreba izgradnje Kampusu Univerziteta u Tuzli, koji bi studentima i nastavnicima omogućio bolje uslove za kvalitetnije izvođenje nastave.

Obrazovanje čini ključnu kariku u podizanju kapaciteta i svijesti lokalne zajednice kada su u pitanju katastrofe uzrokovane prirodnim i drugim opasnostima. Osim programa svijesnosti od mina koji se dugi niz godina provodio u osnovnom i srednjem sistemu obrazovanja, niti jedan nivo obrazovanja nema kreiran program na temu zaštite i spašavanja u uslovima katastrofe izazvane prirodnim opasnostima.

Kada je riječ o nostrifikaciji diploma visokog obrazovanja, na nivou Kantona ne postoje podaci o broju nostrifikovanih diploma koji bi omogućili pouzdanu procjenu povratka iseljenog stanovništva koje je diplomu visokog obrazovanja steklo u inostranstvu.

S druge strane, iseljavanje i odlazak mladih obrazovanih ljudi smatra se korisnim za zemlje iseljavanja, usljed: priliva doznaka od kvalificirane radne snage u emigraciji, selektivne politike imigracije u zemlji domaćinu mogu povećati atraktivnost migracije za visokokvalificirane pojedince, što zauzvrat povećava privatni povrat na obrazovanje, posebno visoko obrazovanje (zbog smanjene ponude na domaćem tržištu rada), te podstiče dodatno investiranje u obrazovanje kod kuće. Migracije visokokvalificirane radne snage mogu pogodovati rastu putem transfera tehnologije, trgovine i stranih direktnih ulaganja između zemalja iz kojih odlaze i onih u koje dolaze (mrežni efekti).

Na području Tuzlanskog kantona obrazovanje odraslih vrši se u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih Tuzlanskog kantona. Na području Kantona sve osnovne škole mogu organizirati osnovno obrazovanje odraslih. Obrazovanje i obuku odraslih mogu provoditi tehničke i stručne škole, škole za obrazovanje odraslih, ustanove za obrazovanje, smještaj i brigu lica s poteškoćama u fizičkom i psihičkom razvoju. Na području Tuzlanskog kantona obrazovanje odraslih provodi 19 javnih i 3 privatne ustanove. Polaznici se prvenstveno obrazuju za slijedeće porodice zanimanja: mašinska; elektrotehnička; saobraćajna; geodezija i građevinarstvo; ugostiteljstvo i turizam; ekonomija, pravo, administracija i trgovina; geologija, rudarstvo i metalurgija; zdravstvo; tekstil i kožarstvo; šumarstvo i obrada drveta; poljoprivreda i prerada hrane.

Nauka

Razvoj nauke u Tuzlanskom kantonu ne zauzima mjesto i značaj koji mu pripada. Naime, izdvajanja iz budžeta TK za razvoj nauke su minimalna i u 2013. su iznosila 123.220 KM (0,05% Budžeta Tuzlanskog kantona), a što je za 53,14% manje u odnosu na izdvajanja zabilježena u 2008. godini. Značajan dio ovih sredstava odnosi se na sufinansiranje odbrane doktorskih i magistarskih radova, dok je finansiranje naučno-istraživačkih i istraživačko-razvojnih projekata dobilo na značaju tek u 2012. i 2013. godini kada je za ove oblasti izdvojeno više od 50% sredstava namijenjenih finansiranju nauke.

Najveći dio postojeće istraživačko-razvojne infrastrukture nalazi se na Univerzitetu u Tuzli, gdje se uglavnom i obavlja sav naučno-istraživački rad. Univerziteti na području Tuzlanskog kantona bilježe trend povećanja broja magistara i doktora nauka, koji predstavljaju bazu razvoja nauke na ovim prostorima. Najveći broj magistara i doktora nauka u periodu 2007.-2013. godina inaugurirano je na Medicinskom fakultetu (239 magistara i 117 doktora nauka), zatim na Rudarsko-geološko-građevinskom fakultetu (136 magistara i 46 doktora nauka) i Filozofskom fakultetu (163 magistra i 8 doktora nauka). Međutim, nedostatak zakonodavnog okvira u kojem bi se razvijala nauka predstavlja jedan od ključnih razvojnih izazova u ovoj oblasti.

Prema podacima Udruženja inovatora Tuzlanskog kantona, na području Kantona su u periodu 1993.–2014. godina registrovane samo 22 zaštićene inovacije, od kojih je 8 zaštićeno u Institutu za intelektualno vlasništvo BiH, dok je 9 inovacija zaštićeno patentom. Iako je na ovom području prisutan određen broj privatnih naučno-istraživačkih i istraživačko-razvojnih instituta, njihovi kapaciteti nisu dovoljni da bi se napravio značajniji pomak u razvoju naučno-istraživačke djelatnosti, naročito u oblasti inovatorstva. Osnovni problem postojećih instituta je sporost u modernizaciji i osposobljavanju za rad u naučno-istraživačkom sektoru, što predstavlja vrlo kompleksan i zahtjevan posao.

Najznačajniji problemi sektora obrazovanja i nauke na području TK su: smanjenje broja učenika i studenata, nedovoljna ulaganja u izgradnju i rekonstrukciju objekata osnovnog obrazovanja, nedostatak i neopremljenost fiskulturnih sala, neopremljenost kabineta za praktičnu nastavu, obrazovanje i upisna politika u srednjim školama i na fakultetu nije u skladu sa potrebama tržišta rada, nepostojanje Zakona o naučno-istraživačkoj djelatnosti, nedovoljna ulaganja u izgradnju Kampusa Univerziteta u Tuzli, nedovoljna zastupljenost teme zaštite i spašavanja u uslovima katastrofa izazvanih prirodnim i drugim opasnostima u obrazovnim programima i nedovoljna ulaganja u razvoj naučno-istraživačkog rada.

Kultura i kulturno-historijsko nasljeđe

Na području Tuzlanskog kantona u oblasti kulture djeluje 9 kantonalnih javnih ustanova koje se finansiraju uglavnom iz budžeta kantona i budžeta općina koje su suosnivači. Za njihov rad je u 2013. godini izdvojeno je 2.617.622,00 KM, a prosječni iznos finansiranja za proteklih sedam godina je oko 2.500.000,00 KM godišnje. Pored kantonalnih javnih ustanova, kulturni sadržaji se odvijaju i u okviru 16 drugih ustanova kulture, ukupne površine 5.969 m² i sa 94 uposlena radnika.

U toku kalendarske godine, na području Kantona se, mahom tradicionalno, održavaju manifestacije kulture iz svih sfera stvaralaštva, a koje se redovno finansijski podržavaju iz Budžeta TK i u 2013. godini su iznosila 87.407 KM, što je za 80,7% manje u odnosu na 2007. godinu kada je za ove namjene iz Budžeta Kantona izdvojeno 452.884,15 KM.

U odnosu na kulturno-historijsko naslijeđe, na području pod nadležnošću *JU Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa TK* (Grad Tuzla i 12 općina) evidentirano je oko 1.150 jedinica kulturno-historijskog naslijeđa. Ono je podijeljeno u više kategorija i to: graditeljsko naslijeđe, narodno graditeljstvo, kulturno-historijsko naslijeđe, prirodno naslijeđe, te spomenici NOB-a. Najvažniji nivo zaštite su nacionalni spomenici BiH kojih na području Kantona ima 39, dok se oko 220 jedinica nalaze na privremenoj listi i listi peticija za nacionalne spomenike BiH. Kroz elaborate kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa pojedinih općina Zavod je evidentirao preko 500 jedinica, a kroz ostale vidove registrovanja na području Kantona je evidentirano oko 400 jedinica.

Nedostatak finansijskih sredstava, ali i nebriga i nedovoljna osviještenost stanovništva na području Tuzlanskog kantona dovela je oblast tradicionalnog muzičkog naslijeđa na rub opstanka. Neophodno je tradicionalne muzičke izričaje intelektualno zaštititi i time načiniti osnovu daljeg razvoja i promocije ovog oblika kulturnog naslijeđa u Tuzlanskom kantonu.

Razvojni problemu u oblasti kulture na području Tuzlanskog kantona ogledaju se u slijedećem: svođenje finansijskih obaveza i prava osnivača ustanova kulture na udovoljavanje potreba za ispunjavanjem osnovne funkcije; dugogodišnji kontinuitet u nepostojanju mogućnosti kadrovske (upošljavanje potrebnog stručnog profila) i materijalnog jačanja; nepostojanje uslova za stručno osposobljavanje i usavršavanje uposlenika u ustanovama kulture (različitih profila); nemogućnost adekvatne tehničko-tehnološke opremljenosti i praćenja stepena razvoja opreme (biblioteke, muzeji, pozorište, galerije, itd.); nepostojanje uslova za prilagođavanje savremenim tokovima tržišnog transformiranja ustanova kulture i „prodaje“ njihovih usluga.

Sport

Na području Kantona registrovano je preko 900 sportskih klubova, organizacija, asocijacija i udruženja, od čega je nešto više od 300 aktivno sa oko 20.000 uključenih mladih sportista. Najzastupljeniji sportovi su: atletika, rukomet, košarka, odbojka, plivanje, borilački sportovi, nogomet, sjedeća odbojka, košarka u kolicima, kuglanje i ribarski sport. Međutim, podatak o preciznom broju i vrsti sportskih klubova na području Tuzlanskog kantona nije dostupan usljed nedostatka Registra sportskih klubova koji je trebao biti uspostavljen u skladu sa Zakonom o sportu Tuzlanskog kantona.

Najuspješniji sportovi na području Tuzlanskog kantona su²: borilački sportovi (karate prije svega), te plivanje, dok su timski sportovi i atletika daleko ispod nekadašnjeg nivoa u ovom dijelu BiH.

Stanje sportske infrastrukture na području Tuzlanskog kantona, u svim oblastima sporta, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i evropske standarde, što se negativno odražava na učešće sportskih klubova na međunarodnim takmičenjima. Evidentan je nedostatak sportskih dvorana, fiskulturnih sala i kvalitetnih otvorenih sportskih i rekreativnih terena i kompleksa.

Usljed nepostojanja institucija koje vode evidenciju o ustanovama i objektima „slobodnog vremena“, precizni podaci iz ove oblasti su nedostupni. Ipak, uvidom u pregled nesistematski prikupljenih podataka o ustanovama kulture, sporta, kao i turističkih objekata, može se zaključiti da su takve

² Temeljita i stručna analiza najuspješnijih sportova na području Tuzlanskog Kantona nije urađena i ova konstatacija se temelji na procjeni Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog Kantona.

ustanove prisutne sa primjetno većom koncentracijom u gradskim centrima. Njihov dalji razvoj i uvećanje broja nedvojbeno bi doprinijelo unaprjeđenju kvaliteta življenja, te bi moglo da posluži i kao turistički potencijal.

Najznačajniji razvojni problemi u oblasti sporta su: usitnjenost organizovanja i neuvezanost sportskih organizacija, saveza i udruženja na području Tuzlanskog kantona; nedovoljna finansijska sredstva za razvoj sporta; nepostojanje jedinstvene državne zakonske regulative i usitnjenost normativnog regulisanja odnosa u sportu - od entiteta naniže; nepostojanje planskog pristupa razvoju masovnog sporta u osnovnim i srednjim školama; nedefinisanost državnog i privatnog udjela u osnivačkim pravima.

Zdravstvena zaštita

Na području Tuzlanskog kantona djeluje 13 domova zdravlja sa 168 područnih ambulanti i 228 timova porodične medicine.

Sekundarna zdravstvena zaštita na području Tuzlanskog kantona provodi se djelimično u domovima zdravlja koji pružaju konsultativno-specijalističke, dijagnostičke, stomatološke i laboratorijske usluge, u privatnim ordinacijama specijalističke medicine i u okviru JZU Univerzitetsko-Klinički Centar Tuzla i JZU Opće Bolnice „Mustafa Beganović“ Gračanica. JZU UKC Tuzla i JZU Opća Bolnica Gračanica također pružaju i dio tercijarne zdravstvene zaštite putem sljedećih grupa djelatnosti: dijagnostika, bolničko liječenje, konsultativno-specijalistička zdravstvena zaštita i ostale usluge.

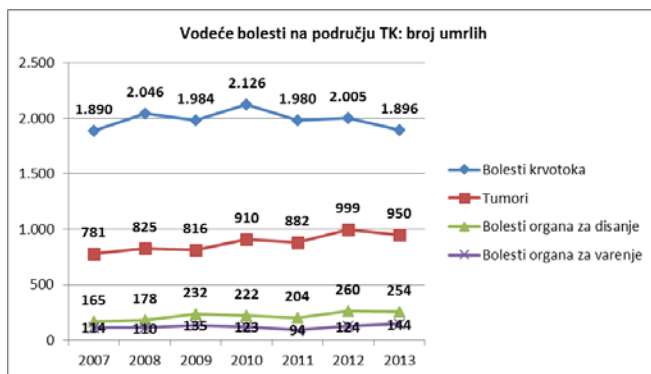
	EU	FBiH	TK	ZDK	SAK
Broj stanovnika po doktoru medicine	369	517	467	636	1.135
Broj stanovnika po doktoru stomatologije	1.985	3.941	7.576	8.305	2.767
Broj postelja na 1000 stanovnika	6,6	3,7	3,56	2,86	5,31

Broj zdravstvenih radnika na području Tuzlanskog kantona je u konstantnom porastu, i u odnosu na 2007. uvećan je za 11,43%. Ukupni bolnički kapaciteti u Tuzlanskom kantonu iznose 1.700 kreveta, od toga: kapaciteti JZU UKC Tuzla - 1.342 bolnička kreveta, JZU Opće bolnice u Gračanici - 107 kreveta, Stacionar JZU Dom zdravlja Gradačac - 10 kreveta, JZU Centar za medicinsku rehabilitaciju i banjско liječenje Ilidža Gradačac - 150 kreveta, te Centar za srce BH kao specijalizirana bolnica u privatnom vlasništvu – 91 krevet.

Iako prethodno navedene zdravstvene ustanove raspolažu sa određenim brojem kvalitetne i savremene medicinske opreme, prisutan je problem dotrajale i zastarjele opreme. Stepenn amortizovanosti medicinske i ostale opreme nalazi na kritičnom nivou od 68,51%, dok je stepenn amortizovanosti objekata zdravstva na nivou od 37,10%.

Prioritet u narednom periodu za dalje unaprjeđenje i razvoj zdravstva na području Kantona predstavlja izgradnja integriranog zdravstvenog informativnog sistema, opremanje urgentnog centra u sastavu JU UKC Tuzla, kao i opremanje adekvatnom opremom za anesteziju, obavljanje hirurških, interventnih disciplina i tri dijalizna centra na području Tuzlanskog kantona.

Ukoliko se posmatra farmaceutska djelatnost, na području Tuzlanskog kantona postoji ukupno 117 apoteka, od čega je 102 privatnih, ravnomjerno raspoređenih na cijelom području Kantona tako da je pokrivenost stanovništva sa apotekarskim uslugama zadovoljavajuća. Također, na području Tuzlanskog kantona sjedište je i domaćih farmaceutskih kuća što čini snagu farmaceutske djelatnosti Kantona.

Ukoliko se posmatraju vodeći uzroci smrtnosti na području Tuzlanskog kantona, prema podacima Ministarstva zdravstva Tuzlanskog kantona, ističu se bolesti krvotoka od kojih je u 2013. godini preminulo 1.896 osoba. Iako je zabilježen trend smanjenja umrlih kao posljedica ove bolesti, još uvijek se radi o vodećoj bolesti sa smrtnim ishodima. Tumori predstavljaju naredni vodeći uzročnik smrtnosti pacijenata. Na području Tuzlanskog kantona

u periodu 2007.-2014. godina registrovano je prema prijavama oboljelog-umrlog od maligne neoplazme, ukupno 7.480 novooboljelih od malignih neoplazmi. U prosjeku je svake od navedenih godina registrovano 935 novooboljelih. Registrovane vodeće grupe malignih neoplazmi obuhvataju probavne organe, pluća i grudni koš, dojku, kožu i ženske reproduktivne organe, te učestvuju sa 76,14% u ukupnom broju registrovanih malignih neoplazmi na području Tuzlanskog kantona. Za razliku od bolesti krvotoka, broj preminulih od ove bolesti na području TK u konstantnom je porastu.

Provođenje preventivnih programa za rano otkrivanje bolesti, kao i osviještenosti stanovništva o važnosti brige za zdravlje, još uvijek su na niskom nivou. U narednom periodu je potrebno uložiti više napora i finansijskih sredstava kako bi se prevencija i rano otkrivanje teških bolesti podigli na zadovoljavajući nivo.

Pravo na zdravstveno osiguranje u 2013. godini u Tuzlanskom kantonu ostvarilo je 449.618 osiguranika, što predstavlja 94,2% cjelokupnog stanovništva Kantona. Na području Tuzlanskog kantona sva djeca imaju pravo i mogućnost na zdravstveno osiguranje koje ostvaruju do 26 godine života, ukoliko su na redovnom školovanju.

Najznačajniji razvojni problemi u oblasti zdravlja su: nedovoljna materijalno-tehnička opremljenost zdravstvenih ustanova; niska svijest o zdravlju i nedovoljno razvijen program preventivnih radnji u sistemu zdravstvene zaštite, visok stepen smrtnosti od bolesti sistema krvotoka i malignih oboljenja, nedostatak zdravstvenog informativnog sistema.

Socijalna zaštita

U Tuzlanskom kantonu postoji 13 centara za socijalni rad (u gradu i općinama po jedan). Posmatrajući obrađene slučajeve u centrima za socijalni rad, kao i broj intervencija socijalne zaštite u periodu 2007-2013. godina uočava se da broj predmeta na području Tuzlanskog kantona nema identifikovani trend, nego se taj broj razlikuje od godine do godine, što je odraz stope nezaposlenosti i ekonomske situacije u kantonu i državi, a ima direktan uticaj na imovinsko stanje porodica i pojedinaca, i na broj podnesenih zahtjeva za određenim vidovima pomoći iz oblasti socijalne zaštite.

Broj stručnog osoblja u centrima za socijalni rad nije u skladu sa odgovarajućim normativima u oblasti socijalne zaštite. Tako bi prema utvrđenim normativima u Tuzlanskom kantonu broj stručnog osoblja (socijalni radnici i diplomirani pravnici) bio slijedeći: jedan socijalni radnik na 10.000 stanovnika, te jedan diplomirani pravnik na četiri socijalna radnika. Stoga bi u narednom periodu bilo neophodno poduzeti aktivnosti na poboljšanju kadrovske osposobljenosti centara za socijalni rad sa stručnim kadrovima.

Analizom stanja objekata javne socijalne infrastrukture utvrđeno je da ni u jednom objektu nije izvršena energetska revizija, dok je tek u 36,8% objekata omogućen fizički pristup osobama sa invaliditetom.

Analizom isplaćenih naknada i pomoći iz Budžeta Tuzlanskog kantona i Federacije BiH za period 2007.-2013. godina utvrđeno je da broj novčanih naknada i pomoći nema uočenih trendova i da isti zavisi od veličine grada ili općine, odnosno broja stanovnika određenog grada ili općine kao i od vrste isplaćenih naknada i pomoći. U narednom periodu neophodno je poduzeti određene mjere kako bi se isplatom novčanih naknada i pomoći obuhvatile i one novčane naknade i pomoći koje su propisane zakonom, a koje se ne isplaćuju.

Najznačajniji razvojni problemi u oblasti socijalne zaštite su: nedovoljan broj zaposlenih u centrima za socijalni rad i neadekvatna kadrovska struktura; nemogućnost fizičkog pristupa osobama sa posebnim potrebama u većini ustanova socijalne zaštite; nedostatak sredstava u Budžetu Tuzlanskog kantona za isplatu svih novčanih naknada i pomoći koje su propisane zakonom

Smanjenje rizika od prirodnih i drugih opasnosti

Na nivou Kantona formiran je Kantonalni štab civilne zaštite (KŠCZ) koji ima Komadanta KŠCZ, Načelnika KŠCZ, 14 članova i lice zaduženo za administrativne, materijalne i tehničke poslove. Na nivou Kantona nisu formirane jedinice civilne zaštite opće i specijalizovane namjene.

Kako bi se unaprijedio sistem civilne zaštite na području Kantona, potrebno je u općinama do 10.000 stanovnika formirati jedinice opće namjene najmanje veličine voda, a veće općine i gradovi na svakih narednih 20.000 stanovnika potrebno je da organizuju po jedan dodatni vod. Kako u općinama Banovići, Doboju Istok, Gradačac, Kladanj, Lukavac, Sapna i Teočak nisu formirane službe zaštite i spašavanja potrebno je sagledati potrebe i realne mogućnosti u skladu sa Procjenom ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća u navedenim općinama, te pokrenuti inicijativu za njihovo formiranje.

Kantonalna Uprava Civilne Zaštite ne provodi kontinuirano podizanje nivoa svijesti građana po pitanju smanjenja rizika od katastrofa, kako bi se izgradili kapaciteti lokalne zajednice i cjelokupno stanovništvo bilo educirano po pitanjima prevencije, ublažavanja, pripravnosti i odgovora na katastrofe. Uprava također nema izgrađene kapacitete za pripremu/implementaciju projekata iz oblasti zaštite i spašavanja kojim bi aplicirali za finansijska sredstva EU (npr. EU Mehanizam Civilne Zaštite - DG ECHO).

Profesionalne vatrogasne jedinice (PVJ) formirane su u općinama: Banovići, Gračanica, Kalesija, Lukavac, Srebrenik i gradu Tuzla. Dobrovoljna vatrogasna društava (DVD) formirana su u općinama: Čelić, Kladanj, Lukavac i gradu Tuzla. Na području općine Gradačac formirana je Vatrogasna jedinica (VJ) registrovana kao udruženje. U općini Živinice poslove protivpožarne zaštite obavlja Industrijsko vatrogasno društvo (IVD) Rudnika mrkog uglja Đurđevik. Bez bilo kakvih vlastitih vatrogasnih jedinica su općine: Doboju Istok, Sapna i Teočak.

Kada je riječ o opremljenosti važno je naglasiti da niti jedna VJ ne ispunjava uslove propisane Pravilnikom o minimumu tehničke opreme i sredstava i roku korištenja te opreme i sredstava za profesionalne i druge vatrogasne jedinice. Pored ovoga potrebno je obezbijediti ličnu i zajedničku zaštitnu opremu za vatrogasce koja mora zadovoljavati zahtjeve i uslove propisane naredbama i uredbama FBiH. Broj profesionalnih vatrogasaca u Tuzlanskom kantonu iznosi 121 što je u proračunu sa brojem stanovnika od 477.278 jednako 0,25 profesionalna vatrogasca na hiljadu stanovnika. Većina općina nema potreban broj vatrogasaca da bi se zadovoljila formacija iz proračuna koji je proveden u Procjeni ugroženosti od požara Tuzlanskog kantona.

Najznačajniji razvojni problemi u oblasti civilne zaštite su: nije u potpunosti izvršeno uspostavljanje sveobuhvatnog i cjelovitog sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih opasnosti; nedovoljna opremljenost subjekata zaštite i spašavanja neophodnim materijalno tehničkim sredstvima; nedovoljna obučenost pripadnika svih subjekata zaštite i spašavanja; nedovoljna preventivna zaštita; nedovoljan broj i nedovoljna obučenost i tehnička opremljenost subjekata zaštite od požara;

edukacija stanovništva iz oblasti zaštite od požara i nedovoljna koordiniranost sa ostalim segmentima društva u smislu razvoja sveobuhvatnog/integrisanog pristupa sistemu zaštite i spašavanja

Opasnost od prirodnih nepogoda

Ugroženost Tuzlanskog kantona klizištima značajno se povećala prirodnim nepogodama koje su zadesile Tuzlanski kanton u maju 2014. godine, što je dodatno alarmiralo potrebu za sanacijom i prevencijom nastanka novih klizišta na području Kantona. Kao posljedica ove elementarne nepogode u Tuzlanskom kantonu je u 2014. godini registrovano 5.587 klizišta.

U dosadašnjem periodu, u posljednjih 10 godina, intenzitet poplava na području TK kretao se u rasponu od srednjeg intenziteta, kada je bila poplavljena manja površina poljoprivrednog i drugog zemljišta i manji broj stambenih i drugih objekata, do poplava katastrofalnih razmjera, koje su se desile u junu 2001./2010. i u maju 2014. godine, kada je poplavljeno više hiljada hektara poljoprivrednog i drugog zemljišta, više stotina stambenih, pomoćnih, poslovnih, privrednih i infrastrukturnih objekata svih vrsta, na području Grada Tuzla i 12 općina kantona. U maju 2014. godine došlo je do istovremenog izlivanja manjih - bujičnih i većih vodotoka (Spreča, Oskova, Gostelje, Turija, Jala, Šibošnica, Tinja, Drinjača, Gribaja i Drijenča), što je izazvalo: oštećenje/uništenje zasada na površini od 11.314,05 ha, oštećenje 1.801 stambenog i 428 pomoćna objekta, uništenje 35 stambenih i 494 pomoćna objekata, uginuće 193 komada razne stoke. Evakuisano je ukupno 6.321 osoba, dok je zabilježeno 82 osobe oboljele/povrijeđene usljed posljedica uzrokovanih prirodnom nesrećom. Preliminarne procjene pokazuju da se radi o štetama, uzrokovanim poplavama i klizištem, koje su takvih razmjera da prevazilaze ekonomske mogućnosti Grada Tuzle, općina i Kantona i iznose 519.373.500 KM.³

Poplave su moguće na području Grada Tuzla i svih 12 općina Tuzlanskog kantona, a najugroženije su općine Živinice, Lukavac, Gračanica, Doboj Istok, Kalesija i Srebrenik.

U periodu 2001.-2012. godina u više navrata su registrovani kraći ili duži sušni vremenski periodi. Najintenzivniji sušni periodi registrovani su u ljetnom periodu 2000., 2002. i 2003. godine a također i 2011. i 2012. godine, kada su zabilježeni dugi vremenski periodi (oko 70 dana) bez kišnih padavina, praćeni vrlo visokim temperaturama zraka (preko 40°C). Drastično smanjenje količine vode u HA "Modrac", u sušnom periodu, može imati vrlo teške posljedice za snabdijevanje industrije tehnološkom vodom.

Kao što je to naglašeno ranije, područje cijelog Tuzlanskog kantona podložno je seizmičkim aktivnostima. Područje Lukavca je nešto ugroženije od ostalog dijela kantona sa maksimalnim očekivanim intenzitetom potresa od 6,5 do 7 stepeni Merkalijeve skale dok se sjeverno i sjeveroistočno od Lukavca mogu očekivati zemljotresi intenziteta i od 7 do 7,5 stepeni Merkalijeve skale (to je ujedno i najugroženije područje Tuzlanskog Kantona)

Na osnovu prethodno navedenog može se zaključiti da su najznačajnije prirodne opasnosti u Tuzlanskom kantonu: klizišta, poplave, suša i zemljotres

Stanje kriminaliteta i prekršaja

Stanje kriminaliteta na području Tuzlanskog kantona karakteriše trend smanjenja broja krivičnih djela koji je prisutan od 2011. godine. Posmatrajući podatke za period 2009.-2013. godina zabilježeno je smanjenje broja krivičnih djela u 2012. godini za 14,3% u odnosu na 2011. godinu, dok je u 2013. u odnosu na 2012. godinu ovaj broj dodatno smanjen za 6,4%. Broj maloljetnih učinilaca krivičnih djela

³ Izvještaj - Informacija o poplavama i klizištima na području TK u periodu maj – august 2014. godine i nevremenu sa obilnim kišnim padavinama, snažnim vjetrom i gradom, Kantonalna uprava civilne zaštite, 03.09.2014. godina, Tuzla.

na području Tuzlanskog kantona ima trend smanjenja, tako da se u 2013. godini broj maloljetnih učinilaca smanjio za 36% u odnosu na 2009. godinu.

Tokom posmatranog perioda od 2009. do 2012. godine evidentan je trend rasta ukupnog broja evidentiranih prekršaja iz oblasti narušavanja javnog reda i mira, dok je u 2013. godini zabilježeno smanjenje prekršaja od 14,3% u odnosu na 2012. godinu. Također, i broj učinilaca prekršaja je rastao do 2012. godine, dok je u 2013. godini zabilježeno smanjenje broja učinilaca u odnosu na 2012. godinu za 16,7%.

U strukturi kriminaliteta na području Tuzlanskog kantona vodeću poziciju zauzimaju krivična djela iz oblasti imovinskih delikata (67,9% u 2013. godini.) Pored imovinskih delikata, značajniji udio imaju krivična djela protiv javnog reda i pravnog prometa (6,8%), krivična djela protiv života i tijela (5,7%), krivična djela protiv zdravlja ljudi (3,4%) itd.

U strukturi prekršaja na području Tuzlanskog kantona najveće učešće imaju prekršaji naročito drskog ponašanja (32,1%) i tuče, zlostavljanje ili fizički napadi (24,9%). Prekršaji tučom, imaju trend opadanja sa 33,2% 2010. godine na 24,9% u 2013. godini. Trend smanjenja je evidentiran i kod prekršaja uz upotrebu vatrenog oružja.

Sigurnost cestovnog saobraćaja

Stanje sigurnosti cestovnog saobraćaja tokom perioda 2009.-2013. godina karakteriše trend smanjenja saobraćajnih nezgoda, tako da se u 2013. godini dogodila 2.631 saobraćajna nezgoda ili 48,1% manje nego u 2009. godini.

Najveći broj nesreća, ukupno 20.002 nesreće, dogodio se na ulicama u naseljima, pri čemu su 53 lica poginula, a 561 lice je bilo sa teškim i 3.710 sa lakšim povredama. Najčešći uzrok tih nesreća je ljudski faktor (neprikladna brzina vožnje - 12.949, konzumiranje alkohola od strane vozača - 2.519, loši uvjeti na putu - 404, nedostatak saobraćajne signalizacije - 89 i drugo).

Najznačajniji razvojni problemi u oblasti sigurnosti su: pad otkrivenosti krivičnih djela (KD) po nepoznatom učiniocu, Povećanje udjela KD protiv imovine u ukupnom broju KD, narkomanija, organizovani i privredni kriminal, nasilje u porodici, naročito drsko ponašanje, višestruki počinioci prekršaja.

Opasnost od mina

Sumnjiva površina pod minama u Tuzlanskom kantonu iznosi 86.766.468 m² ili 3,28% od ukupne površine kantona.

U periodu 1992.-1995. godine, je, putem specijaliziranih jedinica CZ za uništavanje NUS-a, na području TK neutralisano preko 105.000 komada raznih opasnih sredstava. U periodu od kraja rata do danas neutralisano je preko 300.000 komada NUS-a. U periodu 1997.-2014. na području Tuzlanskog kantona ukupno je deminirano 14.903,671 m².

Iako su ostvareni značajni rezultati na deminiranju, posebno u općinama Gradačac, Kalesija i Lukavac još uvijek su značajne površine poljoprivrednog i šumskog zemljišta „zarobljene“ minama i kao takve nedostupne za korištenje. Očigledno je da zadaci iz dokumenta „Strategija protuminskog djelovanja BiH za period 2009.-2019.“ čiji je osnovni cilj do 2019. godine potpuno eliminisati sumnjive površine I i II kategorije, a III kategoriju „eliminirati“ kroz prevenciju zabrane kretanja neće biti realizirane, nego će se morati donijeti novi dokument sa značajno pomjerenim rokom realizacije.

Prema podacima sa kojima raspolaže Kantonalna uprava civilne zaštite Tuzla, od potpisivanja Dejtonskog sporazuma, do kraja 2014. godine, dogodilo se preko 200 minskih nesreća na području

Tuzlanskog kantona, u kojima je smrtno stradalo 119, a teže i lakše su ranjene 133 osobe. Sve civilne nesreće desile su se u obilježenim područjima, te su najčešći razlozi koji dovode do nesreća, nepoštivanje minskih upozorenja i svjestan ulazak u sumnjiva područja zbog lova ili sječe šume.

Najznačajniji razvojni problemi u oblasti deminiranja su: slab interes organa vlasti za blagovremeno obezbjeđivanje planiranih finansijskih sredstava na svim razinama; Vidno prisutan trend smanjenog interesa stranih donatora za obezbjeđivanje finansijskih sredstava zbog otvaranja novih žarišta u svjetskim razmjerama; Proces deminiranja se odvija sporo; Nedovoljna svjesnost stanovništva o opasnosti od mina i neeksplozivnih ubojnih sredstava.

Osjetljive/ranjive grupe

Na području Tuzlanskog kantona zabilježeno je smanjenje broja djece bez roditeljskog staranja. Tako je u 2007. godini registrovano 123 djeteta bez roditeljskog staranja, dok je njihov broj u 2013. godini smanjen na 95. Kada su u pitanju pripadnici ostalih kategorija tj. kategorija odgojno zanemarene i zapuštene djece, kategorija djece čiji je razvoj ometen obiteljskim problemima i kategoriji djece sa mentalnim i fizičkim smetnjama, njihov broj se povećao od 2007. do 2013. godine.

Kada su u pitanju vojni invalidi njihov broj je iz godine u godinu u posmatranom periodu imao tendenciju porasta ili pada, zavisno od kategorije, odnosno razine invaliditeta. U tom kontekstu, broj ratnih vojnih invalida (RVI) koji pripadaju od II do VIII kategorije bilježi konstantan pad, dok je broj RVI u I, IX i X kategoriji varijabilan iz godine u godinu, bez izraženog trenda porasta ili pada. Varijacije u broju RVI u ove tri kategorije zavise od broja novih korisnika koji su ostvarili to pravo i od rezultata izvršene revizije ostvarenih prava ratnih vojnih invalida.

Broj civilnih žrtava rata na području Tuzlanskog kantona u periodu 2007.-2013. godina konstantno se mijenjao. Najmanji broj je zabilježen 2007. godine i on je iznosio 307 civilnih žrtava rata, da bi se taj broj u 2008. godini naglo povećao na 5.274 civilne žrtve rata. Razlog navedenog povećanja nalazi se u činjenici da su se građani kao potencijalni korisnici ovog prava postepeno upoznavali sa odredbama pozitivnih propisa koji reguliraju ovu materiju i na osnovu te spoznaje podnosili zahtjeve za ostvarivanje prava nadležnim organima. Usljed toga broj civilnih žrtava rata (CŽR) se nastavio povećavati i u 2009. godini je dostigao razinu od 6.308 registriranih CŽR. U narednim godinama broj civilnih žrtava rata bilježi trend smanjenja, osim u 2011. godini kada se neznatno povećao u odnosu na 2010. godinu. U 2013. godini zabilježeno je 2.954 civilnih žrtava rata i to je najmanji broj ovih korisnika u posmatranom periodu osim početne 2007. godine.

Na području Tuzlanskog kantona u decembru 2013. godine registrovano je 67.669 penzionera, što je 1,5 % više nego prethodne godine, a što predstavlja 17,4% od ukupnog broja penzionera u FBiH. Broj zaposlenih na 1 penzionera u Tuzlanskom kantonu u 2013. godini iznosio je 1,2 što je manje u odnosu na prosjek FBiH gdje je za istu godinu zabilježeno 1,3 zaposlena na jednog penzionera.

Iznos prosječnih penzija na području Tuzlanskog kantona u periodu 2007.-2013. godina zavisio je od visine koeficijenta za obračun penzija. Tako je npr. porodična penzija rasla iz godine u godinu i samo se u 2013. godini smanjila na 314,00 KM u odnosu na 315,00 KM koliko je bila iznosila u 2012. godini. Starosna penzija je imala tendenciju rasta od 2007. godine do 2010. godine, kada je njen rast zaustavljen na razini od 408,00 KM. Nakon toga je u 2011. i 2012. godini ponovo bila u blagom porastu, da bi njen prosjek ponovo pao na iznos od 427,00 KM u 2013. godini. Invalidska penzija je u periodu 2009.-2013. godina nije imala značajnih odstupanja od prosjeka koji iznosi 315,00 KM.

Na području Tuzlanskog kantona trenutno postoji devet kolektivnih centara u kojima je smješteno 1.427 osoba. Najveći broj osoba smješten je u kolektivnom centru Tuzla-Mihatovići (491), a najmanje u kolektivnom centru Kalesija-Jegin lug (12). U periodu 2007.-2013. godina na području Tuzlanskog kantona zabilježen je trend smanjenja broja osoba u kolektivnim centrima, najviše zbog činjenice da

su se osobe iz kolektivnih centara vraćale u svoje prijeratno mjesto prebivališta ili su izgradili stambeni objekat na nekom novom prebivalištu. Budući da su uslovi života i smještaja u kolektivnim centrima teški i neadekvatni, neophodno je u narednom periodu obezbjediti druge vidove smještaja za osobe koje se nalaze u njima, te raditi na konačnom zatvaranju ovih centara.

Najveći broj povratničkih porodica na području Tuzlanskog kantona zabilježen je u 2007. godini i to 170, dok je taj broj u 2008. godini iznosio 142 povratničke porodice. U 2010. godini broj povratničkih porodica (123) je nešto porastao u odnosu na 2009. godinu (112), a od 2010. taj broj ima trend opadanja, tako da je u posljednje posmatranoj godini, 2013. taj broj iznosio 25 povratničkih porodica.

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta ulaže posebne napore da se što veći broj učenika romske nacionalnosti obuhvati svim nivoima obrazovanja. Ovo Ministarstvo je 2007. godine angažovalo referenta za romska pitanja, što je doprinijelo većem obuhvatu romske djece obrazovanjem, kao i pohađanju nastave u višim razredima.

U posmatranom periodu od 2007. do 2014. godine broj romske djece upisane u predškolske ustanove kretao se u nivou od 18 u školskoj 2007./08. godini do 22 u školskoj 2013./14. godini, dok je najviši broj zabilježen u školskoj 2010./11. i 2012./13. godini i iznosio je 36 romske djece. U školskoj 2013./14. godini osnovno obrazovanje pohađalo je 816 djece romske nacionalnosti, dok je u istoj godini broj romske djece koja su pohađala srednju školu iznosio 79. Broj učenika romske nacionalnosti upisanih na visokoškolske ustanove na području Kantona je izuzetno mali, a najviši nivo dostigao je u akademskoj 2011./12. i 2012./2013. godini kada je 5 Roma pohađalo fakultete, dok je u 2013./2014. godini samo jedan pripadnik romske populacije upisan na visokoškolske ustanove na području Tuzlanskog Kantona. Evidentno je da su romkinje dosta manje uključene u sistem obrazovanja, čemu svjedoče i podaci o njihovoj zastupljenosti u sistemu osnovnog obrazovanja.

Posljednjih godina se znatno povećao broj djece romske nacionalnosti koji napušta osnovno obrazovanje. U školskoj 2007/08. godini 3,62% romske djece napustilo je osnovno obrazovanje, dok se u školskoj 2011./12. godini taj procenat povećao na 8,57%. Razlozi se mogu pronaći u sve težoj socijalnoj i ekonomskoj situaciji ove populacije stanovništva.

Najznačajniji razvojni problemi ranjivih grupa su: velik broj pripadnika ranjivih grupa i kod maloljetnika i kod odraslih; velik broj intervencija u oblasti socijalne zaštite; neadekvatni uslovi života u kolektivnim centrima; nepostojanje jedinstvenog sistema evidentiranja osoba sa invaliditetom; nepostojanje strateških ciljeva usmjerenih na mlade; obuhvat romske populacije visokim obrazovanjem; napuštanje osnovnog i srednjeg obrazovanja od strane učenika romske populacije.

Civilno društvo (nevladine organizacije)

Na području Tuzlanskog kantona registrovano je 2.502 udruženja od čega su najzastupljenija ona koja djeluju u oblasti sporta (37,7%), zaštite ljudskih prava (9,4%), kulture (8,7%), te udruženja domovinskog rata (8,1%). Preko 95% udruženja registrovano je u nadležnom Ministarstvu na nivou Kantona, dok je ostatak registrovan na višim nivoima vlasti. Većina udruženja ima sjedište u većim urbanim centrima, a najviše ih djeluje u gradu Tuzli, koji je kantonalno administrativno sjedište (42,9%).

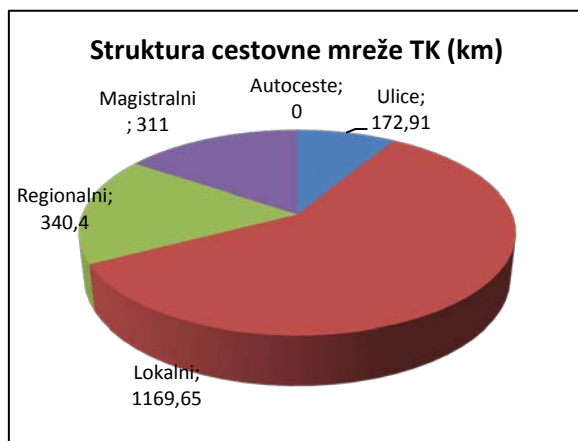
Tuzlanski kanton važi za centar snažnih nevladinih organizacija, koje svojim aktivnostima i donacijama, posebno iz međunarodnih izvora značajno doprinose razvoju društvene zajednice Kantona. Volonterske organizacije su od izuzetnog značaja kada su u pitanju kapaciteti lokalne zajednice da se suprostavi i efikasno odgovori na katastrofe. Međutim, većina ovih ali i drugih organizacija nisu dovoljno uključene u rješavanje pitanja zaštite i spašavanja, naročito kada je riječ o prirodnim opasnostima.

Najznačajniji razvojni problemi oblasti civilnog društva su: smanjenje sredstava za finansiranje nevladinih organizacija, nepostojanje strategija razvoja NVO sektora i mehanizama komuniciranja i saradnje, nepostojanje jedinstvene baze podataka o nevladinim organizacijama, veliki broj neaktivnih nevladinih organizacija, nevladine organizacije nisu prepoznate kao aktivni akteri i ravnopravni partneri vlada u razvojnim projektima, nedovoljna uključenost organizacija civilnog društva u rješavanje pitanja zaštite i spašavanja, nedovoljno sufinansiranje projekata međunarodne zajednice, nedovoljno razvijeni institucionalni oblici za saradnju sa nevladinim organizacijama, nedostatna međusobna koordinacija i saradnja unutar NVO sektora/nepostojanje funkcionalne mreže nevladinih organizacija, slaba vidljivost efekata rada nevladinih organizacija u javnosti.

1.1.8. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga

Saobraćajna infrastruktura

Ovaj segment infrastrukture na području Kantona čine cestovna mreža u dužini od 1.993 km, željeznička mreža dužine 187 km, te Međunarodni aerodrom Tuzla. Pojedine grane saobraćaja (cestovni, željeznički) su relativno razvijene, dok je u toku pronalaženje strateškog partnera za razvoj zračnog saobraćaja, sa posebnim akcentom na razvoj kargo prijevoza. Planiranom izgradnjom autocesta, uz neophodnu rekonstrukciju i modernizaciju magistralnih i regionalnih cesta, te elektrifikacijom željezničkih pruga, Kanton će unaprijediti saobraćajnu infrastrukturu koja ga povezuje sa bližim i daljim okruženjem. Može se reći da Kanton ima relativno dobru cestovnu i željezničku komunikaciju sa lukom Brčko, koja se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Bosne i Hercegovine, na desnoj obali plovnog puta rijeke Save. Luka Brčko je povezana sa Evropskom željezničkom mrežom, saobraćajnicom Tuzla-Vinkovci. Prugom Brčko-Banovići luka Brčko je uspostavila direktnu željezničku vezu sa tuzlanskim privrednim bazenom.

Cestovni saobraćaj je najzastupljeniji vid masovnog i individualnog transporta na području Kantona, a nadležnost nad upravljanjem javnim cestama je podijeljena na tri nivoa, tj. između Federacije BiH, Tuzlanskog kantona, grada Tuzle i svake od 12 općina. Upravljanje magistralnim cestama provodi JP „Ceste FBiH“, regionalnim cestama JU „Direkcija regionalnih cesta TK“, a lokalnim cestama i ulicama svaka od općina i grad Tuzla. Cestovna mreža je relativno razvijena, a nedovoljno učešće saobraćajnica višeg ranga trenutno predstavlja jedan od ograničavajućih faktora razvoja (17,07% regionalnih i 15,60%

magistralnih). Kanton je magistralnim cestama povezan sa graničnim prijelazima i evropskim koridorima i to evropskom cestom E-73 (buduća autocesta Vc), autocestom A-3, te sa Evropskom cestom E-70 (Ljubljana-Zagreb-Beograd). Ukupna finansijska sredstva iz kantonalnog budžeta uložena za izgradnju i sanaciju cestovne infrastrukture u nadležnosti Kantona u periodu 2007.-2013. godina u prosjeku su iznosila 7.876.435 KM godišnje.

Željeznički saobraćaj je zastupljen uglavnom u vidu prijevoza tereta, dok je njegova zastupljenost u prijevozu putnika zanemarujuće mala. To potvrđuje činjenica da se prijevoz putnika obavlja samo na dionici Tuzla-Doboj, dok se na ostalim dionicama (Živinice – Zvornik i Brčko – Banovići) vrši samo prijevoz tereta. Željeznička mreža nije elektrificirana, a u okviru cijele mreže postoji i 51 stanični objekat. Osim navedenih trasa, na području općine Banovići postoji i turistička uskotračna pruga sa Muzejom rudarstva i željeznice.

Razvoj *zračnog saobraćaja* na području Kantona je u uzlaznoj putanji. Osnivanjem JP „Međunarodni aerodrom Tuzla” stvorene su osnovne pretpostavke za razvoj zračnog saobraćaja. Aerodrom raspolaže ukupno sa 160 ha površina, uključujući i manevarske površine i posjeduje svu potrebnu opremu za prihvatanje i održavanje zrakoplova, putnički terminal, poletno slijetnu stazu dužine 2.484 m, rulne staze, te ostalu pripadajuću infrastrukturu. Aerodrom je osigurao tehničke uslove za ispunjavanje ICAO standarda, a od 2009. posjeduje i certifikat za javnu upotrebu u međunarodnom zračnom prometu, izdat na neograničeni period trajanja. U dosadašnjem periodu rada težište je stavljeno na prijevoz putnika, a intenzivnim aktivnostima u 2015. godini aerodromu je dodijeljena dozvola za kargo saobraćaj. Uspostavljanjem saradnje sa niskotarifnim avio prevoznicima, teži se ostvariti kontinuitet u odvijanju putničkog saobraćaja tokom cijele godine. U periodu 2013.-2014. godine prevezeno je ukupno 102.422 putnika i 60 tona tereta. Osnovne prepreke da bi se dostigla puna ekonomska održivost su u finansijskoj nelikvidnosti, te stanju dijela infrastrukture.

Cestovni prijevoz tereta i putnika generalno ima pozitivan trend rasta, tako da se u periodu 2010.-2013. godina broj tonskih kilometara povećao za 74,67 %, a ukupan broj putnika za 72,84 %, dok broj prevezenih putnika samo u gradsko-prigradskom prijevozu kontinuirano opada (za proteklih 5 godina smanjenje za oko 64,88 %). U 2014. godini, taksi djelatnost su obavljala 353 taksi prijevoznika sa 527 taksi vozila i 550 uposlenih, što upućuje na to da i ovaj vid saobraćaja zauzima značajno mjesto u oblasti prijevoza putnika.

Proizvodnja električne energije i elektrodistributivna mreža

Trenutno, osnovu funkcionisanja i razvoja elektroenergetskog sektora u Kantonu čine jedino kogeneracijsko postrojenje u BiH - Termoelektrana „Tuzla“ (715 MW) i „Elektrodistribucija“ Tuzla, kao podružnice JP EP BiH, te male hidroelektrane „Modrac“ (1,9 MW) i „Snježnica“ (0,4 MW), a o dijelu prenosne mreže stara se i direktno JP „Elektroprenos BiH“. Određene količine energije još isporučuju i preduzeća „GIKIL“, te manji broj fotonaponskih energana ukupne instalisane snage 0,284 MW. Prosječna godišnja proizvodnja električne energije u TE „Tuzla“ je 2014. god iznosila 3.696 GWh. Blokovi 1 i 2 su trajno stavljeni van pogona, a u poslijeratnom periodu izvršeni su sanacija i modernizacija Bloka 3 (100 MW) i Bloka 4 (200 MW), revitalizacija Bloka 5 (200 MW), te revitalizacija i povećanje snage Bloka 6 na 230 MW, čime je radni vijek blokova produžen je za narednih 15 godina. TE „Tuzla“, pored proizvodnje električne energije za potrebe elektroenergetskog sistema, proizvodi i isporučuje i toplotnu energiju za sisteme daljinskog grijanja gradskih područja Tuzle i Lukavca, tehnološku paru za potrebe industrije, kao i industrijsku vodu za uže područje Kantona. U početnoj fazi su izgradnja zamjenskog kogeneracijskog Bloka 7 u TE „Tuzla“, te izgradnja Termoelektrane „Banovići“ kapaciteta 350 MW koja će obezbijediti dalji nastavak proizvodnje mrkog uglja u rudniku „Banovići“.

Prvenstveno zbog toga što je bila dimenzionisana za prijeratni obim potrošnje, elektroprenosna mreža je iskorištena sa oko 50% u odnosu na svoje trenutne kapacitete. Jedan od većih problema Kantona je napajanje grada Tuzle, koje se trenutno vrši samo iz dva čvorišta: TS Tuzla Centar i TE Tuzla (sa 35 kV mrežnog transformatora koji se prvenstveno koristi za napajanje vlastite potrošnje). Distribucija električne energije kojom upravlja Podružnica „Elektrodistribucija“ Tuzla obuhvata područje cijelog Kantona, uključujući Grad Tuzla i svih 12 općina, a odvija se preko naponskih nivoa 10 kV i 35 kV.

Ukupan broj kupaca u Kantonu na svim naponskim nivoima, je 2013. godine bio 180.071, a ukupna realizirana potrošnja je iznosila 1.082 GWh. Broj kupaca je u posljednjih 5 godina rastao na oba naponska nivoa i to na visokonaponskom za 5,5% godišnje, a na niskonaponskom za 1,12% (domaćinstva), odnosno 2,32% (ostala potrošnja). Kako je odnos količine proizvedene električne energije i potrošnje koji kupci sa ovog područja preuzimaju 12:1, evidentno je da Kanton svojim energetske potencijalima daleko nadmašuje vlastite potrebe, te da dugoročno postoje dovoljne količine za izlazak na okolna tržišta. Ono na šta bi se, možda moglo utjecati u narednom periodu,

proizilazi iz činjenice da su odnosi električne energije proizvedene iz obnovljivih izvora i korištenjem fosilnih goriva 1:516, odnosno, da je u 2013. god. udio obnovljivih izvora u ukupnoj proizvodnji električne energije iznosio samo 0,2%, što je daleko od željenog učešća (9,5% na nivou BiH).

Telekomunikacije

Telekomunikacione usluge na području Kantona pružaju uglavnom tri glavna operatera, D.D. "BH Telecom", "M:tel" a.d. i JP „Hrvatske telekomunikacije d.d. Mostar“. Iz dostavljenih i prikupljenih podataka za period 2007.-2013. godina, evidentni su trendovi kontinuiranog opadanja broja fiksnih priključaka, dok su pokrivenost područja Kantona signalom mobilne mreže i broj korisnika mobilne mreže u kontinuiranom porastu. Pokrivenost područja Kantona signalom mobilne mreže u 2013. godini iznosila je oko 98,98 % (za BH Telecom), odnosno 72% (za M:tel). U istom periodu je moguće prepoznati i rast broja korisnika interneta, tako da se može reći da razvoj telekomunikacione infrastrukture prati zahtjeve korisnika, te promjene i trendove na tržištu. S druge strane, iz javno dostupnih podataka operatera može se uočiti da je stepen pokrivenosti Kantona uslugama naprednih bežičnih tehnologija, odnosno mobilnog pristupa internetu velikim brzinama (3G, UMTS, HSPA, WCDMA) relativno mala. Egzaktni brojevi podaci za ovu vrstu usluga nisu dostupni, ali je iz dostupnih mapa pokrivenosti evidentno da je pokrivenost teritorije Kantona znatno ispod 90% (što je nivo pokrivenosti na nivou BiH), te da je ta usluga koncentrisana uglavnom na područja oko većih urbanih centara (Tuzla, Lukavac, Banovići, Živinice).

TV i radijski emiteri na području Tuzlanskog kantona

Područje Tuzlanskog kantona pokriveno je signalom tri javna servisa (BHT, FTV, RTRS), tri TV servisa u javnom vlasništvu (JP Radio- televizija Tuzlanskog kantona, JU RTV Živinice, TV 7) i jednog privatnog emitera TV signala putem zemaljske radiodifuzije (TV Slon). U Kantonu djeluje i ukupno devet javnih i privatnih preduzeća koji emituju TV signal putem kablovske distribucije. Osim već pomenutih javnih emitera koji emituju i radijski signal, na području Kantona djeluje ukupno 16 lokalnih radio stanica registrovanih na teritoriji općina (8 javnih i 8 privatnih preduzeća), te 9 pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga i medijskih usluga radija.

Komunalna infrastruktura

Kako zakoni o komunalnoj privredi ne postoje niti na nivou države BiH, niti Federacije BiH, utvrđivanje komunalne politike je u nadležnosti kantona. Na području Tuzlanskog kantona ova oblast je uređena *Zakonom o komunalnim djelatnostima*, po kojem trenutno djeluje ukupno 16 javnih komunalnih preduzeća. Komunalna preduzeća u praksi nadziru i upravljaju sistemima vodosnabdijevanja i kanalizacije, ali je određivanje cijena usluga vodosnabdijevanja i odvodnje otpadnih voda u nadležnosti općinskih vlasti. Jedan od glavnih uzroka teškog položaja i nelikvidnosti u kojoj se nalaze skoro sva pomenuta preduzeća je postojanje šarolikog pristupa rješavanju različitih pitanja iz ove oblasti, naročito u pogledu utvrđivanja cijene koštanja komunalne usluge, te metoda efikasnije naplate komunalne usluge. Ovakva situacija ugrožava očuvanje i spremnost infrastrukturnih sistema kojima upravljaju ova preduzeća u obavljanju djelatnosti radi kojih su osnovana.

Vodosnabdijevanje

Iako ne postoje bilanci korištenja voda za cijeli sliv, procjena je da trenutni deficit raspoloživih vodnih resursa za stanovništvo i industriju Tuzlanskog kantona iznosi 700 l/s, a projekcije nadležnih institucija pokazuju da će se do 2025. godine deficit nastaviti, ali će se smanjiti na oko 500 l/s. Situaciju dodatno pogoršavaju i trendovi smanjenja raspoloživih količina vode, tako da je npr. zbog kontinuiranog unošenja suspendiranih materija, prvenstveno ugljene prašine (oko 160 t/dan), projektovana korisna zapremina jezera Modrac od 88 Mm³ smanjena na 67,2 Mm³. To takođe doprinosi nedostatku tehnološke, a u zadnje vrijeme i pitke vode, ali istovremeno u značajnoj mjeri dovodi i do pogoršanja kvaliteta vode. Nedovoljna izgrađenost, kao i zastarjelost postojeće mreže vodosnabdijevanja, te nedovoljni kapaciteti i kvalitet izvorišta i podzemnih vodnih tijela, za posljedicu

imaju i činjenicu da je prosječna potrošnja vode na području Kantona oko 90 l/stan/dan (EU 100-250 l/stan/dan, BiH 120 l/stan/dan), za šta iz postojećih vodnih resursa treba zahvatiti 547 l/stan/dan, što ukazuje na zaista velike gubitke u potpunom procesu zahvatanja, tretmana i distribucije vode. Trenutne cijene vode (ni zahvaćene, ni isporučene) ne stimulišu štednju (racionalno korištenje) vode.

Zahvat vode za vodosnabdijevanje se vrši prvenstveno iz podzemnih vodnih resursa, putem izvorišta, ali se dio vode obezbjeđuje i iz akumulacije Modrac. U ovom trenutku ne postoji jedinstveni katastar izvorišta za područje Kantona. Prosječan obuhvat stanovništva javnim vodosnabdijevanjem po općinama je prilično nizak i neujednačen (prosjeak 49,1%, dok je opći prosjeak BiH 55%-60%, a FBiH 60%), a gubici u sistemima su u prosjeku oko 40%, što ukazuje na zastarjelost i nefunkcionalnost mreža. Prosječan stepen naplate usluga isporuke vode je oko 75%. Posmatrajući dužinu izgrađene mreže vodosnabdijevanja (335 km primarne i 1.529 km sekundarne mreže), u posljednjih 6 godina evidentan je trend širenja i to za sekundarnu mrežu ukupno 6,3%, (prosječno 1,05% godišnje), a za primarnu mrežu ukupno 11,5% (prosječno 1,9% godišnje). S druge strane, oko polovine stanovništva (51%) se snabdijeva iz mjesnih vodovoda i individualnih bunara. Za većinu mjesnih vodovoda je karakteristično da nisu ishodovani vodni akti, odobrenje za građenje i upotrebu, niti su isti odlukom grada/općine povjereni na upravljanje i korištenje pravnom licu u skladu sa propisima o komunalnoj djelatnosti. Praćenje i kontrola kvaliteta pitke vode u sistemima javnog vodosnabdijevanja se vrši od strane operatora vodosnabdijevanja i nadležnih institucija, a što se tiče javnih česmi i izvorišta na području Kantona, trenutno ne postoji sistem kontinuiranog praćenja kvalitete pitke vode. Vodosnabdijevanje privrednih subjekata obezbjeđuje se na dva načina, iz javnih sistema vodosnabdijevanja i iz vodosistema izgrađenih za njihove vlastite potrebe. Zahvatanje vode za tehnološke procese vrši se prvenstveno iz jezera Modrac, odakle se snabdijevaju veći proizvodni pogoni. Sistem mjerenja i bilansiranja zahvaćenih količina vode na vodozahvatima u sistemima javnog vodosnabdijevanja (općinskim i mjesnim vodovodima), kao i mjerenje potrošnje vode za sve ostale vrste/kategorije potrošača (privreda, ostalo) nije uspostavljen, tako da nije moguće vršiti analize raspoloživih količina vode i potreba, planiranje i racionalizaciju korištenja voda. Evidentan je nedostatak sredstava za investicije za vodnu infrastrukturu, a nepostojanje planskih dokumenata u oblasti vodosnabdijevanja za područje općina dovodi to toga da se investicije u proširenje i rekonstrukciju mreže najčešće realiziraju ad hoc.

Otpadne vode

Prikupljanje, odvodnju i tretman otpadnih voda karakterišu vrlo mali obuhvat stanovništva (tek oko 25%), te mali broj postrojenja za tretman otpadnih voda. Ukupna dužina zatvorene kanalizacione mreže je 417 km, a dužina primarnog kolektora je 76 km. U svakoj od općina izgradnja kanalizacionih sistema nedovoljno prati širenje sistema vodosnabdijevanja, a većina općinskih kanalizacionih sistema nema ishodovane vodne akte niti urbanističko-građevinske dokumente. U decentraliziranim naseljima, nedostaju pouzdani podaci o mjesnim kanalizacionim sistemima, a kao i kod mjesnih vodovoda, ni oni nisu povjereni na upravljanje i korištenje pravnom licu u skladu sa propisima o komunalnoj djelatnosti. Postrojenja za tretman urbanih otpadnih voda postoje samo u Gradačcu, Srebreniku i Živinicama, gdje se vrši mehanički ili mehanički i biološki tretman otpadnih voda. Ukupni kapacitet ovih postrojenja je 67.000 ekvivalentnih stanovnika (ES), što u odnosu na stvarni teret zagađenja u visini od oko 1.000.000 ES pokazuje da se tretira tek oko 7% otpadnih voda iz naselja.

Zaštita od voda

Na cijelom području Kantona postoje samo pojedinačne i parcijalne regulacijske i zaštitne vodne građevine koje ne mogu osigurati odgovarajuću zaštitu. Procjene pokazuju da se tehnički dio sistema za odbranu od poplava sastoji od regulisanih vodotoka dužine oko 28 km, te oko 7,6 km izgrađenih obaloutvrda (4,6 km potpornih zidova i 2,99 km nasipa). Teritorija sliva akumulacije Modrac čini oko 60% sliva rijeke Spreče, a ovom akumulacijom se kontrolira oko 60% slivnog domena i time značajno utiče na režim voda u slivu. U poplavnom području rijeke Spreče, uzvodno od akumulacije Modrac,

najugroženije su poljoprivredne površine, kao i jedan veći grad (Živinice), a ranije poplave, kao i one iz 2014. godine, jasno pokazuju da su i prostori nizvodno od brane u znatnoj mjeri ugroženi, dominantno zbog činjenice da još uvijek nisu uređeni vodotoci Spreče i Jale. Pored akumulacije Modrac, na području Kantona postoje i akumulacije namijenjene prvenstveno za odbranu od poplava i to akumulacije "Hazna" i "Vidara" u Gradačcu, ali i druge vještačke akumulacije koje se koriste za slične namjene, kao npr. „Bistarac“ u Lukavcu, „Višća I i II“ u Živinicama, nekoliko jezera na području općine Banovići formiranih rudarskim radovima, zatim brana na rijeci Oskovi u Mačkovcu i mala akumulacija na rijeci Drinjači u Kladnju. Preliminarna procjena poplavnog rizika u Federaciji BiH i pokazala je da su poplavna područja Kantona procijenjena na 5.500 ha. Uz rijeku Tinju, problem plavljenja područja oko te rijeke i naročito urbanog područja Srebrenika, prisutan je duži vremenski period. Obzirom na bujični karakter svih vodotoka na području Kantona, nedovoljan broj akumulacija koje mogu usporiti bujice, te na činjenicu da prirodna korita vodotoka imaju malu propusnu moć koja je rezultat niza prirodnih i antropogenih faktora, za neophodne radove na čišćenju prirodnih korita vodotoka na području kantona, procijenjena visina potrebnih finansijskih sredstava se kreće u rasponu od 5 do 10 miliona KM. Iako takva mjera ne pruža trajnu zaštitu od poplava, time se značajno povećavaju proticajni kapaciteti vodotoka, što značajno može smanjiti štete od poplava. Osim toga, neusklađen i nedovršen proces deminiranja dijelova korita i pojedinih obalnih područja ograničava mogućnost poduzimanja bilo kakvih mjera, a sječa šuma i transport drvne mase višestruko doprinose pojavi bujica i promjeni režima voda. Devastacija enormnih šumskih površina dovodi do još izraženijeg problema naglog oticanja u slivu, a zbog nelegalne gradnje na vodnom dobru i u neposrednoj blizini vodnog dobra, onemogućen je pristup koritima u cilju čišćenje/uređenje obala.

Snabdijevanje toplotnom energijom

Savremeni sistemi grijanja u svijetu i okruženju imaju tendenciju razvoja vrelovodnih mreža što bliže korisnicima, što obezbjeđuje smanjenje gubitaka na distributivnoj mreži i daje mogućnost većih ušteda u isporukama topline energije. Tuzlanski kanton se nalazi u povoljnijoj situaciji u odnosu na druge kantone i to zbog toga što je TE „Tuzla“ u neposrednoj blizini velikih urbanih i privrednih središta. Planirani razvoj i dogradnja sektora proizvodnje električne energije, kao i dovoljne rezerve energenata (prvenstveno uglja), upućuju na činjenicu da će i u doglednoj budućnosti postojati dovoljni potencijali za širenje sistema daljinskog grijanja, prvenstveno na dijelove konzuma kao što su domaćinstva i privreda, ali ne treba zanemariti ni mogućnosti koje se pružaju poljoprivredi i drugim privrednim aktivnostima. Time će se prevazići jedan od najvećih problema u korištenju energije i energenata (prirodnih resursa), a to je veliki broj individualnih ložišta, pogotovo u većim urbanim centrima. Na nivou Kantona ne postoji jedinstvena metodologija niti sistem prikupljanja podataka o daljinskom grijanju kao tehničkoj infrastrukturi, a dio podataka posjeduju općine koje imaju osnovana javna preduzeća. Ukupna površina prostora grijanih putem sistema daljinskog grijanja na području Kantona (Grad Tuzla i općine Lukavac i Gračanica) iznosi 1.792.640 m². Prosječna cijena grijanja prostora na području kantona se kreće u rasponu od 1,80 – 3,00 KM/m², a stepen naplate usluga se kreće u rasponu od 70-90%. U narednom periodu u okviru energetske sektora planirani su obnova i proširenje kapaciteta energetske postrojenja (prvenstveno TE Tuzla), kao i proširenje sistema centralnog grijanja grada Tuzle i općine Lukavac, ali i početak toplifikacije općine Živinice. Neki od osnovnih razvojnih problema u ovoj oblasti su: nedostatak sredstava za modernizaciju mreže daljinskog grijanja (starost 15-20 god), nizak stepen pokrivenosti stanovništva uslugama daljinskog grijanja, sistem obračuna potrošnje topline energije za korisnike (još uvijek po površini prostora, a ne po utrošenoj energiji), te nepostojanje sistema prikupljanja podataka o daljinskom grijanju.

Javna rasvjeta

Ukupna pokrivenost stanovništva javnom rasvjetom na području Kantona (izuzev općina Banovići i Sapna) je 57%, a trend porasta u posljednjim godinama iznosi u prosjeku 10% godišnje. Kao i u drugim oblastima infrastrukture i ovdje je primjetan neujednačen nivo obuhvata stanovništva u okviru cjelokupne teritorije Kantona, tako da se taj procenat kreće od niskih 35% (općina Teočak), do

zadovoljavajućih 95% (općina Gradačac). Prosječni ukupni godišnji iznos izdvojenih finansijskih sredstava u izgradnju i održavanje javne rasvjete na području svih općina ima trend kontinuiranog opadanja u proteklim godinama, dok se prosječni godišnji iznos izdvajanja za funkcionisanje javne rasvjete povećavao, što svakako ukazuje na potrebu optimizacije posmatranih mreža, prvenstveno u pravcu smanjenja troškova za utrošenu energiju.

Imovina u vlasništvu Tuzlanskog kantona

Pri Uredu za zajedničke poslove kantonalnih organa vodi se Registar imovine Tuzlanskog Kantona, kao vid pomoćne evidencije nepokretne imovine koja je evidentirana u zemljišnim knjigama kao imovina Kantona, ali i imovine koja se vodi u knjigovodstvenim i drugim pomoćnim evidencijama kao potencijalna imovina Kantona, ali koja još nije uvedena u zemljišne knjige. Prema navedenom Registru, u zemljišnim knjigama zavedeno je tek 10 nekretnina, većinom poslovni prostori i zgrade sa pripadajućim zemljištem, a iste se nalaze na području grada Tuzla i općine Banovići. Navedena imovina uglavnom služi za smještaj i rad kantonalnih organa i javnih institucija. Što se tiče ostale imovine koja se u knjigovodstvenim evidencijama vodi kao kantonalna imovina koja još nije uknjižena u zemljišnim knjigama, radi se o prostorima koji uglavnom služe za smještaj i rad kantonalnih organa i drugih institucija, ili su odlukama nadležnih organa dati na privremeno korištenje drugim, prije svega općinskim organima i institucijama. Takvih nekretnina ima ukupno 8. U okviru neuknjižene imovine vodi se i 57 stambenih jedinica. Postojeća imovina Tuzlanskog Kantona trenutno prema svom broju, površini i statusu, nema potencijal za sticanje posebno značajnog nivoa prihoda koji bi bitno utjecali na prihode koji bi doprinijeli razvoju Kantona. Jedini dio imovine koji posjeduje takve potencijale je dio nepokretne imovine koja bi se obezbijedila za rad i poslovanje JP Međunarodni aerodrom Tuzla.

Stanje administrativnih usluga i ljudskih resursa kantonalne uprave

Broj administrativno-upravnih i drugih postupaka u stalnom je porastu. Njihov broj je u 2013. godini iznosio 147.972, od kojih je 68,41% (101.225) riješenih. Broj prenesenih administrativnih postupaka iz 2013. godine u narednu godinu iznosio je 5.908. Razlog nedovoljnog nivoa riješenih postupaka leži u činjenici da Ured za zajedničke poslove kantonalnih organa (koji bilježi najveći promet predmeta) za "broj riješenih predmeta" uzima podatke samo o predmetima za koje postoji dokaz da su razduženi i arhivirani. Stvarno stanje riješenih predmeta nije poznato iz razloga što Kantonalna ministarstva i organi uprave ne dostavljaju trenutno sve riješene predmete na arhiviranje u centralnu arhivu. Istraživanje stope zadovoljstva korisnika administrativnim uslugama do sada nije rađeno.

Zakonodavnu vlast Tuzlanskog kantona vrši Skupština Tuzlanskog kantona. Skupština Kantona potvrđuje imenovanje i razrješenje Vlade Tuzlanskog kantona. Vlada ima 13 članova, a čine je premijer i 12 ministara. Kantonalne organe uprave, upravne organizacije i druge kantonalne organe čine: 12 ministarstava, 3 uprave (od čega dvije samostalne), 5 upravnih organizacija (od čega tri samostalne), 4 ureda, 1 posebni organ (Kantonalno pravobranilaštvo), 1 specijalizirana organizacija (Kantonalna agencija za privatizaciju) i 1 regulatorno tijelo (Komisija za koncesije). U navedenim organima je sredinom 2014. bilo zaposleno 2.323 radnika, uključujući i ovlaštena službena lica. Najveći broj radnika zaposlen je u Ministarstvu unutrašnjih poslova, koje zapošljava 78,77% od ukupnog broja radnika zaposlenih u kantonalnim ministarstvima i organima uprave. Sveukupna kadrovska popunjenost kantonalnih ministarstava i organa uprave je 89,42%. Kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti zaposlenih, situacija je nešto drugačija i može se okarakterizirati kao nepovoljna, jer tek 26,03% uposlenih predstavlja žene. Ukoliko se izuzmu policijski službenici, tada struktura zaposlenih dobiva povoljniju rodnu izbalansiranost, gdje procenat uposlenih žena iznosi 44,5%.

1.1.9. Stanje okoliša

Voda, šumsko bogatstvo, zemljište i mineralna bogatstva čine Tuzlanski kanton relativno bogatim prirodnim resursima, što su i komparativne prednosti ovog Kantona u odnosu na okruženje. Osim značajnog udjela poljoprivrednog zemljišta, dodatne prednosti leže i u resursima korištenim u nizu

energetsko-sirovinskih grana, proizvodnji uglja i termoenergije, hemijskoj industriji, industriji plastike i građevinskih materijala, te u prirodnim ljepotama koje se nedovoljno koriste u turističke svrhe. Osim toga, ovo područje raspolaže i značajnim potencijalima koji leže u nekonvencionalnim izvorima (geotermalna i solarna energija, energija vjetra i dr.), koji se također nedovoljno koriste, a mogu biti jedan od oslonaca privrednog razvoja u budućem periodu.

Zrak

Najznačajniji pritisak na kvalitet zraka na području Kantona postoji zbog emisija od energetskog sektora, privrednih subjekata, grijanja stambenog, poslovnog i javnog prostora, kao i zbog emisija iz saobraćaja, sa deponija otpada i emisija od poljoprivrednih djelatnosti. Osim toga, na kvalitet zraka utječu i drugi faktori kao što su nepodobna konfiguracija terena i lokacije većih zagađivača, slaba cestovna infrastruktura kao i klimatsko-meteorološki uslovi (vjetrovi, temperaturne inverzije, i sl.).

Energetski sektor je jedan od najznačajnijih nosilaca privrednih aktivnosti i u velikoj mjeri utiče na kvalitet zraka u Kantonu, prvenstveno zbog vrste i kvaliteta goriva, te još uvijek nedovoljno efikasnih sistema za ograničavanje emisija u zrak. Realizacijom investicija u proteklih par godina postignuti su značajni tehnološki, ekološki i ekonomski efekti, ali emisije još uvijek nisu svedene na nivo evropskih normi. Snažni pritisci na kvalitet zraka iz *industrije* dolaze u prvom redu iz bazične industrije (proizvodnje sode, koksa, cementa, proizvodnje slane vode i hlora i dr.), pri čemu se može uočiti trend povećanja broja takvih postrojenja. Na prekomjeran pritisak na kvalitet zraka u ovom sektoru, osim već pomenutih faktora, dodatno utiču i korištenje zastarjelih tehnologija, neadekvatne lokacije postrojenja (često vrlo blizu ili čak u samim naseljima), te nedostatak sredstava za finansiranje okolinski prihvatljivih tehnologija. S druge strane, ono što se može prepoznati kao pozitivan trend je kontinuirano povećanje broja postrojenja i pogona koji su već pribavili ili su u procesu pribavljanja okolinske dozvole, što upućuje na to da se emisije štetnih materija žele dovesti u propisima definisane granice.

Nadalje, visoke koncentracije zagađujućih materija u zraku koje su u znatnom porastu u periodu sezone grijanja, pokazuju da je i *sektor zgradarstva* jedan od značajnijih zagađivača zraka, prvenstveno zbog građevinskih karakteristika zastarjelih i energetski neefikasnih objekata, te zbog istih takvih načina grijanja objekata i vrste energenta (ugalj). Relativno niska stopa obuhvata stanovništva mrežom daljinskog grijanja rezultira velikim brojem individualnih ložišta, pri čemu nedovoljna termička izolacija objekata doprinosi niskom stepenu efikasnosti korištenja toplotne energije. Povećani pritisak na kvalitet zraka dolazi iz sektora *saobraćaja*, što je uglavnom posljedica naglog povećanja broja vozila u saobraćaju, stanja saobraćajne infrastrukture, starosti voznog parka i neadekvatnog održavanja vozila. Dodatnom povećanju emisija štetnih plinova doprinose i *deponije otpada* pri čemu količina nastalog gasa zavisi od sastava i starosti otpada.

Područja gdje je kvalitet zraka najugroženiji su svakako veći privredni i urbani centri, Tuzla, Lukavac i Živinice. U sklopu resornog ministarstva vrši se praćenje kvaliteta zraka, ali kako je količina mjerne opreme nedovoljna (5 stacionarnih i 1 mobilna stanica), tako se parametri kvaliteta prate samo u jednom manjem dijelu Kantona (Grad Tuzla, oko 11% teritorije). Kako bi se u budućnosti moglo brže i efikasnije utjecati na unaprjeđenja kvaliteta zraka, neophodno je postojeći monitoring kvaliteta zraka proširiti i na druge polutante, a industriju obavezati na dosljedniju primjenu postojećih zakona koji ih obavezuju na redovan monitoring emisija i izvještavanje

Vodni resursi

Dužinom od 147,3 km i površinom sliva od 1.932 km², Spreča je najveća pritoka rijeke Bosne, a sliv rijeke Spreče je najznačajniji vodni resurs u Kantonu (obuhvata 8 općina). Samo u slivu akumulacije Modrac, koji je dio sliva rijeke Spreče, u 110 naselja živi oko 130.000 stanovnika (direktno uz akumulaciju oko 25.000 stanovnika). Osim pomenutog sliva, na području Kantona se od značajnijih

vodnih resursa nalazi i sliv rijeke Tinje koji pripada neposrednom slivu rijeke Save, te sliv Drinjače koji pripada pod-slivu rijeke Drine, a u okviru teritorije Kantona prostire se na području općine Kladanj.

Govoreći o kvalitetu voda, stanje na području Kantona je generalno nezadovoljavajuće, a teško hemijsko i mikrobiološko zagađenje Spreče, njenih pritoka i akumulacije Modrac kao jedne od najvećih BiH akumulacija, potvrđeno je i analizama nadležnih agencija. Decenije agresivne industrijalizacije i zanemarivanja su ozbiljno degradirale raznolikost biljnih i životinjskih vrsta rijeke i njenih priobalnih područja. Jako bitan aspekt trenutnog stanja je i trenutna organizacija upravljanja vodama u BiH, pri čemu je jedan od ključnih problema taj da još uvijek nije uspostavljen sistem jedinstvenog upravljanja slivovima rijeka, pa tako i slivom rijeke Spreče. Uz sve ove aspekte, u posljednje vrijeme na značaju dobijaju i problemi zaštite od voda (poplava), koji sve češće uz ogromne materijalne štete, direktno ugrožavaju i ljudske živote i koče privredni razvoj. U tom segmentu i danas preovladava pasivni pristup karakterisan uglavnom izgradnjom zaštitnih objekata, dok se znatno manje pažnje i sredstava usmjerava na aktivnije mjere, kao npr. odvodnju, regulaciju, usporavanje vodotokova ili smanjivanja oticaja sa sliva. Neadekvatna obrada otpadnih voda je i na području Kantona prepoznata kao jedan od glavnih okolišnih problema. Kompletni i objedinjeni podaci monitoringa bioloških i hemijskih karakteristika kvaliteta voda ne postoje, niti postoji sistem njihovog praćenja, nego se, po trenutnoj raspodjeli nadležnosti, praćenje vrši od strane federalnih institucija. Broj lokacija na kojima se vrši monitoring je tek 20 što još uvijek nije dovoljno, kako sa aspekta pokrivenosti vodotokova u Kantonu, tako niti sa aspekta vrste parametara koji se prate. Na osnovu dosadašnjih praćenja, utvrđeno je da su svi vodotoci u daleko lošijem stanju u odnosu na zakonski utvrđeni kvalitet i zbog toga po skoro svim pokazateljima kvaliteta odgovaraju III-IV kategoriji/klasi voda, s tim da se povremeno po kvalitetu mogu svrstati i u vodotoke "van klase". Akumulacija Modrac, posebno u plićim dijelovima, ne zadovoljava niti II kategoriju kvaliteta vode. Rijeka Spreča je, nažalost, postala otvoreni kolektor za sve otpadne vode sa područja 13 općina sliva, a ono što najviše zabrinjava je činjenica da trenutne količine voda u vodotocima sliva mogu prihvatiti tek neznatan dio ukupnog zagađenja koje se svakodnevno unosi (ukupan kapacitet vodotoka u slivu rijeke Spreče u odnosu na bilans tereta zagađenja iznosi oko 7%).

Osim energetskeg sektora i privrede, ostali značajniji izvori zagađenja voda su poljoprivredna djelatnost, uzgoj i eksploatacija šuma, te ruralna naselja bez kanalizacionih sistema. S druge strane, vodu lošeg kvaliteta poljoprivrednici koriste za zalijevanje usjeva, tako da to ograničava i njih same i prerađivače, onemogućavajući ih da se bave proizvodnjom organske hrane kao sve profitabilnijom privrednom aktivnošću. Nažalost, veoma mali broj poljoprivrednih proizvođača poznaje i primjenjuje standarde tipa Global GAP, HACCP i sl., tako da je evidentan prekomjeran i nepotreban unos materija koje zagađuju zemljište, a time i vode. Osim već spominjanih pritisaka i problema vezanih za sektor voda, neophodno je pažnju obratiti i na problematiku odlaganja čvrstog otpada, kao i „zagađenost“ vodotokova minama koje je još uvijek prisutno na dijelu teritorije Kantona. Isto tako, pažnju je potrebno obratiti i na mnoge druge faktore koji utiču na kvalitet voda, kao npr. saobraćaj, upravljanje šumama ili nedostatak planiranja i provođenja mjera za smanjenje zagađenja voda.

Korištenje, zaštita i upravljanje zemljištem

Zbog prirodnih karakteristika, ali i neadekvatnog korištenja i upravljanja zemljištem Kanton je suočen sa fizičkim gubicima zemljišta oko 20.000 ha (7% teritorije), te uništavanjem strukture zemljišta i smanjenjem mogućnosti korištenja zemljišta za razvojne potrebe privrede ili za unaprjeđenje kvaliteta života stanovništva. Najveće degradacije terena i okoline su nastale eksploatacijom primarnih energenata, naročito površinskom eksploatacijom uglja, deponijama šljake i pepela, ali i gradnjom hidroakumulacija. Prema podacima prikupljenim tokom izrade Prostornog plana Tuzlanskog kantona, vidljivo je da se stepen gubitka zemljišta kreće u rasponu od 0,4% (Srebrenik) do 20% (Teočak), ali u apsolutnim iznosima površina, u Kantonu prednjače općine Lukavac, Banovići i Gradačac. Kako u Kantonu, još uvijek, ne postoji funkcionalan sistem monitoringa potencijalnog gubitka zemljišta, precizniji podaci su dostupni samo za gubitke zemljišta vezane za rad površinskih

kopova, a oni iznose 1,25% teritorije Kantona. Gubici zemljišta na ovaj način smatraju se privremenim, što ukazuje na to da se rekultivacijom ovih zemljišta tu može ponovo organizovati poljoprivredna, odnosno šumarska proizvodnja. Što se tiče „trošenja zemljišta“ (odnos svih površina građevinskog zemljišta koje su iskorištene ili planirane za građenje i cjelokupne površine općine), pokazuje se da se ovaj parametar bitan za daljnji razvoj Kantona kreće u rasponu od 9,29% (općina Srebrenik), do 22,68% (općina Lukavac), a procjena je da je prosjek na nivou Kantona 14,82%, što opet jasno ukazuje na to gdje se u budućem planskom periodu mogu očekivati pritisci koji pomenuti razvoj mogu ograničavati⁴. Trenutna degradacija zemljišta značajno se ogleda i u postojanju klizišta. Na području Kantona je nakon nedavnih elementarnih nepogoda registrovano preko 5.500 klizišta i odrona, a od toga samo u općini Tuzla preko 1.900. U općinama sa većim brojem klizišta ugrožena je urbana i privredna struktura, a pojave klizišta su imale i znatne materijalne posljedice, pa čak i gubitak ljudskih života.

Kao najveći uzročnici zagađenja zemljišta identificirani su neadekvatno odloženi otpad iz privrede i domaćinstava, otpadne vode septičkih jama, preliva i direktnih izlivanja u tlo, postojanje minskih polja, neadekvatno i nekontrolisano korištenje hemijskih sredstava u poljoprivredi. Posmatrajući ukupno stanje zemljišta na području Kantona, zbog nedostatka podataka je nemoguće dati relevantnu procjenu zagađenosti tla, ali je sigurno da ovo područje predstavlja rizično područje, prvenstveno zbog velike koncentracije industrije, a što se tiče npr. kiselosti i kontaminacije tla, posredno se može zaključiti da neadekvatne poljoprivredne prakse, zagađeni vodotoci i onečišćen zrak doprinose povećanoj kiselosti tla, a povremena mjerenja i analize tla vršena proteklih godina generalno pokazuju da je prosječni teret zagađenja zemljišta pod usjevima i pašnjacima fosforom oko 1,1 kg/ha/god, a azotom 10,2 kg/ha/god, ali da ne postoje evidentirana prekomjerna zagađenja teškim metalima.

Zaštita i upravljanje šumama

Šumskim resursima upravlja JP Šume Tuzlanskog kantona d.d. Kladanj, a šumske površine su prostorno podijeljene između 4 šumsko-privredna područja (ŠPP) koja posjeduju šumsko-privredne osnove sa različitim periodima važenja – od 2015. godine (ŠPP Vlaseničko), do 2023. godine (ŠPP Konjuh). Dominirajuće vrste drveća su lišćarske vrste, a drvne zalihe su najveće u ŠPP Konjuh (40,23% ukupnih drvnih zaliha). Kako je to područje većim dijelom i zaštićeno područje, u narednom planskom periodu će biti potrebno posebnu pažnju posvetiti kontroli i ograničavanju pojave nelegalne sječe. Osim toga, postojećim Zakonom o šumama je predviđeno uspostavljanje čuvarske službe u okviru Kantonalne uprave za šumarstvo, ali to još uvijek nije učinjeno, tako da je Tuzlanski kanton jedini kanton u Federaciji BiH gdje je čuvarska služba uspostavljena u okvirima korisnika šuma. Nadalje, iako za to postoji zakonska obaveza, nepostojanje Programa razvoja šumarstva za posljedicu ima neplansko i neodrživo upravljanje šumama, tako da je neophodno što hitnije donošenje i početak provedbe Programa razvoja šumarstva Tuzlanskog kantona.

Prisutnost minskih polja na području Kantona predstavlja stalnu opasnost, a prema evidenciji BH MAC-a, minirane površine u svim kategorijama državnih šuma iznose 10.071,14 ha ili 14 % od ukupne površine šuma i šumskih zemljišta, što predstavlja značajan problem u ukupnom gospodarenju šumama. Prema informacijama resornog ministarstva, utvrđeno je poremećeno normalno zdravstveno stanje šuma, a neki od glavnih uzroka poremećaja zdravstvenog stanja šuma su sušne godine sa ekstremno visokim temperaturama, te požari. Posmatrajući trenutno stanje šuma, evidentno je da značajnu pažnju u narednom periodu treba posvetiti dosljednom provođenju općih mjera zaštite (od nelegalne sječe, požara, utjecaja klimatskih promjena, insekata i životinja, uzročnika bolesti, te od još niza ostalih faktora - abiotski, antropogeni i dr.).

⁴ Prostorni plan Tuzlanskog kantona 2005.-2025. godina.

Upravljanje otpadom

Slijedeći principe regionalnog pristupa upravljanjem otpadom na nivou BiH, u Tuzlanskom kantonu je donesen Kantonalni plan upravljanja otpadom, baziran na uspostavljanju integralnog koncepta upravljanja otpadom. Prema dostupnim podacima, u 2013. godini je prosječna produkcija komunalnog otpada iznosila 323 kg/stan/god., što je neznatno ispod prosjeka BiH (340 kg/stan/god). U ukupnim vrijednostima, godišnja količina proizvedenog komunalnog otpada iznosi 142.503 t/god, a prikupljenog komunalnog otpada 81.984 t/god. Uočljiv nesrazmjer između količina prikupljenog i proizvedenog komunalnog otpada (57%), ukazuje na potrebu unaprjeđenja kapaciteta komunalnih preduzeća, ali i cjelokupnog sistema prikupljanja komunalnog otpada, te na potrebu mijenjanja svijesti i navika stanovništva i pravnih subjekata. Usluge prikupljanja otpada na području Tuzlanskog kantona su organizovane na nivou općina i prema trenutno raspoloživim podacima, na području kantona prikupljanjem i odvozom otpada se bavi ukupno 15 komunalnih preduzeća (13 u javnom vlasništvu i 2 u privatnom. Mehanizacija za prikupljanje i zbrinjavanje otpada je uglavnom zastarjela i ima limitirane performanse, a komunalni otpad se u većini općina odvozi jednom sedmično. Glomazni komunalni otpad se ne prikuplja i ne odvozi na organizovan način u gotovo pola općina Kantona, a u većini općina se ne vrši niti organizovano selektivno prikupljanje komunalnog otpada (sortira se samo oko 17% ukupnih količina). Prema podacima dostupnim za 12 općina, procenat pokrivenosti stanovništva organizovanim odvozom komunalnog otpada je u periodu 2007.-2013. porastao sa 31% na 53% (domaćinstva), odnosno sa 61% na 80% (pravni subjekti) i rastao je po prosječnoj stopi od 2,7% godišnje. Odlaganje otpada u Kantonu je zasnovano na odlaganju otpada na općinskim deponijama, a one su većinom otvorenog tipa i najčešće ne zadovoljavaju uvjete sanitarnih odlagališta niti su propisno pripremljeni za tu namjenu (osim deponije "Desetine" u Tuzli). Iako su za uspostavu regionalne deponije na lokaciji u općini Lukavac utrošena značajna sredstva i urađena projektna dokumentacija, do njene izgradnje nikada nije došlo, prvenstveno zbog protivljenja lokalnog stanovništva koje živi na mjestu ili u blizini lokacije predviđene za formiranje regionalne deponije.

Zbog samog stepena razvijenosti i strukture privrede, u Kantonu nastaju značajne količine *proizvodnog otpada*. Neopasni proizvodni otpad najviše nastaje radom pogona i postrojenja a prisutan je i opasni proizvodni otpad, pa iako ne postoje pouzdani podaci, njegove godišnje količine se procjenjuju na oko 1.600 t⁵. Zbrinjavanje opasnog i neopasnog proizvodnog otpada se zato nameće kao jedan prioriteta u budućem razvoju Kantona. U odnosu na otpad koji nastaje *od poljoprivrednih i stočarskih djelatnosti*, procijenjena godišnja količinu otpada od poljoprivrede (biljna proizvodnja) i šumarstva u kreće se u rasponu 29.533 – 29.611 t/god.⁶ Osim toga, u stočarskoj proizvodnji najveće količine otpada generiraju se u obliku stajnjaka, ali se znatne količine generiraju i od uzgoja pilića. Što se tiče uginulih životinja, procjene su da količine ovakvog otpada iznose oko 1.411 t/god, te da se istovremeno generira i 98,5 t/god klaoničkog otpada. Velike količine ovakvog otpada nameću potrebu ne samo njegovog uklanjanja, nego i razvoj metoda za iskorištavanje takvog otpada kao sirovine. Što se tiče ostalih kategorija otpada, opasni i neopasni *medicinski otpad* predaje se na zbrinjavanje pravnim licima ovlaštenim za ovu vrstu poslova.

Prirodno naslijeđe

Iako ih je prije posljednjeg rata postojalo nekoliko, na području Kantona danas postoji samo jedno zaštićeno područje i to dio područja planine Konjuh, a posebnu turističku vrijednost predstavljaju i posebna područja kao što su područja Majeвица, Ilinčica, Soko grad, Stari grad Srebrenik i dr. U Zaštićenom pejzažu Konjuh su prepoznate rijetke biljne vrste od kojih se neke nalaze na Crvenoj listi ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka, životinja i gljiva. Prema klasifikaciji zaštićenih područja, u kategoriju zaštićenih i za očuvanje prirodnih funkcija važnih pejzaža spadali bi još i oko 25 lokaliteta

⁵ Federalni zavod za statistiku; 2012. godina.

⁶ Federalni zavod za statistiku, „Tuzlanski kanton - količine nastalog otpada“, dopis broj: 03-32.9-1104/14.

na području Kantona, te oko 15 pejzažno-parkovskih površina (većinom gradski parkovi i prirodni predjeli).

Resorno ministarstvo u svojim bazama ne posjeduje podatke o zelenim površinama jer ne postoji zakonska obaveza njihovog kartiranja, a iz dostupnih podataka se može procijeniti da samo površine rekreacionih zona iznose 479,45 ha. U većini općina komunalna preduzeća su, osim svoje osnovne funkcije, zadužena i za održavanje zelenih površina, dok su prema Zakonu građani dužni da održavaju svoje privatne posjede.

Ekosistemi i biodiverzitet

Generalno, za prostor Tuzlanskog kantona se može reći da, iako ne postoji sistem praćenja i nema dovoljno relevantnih i preciznih podataka o stanju biodiverziteta, na osnovu istraživanja vršenih u okviru izrade Strategije i akcionog plana za zaštitu biološke raznolikosti BiH može se zaključiti da je ovo područje u tom smislu bogato. Flora, fauna i fungia Kantona se ubraja u najraznovrsnije u Evropi, a visok stepen endemičnosti i reliktnosti daje joj značaj na nivou globalne biološke raznolikosti. Nažalost na ovom području su izraženi trendovi gubitka biodiverziteta, te geološke raznolikosti na svim nivoima. Ovim problemima treba dodati i prekomjernu i neselektivnu sječu gospodarski vrijednih šuma, otvaranje kamenoloma, konverzije vodotoka u hidroenergetska postrojenja, prekomjeran lov i ribolov, prekogranična zagađivanja atmosfere, povećanje broja invazivnih vrsta biljaka i životinja, te probleme vezane za promet genetički modificiranim organizmima i genetički modificiranom hranom. Teritorij Tuzlanskog kantona naseljavaju vrijedne vrste sisara, ptica, insekata, gmizavaca i riba. Bogatstvo specijskog diverziteta dodatno je upečatljivo s obzirom na prisutnost ugroženih, zaštićenih, te endemskih vrsta, posebno u planinskim i kanjonskim dijelovima Tuzlanskog kantona, te u podzemnom svijetu. Da bi se takva raznolikost zaštitila sastavljena je i lista ugroženih, zaštićenih i endemskih vrsta Tuzlanskog kantona. Radi postizanja razvoja i osiguranja životnog blagostanja građana Tuzlanskog kantona, neophodna je i efikasna i dugoročna zaštita prirode u skladu sa međunarodnim odredbama, a prema obrascima koje će dirigirati lokalne potrebe, uz uvažavanje svih specifičnosti ustrojstva biološke i geomorfološke raznolikosti.

Energijska efikasnost i obnovljivi izvori energije

Energetski sektor je jedan od sektora koji imaju najveći utjecaj na okoliš, kako u smislu iskorištavanja prirodnih resursa, tako i u smislu povećanog stepena degradacije okoliša. Glavni izvori energije u Tuzlanskom kantonu su uglj, drvo i u manjim količinama hidroenergija, te nafta koja se uvozi, dok se prirodni plin ne koristi. Korištenje drugih izvora energije za proizvodnju energije, posebno električne energije, kao što su nafta, gas, energija vjetra, sunčeva energija, biomasa, na području Tuzlanskog kantona do sada je malo zastupljeno. Učešće obnovljivih izvora energije u ukupnoj proizvodnji energije je zanemarivo malo (oko 0,2%). Osim malih hidroelektrana na akumulacijama Modrac i Snježnica, od početka 2012. godine u Kalesiji je počela sa radom prva solarna elektrana u BiH snage 0,13 MW, a trenutni ukupni instalisani kapaciteti solarnih elektrana na području Kantona su oko 0,285 MW. Kreiranje bilansa energetske potreba kao jednog od primarnih alata za upravljanje korištenjem energije, na nivou Kantona još uvijek nema, iako bi to omogućilo preciznije procjene potreba korisnika za električnom energijom, naftnim derivatima i čvrstim gorivima (izražene na osnovu dosadašnjih pokazatelja i trendova potrošnje energije/energenata). Izrada ovakvog dokumenta bi istovremeno doprinijela i planiranju upravljanja prirodnim resursima i planiranju upravljanja okolišem. *Privredni subjekti* će značajne napore morati posvetiti i promjeni ponašanja i načina organizacije poslovanja, što će zahtijevati sve intenzivniji angažman na uvođenju sistema upravljanja energijom prema standardima važećim u ovoj oblasti, kao i angažman obučanih energetske menadžera. Osim pomenutih sektora, nedavne studije pokazuju da *sektor zgradarstva* u ukupnoj potrošnji energije učestvuje sa 57% (u EU manje od 40%), što ukazuje na postojanje velikog broja energetske neefikasnih objekata, što to za posljedicu ima značajan udio troškova za energiju u ukupnim budžetima svih nivoa vlasti (javni objekti), privrede i stanovništva. Pored toga, značajne mjere za optimizaciju korištenja energije mogu se poduzeti i *u oblasti pružanja javnih usluga* za koje

su nadležne lokalne vlasti, kao što su javni prevoz i javna rasvjeta, ali pažnju treba obratiti i na javna preduzeća koja po prirodi svojih djelatnosti spadaju u značajne potrošače, a skoro nikako ne primjenjuju mjere racionalizacije potrošnje.

Neki od pozitivnih primjera se ipak dešavaju na području Kantona, a tu svakako treba izdvojiti izradu i početak primjene mjera SEAP-a (Akcioni plan energetske održivosti razvoja) izrađenih za Grad Tuzlu i Općinu Gračanica, te inicijativu na uspostavljanju informacijskog sistema za upravljanje energijom (EMIS) u Tuzlanskom kantonu. Kako bi aktivno promovisali energetske efikasnosti, obnovljive izvore energije i održivo upravljanje energijom u javnim zgradama i komunalnim sistemima, 12 načelnika općina i grada Tuzla, te Premijer u ime Tuzlanskog kantona, potpisali su *Energetsku Povelju* kojom se obavezuju na promovisanje održive energetske budućnosti u njihovim općinama i cijelom Kantonu. Istovremeno, su donesene i *Izjave o politici energetske efikasnosti* čiji je jedan od ciljeva i uspostava Sistema upravljanja energijom. Rezultati navedenih i drugih inicijativa, ali i već urađene analize i elaborati, pokazuju da je principe i mjere energetske efikasnosti izuzetno opravdano provesti u svim ranije navedenim sektorima.

Utjecaj okoliša na zdravlje stanovništva

Zagađenje zraka se sve više smatra značajnim rizikom po zdravlje stanovništva. Praćenje kvaliteta zraka je u nadležnosti resornog ministarstva. Informacije o pojedinim parametrima kvalitete zraka se za dio Kantona prate i izrađuju na dnevnom nivou, ali i u okviru godišnjih izvještaja. Najznačajniji pritisci na kvalitet zraka nastaju sagorijevanjem fosilnih goriva (prvenstveno uglja) što povećava opasnost od nastanka oštećenja očiju, kože i disajnih puteva. Zbog povezanosti zagađenja zraka i pojave karcinoma pluća Međunarodna agencija za istraživanje karcinoma je zagađenje zraka uvrstila u grupu 1 u Registru karcinogenika. Egzaktnih podataka o utjecaju okoliša na zdravlje stanovništva Kantona nema jer ne postoji organizovan sistem monitoringa zagađenja okoliša po svakom od segmenata, tako da se utjecaji pojedinih parametara mogu samo indirektno procjenjivati na osnovu pojedinačnih istraživanja rađenih od strane zdravstvenih i drugih institucija, odnosno drugih subjekata ili pojedinaca. Istraživanja provedena od strane zdravstvenih institucija u Federaciji BiH govore da među najveće javnozdravstvene probleme spadaju nepotpuni nadzor nad vodoopskrbnim objektima (naročito lokalnim vodovodima), nedostatna kontrola vode i hrane, nedostatan monitoring kvalitete zraka i neadekvatno uklanjanje otpadnih tvari, naročito opasnog otpada. Kako je već ranije navedeno, higijensko-sanitarno stanje vodnih objekata i sistem javnozdravstvene kontrole vode za piće imaju još dosta prostora za unaprjeđenja, prvenstveno zato što se u okviru nadležnih zdravstvenih službi vrši praćenje samo određenih parametara kvaliteta voda (fizičko-hemijskih i mikrobioloških), pa se stoga ne može dati adekvatno mišljenje o njoj ukupnoj kvaliteti i utjecaju na zdravlje stanovništva.

1.2. Pregled unutrašnjih i vanjskih faktora

Prva sinteza rezultata i zaključaka socio-ekonomske analize je predstavljena SWOT analizom i narednom matricom. SWOT analize razlikuje snage i slabosti koje predstavljaju unutarnje faktore, dakle one elemente koji su pod utjecajem kantonalnih aktera, dok prilike i prijetnje predstavljaju vanjske elemente koji dolaze iz okruženja te na koje se kantonalni akteri prilagođavaju.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Kanton bogat rudama i mineralima (ugalj, kamena so, kvarcni pijesak, itd.); • Povoljan geostrateški položaj Tuzlanskog kantona (blizina granice sa EU, blizina i povezanost sa riječnom lukom Brčko, 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno istražene i poznate eksploatacione rezerve mineralnih sirovina; • Napuštanje sela i naseljavanje u urbane zone;

Međunarodni aerodrom Tuzla, granica sa Republikom Srbijom, te pristup transportnim koridorima prema Centralnoj Evropi, Turskoj i Bliskom Istoku);

- Proizvodnja u djelatnostima: vađenja ruda i kamena, prerađivačke industrije, proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, građevinarstva te prijevoza i skladištenja prevazilazi potrebe Kantona i omogućava izvoz dobara ($LQ > 1$);
- Značajan broj privrednih društava u prerađivačkoj industriji;
- Značajan broj zaposlenih u privrednim društvima uz visoko učešće prerađivačke industrije;
- Cjenovno konkurentna radna snaga;
- Postojanje kvalificiranih stručnih kadrova u školstvu, zdravstvu i javnim uslugama;
- Postojanje Univerziteta u Tuzli i Američkog univerziteta u BiH sa sjedištem u Tuzli;
- Raznovrsnost obrazovne ponude srednjeg i visokog obrazovanja;
- Razvijenost zdravstvene infrastrukture (zadovoljavajući broj Domova zdravlja i područnih ambulanti, postojanje Univerzitetskog kliničkog centra, Opće bolnice Gračanica, Centra za srce BiH, farmaceutskih kuća, itd.);
- Postojanje obučanih i stručnih zdravstvenih radnika i timova porodične medicine;
- Informatizacija zdravstvenog sistema u Tuzlanskom kantonu;
- Uvođenje privatne zdravstvene prakse u zdravstveni sistem;
- Postojanje centara za socijalni rad u gradu Tuzla i svim općinama Tuzlanskog kantona;
- Postojanje socijalnih ustanova sa specijaliziranim programima psiho-socijalnih usluga (prihvatnog Centra „Duje“ Doboj Istok, Doma penzionera u Tuzli, Doma za djecu bez roditeljskog staranja, Krops Smoluća, Disciplinski centar za maloljetnike, SOS dječije selo itd.);
- Značajan broj sportskih organizacija i klubova;
- Postojanje značajnog broja domova kulture i biblioteka na području Tuzlanskog kantona;

- Izražena zainteresovanost mladih i obrazovanih ljudi da napuste TK i BiH;
- Neefikasna poljoprivredna proizvodnja uz usitnjenost poljoprivrednih posjeda i nesređene imovinsko-pravne odnose;
- Pad ukupnog prihoda od prodaje privrednih društava sa područja Tuzlanskog kantona;
- Nelikvidnost Budžeta Tuzlanskog kantona uz akumulirane obaveze od preko 40% prosječnog Budžeta TK;
- Budžet Tuzlanskog kantona kontinuirano ostvaruje manje prihode i primitke nego što su isti planirani na godišnjem nivou;
- Kontinuirano ostvarivanje deficita u Budžetu TK;
- Visoko učešće rada „na crno“;
- Zabrinjavajući trend porasta nezaposlenih sa visokom stručnom spremom;
- Nedovoljna ulaganja u razvoj Univerzitetskog kampusa i obnovu/adaptaciju postojeće obrazovne infrastrukture na svim nivoima obrazovanja;
- Nedovoljan broj naučno-istraživačkih centara i obrazovnih centara za sticanje praktičnih vještina u skladu sa potrebama tržišta rada;
- Zastarjelost postojeće i nedostatak savremene medicinske dijagnostičke opreme;
- Dotrajalost objekata zdravstvene zaštite i nedovoljna ulaganja u zdravstvenu infrastrukturu;
- Odliv stručnog medicinskog, ali i ostalog kadra sa područja Kantona;
- Nedostatak sredstava u Budžetu Kantona za isplatu svih novčanih naknada i pomoći koje su propisane zakonom;
- Broj penzionera naspram broja zaposlenih na području Tuzlanskog kantona prelazi prosjek FBiH;
- Porast broja penzionera i starih lica u stanju socijalne potrebe;
- Smanjenje izdvajanja iz Budžeta Kantona za sport i kulturu;
- Nedostatak sportskih terena i objekata (zatvorenih bazena, savremenih

<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljeni štabovi civilne zaštite u gradu Tuzla i u svim općinama Kantona te na nivou Kantona; • Kadrovska popunjenost policijskih snaga; • Razvijenost, raznovrsnost i osposobljenost NVO sektora da aplicira na međunarodne projekte; • Prisutnost velikog broja organizacija civilnog društva (NVO); • Postojanje elektronskog registra administrativnih postupaka na nivou Tuzlanskog kantona; • Zadovoljavajuća kvalifikaciona struktura uposlenih u kantonalnim ministarstvima i organima uprave u odnosu na kvalifikacionu strukturu zaposlenih u FBiH i EU; • Postojanje i razvojni potencijali Međunarodnog aerodroma Tuzla kojim upravlja Tuzlanski kanton; • Tuzlanski kanton svojim energetske kapacitetima daleko nadmašuje potrebe Kantona za električnom energijom; • Uspostavljeno tržište i prisustvo privrednih subjekata u sektoru prikupljanja otpada; • Postojanje stručne i organizacione baze za planiranje i primjenu mjera energetske efikasnosti (projekti, analize, studije, sertifikacija), prvenstveno u sektorima javne rasvjete i zgradarstva; 	<p>stadiona, sportskih dvorana itd.), i nedovoljno razvijena postojeća sportska infrastruktura u odnosu na evropske standarde;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nizak nivo obučenosti i tehničke opremljenosti subjekata zaštite i spašavanja, kao i zaštite od požara; • Veliki broj nesansiranih klizišta na području TK; • Nedostatak savremene tehničke opreme koju bi koristile policijske snage; • Visina izdvojenih sredstava za sufinansiranje projekata međ. zajednice nije dovoljna; • Smanjenje budžetskih izdvajanja za finansiranje organizacija civilnog društva; • Nedovoljno razvijena funkcija upravljanja razvojem Tuzlanskog kantona; • Postoji određeno preklapanje nadležnosti pojedinih ministarstava; • Nivo razvijenosti i struktura cestovne i željezničke infrastrukture ne omogućavaju veći stepen integracije saobraćajne infrastrukture Tuzlanskog kantona sa drugim sistemima unutar BiH i okruženja (stanje i struktura željezničke mreže neprilagođena za savremene vozove, ceste višeg ranga); • Neadekvatni strateški i planski dokumenti u sektorima razvoja javne infrastrukture; • Nedovoljni kapaciteti i nepostojanje funkcionalnog sistema monitoringa kvaliteta (zagađenja) voda, zraka, zemljišta; • Nepostojanje katastra zagađivača (voda, zrak, zemljište);
<p>PRILIKE</p>	<p>PRIJETNJE</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Procesi integracije BiH u EU i druge međunarodne institucije i grupacije (CEFTA, NATO, WTO, itd.) • Povećanje broja programa, projekata i aktivnosti usmjerenih na jačanje uloge žene u društvenoj zajednici (zapošljavanje, obrazovanje, politika i dr.); • Postojanje pristupnih fondova EU i međunarodnih razvojnih agencija i institucija; • Izgradnja elektroenergetskih postrojenja (Blok 7 Termoelektrane Tuzla, Termoelektrana Banovići); • Samozapošljavanje i zapošljavanje kroz 	<ul style="list-style-type: none"> • Izloženost elementarnim nepogodama (poplave, klizišta, suše i dr.); • Spor oporavak od ekonomske krize; • Sporost u procesima integracija BiH u EU i druge međunarodne institucije i grupacije; • Projekcija pada prihoda u Budžetu TK za naredni trogodišnji period; • Nepovoljan poslovni imidž BiH zbog izražene korupcije i kriminala; • Pravna nesigurnost za poslovne subjekte; • Hiperprodukcija kadrova u BiH unatoč

<p>razvoj svih oblika poduzetništva (komercijalno, socijalno, žensko, omladinsko);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inicijative za organizovanje osnovnog obrazovanja na lokalnom nivou i visokog obrazovanja na federalnom nivou; • Informatizacija zdravstvenog sistema u Tuzlanskom kantonu; • Uvođenje privatne zdravstvene prakse u zdravstveni sistem; • Mogućnost javno-privatnog partnerstva; • Mogućnost otvaranja privatnih centara za brigu o starim licima; • Novi ciklus finansiranja projekata NVO iz IPA 2 koji se realizuje u istom periodu kada i Strategija razvoja Tuzlanskog kantona; • Postojanje Federalnih strategija i akcionih planova usmjerenih na društveni razvoj i socijalno uključivanje; • Program razvoja državne uprave koje provodi UNDP BiH; • Programi stručnog usavršavanja zaposlenika javne uprave koju provodi Direkcija za evropske integracije i Agencija za državnu službu FBiH; • Uspostavljanje zračnog kargo transporta i pronalaženje strateških partnera; • Reforme u energetsom sektoru i liberalizacija tržišta snabdijevanja električnom energijom; • Međunarodno preuzete obaveze i domaća legislativa za uvođenje i primjenu standarda u oblasti korištenja i zaštite prirodnih resursa (konvencije, bilateralni sporazumi, itd.) • Uvođenje sistema primarne selekcije otpada; 	<p>velikom broju nezaposlenih sa istim kvalifikacijama;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nemogućnost monitoringa kvalitete obrazovanja u privatnim školama i univerzitetima; • Loša ekonomska situacija i nizak nivo prihoda stanovništva; • Nestimulirajući zakonski okvir za razvoj sporta i kulture na federalnom nivou; • Prisustvo organiziranog kriminala u BiH; • Nestabilna politička situacija u BiH i TK; • Neefikasna komunikacija viših nivoa vlasti sa Kantomom po pitanju društvenog razvoja; • Tuzlanski kanton ostao izvan glavnih cestovnih koridora; • Nizak nivo investicija u održavanje i razvoj infrastrukture i željeznica generalno; • Neispunjavanje međunarodno preuzetih obaveza i dogovorenih rokova u oblasti zaštite okoliša; • Ne postoje planovi upravljanja vodama na nivou Kantona/pod-sliva;
--	---

1.3. Strateško fokusiranje

Uspješnost razvoja Tuzlanskog kantona mjeriti će se sposobnošću da se prevladaju uočene slabosti i prijetnje bržem rastu, ali isto tako i da se iskoriste razvojni potencijali koji nesumnjivo postoje. U tom smislu predložena su sljedeća strateška i dugoročna opredjeljenja Tuzlanskog kantona, odnosno **strateški fokusi**:

1. **Unaprjeđena i razvijena privreda Tuzlanskog kantona baziraće se na ključnim potencijalima rasta koji se ogledaju u bogatstvu prirodnih resursa, konkurentnoj radnoj snazi i tradiciji industrijske proizvodnje te kvalitetnoj saobraćajnoj povezanosti sa razvijenim tržištima.**

Sve analize govore da na području Tuzlanskog kantona postoje ključni elementi neophodni za rast i razvoj i to: bogatstvo prirodnih resursa, cjenovno konkurentna i iskusna radna snaga, jeftin energent i tradicija, naročito prerađivačke industrije. Međutim, bez velikih investicija ili većeg broja relativno

manjih investicija na području Tuzlanskog kantona, ne može se očekivati značajnije poboljšanje lošeg stanja u privredi i društvu. Aktivnosti i veoma snažan angažman svih struktura u Tuzlanskom kantonu u budućem periodu moraju biti usmjereni na stvaranje uslova za razvoj i privlačenje investicija. Proces tranzicije i restrukturiranja privrede Tuzlanskog kantona još uvijek nije dovršen i postoji dovoljno prostora da strani i domaći investitori ostvare interes u poslovnim poduhvatima na ovom kantonu. Kako bi se ostvario investicioni potencijal i kako bi se privukli ulagači, bitno je ojačati institucije za privlačenje ulaganja, finansijski i administrativno poticati ulagače, razviti dovoljan broj industrijskih i poslovnih zona te tehnoloških parkova i poslovnih inkubatora na području cijelog Tuzlanskog kantona. Ovaj segment je veoma značajan iz razloga što na području Kantona duži niz godina posluju subjekti iz prerađivačke industrije koji su rezultat procesa tranzicije i restrukturiranja privrede Tuzlanskog kantona. Značajnija investiciona aktivnost je prisutna u oblastima drvoprerađivačke i metaloprerađivačke industrije, poljoprivredne proizvodnje i prehrambene industrije, hemijske industrije i industrija plastike i alata. Poslovni subjekti ovih sektora zapošljavaju najveći broj stručne radne snage, što je dovoljan potencijal i znak domaćim i stranim ulagačima da svoje investicije usmjeravaju ka Tuzlanskom kantonu. Pored toga značajan dio poslovnih subjekata je izvozno orijentisan.

Nadalje, značajan uticaj na razvoj privrede Tuzlanskog kantona ima kvalitetna saobraćajna povezanost sa tržištima koja imaju potencijal da apsorbuju proizvode i usluge nastale na kantonu. Aktivnosti u budućem periodu su usmjerene na modernizaciju i unaprjeđenje prometne mreže i povezanosti Tuzlanskog kantona sa tržištima EU, Centralne i Istočne Evrope, Turske i Bliskog Istoka. Tu se prije svega misli na započete projekte u drumskom i zračnom saobraćaju, koji još uvijek nisu u fazi izgradnje ali kada budu zasigurno će doprinijeti pozitivnim privrednim kretanjima na Tuzlanskom kantonu.

Na kraju, ovaj strateški fokus i aktivnosti koje će proisteći iz njega trebaju značajno doprinijeti rješavanju najvažnijeg i najhitnijeg problema u Tuzlanskom kantonu, tj. problema nezaposlenosti.

2. Omogućiti kvalitetan razvoj ljudskih resursa kroz reformu i unaprjeđenje obrazovanja koje je u funkciji razvoja tržišta rada, povećanja zaposlenosti i zadržavanja mladih na području TK.

Kvalitetan razvoj ljudskih resursa će se obezbijediti kroz reformu formalnog i neformalnog sistema obrazovanja, optimizacijom nastavnog procesa i promocijom značaja informalnog obrazovanja. Također je neophodno iskoristiti dostupnost razvojnih fondova i postojanje dva Univerziteta na TK i izgradnjom Univerzitetskog kampusa unaprijediti sistem visokog obrazovanja.

Za razvoj tržišta rada i povećanje zaposlenosti neophodno je jasno definisati koja su zanimanja deficitarna i utvrditi trendove buduće potražnje za pojedinim zanimanjima (naročito u oblasti primjene i razvoja novih informaciono-komunikacionih tehnologija), te izgraditi sistem da se kadrovski potencijali na TK usmjeravaju na obrazovne institucije koje nude obrazovanje za ova deficitarna zanimanja. Provedbom programa za mlade, ulaganjem u naučno-istraživačke centre i opremanjem postojećih kabineta i radionica za praktičnu nastavu, osnivanjem obrazovnih centara za praktičnu nastavu, omogućiti sticanje praktičnih vještina koje će biti u skladu sa potrebama tržišta rada i doprinijeti razvoju sistema cjeloživotnog učenja. Razvijati dugoročne programe koji će stimulisati mlade na ostanak i osnivanje porodica.

3. Poboljšati kvalitetu života i podići nivo socijalne sigurnosti građana unaprjeđenjem društvene infrastrukture, jačanjem institucionalnih kapaciteta i uspostavljanjem efikasnijeg pružanja javnih usluga.

Poboljšanje kvaliteta života i nivoa socijalne sigurnosti biće osigurano kroz unaprjeđenje društvene infrastrukture što podrazumijeva ulaganje u nabavku savremene zdravstvene dijagnostičke opreme, adaptaciju i rekonstrukciju objekata zdravstvene i socijalne zaštite, rekonstrukciju postojeće i izgradnju nove sportske infrastrukture. U kontekstu podizanja nivoa socijalne i imovinske sigurnosti potrebno je iskoristiti mogućnosti finansiranja iz razvojnih fondova (prvenstveno iz EU IPA2 programske šeme) i ugroženost stanovništva i privrednih subjekata poplavama, klizištima i minama smanjiti na minimum.

Jačanje institucionalnih kapaciteta u funkciji poboljšanja kvaliteta života i socijalne sigurnosti podrazumijeva kadrovski i materijalno jačanje centara za socijalni rad, povećanje nivoa obučenosti i tehničke opremljenosti subjekata zaštite i spašavanja, zaštite od požara i policijskih snaga. Obzirom da je starosna struktura uposlenih u kantonalnim organima nepovoljna, neophodno je razviti programe koji će stimulisati buduće zapošljavanje mlade radne snage i time ojačati institucionalne kapacitete ovih subjekata. Također je neophodno iskoristiti mogućnosti koje pružaju programi stručnog usavršavanja zaposlenika javne uprave i na taj način dodatno ojačati institucionalne kapacitete kantonalnih organa uprave, naročito u oblasti upravljanja razvojem i pripreme projekata koji se finansiraju iz EU fondova.

Poboljšanje kvaliteta života će se dodatno postići uspostavom efikasnijeg pružanja javnih usluga kroz reformu, informatizaciju i optimizaciju rada civilne zaštite, policijskih snaga i zdravstvenog sistema. Također je neophodno kreirati socijalnu kartu stanovnika TK koja će služiti kao osnova za planiranje efikasnijeg sistema socijalne zaštite.

4. Izgradnja nove i modernizacija postojeće javne infrastrukture, prvenstveno u sektorima voda i energije, kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo zaštititi okoliša.

Izgradnja nove i modernizacija postojeće javne infrastrukture mora pratiti rastuće potrebe stanovništva i privrede za većim obimom usluga koje trenutno koriste, ali i zadovoljiti nove zahtjeve koji se javljaju kao posljedica klimatskih promjena i promjena u ekonomskom okruženju. To se prvenstveno odnosi na sektore voda i energije, ne zanemarujući niti ostale segmente infrastrukture. Nedavne poplave i klizišta su istakli potrebu uspostavljanja funkcionalne infrastrukture za zaštitu od voda, koja će biti u mogućnosti da spriječi nastanak novih šteta po stanovništvo i privredu. U odnosu na količine dostupne pitke vode, projekcije pokazuju da će trenutno postojeći problem deficita postojati i u budućnosti, čemu u velikoj mjeri doprinose i značajni gubici u zastarjelim vodovodnim mrežama, neracionalna organizacija operatora vodosnabdijevanja i sve slabiji kvalitet raspoloživih izvora pitke vode. Racionalizacija upravljanja vodoopskrbnom infrastrukturom, zaštita postojećih izvorišta, sanacija i revitalizacija jezera Modrac kao značajnog resursa tehničke i pitke vode, te daljnja istraživanja u cilju osiguranja novih količina vode trebaju biti u fokusu budućeg djelovanja. Osim toga, kako je trenutno tek oko polovine stanovništva obuhvaćeno organizovanim sistemom vodosnabdijevanja, neophodno je širenje postojeće mreže i funkcionalno uvezivanje mjesnih (lokalnih) vodovoda u postojeće sisteme. U segmentu odvodnje otpadnih voda napore treba usmjeriti ka povećanju obuhvata stanovništva vodosnabdijevanjem (trenutno tek oko polovine stanovništva), te uspostavljanje funkcionalne infrastrukture za prikupljanje, odvodnju i tretman industrijskih i komunalnih otpadnih voda.

Uvažavajući činjenicu da je jedan od nosilaca razvoja Kantona energetska sektor, okosnica djelovanja u ovoj oblasti u narednom periodu morala bi biti optimizacija korištenja energije uz intenziviranje primjene obnovljivih izvora energije i što dosljedniju primjenu principa energijske efikasnosti. Osim toga infrastrukturu je potrebno modernizovati i prilagoditi najavljenom liberalizaciji tržišta električnom energijom, kao i prelasku prenosne i distributivne mreže na nove naponske nivoe. Kako bi se udio individualnih ložišta smanjio i time doprinijelo održivom korištenju prirodnih resursa i smanjenju

zagađenja okoliša, potrebno je povećati obuhvat stanovništva organizovanim sistemom snabdijevanja toplotnom energijom, ali i osigurati ujednačenije pokrivanje teritorije Kantona sistemima daljinskog grijanja.

5. Uspostavljanje funkcionalnog sistema zaštite okoliša kojim bi se osiguralo održivo upravljanje prirodnim resursima, praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša i poboljšanje kvaliteta života građana.

Dosadašnji sistem i praksa zaštite okoliša na području Kantona karakterišu kontinuirana degradacija kvaliteta ključnih parametara okoliša, povećanje negativnih uticaja na zdravlje stanovništva, sve veća ograničenja u dostupnosti prirodnih resursa (pitke vode, zemljišta i šuma), te sve obimnije štete nastale uslijed klimatskih promjena. U tom smislu neophodno je unaprijediti funkcionalnost sistema zaštite okoliša i to prvenstveno kroz dovršetak procesa planiranja u ovoj oblasti, uspostavljanje sistema kontinuiranog monitoringa stanja okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima, unaprjeđenje infrastrukture i organizacije upravljanja otpadom, te osiguranjem dosljedne provedbe propisa u ovoj oblasti. Dodatno, evidentne konkurentne prednosti Kantona kao što su leaderska pozicija u FBiH u oblasti energijske efikasnosti i pozicija Kantona kao referentnog centra nevladinih organizacija koje se bave zaštitom okoliša treba iskoristiti kako bi se doprinijelo i stvaranju poticajnog ambijenta za intenzivniju primjenu standarda i savremenih tehnologija, a time i ispunjavanju međunarodno preuzetih obaveza BiH.

1.4. Vizija razvoja

Vizija razvoja strategije predstavlja težnju, dugoročnu namjeru, pravac djelovanja i poželjno stanje u budućnosti Tuzlanskog kantona. Osnovu vizije razvoja Tuzlanskog kantona predstavlja vizija Strategije razvoja Tuzlanskog kantona 2008.-2013. godina. Time se osigurava kontinuitet željene slike budućnosti Tuzlanskog kantona uz istovremeno ažuriranje i uvažavanje aktuelnih odnosa i promjena u okruženju.

U tom smislu, vizija razvoja Tuzlanskog kantona je predstavljena kao:

Tuzlanski kanton - otvorena, ekonomski atraktivna i društveno dinamična evropska regija, koja na prepoznatljiv način osigurava spoj industrijske tradicije, održivog razvoja i kvalitete života za svoje građane i ljude koji u njemu borave, rade i investiraju.

1.5. Strateški ciljevi

Strateški cilj je cilj najvišeg nivoa koji utječe na sveukupni pravac razvoja zajednice i predstavlja jasan smjer kretanja u dugoročnom razdoblju. Strateška platforma razvoja Tuzlanskog kantona temelji se na pet strateških ciljeva, koji osiguravaju sinergijske efekte između ekonomskog i društvenog razvoja te zaštite okoliša i razvoja infrastrukture.

Na osnovu pretpostavki razvoja definisanih prvim strateškim fokusom, odnosno činjenicom da je neophodno iskoristiti bogatstvo prirodnih resursa, konkurentnu radnu snagu i tradiciju industrijske proizvodnje kako bi se omogućio razvoj privrede Tuzlanskog kantona, formulisan je **strateški cilj 1.** koji glasi:

Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.

Indikatori praćenja napretka odnosno indikatori putem kojih će se evidentirati uticaj strateškog cilja su:

- BDP po glavi stanovnika;
- Broj preduzeća na 1000 stanovnika;
- Broj zaposlenih.

Stvaranje preduslova za razvoj ljudskih resursa kroz unaprjeđenje obrazovanja, povećanje zaposlenosti i zadržavanje mladih predstavlja polazne pretpostavke za formulaciju **strateškog cilja 2.** koji glasi:

Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.

Indikatori praćenja napretka odnosno indikatori putem kojih će se evidentirati uticaj strateškog cilja su:

- Stopa nezaposlenosti;
- Procenat uključenosti ranjivih kategorija u redovni sistem obrazovanja.⁷

Treći strateški fokus koji se odnosi na poboljšanje kvaliteta života i bolju socijalnu uključenost građana, daje okvir za definisanje **strateškog cilja 3.** koji glasi:

Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.

Indikatori praćenja napretka odnosno indikatori putem kojih će se evidentirati uticaj strateškog cilja su:

- Indeks razvijenosti TK;
- Pokrivenost stanovništva zdravstvenim osiguranjem;
- Socijalni transferi po glavi stanovnika.

Četvrti strateški fokus koji uzima u obzir izgradnju nove i modernizaciju postojeće javne infrastrukture, predstavlja polazne pretpostavke za formulaciju **strateškog cilja 4.** koji glasi:

Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno saobraćajnu, vodnu i energetska.

Indikatori praćenja napretka odnosno indikatori putem kojih će se evidentirati uticaj strateškog cilja su:

- Procenat stanovništva obuhvaćenog savremenim komunalnim uslugama;
- Broj putničkih i tonskih kilometara ostvarenih na području Kantona.

Namjere petog strateškog fokusa su vezane za unaprjeđenje stanja okoliša kroz **strateški cilj 5.** koji glasi:

Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.

Indikatori praćenja napretka odnosno indikatori putem kojih će se evidentirati uticaj strateškog cilja su:

- Pokrivenosti općina sistematskim monitoringom stanja okoliša;
- Pokrivenost domaćinstava odvozom komunalnog otpada;
- Iznos finansijske podrške primjeni mjera u oblasti energetske efikasnosti.

⁷ Pod ranjivim kategorijama se podrazumijevaju romska populacija i osobe sa invaliditetom.

Uticaj navedenih strateških ciljeva na razvoj Tuzlanskog kantona biće praćen putem relevantnih indikatora. Ovi indikatori imaju polaznu osnovu u 2014. ili 2013. godini. Na temelju polazne osnove biće praćen razvoj i napredak Tuzlanskog kantona u narednim godinama. Tabela makro indikatora razvoja, koja sadrži polazne osnove za strateške ciljeve, nalazi se u prilogu 2 Strategije razvoja Tuzlanskog kantona.

1.6. Prioriteti razvoja

Prioriteti razvoja predstavljaju daljnju razradu vizije razvoja i strateških ciljeva. Oni suštinski podrazumijevaju željene promjene koji su posljedice niza specifičnih aktivnosti usmjerenih postizanju određenog strateškog cilja.

Prvi strateški cilj, koji se primarno veže za sektor ekonomskog razvoja, ali koji ima jake veze i sa ostala dva sektora, je predstavljen kroz prioritete na kojima će biti fokus u narednom planskom periodu. Ti prioriteti su:

- 1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva;**
- 2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede;**
- 3. Unaprijediti prometnu mrežu i povezanost Tuzlanskog kantona sa razvijenim tržištima.**

Drugi strateški cilj se primarno veže za sektor obrazovanja i povećanja zapošljavanja i predstavljen je narednim prioritetima i to kroz:

- 1. Poboljšati kvalitetu obrazovanja i naučno-istraživačkog rada;**
- 2. Jačati i razvijati inkluzivne programe zapošljavanja.**

Treći strateški cilj, koji razmatra društvenu infrastrukturu, definisan je sljedećim prioritetima:

- 1. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti;**
- 2. Unaprijediti socijalnu i zdravstvenu zaštitu;**
- 3. Poboljšati bezbjednost građana od prirodnih i drugih opasnosti.**

Četvrti strateški cilj uzima u obzir razvoj infrastrukture i predstavljen je narednim prioritetima:

- 1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša;**
- 2. Infrastrukturu snabdijevanja toplotnom energijom, optimizirati i prilagoditi potrebama stanovništva i privrede;**
- 3. Modernizovati saobraćajnu infrastrukturu i osigurati funkcionalno, ekonomski i okolišno održivo povezivanje sa okruženjem.**

Peti strateški cilj je primarno vezan za zaštitu okoliša i čine ga sljedeći prioriteti:

- 1. Uspostaviti funkcionalan sistem monitoringa parametara zaštite okoliša kako bi se osiguralo praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša;**
- 2. Zaštititi okoliš smanjenjem pritiska i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima;**
- 3. Uspostaviti funkcionalan sistem upravljanja otpadom kako bi se zaštitio okoliš i zdravlje stanovništva.**
- 4. Intenzivirati provedbu principa i mjera energetske efikasnosti.**

Uticaj navedenih prioriteta na strateške ciljeve i u konačnici na razvoj Tuzlanskog kantona biće praćen putem relevantnih indikatora. Ovi indikatori imaju polaznu osnovu u nekoj od godina iz perioda 2009.-2014. godina. Na temelju polazne osnove biće praćeno ispunjenje pojedinih prioriteta u

narednim godinama. Tabela sektorskih indikatora razvoja, koja sadrži polazne osnove za prioritete, nalazi se u prilogu 3 Strategije razvoja Tuzlanskog kantona.

1.7. Veza sa strateškim ciljevima, pravcima razvoja, planovima i zakonima viših nivoa

U dole prikazanom razmatranju poveznica i referenci strateških ciljeva u odnosu na strateške i planske dokumente višeg reda, bitno je naglasiti da je **Strategija razvoja BiH**, čiji je vremenski opseg (2010.-2014. godina) formalno istekao, ipak uzeta u razmatranje, prvenstveno zbog aktuelnosti većine tada postavljenih ciljeva, a pogotovo zbog niskog stepena njihove realizacije, zbog čega je za očekivati da će pri donošenju nove Strategije, strateški pravci u dobrom dijelu biti oslonjeni na prethodne. Slične procjene važe i za Strategiju zapošljavanja BiH, te za Strategiju zapošljavanja FBiH.

Strateški cilj 1.:

Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.

Strateški cilj 1 i postavljeni prioriteti svoje uporište nalaze i usklađeni su sa strateškim ciljevima, pravcima razvoja, planovima i zakonima viših nivoa i to:

- Nove investicije i poticaji razvoju sektora poduzetništva kao jedan od prioriteta u okviru ovog cilja, svoje uporište nalaze u: **Strategiji razvoja BiH**, prvenstveno u okviru: *Strateškog cilja 2/Konkurentnost; Strateškog cilja 3/Zapošljavanje; te Strateškog cilja 5/EU integracije; Strategiji razvoja Federacije BiH*, gdje korespondira sa: *Strateškim ciljem 2/Konkurentnost i Strateškim ciljem 4/Zapošljavanje; Strategiji zapošljavanja FBiH*, u okviru *Strateškog cilja 1/Stimulirati rast, zapošljavanje i unaprjeđenje kvalitete radnih mjesta; Strategiji razvoja turizma*, u okviru postavljenih *Dugoročnih ekonomskih ciljeva: ekonomski/poduzetništvo i obrtništvo, te proizvodnja autohtonih proizvoda; EU strateškim opredjeljenjima* predstavljenim u *Evropskoj strategiji rasta i razvoja 2020*, vezano za *Strateški pravac 2/Održiva, efikasna i kompetitivna ekonomija*, te u *EU strategiji za zapošljavanje* vezano za *Stratešku smjernicu 17/Implementacija politika zapošljavanja-puna zaposlenost*.
- Jačanje konkurentnosti sektora poljoprivrede, kao sljedeći od prioriteta koji doprinosi dostizanju strateškog cilja, ogleda se u: **Strategiji razvoja BiH**, i to u okviru: *Strateških ciljeva 2/Konkurentnost, 4/ Održivi razvoj, te 5/EU integracije; Strategiji razvoja Federacije BiH*, gdje se naročito vezuje za *Strateške ciljeve 2/Konkurentnost i 5/Održivi razvoj; Strategiji razvoja poljoprivrede FBiH*, gdje apsolutno korespondira sa *Strateškim ciljevima u cjelini*, a najdirektnije sa *Strateškim ciljem 1/Razvoj poljoprivrede i pripadajućih sektora; Federalnoj strategiji zaštite okoliša* u okviru *Strateškog cilja 5.1/Stvoriti osnovu za skladan i prostorno uravnotežen razvoj*; a posmatrajući *EU strateška opredjeljenja u Evropskoj strategiji rasta i razvoja*, prioritet se vezuje za *Strateški pravac 2/ Održiva, efikasna i kompetitivna ekonomija*.
- Unaprjeđenje prometne mreže i povezivanje sa razvijenim tržištima svoje uporište nalaze u: **Strategiji razvoja BiH**, u okviru: *Strateških ciljeva 2/Konkurentnost i 4/Održivi razvoj; Strategiji razvoja Federacije BiH*, gdje se veze pronalaze sa: *Strateškim ciljevima 2/Konkurentnost i 4/Održivi rast i razvoj; Okvirnoj saobraćajnoj politici BiH*, u odnosu na *Strateški cilj 7/Osigurati razvoj saobraćaja u funkciji evropske povezanosti BiH*; te **Programu razvoja cesta u FBiH**, gdje su i predviđeni cestovni koridori predloženi mjerama unutar ovog cilja.

Strateški cilj 2.:

Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.

Prioriteti definisani u okviru ovog strateškog cilja svoje poveznice nalaze u:

- Poboljšanje kvaliteta obrazovanja i naučno-istraživačkog rada se može vezati za: **Strategiju razvoja BiH** i to **Strateški cilj 2/Konkurentnost**; **Strategiju razvoja FBiH**, u okviru **Strateških ciljeva 2/Konkurentnost i 4/Zapošljavanje**; **Strateške pravce razvoja obrazovanja u BiH**, u okviru **Strateškog pravca 4.1./Razvoj obrazovnog sektora**; **EU strateška opredjeljenja** i to prvenstveno za **Strateški pravac 2/Održiv rast**.
- Jačanje i razvoj inkluzivnih programa zapošljavanja potrebno je posmatrati u kontekstu: cjelokupne **Strategije socijalnog uključivanja BiH**, koja je ujedno i razrada **Strateškog cilja 6 Strategije razvoja BiH**, odnosno u okviru njenih **Strateških ciljeva 1/Socijalna politika u funkciji zapošljavanja, 3/Poboljšati obrazovanje, te 6/Poboljšati položaj osoba s invaliditetom**; **Strategije razvoja Federacije BiH**, i to u okviru **Strateškog cilja 6/Socijalna uključivost**; **Strategije zapošljavanja FBiH**, u okviru **Strateškog cilja 2/Osigurati inkluzivna tržišta rada kroz sprečavanje dugoročne nezaposlenosti**; **EU strateških opredjeljenja u Evropskoj strategiji rasta i razvoja**, gdje se ovaj proritet vezuje za **Strateške pravce 2/Održiva, efikasna i kompetitivna ekonomija i 3/Uključiv rast**, te u **EU strategiji za zapošljavanje** vezano za **Stratešku smjernica 17/Implementacija politika zapošljavanja: puna zaposlenost**.

Strateški cilj 3.:

Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.

Prioriteti i za njih vezane mjere i aktivnosti u okviru ovog sektorskog cilja svoje uporište nalaze u:

- Prioritet Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti veže se za: **Strategija razvoja FBiH** u okviru **Strateškog cilja 6/Socijalna uključivost**; **Strategija razvoja sporta u BiH**, **Aktivnost 6.2.4/Unaprjeđenje sportske infrastrukture**; te za **EU strateška opredjeljenja** predstavljena u **Evropskoj strategiji rasta i razvoja - Strateški pravac 3/Uključiv rast**.
- Unaprjeđenje socijalne i zdravstvene zaštite veze pronalazi u: **Strategiji razvoja BiH**, u okviru **Strateškog cilja 6/Socijalna uključenost**; **Strategiji razvoja FBiH**, u okviru **Strateškog cilja 6 / Socijalna uključivost - Poboljšavanje položaja porodica sa djecom**; **Strategiji socijalnog uključivanja BiH**, u svim njenim prioritetima, a naročito u okviru **Podciljeva 1/Socijalna politika u funkciji zapošljavanja, 2/Poboljšati položaj porodica s djecom, te 4/Poboljšati zdravstvenu zaštitu**; **Strateški plan razvoja zdravstva** u FBiH, u okviru **Strateških ciljeva 5/Jačanje primarne zdravstvene zaštite orjentisane ka obitelji i zajednici**; te **8/Jačanje ljudskih resursa u sistemu zdravstvene zaštite**; te u **Zakonu o zdravstvenoj zaštiti FBiH** u cjelini.
- Poboljšanje bezbjednosti građana od prirodnih i drugih opasnosti je obuhvaćeno prvenstveno: **Zakonom o unutrašnjim poslovima FBiH i Zakonom o policijskim službenicima FBiH**, ali i **Zakonom o zaštiti od požara i vatrogastva FBiH**, te **Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća FBiH**; **Strategijom protuminskog djelovanja BiH (Strateški cilj 1./ Osigurati uslove za kontinuirano i efikasno sprovođenje operacija humanitarnog deminiranja)**; te **Strategijom upravljanja vodama FBiH**, u okviru **Strateškog cilja 9/Smanjenje rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama**.

Strateški cilj 4.:

Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno saobraćajnu, vodnu i energetska.

Prioriteti definisani u okviru ovog strateškog cilja svoje poveznice nalaze u:

- Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture veže se za: **Strategiju upravljanja vodama FBiH** koja u svim svojim aspektima definiše razvoj komunalne infrastrukture, a prvenstveno u odnosu na *Strateške ciljeve 5./Efikasna institucionalna organizacija i administracija, 6./Povećanje obuhvata i poboljšanje javnog vodosnabdijevanja, 7./Osiguranje uvjeta za održivo korištenje voda u oblastima čiji razvoj ovisi od interesa tržišta, 8./Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda radi zaštite akvatične flore i faune i potreba korisnika voda, te 9./Smanjenje rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama; **Zakon o zaštiti prirode FBiH i Zakon o vodama FBiH; Strategiju razvoja poljoprivrede FBiH** u dijelu koji se odnosi na **Strateški cilj 3./ Održivo upravljanje prirodnim resursima i prilagođavanje poljoprivrede klimatskim promjenama; a vezu sa EU strateškim opredjeljenjima izraženim u Evropskoj strategiji rasta i razvoja** možemo pronaći unutar *Strateškog pravca 2/Održivi rast*.*
- Optimiziranje i prilagođavanje snabdijevanja toplotnom energijom podržavaju: **NEAP (Ekološki akcioni plan BiH)** u svojim osnovnim načelima: *Integracija politike zaštite okoliša u sektorske politike*; te *Postojeće međudržavne obaveze* prvenstveno u odnosu na *Ugovor o uspostavi energetske zajednice; Strategija zaštite okoliša FBiH* u okviru *Strateških ciljeva 6.3/Unaprjeđenje korištenja energije, 6.1/Ograničenje emisije, te 6.2/Upravljanje kvalitetom zraka*. S druge strane, prioritet je vezan i za dostizanje ciljeva *Strategije razvoja FBiH* u dijelu *Strateškog cilja 4./Održivi rast i razvoj*.
- Modernizacija i osiguranje funkcionalnosti, te ekonomski i okolišno održivo povezivanje sa okruženjem podržani su kroz: **Strategiju razvoja BiH**, u okviru: *Strateškog cilja 2/Konkurentnost i Strateškog cilja 4/Održivi razvoj; Strategiju razvoja Federacije BiH*, kroz *Strateške ciljeve 2/Konkurentnost i 4/Održivi rast i razvoj; Okvirnu saobraćajnu politiku BiH*, u okviru *Strateškog cilja 7/Osigurati razvoj saobraćaja u funkciji evropske povezanosti BiH*; te kroz **Program razvoja cesta u FBiH**, gdje su i predviđeni cestovni koridori predloženi mjerama unutar ovog cilja.

Strateški cilj 5.:

Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.

Svi prioriteti, mjere i aktivnosti, za planske, strateške i zakonske okvire viših nivoa vežu se na sljedeći način:

- Uspostava funkcionalnog sistema monitoringa parametara okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima su podržani kroz: **NEAP (Ekološki akcioni plan BiH)** u njegovim *Osnovnim načelima upravljanja okolišem*, a prvenstveno *Integracija politike zaštite okoliša u sektorske politike, te Promjena ponašanja u proizvodnji i potrošnji; Strateški plan za biološku raznolikost BiH* i to prvenstveno *Strateškim ciljevima A/Utjecati na skrivene uzroke gubitka biološke raznolikosti, B/Smanjiti direktne pritiske na biološku raznolikost i promovisati održivu upotrebu; te C/Poboljšati status biološke raznolikosti kroz očuvanje ekosistema, vrsta i genetičke raznolikosti, što su ujedno i ciljevi preuzeti iz Globalne strategije bioraznolikosti na svjetskom nivou (UN); Strategiju upravljanja*

okolišem FBiH u dijelu *Strateških ciljeva* 1.1/Unaprjeđenje pravnog okvira kroz približavanje standardima EU, 2.1/Decentralizirana i efikasna okolišna administracija; te 4.1/Zaštita biodiverziteta i geodiverziteta. Za slična načela i principe se ovaj prioritet vezuje i u odnosu na **Pravilnik o uspostavljanju i upravljanju informacijskim sistemom za zaštitu prirode i vršenje monitoringa FBiH**.

- Zaštita okoliša smanjenjem pritiska i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima, veže se za: **Strategiju razvoja FBiH** u okviru *Strateškog cilja 4/Održivi rast*; **Strategiju upravljanja vodama FBiH** u *Strateškom cilju 8/Postizanje i održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda*; **Strategiju zaštite okoliša FBiH** u okviru *Strateških ciljeva 4.2/Održiva upotreba prirodnih resursa i 5.2/Minimiziranje i otklanjanje rizika po ljudsko zdravlje, biodiverzitet, prirodno i graditeljsko naslijeđe, ali i ostalih postavljenih ciljeva*; **Strateški plan za biološku raznolikost** u *Strateškom cilju B/Smanjiti direktne pritiske na bioraznolikost i promovirati održivu upotrebu prirodnih resursa*; te za **Strategiju razvoja poljoprivrede FBiH** kroz *Strateški cilj 3/ Održivo upravljanje prirodnim resursima i prilagođavanje poljoprivrede klimatskim promjenama*.
- Uspostava funkcionalnog sistema upravljanja otpadom se, pored generalnih razvojnih strategija BiH i Federacije BiH, tretira i u okviru: **Federalnog plana upravljanja otpadom**, u njegovom cjelokupnom obimu, načelima i ciljevima, posebno u 4.2.1/Prevenција nastajanja otpada; 4.2.2/Smanjenje količina proizvedenog otpada; te 4.2.3/Recikliranje. Na sličan način je ova problematika tretirana i u okviru **Zakona o upravljanju otpadom**. **Strategija zaštite okoliša** se vezuje primarno *Strateškim ciljem 4.8/Upravljanje otpadom*. **Strategija razvoja FBiH** u okviru *Strateškog cilja 4/Održivi rast i razvoj*, vezu sa ovim prioritetom ostvaruje u segmentima koji se odnose na *Razradu, harmoniziranje i izradu strateških i planskih dokumenata*. **Prostorni plan FBiH** ovaj prioritet podržava kroz *Opći cilj 3 /Prostorno planskim rješenjima obezbijediti održivi razvoj prema stvarnim prostornim i ekonomskim mogućnostima*.
- Intenziviranje provedbe principa i mjera energijske efikasnosti, uporište nalazi u: **NEAP (Ekološki akcioni plan BiH)**, u *Osnovnim načelima upravljanja okolišem - Promjena ponašanja u proizvodnji i potrošnji*; ali i kroz sve ostale postavljene ciljeve, te u dijelu *Postojeće međudržavne obaveze BiH* preuzete u ovom slučaju potpisivanjem **Ugovora o uspostavi energetske zajednice**. Na nivou Federacije BiH, ovaj prioritet vezuje se prvenstveno za **Strategiju zaštite okoliša FBiH**, i to u okviru *Strateških ciljeva 6.3/Unaprjeđenje korištenja energije, 6.1/Ograničenje emisije; te 6.2/Upravljanje kvalitetom zraka; te na Strategiju razvoja FBiH, u Strateškom cilju 4/Održivi rast i razvoj u dijelovima Korišćenje obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa, te Podsticanje razvoja svih obnovljivih izvora energije i racionalno iskorištavanje prirodnih resursa*. Isto tako, prioritet korespondira i sa *Strateškim ciljevima 2/Konkurentnost i 4/Zapošljavanje*.

2. PROGRAMSKI OKVIR

Programski okvir se sastoji od prikaza mjere koje su planirane u narednom petogodišnjem periodu, od indikativnog i finansijskog okvira za realizaciju mjera, te institucionalnog i organizacijskog okvira za provedbu strategije kao i plana za praćenje, izvještavanje, evaluaciju i reviziju strategije.

2.1. Mjere po strateškim ciljevima

Mjere predstavljaju most preko kojeg se strateško djelovanje prenosi u sferu operativnog djelovanja. Mjera predstavlja skup srodnih projekata i aktivnosti koje doprinose definiranim prioritetima i strateškim ciljevima. U nastavku su prikazane mjere po svakom od strateških ciljeva.

STRATEŠKI CILJ 1.

OSIGURATI STABILNOST I PROSPERITET RAZVOJA PRIVREDE TUZLANSKOG KANTONA.

PRIORITET 1: Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.

MJERE PRIORITETA 1

- 1.1.1. Finansijska, institucionalna i pravna podrška malim i srednjim preduzećima i obrtima.*
- 1.1.2. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i obrtnika.*
- 1.1.3. Biznis Start-Up fond za mlade.*
- 1.1.4. Podrška novim investicijama u industrijskoj proizvodnji.*
- 1.1.5. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona.*
- 1.1.5. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona.*
- 1.1.6. Razvoj turističke ponude na području Tuzlanskog kantona.*

PRIORITET 2: Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.

MJERE PRIORITETA 2

- 1.2.1. Zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta, okrupnjavanja zemljišnih posjeda, i uspostave politike održivog upravljanja zemljištem.*
- 1.2.2. Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne proizvodnje.*
- 1.2.3. Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti animalne proizvodnje.*
- 1.2.4. Razvoj ruralnih područja.*
- 1.2.5. Opće usluge u poljoprivredi.*

PRIORITET 3: Unaprijediti prometnu mrežu i povezanost Tuzlanskog kantona sa razvijenim tržištima.

MJERE PRIORITETA 3

- 1.3.1. Međunarodni aerodrom Tuzla – uspostava regionalnog kargo centra sa airparkom-I faza.*
- 1.3.2. Izgradnja autoceste Orašje–Tuzla–Žepče kao tzv.Y krak koridora Vc.*

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.
PRIORITET	1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.
MJERA	1.1.1. Finansijska, institucionalna i pravna podrška malim i srednjim preduzećima i obrtima.
CILJ MJERE	Kreirati adekvatne instrumente finansijske, institucionalne i pravne podrške razvoju poduzetništva na području Tuzlanskog kantona kroz garantni fond, registar parafiskalnih nameta i pravnu pomoć i podršku poduzetnicima u cilju pravovremene pravne zaštite.
SADRŽAJ MJERE	<p>1.1.1.1. Garantni fond.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Upravljanje projektom; • Savjetodavna podrška poduzetnicima; • Promocija projekta; • Konstantno povećanje fonda; <p>1.1.1.2. Registar parafiskalnih nameta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada metodologije i uspostava saradnje sa drugim institucijama; • Zagovaranje za uspostavu registra; • Izrada mape parafiskalnih nameta; • Promocija registra i stručni skupovi. <p>1.1.1.3. Pravna pomoć.</p> <p>Uspostava timova koji bi na terenu pružali besplatnu pravnu pomoć obrtnicima i malim poduzetnicima i na taj način zaštitili iste od propadanja, nelojalne konkurencije, monopolskog položaja, rada na crno, smanjenja troškova registracije i pripreme za pravna zastupanja, kvalitetniji nadzor (smanjenje negativnog uticaja inspeksijskog nadzora) i sl.</p>
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • najmanje 2,5 miliona KM operativno za funkcionisanje garantnog fonda; • uspostavljen registar parafiskalnih nameta i ostvaren konkretan pozitivan uticaj na 15 parafiskalnih nameta; • 100 MSP-a i/ili obrtnika ostvarilo besplatnu pravnu pomoć.
RAZVOJNI UČINAK	Doprinijeti privrednom razvoju Tuzlanskog kantona kroz omogućavanje uslova za novo zapošljavanje, sigurnije poslovanje i podizanje poduzetničkog duha na području Tuzlanskog kantona.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost finansijskih sredstava garantnog fonda; • Broj registara za razvoj privrede; • Broj MSP-a/obrnika sa ostvarenom besplatnom pravnom pomoći.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE⁸	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona;</u> • <u>Udruženje za razvoj NERDA;</u> • Privredna i obrtnička komora TK; • Udruženja za razvoj poduzetništva i obrtništva.
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Mala i srednja preduzeća sa područja TK; • Obrtnici; • Udruženja privrednika.

⁸ U mjerama može biti navedeno više odgovornih aktera za koordinaciju implementacije mjere ali onaj koji se nalazi na prvom mjestu i/ili je podvučen predstavlja najodgovornijeg za provođenje mjere.

OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.594.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 94% • USAID 3% • Drugi izvori 3%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. - 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	<i>1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.</i>
PRIORITET	<i>1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.</i>
MJERA	<i>1.1.2. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i obrtnika.</i>
CILJ MJERE	Izgradnja konkurentnih MSP-a kroz povećanje konkurentnosti subjekata MSP i obrta zasnovanih na znanju, dovođenje inovacije do proizvoda, uvođenje ISO standarda, standarda energijske efikasnosti, osiguranje CE znaka za proizvode sa Kantona, uvođenje softverskih rješenja za unaprjeđenje poslovanja i poticanje transfera znanja i tehnologija, podršku razvoju preduzeća korištenjem mehanizama koncesije i javno-privatnog partnerstva, usvajanje ključnih vještina i kompetencija, unaprjeđenje stručnog obrazovanja za deficitarne djelatnosti, očuvanje starih i tradicionalnih obrta, promociju poduzetništva na TK, predstavljanje MSP i obrta, podizanje poduzetničkog duha na TK naročito među mladima, promocija dobrih primjera poduzetničkih poduhvata i sl.
SADRŽAJ MJERE	<p><i>Mjera uključuje:</i></p> <p><i>1.1.2.1. Uvođenje standarda i softverskih rješenja za povećanje efikasnosti poslovanja.</i></p> <p><i>1.1.2.2. Prekvalifikacija, dokvalifikacija i specijalizacija za MSP i obrtnike.</i></p> <p><i>1.1.2.3. Podrška projektima koji imaju za cilj podizanje poduzetničkog duha na Tuzlanskom kantonu.</i></p> <p><i>1.1.2.4. Formiranje obrtničkih (zanatskih, trgovačkih i ugostiteljskih) zadruga ili klastera.</i></p> <p><i>Svaka od ovih aktivnosti podrazumijeva provođenje narednih akcija:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada programa provođenja finansijskih poticaja za uvođenje standarda i softverskih rješenja za povećanje efikasnosti poslovanja; • Izrada programa prekvalifikacije, dokvalifikacije i specijalizacije za MSP i obrtnike; • Izrada programa subvencije za projekte koji imaju za cilj podizanje poduzetničkog duha na Tuzlanskom kantonu; • Izrada programa formiranje obrtničkih (zanatskih, trgovačkih i ugostiteljskih) zadruga ili klastera; • Izrada i usvajanje postupaka i kriterija za provođenje procedure javnih poziva/natječaja; • Provođenje procedure za raspisivanje javnih poziva / natječaja za odabir korisnika sredstava; • Izbor korisnika sredstava i zaključivanje ugovora o korištenju sredstava; • Operativne aktivnosti na isplatama sredstava; • Nadzor nad korištenjem sredstava;

	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza učinaka poticaja; <p><i>1.1.2.5. Podršku razvoju preduzeća korištenjem mehanizama koncesije i javno-privatnog partnerstva.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje informativno-analitička osnove za donošenja odluka u upravljanju javnim resursima (mapa neaktivnih nekretnina, baza podataka investicija – kapitalnih investicija iz javnih budžeta i sl.); • Definisanje konkretnih projekata za koncesije i javno-privatno partnerstvo prema kriterijima efikasnosti; • Javna ponuda konkretnih projekata prema kriterijumima isplativosti; • Izbor projektnih prijedloga; • Podsticanje privatnog sektora za javno-privatno partnerstvo (razvijanje poslovno-motivacionih pretpostavki uključivanja privatnog sektora u javno-privatno finansiranje i podizanje atraktivnosti konkretnih programa za privatne investitore); • Ugovaranje prava i obaveza između općina TK i privatnih lica (način raspodjele dobitka i preuzimanja rizika poslovanja); • Identificiranje i otklanjanje ključnih prepreka i rizika u realiziranju programa javno-privatnog partnerstva; • Monitoring;
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • za najmanje 25 korisnika MSP/obrtnika omogućiti uvođenje/obnavljanje ISO/IEC standarda, energetske standarda, osiguranje CE znaka i softverskih rješenja za unaprjeđenje poslovanja, • za najmanje 10 korisnika MSP/obrtnika omogućiti subvenciju troškova za prekvalifikaciju/dokvalifikaciju/ specijalizaciju MSP-a i obrta, • za najmanje 10 udruženja/fondacije omogućiti subvenciju troškova za projekte koji imaju za cilj podizanje poduzetničkog duha na TK, • formirane najmanje 2 obrtničke zadruge ili klastera; • omogućiti učešće i promociju MSP-a/obrtnika na najmanje 2 sajma/slične manifestacije, • uspostavljeno između 30 i 50 programa javno-privatnog partnerstva, • ustupljena najmanje 3 neiskorištena objekta u vlasništvu Tuzlanskog kantona, MSP-a i/ili obrtnicima.
RAZVOJNI UČINAK	<p>Realizacijom će se doprinijeti povećanju konkurentnosti, efikasnosti poslovanja i povećanju broja novozaposlenih u MSP i obrtima na području Tuzlanskog kantona.</p>
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj MSP/obrtnika sa uvedenim standardima poslovanja; • Broj prekvalifikovanih/dokvalifikovanih osoba; • Broj podržanih udruženja, MSP-a, obrtnika; • Broj uspostavljenih programa javno-privatnog partnerstva.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona;</u> • Privredna i Obrtnička komora TK; • Univerzitet u Tuzli (Ekonomski fakultet).
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Mala i srednja preduzeća sa područja TK; • Obrtnici;

	<ul style="list-style-type: none"> Općinske administracije i komunalna preduzeća. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.030.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017. - 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.	
PRIORITET	1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.	
MJERA	1.1.3. Biznis Start-Up fond za mlade.	
CILJ MJERE	Doprinijeti privrednom razvoju Tuzlanskog kantona kroz omogućavanje uslova za samozapošljavanje mladih i podizanje poduzetničkog duha na području Tuzlanskog kantona.	
SADRŽAJ MJERE	<p><i>Mjera uključuje uspostavu kreditno-garantne linije za biznis početnike i poduhvate mladih osoba sa područja Tuzlanskog kantona, te provođenje programa unaprjeđenja poduzetničkih vještina (putem edukacija, mentorskih programa, savjetodavnih sastanaka i sl.) kod mladih osoba na bazi čega su stvoreni uslovi za samozapošljavanje i pokretanje poslovnih poduhvata.</i></p>	
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> uspostaviti kreditno-garantnu liniju za business start-up poduhvate mladih osoba sa područja Tuzlanskog kantona, za najmanje 20 mladih ljudi omogućiti finansijska (grant i subvencionirana kreditna sredstva) sredstva za pokretanje poslovnog poduhvata, uz 100%-tnu garanciju i subvencioniranu kamatnu stopu od 0%, osigurati samozapošljavanje najmanje 20 mladih osoba sa područja TK, unaprijediti poduzetničke vještine i osigurati mentorsku podršku kod najmanje 200 mladih ljudi sa područja TK, uspostaviti bazu mentora iz oblasti poduzetništva, sa najmanje 10 mentora, eksperata iz prakse. 	
RAZVOJNI UČINAK	Realizacijom će se doprinijeti unaprjeđenju poduzetničkih vještina i znanja kao i poduzetničkog duha kod mladih sa područja Tuzlanskog kantona, kreirati adekvatan instrument podrške za razvoj omladinskog poduzetništva na području Tuzlanskog kantona i na taj način osigurati podršku samozapošljavanju mladih sa područja Tuzlanskog kantona i podršku opstanku njihovih poslovnih poduhvata.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> Broj pokrenutih poslovnih poduhvata; Broj edukovanih početnika u biznisu. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> <u>Ministarstvo razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona;</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> Mladi od 18 do 35 godina starosti; 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	448.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 90% Ostali izvori (donatori) 10%

RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	
STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.	
PRIORITET	1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.	
MJERA	1.1.4. Podrška novim investicijama u industrijskoj proizvodnji.	
CILJ MJERE	Doprinijeti privrednom razvoju Tuzlanskog kantona kroz razvoj konkurentnosti i povećanje novih investicija u privrednim društvima u industriji.	
SADRŽAJ MJERE	<p>Mjera uključuje sufinansiranje novih investicija iz oblasti industrije a provodiće se kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvrđivanje kriterija i uslova za javni poziv, • provođenje javnog poziva i donošenje odluke o sufinansiranju privrednih društava koji ispunjavaju kriterije i uslove, • praćenje nadzora nad namjenskim utroškom sredstava i postignutim efektima. 	
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podržano najmanje 50 privrednih društava koja realizuju nove investicije u industriji, • osigurano zapošljavanje najmanje 150 osoba u oblasti industrijske proizvodnje. 	
RAZVOJNI UČINAK	Novim investicionim ulaganjima omogućava se razvoj i jačanje privrednog sektora na području Tuzlanskog kantona, veća zaposlenost, povećan izlazak na strana tržišta, bolje prodajne cijene i dr.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih privrednih društava; • Broj novouposlenih u oblasti industrijske proizvodnje. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva Tuzlanskog kantona.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Privredna društva iz oblasti industrijske proizvodnje. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	10.000.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 50% Korisnici sredstava 50%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.	
PRIORITET	1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.	
MJERA	1.1.5. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona.	
CILJ MJERE	Stvaranje povoljnijeg poslovnog ambijenta za razvoj poduzetništva i obrta kroz stavljanje poslovne infrastrukture u funkciju razvoja kantona.	
SADRŽAJ MJERE	1.1.5.1. <i>Uspostava Centara za podršku poduzetništvu s poslovnim</i>	

	<p><i>inkubatorima uz proširenje kapaciteta postojećeg tehnološkog parka.</i></p> <p>1.1.5.2. Uspostava funkcionalne poslovne zone „Kreka Sjever“ Tuzla. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona podrazumijeva:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osiguranje finansijskih sredstava; • Izrada projektno-tehničke dokumentacije; • Provođenje postupka javne nabave; • Izvođenje radova i instaliranje opreme; • Obuka uposlenika; • Tekuće održavanje. <p>1.1.5.3. Uspostava Centara za podršku poduzetništvu s poslovnim inkubatorima uz proširenje kapaciteta postojećeg tehnološkog centra MTTC.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Motivisanje postojećih osnivača i partnera- korisnika usluga tehnološkog centra MTTC. • Osiguranje finansijskih sredstava. • Zapošljavanje novih zaposlenika. • Obuka postojećih zaposlenika za sticanje novih znanja. 	
REZULTAT	<p>Do 2016. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uspostavljena i operativna 2 nova Centra za podršku poduzetništvu s poslovnim inkubatorima; • značajno prošireni kapaciteti postojećeg tehnološkog parka-BIT Centra Tuzla. <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uspostavljena i operativna funkcionalna poslovna zona „Kreka Sjever“ Tuzla za 30-ak MSP-a, • značajno prošireni kapaciteti postojećeg Centra naprednih tehnologija MTTC Gračanica. 	
RAZVOJNI UČINAK	<p>Brži privredni razvoj TK kroz veći broj novouposlenih osoba kod poslovnih aktera kojima je pojednostavljeno poslovanje i za koje postoji razvijena fizička i institucionalna strukturu za razvoj poduzetništva.</p>	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj funkcionalnih objekata poslovne infrastrukture; • Broj preduzeća u novoizgrađenoj poslovnoj infrastrukturi. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Udruženje za razvoj NERDA u saradnji sa Gradom Tuzla te Općinama Srebrenik i Kalesija.</u> • <u>Osnivači i novi investitori centra naprednih tehnologija MTTC Gračanica.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Mali i srednji poduzetnici; • Univerzitet u Tuzli. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	3.383.151 KM	<p>Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 14%</p> <p>Fondovi i donatori (EU, međunarodne agencije i sl.) 45%</p> <p>Grad Tuzla i općine Srebrenik i Kalesija 38%</p> <p>Privatni izvori 3%.</p>
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	
STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.	
PRIORITET	1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.	

MJERA	1.1.6. Razvoj turističke ponude na području Tuzlanskog kantona.
CILJ MJERE	Turističko pozicioniranje i tržišna prepoznatljivost Tuzlanskog kantona kao turističke destinacije.
SADRŽAJ MJERE	<p><i>Ova mjera poboljšava turističku ponudu Tuzlanskog kantona kroz:</i></p> <p><i>1.1.6.1. Razvoj i promocija specifičnih oblika turizma.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Naučno istraživanje stavova Turističke zajednice TK i drugih relevantnih aktera o viziji, atributima i pozicioniranju kantona na turističkom tržištu. • Utvrditi osnovne marketinške, ekološke, kulturne i obrazovne politike koje bi u daleko većoj mjeri bile u funkciji ukupnog restrukturiranja turističkog sektora. • Identifikovanje ključnih atributa Tuzlanskog kantona i njegovih pojedinih područja. • Određivanje portfelja postojećih i potencijalnih turističkih proizvoda na području Tuzlanskog kantona. • Utvrđivanje konkurentnosti i dimenzije kvaliteta turističke usluge Tuzlanskog kantona. • Promovisanje i pozicioniranje turističke ponude Tuzlanskog kantona na domaćem i međunarodnom tržištu. <p><i>1.1.6.2. Revitalizaciju kompleksa Stari Grad Srebrenik.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada investicijskih studija i projektno-tehničke dokumentacije; • Provođenje postupka javne nabave; • Izvođenje radova i instaliranje opreme; • Obuka djelatnika; • Tekuće održavanje. <p><i>1.1.6.3. Očuvanje starih i umjetničkih zanata u svrhu razvoj turizma kroz zaštitu ručnog rada.</i></p> <p>Ova aktivnost uključuje formiranje komisije koja bi ocjenjivale izvornost proizvoda proizvedenih na stari i tradicionalni način u cilju certificiranja i obilježavanja istih "Zaštitnim markicama". Na ovaj način, kroz zaštitu starih i umjetničkih zanata, proizvodi bi bili tržišno pozicionirani a samim tim turistička ponuda TK bi bila bogatija i kvalitetnija.</p>
REZULTAT	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • provedena analiza konkurentnosti turističke ponude TK, • uspostavljeno najmanje 5 novih prepoznatljivih i kvalitetnih turističkih proizvoda TK, • formirana komisija za ocjenu izvornost proizvoda proizvedenih na stari i tradicionalni način, i • certificirano najmanje 5 proizvoda proizvedenih na stari i tradicionalni način. <p>Do 2020. godine revitaliziran kompleks Stari Grad u Srebrenik kroz izgradnju najmanje 3 objekta turističke infrastrukture (informativni centar, sanitarni objekti, parking i sl.).</p>
RAZVOJNI UČINAK	Brži privredni razvoj TK kroz povećanu konkurentnost turizma i djelatnosti vezanih za turizam.

INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj novih turističkih proizvoda, • Broj objekata turističke infrastrukture; • Broj nalaza i ocjena izvornosti proizvoda; 									
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona;</u> • Turistička zajednica Tuzlanskog kantona; • Univerzitet u Tuzli. 									
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo, turisti, putnici, obrtnici i dr. 									
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	<table border="1"> <tr> <td>1.070.000 KM</td> <td>Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona</td> <td>8%</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Općina Srebrenik</td> <td>46%</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Vlada FBiH</td> <td>46%</td> </tr> </table>	1.070.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona	8%		Općina Srebrenik	46%		Vlada FBiH	46%
1.070.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona	8%								
	Općina Srebrenik	46%								
	Vlada FBiH	46%								
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.									

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.
PRIORITET	1.2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.
MJERA	1.2.1. Zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta, okrupnjavanja zemljišnih posjeda, i uspostave politike održivog upravljanja zemljištem.
CILJ MJERE	Povećanje nivoa korištenja obradivih površina, okrupnjavanje zemljišnih posjeda, zaštita i unaprjeđenje plodnosti tla i uspostava politike održivog upravljanja zemljištem.
SADRŽAJ MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Realizacija projekata zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta; • Realizacija mjera arondacije i komasacije; • Uspostava zemljišnih evidencija, usaglašavanje podataka katastra i zemljišnih knjiga; • Uspostava monitoringa poljoprivrednog zemljišta; • Uspostava informativnog sistema za upravljanje zemljištem.
REZULTAT	Povećan obim poljoprivredne proizvodnje, povećan stepen iskorištenosti obradivih površina, povećana plodnost zemljišta, unaprijeđeni postojeći i uspostavljeni nedostajući mehanizmi održivog upravljanja zemljišta.
RAZVOJNI UČINAK	Povećanje obima poljoprivredne proizvodnje, kroz povećanje kvalitete zemljišta i povećanje njegove iskorištenosti, te uspostava politike održivog upravljanja zemljištem, koja promovira korištenje poljoprivrednog zemljišta na način koji neće ugroziti potrebe budućih generacija, uslijed njegove nekontrolisane eksploatacije.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj realiziranih projekata zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta; • Broj gazdinstava koji koristi poticaje za okrupnjavanje posjeda; • Broj mjera kojima se realizuje uspostava zemljišnih evidencija, usaglašavanje podataka katastra i zemljišnih knjiga; • Površina poljoprivrednog zemljišta u hektarima na kom se kome se realizira monitoring.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona;</u> • Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; • Općine Tuzlanskog kantona.
KORISNICI	Poljoprivredna gazdinstva upisana u Registar poljoprivrednih proizvođača i Registar klijenata.

OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	5.000.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.	
PRIORITET	1.2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.	
MJERA	1.2.2. Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne proizvodnje.	
CILJ MJERE	Povećanje obima biljne proizvodnje, podrška stabilnosti dohotka poljoprivrednog gazdinstva i smanjenje razlike u uvjetima poslovanja u odnosu na proizvođače iz zemalja regiona.	
SADRŽAJ MJERE	Direktna plaćanja u oblasti biljne proizvodnje (proizvodnja ratarskih, povrtlarskih i voćarskih kultura, proizvodnja sjemena, proizvodnja sadnog materijala, proizvodnja gljiva).	
REZULTAT	Povećan obim biljne proizvodnje, konkurentnost i dohodak poljoprivrednih gazdinstava.	
RAZVOJNI UČINAK	Povećanje obima biljne poljoprivredne proizvodnje do postizanja samodovoljnosti, što podrazumijeva i stabilnu ponudu poljoprivrednih proizvoda u pogledu cijene, kvalitete i zdravstvene ispravnosti, te jačanje ekonomske stabilnosti poljoprivrednih gazdinstava i poboljšanje životnog standarda njegovih članova.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili pravo na novčanu podršku; • Obim proizvodnje koja se potiče; • Iznos ostvarenih novčanih podrški. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona;</u> • Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; • Općine Tuzlanskog kantona. 	
KORISNICI	Poljoprivredna gazdinstva upisana u Registar poljoprivrednih proizvođača i Registar klijenata.	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	30.000.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 50% Vlada FBiH 50%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.	
PRIORITET	1.2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.	
MJERA	1.2.3. Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti animalne proizvodnje.	
CILJ MJERE	Povećanje obima proizvodnje, podrška stabilnosti dohotka	

	poljoprivrednog gazdinstva i smanjenje razlike u uvjetima poslovanja u odnosu na proizvođače iz zemalja regiona.
SADRŽAJ MJERE	Direktna plaćanja oblasti animalne proizvodnje (proizvodnja mlijeka, ovčarstvo i kozarstvo, svinjogojstvo, tov junadi, tov svinja, uzgoj rasplodnih junica, sistem krava-tele, peradarstvo, konjogojstvo, proizvodnja meda, proizvodnja ribe).
REZULTAT	Povećan obim animalne proizvodnje, konkurentnost i dohodak poljoprivrednih gazdinstava.
RAZVOJNI UČINAK	Povećanje obima poljoprivredne proizvodnje do postizanja samodovoljnosti, što podrazumijeva i stabilnu ponudu poljoprivrednih proizvoda u pogledu cijene, kvalitete i zdravstvene ispravnosti, te jačanje ekonomske stabilnosti poljoprivrednih gazdinstava i poboljšanje životnog standarda njegovih članova.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili pravo na novčanu podršku; • Obim proizvodnje koja se potiče; • Iznos ostvarenih novčanih podrški.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona;</u> • Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; • Općine Tuzlanskog kantona.
KORISNICI	Poljoprivredna gazdinstva upisana u Registar poljoprivrednih proizvođača i Registar klijenata.
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	50.000.000 KM Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 24% Vlada FBiH 76%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.
PRIORITET	1.2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.
MJERA	1.2.4. Razvoj ruralnih područja.
CILJ MJERE	Poboljšanje tehnoloških, strateških i ljudskih resursa, s ciljem povećanja produktivnosti i kvaliteta proizvoda, odnosno konkurentnosti, zaštita prirodnih resursa, diverzifikacija ruralne ekonomije, unaprjeđenje održivosti ruralnih zajednica, osiguranje stabilnog poljoprivrednog dohotka, razvoj i očuvanje ruralnih područja, iznalaženje povoljnijih uvjeta za rješavanje radno-pravnog statusa poljoprivrednih proizvođača.
SADRŽAJ MJERE	Investicije u infrastrukturu i opremu na gazdinstvima, podrška formiranju grupa proizvođača (formiranje klastera), investicije u infrastrukturu i opremu za preradu i marketing poljoprivrednih, podrška organskoj proizvodnji, podrška za zaštitu i jačanje autohtonih genetskih resursa, poljoprivredno-okolišne mjere i mjere za ublažavanje klimatskih promjena, promocija saradnje među poljoprivrednim proizvođačima, usluge za ruralno stanovništvo, promocija prerađivačkih aktivnosti malog obima, marketing lokalnih proizvoda i usluga, uspostava i razvoj LEADER partnerstva, stvaranje povoljnijih uvjeta za rješavanje radno-pravnog statusa poljoprivrednih proizvođača.

REZULTAT	Povećana konkurentnost poljoprivrednih proizvođača, te time i dohodak povećanjem produktivnosti i kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, marketinškom promocijom proizvoda i usluga, efikasnijim korištenjem prirodnih resursa, unaprijeđen razvoj i očuvanje ruralnih područja i okolišnih resursa, diverzifikacijom nepoljoprivrednih aktivnosti na poljoprivrednim gazdinstvima.	
RAZVOJNI UČINAK	Povećan obim proizvodnje, konkurentnost poljoprivrednih proizvođača i njihov dohodak, unaprijeđen razvoj i očuvanje ruralnih područja, povećan nivo zaštite, razvoja, unaprjeđenja i korištenja okolišnih resursa, zaustavljena depopulacija ruralnih područja.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih poljoprivrednih gazdinstava; • Broj poljoprivrednih proizvođača kojima je riješen radno-pravni status; • Iznos ostvarenih novčanih podrški. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona;</u> • Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; • Općine Tuzlanskog kantona; • Mreža za razvoj tipičnih proizvoda sa 9 članova (NVO-a) i 6 partnera (zadruga i javnih institucija); • Institut za poljoprivredu Tuzlanskog kantona; • Turistička zajednica Tuzlanskog kantona; • Univerzitet u Tuzli (Ekonomski i Tehnološki fakultet); • BOSPER. 	
KORISNICI	Poljoprivredna gazdinstva upisana u Registar poljoprivrednih proizvođača i Registar klijenata.	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	40.000.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 34% Vlada FBiH 66%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	<i>1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.</i>
PRIORITET	<i>1.2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.</i>
MJERA	<i>1.2.5. Opće usluge u poljoprivredi.</i>
CILJ MJERE	Stvaranje boljih životnih uslova za seosko stanovništvo i diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim sredinama, s ciljem izgradnje dugoročno održivog sistema proizvodnje hrane.
SADRŽAJ MJERE	Podrška promotivnim i informativnim aktivnostima (sajmovi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, stručna i naučna savjetovanja itd.), podrška osiguranju primarne poljoprivredne proizvodnje i upravljanju rizicima, podrška uzgojno selekcijskom radu u stočarstvu, podrška stručnim poslovima u biljnoj proizvodnji (gen banka, sjemenarstvo), program mjera u fitosanitarnoj oblasti i IPS-u, sistem kontrole kvaliteta i zdravstvene sigurnosti proizvoda, savjetodavne usluge u poljoprivredi, podrška obrazovanju, istraživanju, razvoju i analizi, tehnička i administrativna podrška, podrška penzionom i zdravstvenom osiguranju poljoprivrednika.

REZULTAT	Povećana konkurentnost poljoprivrednih proizvođača i njihov dohodak, povećanjem nivo znanja i vještina poljoprivrednih proizvođača, promocijom domaćih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na domaćem i inostranom tržištu, unaprijeđenjem genetskog potencijala stoke, poboljšanjem kvalitete sjemenskog i sadnog materijala, poboljšan kvalitet i zdravstvena ispravnost poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, osiguran ekonomski opstanak gazdinstava u slučaju većih elementarnih nepogoda, zaustavljena migracija stanovništva iz ruralnih područja u gradove.		
RAZVOJNI UČINAK	Povećan obim proizvodnje, uz istovremeno poboljšanje kvalitete i zdravstvene ispravnosti proizvoda, povećana konkurentnost poljoprivrednih proizvođača i njihov dohodak, unaprijeđen razvoj i očuvanje ruralnih područja, povećan nivo zaštite, razvoja, unaprijeđenja i korištenja okolišnih resursa, obezbijeđeni uvjeti za adekvatan život poljoprivrednih proizvođača u ruralnim područjima.		
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih projekata; • Broj podržanih zahtjeva; • Broj gazdinstava u selekcijskom programu; • Broj realiziranih programa. 		
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona;</u> • Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; • Općine Tuzlanskog kantona. 		
KORISNICI	Poljoprivredna gazdinstva upisana u Registar poljoprivrednih proizvođača i Registar klijenata.		
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	5.000.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona	50%
		Vlada FBiH	50%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.		

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.		
PRIORITET	1.3. Unaprijediti prometnu mrežu i povezanost Tuzlanskog kantona sa razvijenim tržištima.		
MJERA	1.3.1. Međunarodni aerodrom Tuzla – uspostava regionalnog kargo centra sa airparkom-I faza.		
CILJ MJERE	Doprinijeti privrednom razvoju TK kao i kompletne BiH. Unaprijediti poslovanje JP Međunarodni aerodrom Tuzla i povećati obim prijevoza robe i putnika na području TK i šire.		
SADRŽAJ MJERE	Opremanje međunarodnog aerodroma Tuzla i uspostava regionalnog kargo centra sa airparkom podrazumijeva: <ul style="list-style-type: none"> • Nabavku i stavljanje u funkciju nedostajuće aerodromske opreme za prihvat i opremu kargo aviona sa JP Međunarodni aerodrom Tuzla (specijalizirana oprema za prihvat i otpremu kargo zrakoplova: specijalni utovarivači, viljuškari sa posebnim priključkom i adekvatnom nosivošću, avionske palete, ULD kontejneri i prateća oprema za rukovanje sa teretom, aerodromska kolica za prevoz avionskih paleta i ULD kontejnera, 		

	<p>kamion za odleđivanje i zaštitu od zaleđivanja zrakoplova i dr.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Unaprjeđena aerodromska infrastruktura u cilju efikasnijeg i jednostavnijeg rukovanja robama prilikom utovara i nakon istovara iz zrakoplova te prijema i otpreme putnika; • Uvođenje novih usluga avio kargo prijevoza sa JP Međunarodni aerodrom Tuzla i unaprjeđenje nivoa postojećih usluga do kraja 2016. godine; • Educirani i licencirani zaposlenici JP Međunarodni aerodrom Tuzla za potrebe prihvata i otpreme zrakoplova sa aerodroma. <p><u>Za sve navedene aktivnosti potrebno je izdvojiti cca 68 miliona KM. Ovom strategijom predviđa se mjera „I faza uspostave regionalnog kargo centra sa airparkom“ koja je procijenjena na 5% ukupne vrijednosti projekta tj. oko 3,4 miliona KM.</u></p>	
REZULTAT	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje obima avio kargo prijevoza i povećanje broja prevezenih putnika sa Međunarodnog aerodroma Tuzla; • Povećanje godišnjih prihoda JP “Međunarodni aerodrom Tuzla”; • JP “Međunarodni aerodrom Tuzla” ostvaruje pozitivan rezultat poslovanja u 2016., 2017., 2018., 2019. i 2020. godini. 	
RAZVOJNI UČINAK	<p>Značajan uticaj na razvoj privrede Tuzlanskog kantona ima kvalitetna saobraćajna povezanost sa tržištima koja imaju potencijal da apsorbiraju proizvode i usluge nastale na kantonu. Aktivnosti usmjerene na modernizaciju i unaprjeđenje povezanosti Tuzlanskog kantona sa tržištima EU, Centralne i Istočne Evrope, Turske i Bliskog Istoka je od ključnog značaja za dalji razvoj ovog područja. Strateška odrednica Vlade TK je razvoj aerodroma u pravcu budućeg kargo centra i povećanje broja prevezenih putnika.</p>	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj prevezenih putnika na Međunarodnom aerodromu Tuzla; • Količina prevezene robe na Međunarodnom aerodromu Tuzla; • Broj educiranih i licencirani zaposlenika JP Međunarodni aerodrom Tuzla za potrebe prihvata i otpreme zrakoplova sa aerodroma; • Finansijski rezultat poslovanja (bilans stanja i uspjeha) za 2016., 2017., 2018., 2019. i 2020. godinu. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Vlada Tuzlanskog kantona preko Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona;</u> • J.P. Međunarodni aerodrom Tuzla. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Osoblje i menadžment JP “Međunarodni aerodrom Tuzla”; • Stanovništvo na području Tuzlanskog kantona, regije sjeveroistočna BiH kao i kompletne BiH; • Privredni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona i šire koji imaju potrebu za avio kargo prijevozom lakokvarljive robe i robe koja može podnijeti troškove avio prijevoza. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	3.440.000 KM	Izvori: Vlada Tuzlanskog kantona 50% Ostali izvori (EU i međunarodne organizacije) 50%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	1. Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.
PRIORITET	1.3. Unaprijediti prometnu mrežu i povezanost Tuzlanskog kantona sa razvijenim tržištima.
MJERA	1.3.2. Izgradnja autoceste Orašje–Tuzla–Žepče kao tzv.Y krak koridora Vc.
CILJ MJERE	Doprinijeti privrednom razvoju TK kao i kompletne BiH. Unaprijediti poslovanje na području Tuzlanskog kantona, povećati obim prijevoza robe i putnika na području TK te Kanton učiniti ekonomski prosperitetnijim i prihvatljivijim za nove investicije.
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih akcija pri čemu će se u okviru svake od njih provesti sljedeće grupe aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompletiranje investiciono-tehničke dokumentacije; • Javna nabavka radova na izgradnji i rekonstrukciji saobraćajnica prema izvedbenim projektima; • Izvođenje radova na i nadzor na izgradnji autoceste. <p><u>Za sve navedene aktivnosti na predviđenoj trasi potrebno je izdvojiti cca 815 miliona KM. Ovom strategijom predviđa se mjera „I faza Izgradnja autoceste Orašje–Tuzla–Žepče“ koja je procijenjena na 5% ukupne vrijednosti projekta tj. oko 40 miliona KM. Navedeni iznos je planiran za nastavak rada na kompletiranju investiciono-tehničke dokumentacije.</u></p>
REZULTAT	<ul style="list-style-type: none"> • Angažovanje građevinske operative na duži vremenski period kao i velikog broja građevinskih radnika kao i kapaciteta pratećih djelatnosti a koje su direktno ili indirektno povezane sa izgradnjom autoceste; • Povećanje obima saobraćaja u putničkom i teretnom saobraćaju; • Smanjenje vremena putovanja robe i putnika; • Smanjenje transportnih troškova i povećanje konkurentnosti.
RAZVOJNI UČINAK	Značajan uticaj na razvoj privrede Tuzlanskog kantona ima kvalitetna saobraćajna povezanost sa tržištima koja imaju potencijal da apsorbiraju proizvode i usluge nastale na kantonu. Aktivnosti usmjerene na modernizaciju i unaprjeđenje prometne mreže i povezanosti Tuzlanskog kantona sa tržištima EU, Centralne i Istočne Evrope, Turske i Bliskog Istoka je od ključnog značaja za dalji razvoj ovog područja. Autocesta Orašje - Tuzla prolazi kroz područje općina: Orašje, Brčko, Čelić, Srebrenik i Tuzla, odnosno kroz dva kantona Posavski i Tuzlanski kanton i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine. Autocesta Tuzla – Žepče - priključak na koridor Vc prolazi kroz općine Tuzla, Lukavac, Banovići, Zavidovići i Žepče, što će za rezultat imati značajnije povećanje privrednog razvoja navedenih lokalnih zajednica kao i regije u cjelini.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Stepenn izrađenosti projektne dokumentacije za cestovno povezivanje sa koridorom V-c na dionici Tuzla-Žepče; • Stepenn izrađenosti projektne dokumentacije za cestovno povezivanje na dionici Tuzla-Orašje; • Dužina u km izgrađene autoceste Tuzla – Orašje.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Vlada Tuzlanskog kantona preko Ministarstva trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona;</u> • Vijeće Ministara BiH; • Vlada Federacije BiH;

	<ul style="list-style-type: none"> • JP "Autoceste Federacije BiH". 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo na području Tuzlanskog kantona, regije sjeveroistočna BiH kao i kompletne BiH; • Privredni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona i šire koji imaju potrebu za korištenjem saobraćajnica najvišeg ranga – autocesta. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	40.750.000 KM	Izvori: Vijeće Ministara BiH, Vlada Federacije BiH, JP "Autoceste Federacije BiH" te EU i međunarodne finansijske organizacije 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ 2.

USPOSTAVITI EFIKASNE SISTEME UPRAVLJANJA RAZVOJEM LJUDSKIH POTENCIJALA I TRŽIŠTA RADA, U CILJU POVEĆANJA ZAPOŠLJAVANJA.

PRIORITET 1: Poboljšati kvalitetu obrazovanja i naučno-istraživačkog rada.

MJERE PRIORITETA 1

2.1.1. Unaprjeđenje obrazovne infrastrukture.

2.1.2. Unaprjeđenje kvaliteta programa obrazovanja na TK.

2.1.3. Podrška razvoju naučno-istraživačkih kapaciteta na području TK.

PRIORITET 2: Jačati i razvijati inkluzivne programe zapošljavanja.

MJERE PRIORITETA 2

2.2.1. Podrška zapošljavanju marginaliziranih grupa stanovništva.

2.2.2. Podrška zapošljavanju licima sa evidencije Službe za zapošljavanje TK.

STRATEŠKI CILJ	2. Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.
PRIORITET	2.1. Poboljšati kvalitetu obrazovanja i naučno-istraživačkog rada.
MJERA	2.1.1. Unaprjeđenje obrazovne infrastrukture.
CILJ MJERE	Obezbjediti uslove za kvalitetan razvoj obrazovanja na području Tuzlanskog kantona.
SADRŽAJ MJERE	<p>Ova mjera podrazumijeva sprovođenje aktivnosti usmjerenih na izgradnju i obnovu obrazovne infrastrukture što predstavlja osnovu kvalitetnog razvoja svih nivoa obrazovanja na području TK. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti:</p> <p><i>2.1.1.1. Rekonstrukcija i sanacija prizemlja i radionica mašinske struke u JU MSŠ Čelić.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Provođenje postupka javne nabave • Izvođenje radova rekonstrukcije i sanacije • Tehnički prijem <p><i>2.1.1.2. Izgradnja područne škole u Devetaku.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Osiguranje finansijskih sredstava • Izrada projektne dokumentacije • Provođenje postupka javne nabave • Izvođenje radova • Tehnički prijem i puštanje u rad <p><i>2.1.1.3. Izgradnja, adaptacija, opremanje i vanjsko uređenje Kampusu Univerziteta u Tuzli.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Donošenje potrebnih odluka o ustupanju prostora za izgradnju univerzitetskog kampusa kao i odluka o modelu finansiranja koji će podrazumijevati sufinansiranje iz Budžeta TK i Budžeta FBiH. • Izrada inicijalne studije izvodljivosti projekta izgradnje potrebnih kapaciteta. • Izrada projektne dokumentacije • Izrada akcionog plana izgradnje objekata i infrastrukture u Kampusu. • Izgradnja građevinskih i infrastrukturnih objekata u skladu sa usvojenim akcionim planom.
REZULTAT	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rekonstruirano i sanirano prizemlje i radionica mašinske struke u JU MSŠ Čelić; • Izgrađena i funkcionalna područna škola u Devetaku; • Izrađena projektna dokumentacija za Kampus Univerziteta u Tuzli; • Rekonstruisana najmanje 3 nastavna objekta.
RAZVOJNI UČINAK	Znanje, a naročito primjenjeno znanje stečeno u uslovima usklađenim sa evropskim standardima svih nivoa obrazovanja doprinijeće konkurentnosti Tuzlanskog kantona kao buduće evropske regije.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Stepen izrađenosti projektne dokumentacije za Kampus univerziteta u Tuzli; • Broj izgrađenih, rekonstruiranih i saniranih objekata obrazovanja.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK;</u> • Univerzitet u Tuzli; • JU MSŠ Čelić;

KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti Univerziteta u Tuzli. • Nastavno i vannastavno osoblje Univerziteta u Tuzli. • Đaci, roditelji i nastavnici područne škole Devetak i JU MSŠ Čelić • Poslovni subjekti. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	8.182.240 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog Kantona 55% • Vlada FBiH 20% • Univerzitet u Tuzli 25 %
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	2. Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.
PRIORITET	2.1. Poboljšati kvalitetu obrazovanja i naučno-istraživačkog rada.
MJERA	2.1.2. Unaprjeđenje kvaliteta programa obrazovanja na TK.
CILJ MJERE	Provedba edukativnih programa (u skladu sa konceptom cjeloživotnog učenja) u cilju sticanja i razvijanja znanja, vještina i kompetencija korisnika edukativnog programa koje su primjenjive u praksi i koje doprinose jačanju konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području Tuzlanskog kantona.
SADRŽAJ MJERE	<p>Ova mjera podrazumijeva podršku na jačanju obrazovnih programa, posebno orijentisanih na cjeloživotno učenje i podršku učenicima završnih osnovnih škola u njihovoj daljoj profesionalnoj orijentaciji. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti:</p> <p>2.1.1.1. Kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području Tuzlanskog kantona.</p> <p>2.1.1.2. Provedba programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području Tuzlanskog kantona.</p> <p>Prethodne dvije aktivnosti podrazumijevaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dizajniranje edukativnih programa; • Identificiranje preferiranog/preferiranih ponuđenih edukativnih programa u skladu sa potrebama poslodavaca; • Animiranje i uključivanje studenata u edukativne programe; • Realizacija predloženih edukativnih programa; • Iniciranje uvođenje edukativnih programa u kurikulum fakulteta u svrhu približavanja potrebama poslovnog sektora i efektivnosti u provedbi bolonjskih principa u visokom obrazovanju. <p>2.1.1.3. Profesionalna orijentacija namijenjena djeci u završnim razredima osnovnih škola.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predstavljanje pojedinih obrtničkih zanimanja završnim razredima osnovnih škola od strane uspješnih obrtnika i na taj način uticati na buduću odabir zanimanja učenika;
REZULTAT	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> • Kreirano najmanje 5 novih obrazovnih programa cjeloživotnog učenja;

	<ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 200 polaznika uspješno završilo program edukacije; • Najmanje 2 nova edukativna programa uvedena u kurikulum fakulteta; • Organizovano najmanje 400 prezentacija obrtničkih zanimanja učenicima završnih razreda osnovnih škola. 		
RAZVOJNI UČINAK	<p>Uspostavljanje jače veze između visokoškolskog obrazovanja i privrede, što bi značajno trebalo pridonijeti jačanju tržišne konkurentnosti preduzeća sa područja Tuzlanskog kantona.</p> <p>Veće interesovanje osnovaca za upis programa obrtničkih deficitarnih zanimanja što će im po završetku školovanja omogućiti lakše dobijanje zaposlenja, a time i opstanak i ostanak mladih na prostoru TK.</p>		
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj inoviranih nastavnih planova i programa cjeloživotnog učenja; • Broj učenika koji pohađaju nove programe cjeloživotnog učenja; • Broj programa uvedenih u kurikulum fakulteta; • Broj učenika koji su prisustvovali prezentaciji obrtničkih zanimanja. 		
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta;</u> • <u>Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli;</u> • <u>Obrtnička komora TK;</u> • Strukovna i opšta udruženja; • Uspješni obrtnici; • Osnovne škole na prostoru TK; • Pedagoški zavod TK; 		
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti; • Građani TK; • Privrednici; • Investitori; • Učenici završnih razreda osnovnih škola; 		
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	<table border="1"> <tr> <td>142.000 KM</td> <td> Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 75% • Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta 25% </td> </tr> </table>	142.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 75% • Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta 25%
142.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 75% • Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta 25% 		
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017.-2020. godina		

STRATEŠKI CILJ	2. Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.
PRIORITET	2.1. Poboljšati kvalitetu obrazovanja i naučno-istraživačkog rada.
MJERA	2.1.3. Podrška razvoju naučno-istraživačkih kapaciteta na području TK.
CILJ MJERE	Stvoriti preduslove za kvalitetan razvoj naučno-istraživačkog rada, a koji je u funkciji razvoja privrede Tuzlanskog kantona.
SADRŽAJ MJERE	<p>Ova mjera podrazumijeva podršku na jačanju naučno-istraživačkih kapaciteta koji bi bili u funkciji razvoja privrede Tuzlanskog kantona. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti:</p> <p><i>2.1.3.1. Osnivanje Centra za društvena istraživanja i evaluaciju programa u okviru Univerziteta u Tuzli.</i></p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Donošenje odluke o osnivanju centra; • Alokacija sredstava za rad centra; <p>2.1.3.2. <i>Razvoj istraživačkih kapaciteta naučnih novaka i kapaciteta fakulteta za učešće u međunarodnim naučno-istraživačkim projektima.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Objavljen poziv naučnoj dijaspori putem BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice za učešće u predavanjima i mentorisanju doktorskih kandidata; • Angažovanje naučne dijaspore u provedbi trećeg ciklusa studija po modularnom principu; • Prikupljanje podataka za prijavu na pozive za međunarodne istraživačke projekte (npr. HORIZON2020). 	
REZULTAT	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U okviru osnovanog Centra za društvena istraživanja i evaluaciju programa provedeno najmanje 5 naučnih istraživanja i evaluirano najmanje 10 programa; • Angažovano 18 predstavnika naučne dijaspore za učešće na trećem ciklusu studija; • Finansiran mjesečni boravak 12 kandidata na matičnoj ustanovi predstavnika naučne dijaspore s ciljem provedbe istraživanja; • Sufinansirani troškovi pripreme 3 istraživačka projekta u kojima je UNTZ partner. 	
RAZVOJNI UČINAK	<p>Unaprijeđeni postojeći koncept doktorskih studija po uzoru na vodeće univerzitete u EU/SAD, načini predavanja, prenos naučnih spoznaja i trendova, metoda razvoja istraživačkih kapaciteta kandidata trećeg ciklusa studija.</p> <p>Izgrađeni kapaciteti mladih istraživača za aktivno uključivanje u istraživačke mreže (poput ERA NET, COST isl.) i prenos najboljih praksi na buduće studente. Razvojem fundusa kompetentnih mladih naučnika moguće je u kasnijim fazama razvijati programe podrške transferu istraživanja u privredni i društveni razvoj. Indirektno, za očekivati je da bi dostatnim razvojem kapaciteta mladih naučnika dijelom bio spriječen daljnji odlazak mladih ljudi.</p>	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj naučnih istraživanja i istraživačkih projekata; • Broj evaluiranih programa u okviru Centra za društvena istraživanja i evaluaciju; • Broj predstavnika naučne dijaspore koji učestvuju u trećem ciklusu studija i provedbi istraživanja. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK;</u> • <u>Univerzitet u Tuzli.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Studenti trećeg ciklusa studija na fakultetima UNTZ • Predstavnici naučne dijaspore (aktivni profesori na univerzitetima i istraživačkim institucijama u EU/SAD) • Fakulteti Univerziteta u Tuzli; • Privrednici; • Investitori. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	203.000 KM	<p>Izvori:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 32% • Ministarstvo civilnih poslova BiH 60%

		<ul style="list-style-type: none"> • USAID 8%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	2. Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.
PRIORITET	2.2. Jačati i razvijati inkluzivne programe zapošljavanja.
MJERA	2.2.1. Podrška zapošljavanju marginaliziranih grupa stanovništva.
CILJ MJERE	Povećanje održivog zaposlenja i radnog angažovanja marginaliziranih grupa stanovništva, resocijalizacija i uklapanje istih u regularne tokove razvoja i napretka društva u cjelini.
SADRŽAJ MJERE	<p>Ova mjera podrazumijeva podršku zapošljavanja i samozapošljavanja Roma, braniteljske populacije i teško zapošljivih osoba. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti:</p> <p>2.2.1.1. Dodjela beskamatnih kreditnih sredstava za samozapošljavanje (vlastiti biznis) i zapošljavanje branitelja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Educiranje ciljne populacije u dijelu mogućnosti pokretanja privrednih djelatnosti (sve grane poljoprivrede, male privrede i uslužnih djelatnosti); • Pomoć u postupcima pronalaženja i razrade idejnih projekata biznis planova. <p>2.2.1.2. Program zapošljavanja i samozapošljavanja Roma.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obezbjedenje sredstava za provođenje Programa u Budžetu TK; • Izrada Programa zapošljavanja i samozapošljavanja Roma od strane JU Služba za zapošljavanje TK i Federalnog zavoda za zapošljavanje; • Dostavljanje Programa od strane Službe, Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i povratak; • Davanje saglasnosti Vlade TK za realizaciju Programa na prijedlog Ministarstva. <p>2.2.1.3. Sufinansiranje zapošljavanja teško zapošljivih osoba–vaučer za posao 2015.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obezbjedenje sredstava za provođenje Programa od strane Federalnog Zavoda za zapošljavanje; • Izrada i realizacija Programa od strane JU Služba za zapošljavanje TK i Federalnog zavoda za zapošljavanje.
REZULTAT	<p>Do 2017:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaposleno najmanje 20 pripadnika Romske nacionalnosti; • Zaposleno najmanje 500 osoba preko 40 godina starosti koje se nalaze na evidenciji nezaposlenih, a na period od 6 mjeseci. <p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 30.000 branitelja i pripadnika njihovih porodica završilo edukaciju na temu pokretanja vlastitog biznisa; • Zaposleno najmanje 1.000 pripadnika braniteljske skupine i članova njihove porodice.
RAZVOJNI UČINAK	Zapošljavanje i samozapošljavanje marginaliziranih grupa prvenstveno će

	doprinijeti razvoju TK a prije svega osigurati će ekonomsku stabilnost ciljne grupe, što u konačnici dovodi do povoljne poslovne klime u TK ali i stabilnije porodične, socijalne, ekonomske i političke situacije na TK.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj zaposlenih i samozaposlenih pripadnika ranjive grupe (demobilisani branitelji i članovi njihove porodice, Romi, nezaposlene osobe preko 40 godina starosti); • Broj demobilisanih branitelja i pripadnika njihovih porodica koji su završili edukaciju na temu pokretanja vlastitog biznisa; 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Federalni zavod za zapošljavanje;</u> • <u>JU Služba za zapošljavanje TK;</u> • Ministarstvo za boračka pitanja Tuzlanskog kantona. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Radno sposobne nezaposlene osobe koje se nalaze na evidenciji nezaposlenih bez obzira na radno iskustvo i stepen obrazovanja; • Nezaposleni branitelji i članovi njihovih porodica; • Nezaposleni Romi. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	5.448.172 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 85% • Zavod za zapošljavanje FBiH 15%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	2. Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.	
PRIORITET	2.2. Jačati i razvijati inkluzivne programe zapošljavanja.	
MJERA	2.2.2. Podrška zapošljavanju licima sa evidencije Službe za zapošljavanje TK.	
CILJ MJERE	Povećanje održivog zaposlenja i radnog angažovanja lica koja se nalaze na evidenciji službe za zapošljavanje TK.	
SADRŽAJ MJERE	<p>Ova mjera podrazumijeva podršku zapošljavanja i samozapošljavanja mladih, sticanja prvog radnog iskustva itd. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti:</p> <p>2.2.2.1. <i>Jačanje konkurentnosti na tržištu rada - Prvo radno iskustvo.</i></p> <p>2.2.2.2. <i>Sufinansiranje sezonskog/periodičnog zapošljavanja i zapošljavanja - Prilika za sve.</i></p> <p>2.2.2.3. <i>Program sufinansiranja samozapošljavanja START UP.</i></p> <p>2.2.2.4. <i>Program javnih radova.</i></p> <p>2.2.2.5. <i>Program pripreme za rad (obuka, stručno osposobljavanje i usavršavanje).</i></p> <p>2.2.2.6. <i>Program sufinansiranja samozapošljavanja i zapošljavanja u oblasti poljoprivrede.</i></p> <p>Za sve navedene aktivnosti neophodno je izvršiti sljedeće zadatke:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Priprema programa i provođenje javnog poziva; • Izrada i realizacija Programa od strane JU Služba za zapošljavanje TK i Federalnog zavoda za zapošljavanje; • Zaključivanje ugovora sa nezaposlenim osobama; • Zapošljavanje osoba sa evidencije. 	
REZULTAT	Do 2020:	

	<ul style="list-style-type: none"> • Zaposleno najmanje 2.470 lica sa evidencije Službe za zapošljavanje; • Najmanje 125 lica pristupilo obuci, stručnom osposobljavanju i usavršavanju.
RAZVOJNI UČINAK	Zapošljavanje i samozapošljavanje nezaposlenih lica sa evidencije Službe za zapošljavanje TK prvenstveno će doprinijeti razvoju TK a prije svega osigurat će ekonomsku stabilnost ove populacije, što u konačnici dovodi do povoljne poslovne klime u TK ali i stabilnije porodične, socijalne, ekonomske i političke situacije na TK.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj zaposlenih i samozaposlenih lica sa evidencije Službe za zapošljavanje TK; • Broj lica koja su prošla obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Federalni zavod za zapošljavanje;</u> • <u>JU Služba za zapošljavanje TK.</u>
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Nezaposlena lica sa evidencije Službe za zapošljavanje TK
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	6.280.000 KM Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Zavod za zapošljavanje FBiH 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina

STRATEŠKI CILJ 3.

**POBOLJŠATI KVALITETU ŽIVOTA, SIGURNOST I SOCIJALNU UKLJUČENOST
GRAĐANA I UČINITI POLITIKU SOCIJALNE ZAŠTITE PRAVIČNOM I
DJELOTVORNOM.**

PRIORITET 1: Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti.

MJERE PRIORITETA 1

3.1.1. Unaprjeđenje sportske infrastrukture.

3.1.2. Unaprjeđenje javne infrastrukture u oblasti kulture.

PRIORITET 2: Unaprijediti socijalnu i zdravstvenu zaštitu.

MJERE PRIORITETA 2

3.2.1. Unaprjeđenje socijalne zaštite.

3.2.2. Unaprjeđenje kvaliteta hitne medicinske pomoći na području TK.

3.2.3. Prevencija i suzbijanje zaraznih i vodećih uzroka oboljenja na TK.

PRIORITET 3: Poboljšati bezbjednost građana od prirodnih i drugih opasnosti.

MJERE PRIORITETA 3

3.3.1. Jačanje kapaciteta civilne zaštite TK.

3.3.2. Podrška prevenciji i sanaciji šteta nastalih uticajem prirodnih ili drugih opasnosti.

STRATEŠKI CILJ	3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.	
PRIORITET	3.1. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti.	
MJERA	3.1.1. Unaprjeđenje sportske infrastrukture.	
CILJ MJERE	Stvoriti preduslove za kvalitetan razvoj sportskih aktivnosti na području Tuzlanskog kantona	
SADRŽAJ MJERE	<p>Ova mjera podrazumijeva sprovođenje slijedećih aktivnosti:</p> <p>3.1.1.1. Izgradnja sportske sale OŠ "Hamdija Kreševljaković" Gradačac.</p> <p>3.1.1.2. Izgradnja Sportske dvorane u Kladnju, Kalesiji, Brijesnici, Teočaku i Čeliću.</p> <p>Svaka od prethodnih aktivnosti podrazumijeva provođenje narednih akcija:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osiguranje finansijskih sredstava, • Izrada projektne dokumentacije, • Provođenje postupka javne nabave, • Izvođenje radova, • Tehnički prijem. 	
REZULTAT	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izgrađena i funkcionalna sportska sala OŠ "Hamdija Kreševljaković" Gradačac; • Izgrađeno 5 sportskih dvorana (u Kladnju, Kalesiji, Brijesnici, Teočaku i Čeliću). 	
RAZVOJNI UČINAK	Omogućeno odvijanje kulturnih, privrednih i sportskih, manifestacija na području cijelog Tuzlanskog kantona. Poboljšani uslovi za rad sportskih klubova i udruženja i jačanje vrhunskog sporta na području TK.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izgrađenih i funkcionalnih sportskih sala i dvorana 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Općine: Kladanj, Gradačac, Kalesija, Doboј Istok, Teočak i Čelić;</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Sportski klubovi; • Rekreativci; • Građani; • Učenici; • Privrednici; 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	11.291.417 KM	<p>Izvori:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 10% • Ostali (općine, Vlada FBiH, donatori) 90%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.	
PRIORITET	3.1. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti.	
MJERA	3.1.2. Unaprjeđenje javne infrastrukture u oblasti kulture.	
CILJ MJERE	Stvoriti preduslove za kvalitetan razvoj kulturnih aktivnosti na području	

	Tuzlanskog kantona	
SADRŽAJ MJERE	Ova mjera podrazumijeva sprovođenje sljedećih aktivnosti: <i>3.1.2.1. Završetak Privredno-kulturno-sportskog centra "Bazen" Gračanica;</i> što podrazumijeva provođenje narednih akcija: <ul style="list-style-type: none"> • Osiguranje finansijskih sredstava; • Izrada projektne dokumentacije; • Provođenje postupka javne nabave; • Izvođenje radova; • Tehnički prijem. 	
REZULTAT	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> • Izgrađen i funkcionalan PKSC „Bazen“ Gračanica; 	
RAZVOJNI UČINAK	Poboljšani uslovi za odvijanje kulturnih, privrednih i tradicionalnih manifestacija na području Tuzlanskog kantona.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj izgrađenih objekata kulture; 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Općina Gračanica.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Građani; • Kulturno umjetnička društva; • Privrednici; 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	2.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 10% • Ostali (općine, Vlada FBiH, donatori) 90%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2018.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.	
PRIORITET	3.2. Unaprijediti socijalnu i zdravstvenu zaštitu.	
MJERA	3.2.1. Unaprjeđenje socijalne zaštite.	
CILJ MJERE	Unaprijediti socijalnu zaštitu osoba u stanju socijalne potrebe i stvoriti preduslove za kvalitetnu integraciju ovih osoba u širu društvenu zajednicu.	
SADRŽAJ MJERE	Ova mjera podrazumijeva izgradnju Centra za autizam koji će omogućiti rano otkrivanje autizma kod djece i dijagnosticiranje bolesti, zatim odgovarajući tretman i liječenje bolesti. Mjera podrazumijeva sprovođenje sljedećih aktivnosti: <i>3.2.1.1. Izgradnja referentnog centra za autizam.</i> <ul style="list-style-type: none"> • Obezbeđenje sredstava i lokacije za izgradnju Centra, • Pribavljanje potrebnih dozvola i saglasnosti i izgradnja i opremanje Centra, • Prihvat i liječenje djece oboljele od autizma. 	
REZULTAT	Do 2020. izgrađen referentni centar za autizam kojeg koristi najmanje 10 osoba sa autizmom.	

RAZVOJNI UČINAK	Centar za autizam će omogućiti rano otkrivanje autizma kod djece i dijagnosticiranje bolesti, zatim odgovarajući tretman i liječenje bolesti, kao i omogućavanje članovima porodice koja imaju djecu oboljelu od autizma da djecu ostave u centru određeno vrijeme kako bi mogli i djeca i članovi porodice voditi normalan život.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj korisnika Centra za autizam. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Općina Tuzla;</u> • <u>Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK;</u> • HO "Hilswerk" Austrija. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Osobe oboljele od autizma i njihove porodice; 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.180.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 50% • Grad Tuzla 30% • Donatori 20%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2018.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.	
PRIORITET	3.2. Unaprijediti socijalnu i zdravstvenu zaštitu.	
MJERA	3.2.2. Unaprjeđenje kvaliteta hitne medicinske pomoći na području TK.	
CILJ MJERE	Unaprijediti kvalitet i efikasnost pružanja hitne medicinske pomoći na području Tuzlanskog kantona.	
SADRŽAJ MJERE	Mjera podrazumijeva sprovođenje sljedećih aktivnosti: <p>3.2.2.1. Reforma hitne medicinske pomoći;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć Tuzlanskog kantona; • Obezbjedenje prostora; • Obezbjedenje opreme; • Edukacija kadra; • Uspostava edukativnog centra. <p>3.2.2.2. Opremanje Centra urgentne medicine pri JZU UKC Tuzla;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nabavka adekvatne medicinske opreme; • Edukacija odgovarajućeg medicinskog kadra, 	
REZULTAT	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 150 osoba educirano u formiranom i opremljenom Zavodu za hitnu medicinsku pomoć TK; • U potpunosti opremljen i obučen Centar urgentne medicine JZU UKC Tuzla. 	
RAZVOJNI UČINAK	Ojačani kapaciteti zdravstvenih ustanova da brzo i efikasno zbrinu urgentna stanja u oblasti zdravstva, kako u normalnim uslovima tako i u slučajevima katastrofa i vanrednih situacija.	

INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj osoba educiranih u formiranom i opremljenom Zavodu za hitnu medicinsku pomoć; • Broj opremljenih i obučениh centara urgentne medicine. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona;</u> • Zdravstvene ustanove primarne zdravstvene zaštite; • Zavod zdravstvenog osiguranja; • JZU UKC Tuzla. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo Tuzlanskog kantona 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	40.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona i ostali donatori 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.	
PRIORITET	3.2. Unaprijediti socijalnu i zdravstvenu zaštitu.	
MJERA	3.2.3. Prevencija i suzbijanje zaraznih i vodećih uzroka oboljenja na TK.	
CILJ MJERE	Izgraditi kapacitete zdravstvenih ustanova da efikasno odgovore na prisustvo težih zaraznih oboljenja i preventivno djeluju na smanjenje broja oboljelih od vodećih uzroka oboljenja.	
SADRŽAJ MJERE	Mjera podrazumijeva uspostavljanje laboratorije za dijagnosticiranje hazarda od zaraznih bolesti i podrška uspostavljanju programa prevencije od vodećih bolesti. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> 3.2.3.1. <i>Uspostava BSL III laboratorije;</i> <ul style="list-style-type: none"> • Opremanje prostora i nabavka opreme; • Realizacija uspostavljenih procedura na UKC Tuzla; • Edukacija kadra. 3.2.3.2. <i>Prevencija i suzbijanje vodećih uzroka oboljenja;</i> <ul style="list-style-type: none"> • Nabavka adekvatne medicinske opreme; • Edukacija odgovarajućeg medicinskog kadra. 	
REZULTAT	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljena BSL III laboratorija, • Uspostavljeni programi prevencije za pet vodećih uzroka oboljenja. 	
RAZVOJNI UČINAK	Isključena mogućnost širenja teških oblika zaraznih bolesti, uspostavljen nadzor/sistem kontrole nad mogućim izvorima zaraze i smanjen broj oboljelih od vodećih uzroka oboljenja.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj uspostavljenih BSL III laboratorija, • Broj programa prevencije vodećih uzroka oboljenja. Broj rano dijagnosticiranih slučajeva oboljenja od pet vodećih uzroka oboljenja; 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona;</u> • <u>Zavod za javno zdravstvo TK;</u> • JZU UKC Tuzla; • Zdravstvene ustanove na području TK; 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Udruženja oboljelih. 		
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo Tuzlanskog kantona; • Rizične grupe stanovnika. 		
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	<table border="1"> <tr> <td>3.000.000 KM</td> <td>Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona i ostali donatori 100% </td> </tr> </table>	3.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona i ostali donatori 100%
3.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona i ostali donatori 100% 		
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina		

STRATEŠKI CILJ	3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.
PRIORITET	3.3. Poboljšati bezbjednost građana od prirodnih i drugih opasnosti.
MJERA	3.3.1. Jačanje kapaciteta civilne zaštite TK.
CILJ MJERE	Izgraditi kapacitete civilne zaštite TK da efikasno odgovore na posljedice prirodnih i drugih opasnosti i smanje rizik nastajanja katastrofa.
SADRŽAJ MJERE	<p>Mjera podrazumijeva opremanje i edukaciju kantonalnih službi spašavanja i unaprjeđenje sistema informisanja građana iz oblasti zaštite i spasavanja. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti:</p> <p>3.3.1.1. Opremanje i obučavanje kantonalnih službi zaštite i spašavanja;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opremanje kantonalnih službi; • Obuka pripadnika službi zaštite i spasavanja; <p>3.3.1.2. Podizanje razine svijesti o pitanjima smanjenja rizika od katastrofa provođenjem redovite obuke službi CZ-a i edukacije stanovništva o mjerama zaštite i spašavanja.</p> <p>3.3.1.3. Ojačati cjelokupan sistem smanjenja rizika od katastrofa kroz podršku uključivanja nevladinih organizacija, privrednog sektora i znanstvenih institucija u izgradnji kapaciteta u prevenciji, pripravnosti i odgovoru na katastrofe.</p> <p>3.3.1.4. Razvoj programa edukacije (korištenje principa "obuke učitelja" radi mogućnosti kontinuiranog prijenosa znanja i na sve ostale učesnike sistema zaštite i spašavanja – vatrogasci, gorska služba spašavanja, jedinice ZIS-a u privrednim subjektima, zdravstvene institucije, nevladin sektor)</p>
REZULTAT	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U potpunosti opremljene i obučene službe zaštite i spašava KUCZ, • Izrađeni web sadržaji iz oblasti zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća. • Izrađen program edukacije na temu smanjenja rizika od katastrofa. • Najmanje 50 nevladinih organizacija, privrednih subjekata i naučnih institucija educirano na temu smanjenja rizika od katastrofa, • Najmanje 10 pripadnika civilne zaštite uspješno okončalo program „obuke učitelja“.
RAZVOJNI UČINAK	Unaprijeđeni kapaciteti zajednice da se suprotstavi štetnom djelovanju

	prirodnih i drugih opasnosti.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj opremljenih i obučениh službi civilne zaštite; • Broj nevladinih organizacija, privrednih subjekata i naučnih institucija koji su educirani na temu smanjenja rizika od katastrofa. • Broj pripadnika civilne zaštite uspješno okončalo program „obuka učitelja“ 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Kantonalna uprava civilne zaštite TK.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo Tuzlanskog kantona. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	250.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Namjenska sredstva posebne naknade za zaštitu i spašavanje 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ	3. Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.	
PRIORITET	3.2. Poboljšati bezbjednost građana od prirodnih i drugih opasnosti.	
MJERA	3.3.2. Podrška prevenciji i sanaciji šteta nastalih uticajem prirodnih ili drugih opasnosti.	
CILJ MJERE	Izgraditi kapacitete zajednice da efikasno odgovore na posljedice prirodnih i drugih opasnosti i smanje rizik nastajanja katastrofa.	
SADRŽAJ MJERE	Mjera podrazumijeva saniranje dijela šteta nastalih uticajem prirodnih ili drugih opasnosti i preventivno djelovanje u cilju smanjenja rizika od prirodnih i drugih opasnosti. U okviru ove mjere predviđene su sljedeće aktivnosti: <p>3.3.2.1. Saniranje dijela šteta nastalih djelovanjem prirodnih i drugih opasnosti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dodjela sredstva kojima raspolaže TK će se vršiti u skladu sa Odlukom o postupku i kriterijima za dodjelu pomoći općinama Tuzlanskog kantona iz sredstava posebne naknade za zaštitu od prirodnih i drugih opasnosti i Odlukom o postupku i kriterijima za dodjelu jednokratne novčane pomoći općinama Tuzlanskog kantona za otklanjanje šteta uzrokovanih prirodnim i drugim opasnostima. <p>3.3.2.2. Preventivne mjere zaštite i spašavanja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sufinansiranje preventivnih mjera zaštite i spašavanja koje će provoditi općine, odnosno mjera na sprječavanju nastanka katastrofa uzrokovanih prirodnim i drugim nesrećama. 	
REZULTAT	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> • U potpunosti realizovana odobrena sredstva za sanaciju šteta, • U potpunosti realizovana odobrena sredstva za preventivne mjere zaštite i spašavanja. 	
RAZVOJNI UČINAK	Unaprijeđeni kapaciteti zajednice da se suprotstavi štetnom djelovanju prirodnih i drugih opasnosti.	

INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Stepen (broj) saniranih šteta u odnosu na ukupan broj (iznos) procijenjenih šteta • Stepen realizacije sredstava za sanaciju šteta i preventivne mjere zaštite i spašavanja. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Kantonalna uprava civilne zaštite TK;</u> • Općine TK; 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo Tuzlanskog kantona; • Privredni subjekti. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	570.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Namjenska sredstva posebne naknade za zaštitu i spašavanje 100%.
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016.-2020. godina	

STRATEŠKI CILJ 4.

MODERNIZOVATI I UČINITI EKONOMSKI ODRŽIVOM JAVNU INFRASTRUKTURU, PRVENSTVENO SAOBRAĆAJNU, VODNU I ENERGETSKU.

PRIORITET 1: Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.

MJERE PRIORITETA 1

4.1.1. Izgradnja, modernizacija i unaprjeđenje ekonomske održivosti općinskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja.

4.1.2. Izgradnja, modernizacija i legalizacija općinskih i mjesnih kanalizacionih sistema, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.

4.1.3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.

4.1.4. Izrada tehničke dokumentacije i uređenje vodotoka II. kategorije, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.

4.1.5. Sanacija brane Modrac, IV faza.

PRIORITET 2: Infrastrukturu snabdijevanja toplotnom energijom, optimizirati i prilagoditi potrebama stanovništva i privrede.

MJERE PRIORITETA 2

4.2.1. Toplifikacija dijela općine Živinice.

4.2.2. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom općine Gračanica.

PRIORITET 3: Modernizovati saobraćajnu infrastrukturu i osigurati funkcionalno, ekonomski i okolišno održivo povezivanje sa okruženjem.

MJERE PRIORITETA 3

4.3.1. Izgradnja i rekonstrukcija cestovne mreže na području Tuzlanskog kantona, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.

4.3.2. Izgradnja cestovne infrastrukture za povezivanje Tuzlanskog kantona sa glavnim cestovnim koridorima.

STRATEŠKI CILJ	4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.
PRIORITET	4.1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.
MJERA	4.1.1. Izgradnja, modernizacija i unaprjeđenje ekonomske održivosti općinskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja.
CILJ MJERE	Postojeće općinske i mjesne sisteme vodosnabdijevanja modernizovati i učiniti ekonomski održivim kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i poslovnih subjekata.
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih akcija i to:</p> <p>4.1.1.1. Izgradnja novih, proširenje i modernizacija postojećih općinskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja.</p> <p>Što podrazumijeva provedbu sljedećih grupa aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidovanje projekta Ministarstvu PVŠ TK, po prioritetima jedinica lokalne samouprave, a na osnovu urađene projektne dokumentacije; • Javna nabavka radova izgradnje i rekonstrukcije općinskih, i mjesnih vodovodnih sistema; • Izvođenje i nadzor nad izvođenjem radova; • Ishodovati vodne dozvole za sve sisteme javnog vodosnabdijevanja čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava. <p>4.1.1.2. Izrada Studije za smanjenje gubitaka i Plana sanacije sekundarne vodovodne mreže.</p> <p>4.1.1.3. Materijalnim i institucionalnim jačanjem komunalnih preduzeća unaprijediti ekonomsku održivost sistema i operatera vodosnabdijevanja.</p> <p>U okviru čega je potrebno provesti sljedeće grupe aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nabavka i distribucija opreme za otkrivanje gubitaka u vodovodnim sistemima, po prioritetima iz Plana; • Obuka osoblja komunalnih preduzeća za otkrivanje gubitaka u vodovodnim sistemima; • Identifikacija i sanacija kritičnih tačaka gubitaka po prioritetima iz Plana;
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne mreže javnog vodosnabdijevanja povećana za min. 300 km; • Prosječni gubici u sistemima javnog vodosnabdijevanja u Tuzlanskom kantonu smanjeni sa 40% na 35%; • 100% sistema javnog vodosnabdijevanja Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodom vodnim dozvolama.
RAZVOJNI UČINAK	Provedbom mjere povećaće se broj stanovnika koji imaju pristup kontinuiranom i zdravstveno ispravnom vodosnabdijevanju, a komunalna preduzeća će smanjenjem neprihodovane potrošnje (gubitaka) i ispunjavanjem zakonskih obaveza unaprijediti svoje poslovanje.

INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne mreže javnog vodosnabdijevanja; • Procenat smanjenja prosječnih gubitaka u sistemima javnog vodosnabdijevanja Tuzlanskom kantonu; • Procenat sistema javnog vodosnabdijevanja Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa pribavljenim vodnim dozvolama. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona;</u> • <u>Općine Tuzlanskog kantona;</u> • Komunalna preduzeća. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Komunalna preduzeća, • Poslovni subjekti, • Stanovništvo. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	11.550.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona (namjenska sredstva) 50% • Budžeti JLS (korisnici sredstava) 32% • Komunalna preduzeća 3% • Fond za zaštitu okoliša FBiH 15%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	<i>4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.</i>
PRIORITET	<i>4.1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.</i>
MJERA	<i>4.1.2. Izgradnja, modernizacija i legalizacija općinskih i mjesnih kanalizacionih sistema, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.</i>
CILJ MJERE	Postojeće općinske i mjesne kanalizacione sisteme proširiti i/ili modernizovati i njihovo funkcionisanje uskladiti sa domaćim propisima i međunarodnim standardima.
SADRŽAJ MJERE	Provedba ove mjere podrazumijeva provođenje sljedećih grupa aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • Kandidovanje projekta Ministarstvu PVŠ TK po prioritetima jedinica lokalne samouprave, a na osnovu urađene projektne dokumentacije; • Javna nabavka radova izgradnje i rekonstrukcije općinskih i mjesnih kanalizacionih sistema; • Izvođenje i nadzor nad izvođenjem radova; • Ishodovati vodne dozvole za sve sisteme javne kanalizacije čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava.
REZULTAT	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne zatvorene kanalizacione mreže povećana za min. 80 km; • 100% sistema javne kanalizacije Tuzlanskom kantonu čija

	izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava i sa ishodovanim vodnim dozvolama.	
RAZVOJNI UČINAK	Obuhvat stanovništva kanalizacionim sistemima povećan, a stanovnici priključeni na sisteme javne kanalizacije koji ispunjavaju propisane uslove sanitacije i odvodnje otpadnih voda.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne zatvorene kanalizacione mreže; • Procenat javnih kanalizacionih sistema u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona;</u> • <u>Komunalna preduzeća;</u> • Općine Tuzlanskog kantona. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Komunalna preduzeća, • Poslovni subjekti, • Stanovništvo. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	10.300.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona (namjenska sredstva vodnih naknada) 50% • Budžeti JLS (korisnici sredstava) 50%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.
PRIORITET	4.1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.
MJERA	4.1.3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.
CILJ MJERE	Povećanjem obuhvata stanovništva prečišćavanjem otpadnih voda putem postrojenja koja funkcionišu u skladu sa propisima i međunarodnim standardima, doprinijeti zaštiti okoliša i zaštiti zdravlje stanovništva.
SADRŽAJ MJERE	Za realizaciju ove mjere biće potrebno provesti sljedeće grupe aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • Kandidovanje projekata Ministarstvu PVŠ TK od strane jedinica lokalne samouprave na osnovu urađene projektne dokumentacije; • Javna nabavka i izvođenje radova izgradnje postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda; • Ishodovati vodne dozvole za sva postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, čija izgradnja se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava.
REZULTAT	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Kapacitet postrojenja za tretman otpadnih voda iz naselja

	<p>povećan za min 45.000 ES;</p> <ul style="list-style-type: none"> • 100% postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama. 		
RAZVOJNI UČINAK	Prečišćavanjem komunalnih otpadnih voda prije njihovog ispuštanja u površinske vode kao prijemnike, smanjuje se pritisak zagađenja na vodne resurse, i u konačnici smanjuje rizik po zdravlje stanovništva.		
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Kapacitet postrojenja za tretman otpadnih voda iz naselja; • Procenat postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama. 		
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona;</u> • Općine Tuzlanskog kantona; • Komunalna preduzeća. 		
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Komunalna preduzeća, • Poslovni subjekti, • Stanovništvo. 		
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	<table border="1"> <tr> <td>5.000.000 KM</td> <td> Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona, (namjenska sredstva vodnih naknada) 50% • Budžet JLS (korisnici sredstava) 50% </td> </tr> </table>	5.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona, (namjenska sredstva vodnih naknada) 50% • Budžet JLS (korisnici sredstava) 50%
5.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona, (namjenska sredstva vodnih naknada) 50% • Budžet JLS (korisnici sredstava) 50% 		
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.		

STRATEŠKI CILJ	<i>4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.</i>
PRIORITET	<i>4.1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.</i>
MJERA	<i>4.1.4. Izrada tehničke dokumentacije i uređenje vodotoka II. kategorije, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.</i>
CILJ MJERE	Povećan broj stambenih i privrednih objekata zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100.
SADRŽAJ MJERE	<p>Da bi se dostigli ciljevi, u okviru ove mjere biće potrebno realizovati sljedeće grupe aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidovanje projekta Ministarstvu PVŠ TK od strane jedinica lokalne samouprave na osnovu urađene projektne dokumentacije, a u skladu sa Planom zaštite od poplava; • Javna nabavka i izvođenje radova uređenja vodotoka; • Ishodovati vodne dozvole za sve zaštitne vodne objekte, čija izgradnja se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava.

REZULTAT	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Ukupna dužina vodozaštitnih objekata povećana za 10%; • 100% zaštitnih vodnih objekata u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodomovanim vodnim dozvolama. 	
RAZVOJNI UČINAK	Izgradnjom trajnih zaštitnih vodnih objekata smanjuju se rizik od plavljenja usljed izlivanja vode iz korita i eventualne štete od poplava.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Ukupna dužina vodozaštitnih objekata, • Procenat zaštitnih vodnih objekata u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodomovanim vodnim dozvolama. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona,</u> • Općine Tuzlanskog kantona. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Poslovni subjekti, • Stanovništvo. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	10.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona (namjenska sredstva vodnih naknada) 50% • Budžet JLS (korisnici sredstava) 50%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.	
PRIORITET	4.1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.	
MJERA	4.1.5. Sanacija brane Modrac, IV faza.	
CILJ MJERE	Izvođenjem potrebnih radova uspostaviti potpunu funkcionalnost objekta brane Modrac, u pogledu stabilnosti i sigurnosti.	
SADRŽAJ MJERE	Provedba ove mjere podrazumijeva sljedeće grupe aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • Javna nabavka radova i nadzora IV faze sanacije brane Modrac od strane Direkcije Evropske Unije; • Izvođenje i nadzor nad izvođenjem radova IV faze sanacije brane Modrac. 	
REZULTAT	<ul style="list-style-type: none"> • Radovi predviđeni izvedbenim projektom realizovani sa 100%. 	
RAZVOJNI UČINAK	Obzirom da je akumulacija Modrac najveći i najznačajniji višenamjenski vodni resurs u BiH, njenom sanacijom će se uspostaviti potpuna funkcionalnost objekta i time dugoročno zaštititi ovaj resurs tehničke i pitke vode za stanovništvo i privredu Tuzlanskog kantona.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom; 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona;</u> • Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, 	

	<ul style="list-style-type: none"> Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; JP "Spreča" d.d. Tuzla. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> Poslovni subjekti; Stanovništvo. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	2.000.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> EU fond IPA II 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2017. godina.	

STRATEŠKI CILJ	4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.	
PRIORITET	4.2. Infrastrukturu snabdijevanja toplotnom energijom, optimizirati i prilagoditi potrebama stanovništva i privrede.	
MJERA	4.2.1. Toplifikacija dijela općine Živinice.	
CILJ MJERE	Izvođenjem potrebnih radova pokrenuti etapnu realizaciju projekata kako bi se za stanovništvo i poslovne subjekte općine Živinice obezbijedila potrebna toplotna energija.	
SADRŽAJ MJERE	Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to: <ul style="list-style-type: none"> Javna nabavka radova za provedbu izgradnje sistema daljinskog grijanja za općinu Živinice; Izvođenje i nadzor nad izvođenjem radova izgradnje magistralnog vrelovoda dužine 10,5 km i kapaciteta 45 MWt; Izvođenje i nadzor nad izvođenjem radova sekundarne distributivne mreže u općini Živinice. 	
REZULTAT	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje magistralnog vrelovoda TE Tuzla-Općina Živinice realizovani sa 100%; Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje sekundarne mreže u općini Živinice realizovani sa 100%. 	
RAZVOJNI UČINAK	Obezbjeđenjem toplotne energije iz sistema daljinskog grijanja osiguraće se unaprjeđenje kvaliteta života stanovništva i snabdijevanje dijela poslovnih subjekata u općini Živinice dovoljnim količinama ovog energenta.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom izgradnje magistralnog vrelovoda TE Tuzla-Općina Živinice; Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom izgradnje sekundarne mreže u općini Živinice. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> Općina Živinice; JP Elektroprivreda BiH; Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK; 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> Stanovništvo; Korisnici javnih objekata; Poslovni subjekti općine Živinice. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	17.500.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> JP Elektroprivreda BiH 66%

		<ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 24% • Općina Živinice 8 % • EU fondovi 2%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.	
PRIORITET	4.2. Infrastrukturu snabdijevanja toplotnom energijom, optimizirati i prilagoditi potrebama stanovništva i privrede.	
MJERA	4.2.2. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom općine Gračanica.	
CILJ MJERE	Izvođenjem potrebnih radova povećati kapacitete sistema snabdijevanja toplotnom energijom u općini Gračanica.	
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Javna nabavka toplotnih stanica i vezane opreme za toplovodnu mrežu općine Gračanica; • Javna nabavka radova na ugradnji toplotnih podstanica u okviru toplovodne mreže u općini Gračanica; • Izvođenje radova na ugradnji toplotnih podstanica u općini Gračanica. 	
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Radovi predviđeni izvedbenim projektom proširenja sekundarne mreže (ugradnje toplotnih podstanica) realizovani sa 100%. 	
RAZVOJNI UČINAK	Povećanjem kapaciteta sistema daljinskog grijanja u Gračanici obezbijediće se unaprjeđenje kvaliteta života stanovništva i poboljšati snabdijevanje dijela poslovnih subjekata dovoljnim količinama ovog energenta.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom proširenja sekundarne mreže (ugradnje toplotnih podstanica) u općini Gračanica. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Općina Gračanica;</u> • Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo; • Korisnici javnih objekata; • Poslovni subjekti općine Gračanica. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	300.000 KM	<p>Izvori:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 10% • Općina Gračanica 50% • Ostali izvori 40%.
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2018. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.
PRIORITET	4.3. Modernizovati saobraćajnu infrastrukturu i osigurati funkcionalno, ekonomski i okolišno održivo povezivanje sa okruženjem.
MJERA	4.3.1. Izgradnja i rekonstrukcija cestovne mreže na području Tuzlanskog kantona, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.
CILJ MJERE	Izvođenjem potrebnih radova povećati kapacitete cestovne mreže i omogućiti bolji protok putnika i roba.
SADRŽAJ MJERE	Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih akcija i to: 4.3.1.1. <i>Rekonstrukcija puta Kobilici-Međeđa.</i> 4.3.1.2. <i>Rekonstrukcija i proširenje glavnog lokalnog puta u općini Teočak.</i> 4.3.1.3. <i>Izgradnja saobraćajnica u Zoni B općine Banovići.</i> pri čemu će se u okviru svake od njih provesti sljedeće grupe aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • Kompletiranje investiciono-tehničke dokumentacije; • Javna nabavka radova na izgradnji i rekonstrukciji saobraćajnica prema izvedbenim projektima; • Izvođenje radova na i nadzor na izgradnji i rekonstrukciji saobraćajnica.
REZULTAT	Do 2017. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Radovi predviđeni izvedbenim projektom rekonstrukcije puta Kobilici-Međeđa realizovani sa 100%. Do 2018. <ul style="list-style-type: none"> • Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje saobraćajnica u Zoni B u općini Banovići realizovani sa 100%. Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> • Radovi predviđeni izvedbenim projektom rekonstrukcije glavnog lokalnog puta u općini Teočak realizovani sa 100%.
RAZVOJNI UČINAK	Rekonstrukcijom saobraćajnica u navedenim općinama obezbijediće se bolje povezivanje sjeveroistočnog dijela Kantona sa okruženjem i omogućiti povećanje obima putničkog i teretnog transporta, te unaprijediti sigurnost prometa i građana.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom rekonstrukcije puta Kobilici-Međeđa; • Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom rekonstrukcije glavnog lokalnog puta u općini Teočak; • Procenat realizacije radova predviđeni izvedbenim projektom izgradnje saobraćajnica u Zoni B u općini Banovići.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Direkcija cesta TK;</u> • <u>Općine Sapna, Teočak i Banovići.</u>
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo, • Korisnici javnih objekata; • Poslovni subjekti općina Sapna, Teočak i Banovići; • Kulturno-umjetnička društva; • Posjetioc/ Turisti.

OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.500.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> Općine i ostali izvori 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	4. Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno vodnu, energetska i saobraćajnu.
PRIORITET	4.3. Modernizovati saobraćajnu infrastrukturu i osigurati funkcionalno, ekonomski i okolišno održivo povezivanje sa okruženjem.
MJERA	4.3.2. Izgradnja cestovne infrastrukture za povezivanje Tuzlanskog kantona sa glavnim cestovnim koridorima.
CILJ MJERE	Izvođenjem potrebnih radova osigurati bolje povezivanje općina Tuzlanskog kantona (prvenstveno Tuzla i Banovići) sa glavnim cestovnim koridorima.
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih akcija i to:</p> <p>4.3.2.1. <i>Izgradnja regionalne saobraćajnice Tuzla – Dokanj (I, II i III faza).</i></p> <p>4.3.2.2. <i>Unaprjeđenje regionalne saobraćajnice za priključak općine Banovići na saobraćajnicu Tuzla-Žepče.</i></p> <p>pri čemu će se u okviru svake od njih provesti sljedeće grupe aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kompletiranje investiciono-tehničke dokumentacije; Javna nabavka radova na izgradnji i opremanju saobraćajnica prema izvedbenim projektima; Izvođenje radova i nadzor na izgradnji i opremanju saobraćajnica .
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje saobraćajnice Tuzla-Dokanj (I, II i III faza) realizovani sa 100%; Radovi predviđeni izvedbenim projektom saobraćajnice za priključak na saobraćajnicu Tuzla-Žepče na teritoriji općine Banovići realizovani sa 100%.
RAZVOJNI UČINAK	Izgradnjom saobraćajnica koje povezuju općine Tuzlanskog kantona (prvenstveno Tuzla i Banovići) sa glavnim cestovnim koridorima (prvenstveno V-c), obezbijediće se bolje povezivanje ovih općina sa okruženjem i time omogućiti povećanje obima putničkog i teretnog transporta i doprinijeti bržem razvoju kantona.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom izgradnje saobraćajnice Tuzla-Dokanj (I, II i III faza)Ž; Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom saobraćajnice za priključak na saobraćajnicu Tuzla-Žepče na teritoriji općine Banovići.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> <u>Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK;</u> <u>Direkcija cesta TK;</u> Općine Tuzla I Banovići.

KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo, • Poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona, • Potencijalni investitori i drugi poslovni subjekti van područja Tuzlanskog kantona, • Ostali korisnici saobraćajne infrastrukture. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	4.800.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Direkcija cesta TK 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ 5.

USPOSTAVITI FUNKCIONALAN SISTEM ZAŠTITE OKOLIŠA I ODRŽIVOG UPRAVLJANJA PRIRODNIM RESURSIMA.

PRIORITET 1: Uspostaviti funkcionalan sistem monitoringa parametara zaštite okoliša kako bi se osiguralo praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša.

MJERE PRIORITETA 1

- 5.1.1. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka, voda i zemljišta u Tuzlanskom kantonu.
- 5.1.2. Inventarizacija i uspostavljanje sistema monitoringa biološke i geološke raznolikosti u Tuzlanskom kantonu.
- 5.1.3. Izrada nedostajuće strateško-planske dokumentacije od značaja za sektor okoliša.

PRIORITET 2: Zaštititi okoliš smanjenjem pritiska i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima.

MJERE PRIORITETA 2

- 5.2.1. Izrada elaborata i provedba mjera zaštite izvorišta u općinskim i mjesnim vodovodnim sistemima.
- 5.2.2. Unaprjeđenje kvaliteta zemljišta vraćanjem funkcije degradiranog zemljišta.
- 5.2.3. Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi, izrada i provedba Programa mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih aktivnosti
- 5.2.4. Uspostava redovnog praćenja i unaprjeđenje zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta.

PRIORITET 3: Uspostaviti funkcionalan sistem upravljanja otpadom kako bi se zaštitio okoliš i zdravlje stanovništva.

MJERE PRIORITETA 3

- 5.3.1. Izrada nedostajuće i harmonizacija postojeće strateško-planske dokumentacije za upravljanje otpadom.
- 5.3.2. Razvoj infrastrukture za sortiranje i prikupljanje reciklažnog otpada.

PRIORITET 4: Intenzivirati provedbu principa i mjera energetske efikasnosti.

MJERE PRIORITETA 4

- 5.4.1. Povećanje energetske efikasnosti javnih objekata na području TK.

5.4.2. Program sufinansiranja primjene mjera energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije.

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.
PRIORITET	5.1. Uspostaviti funkcionalan sistem monitoringa parametara zaštite okoliša kako bi se osiguralo praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša.
MJERA	5.1.1. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka, voda i zemljišta u Tuzlanskom kantonu.
CILJ MJERE	Unaprjeđenjem trenutno postojećeg dijela sistema monitoringa (zrak, vode, zemljište) i doprinijeti kvalitetu i obimu monitoringa stanja okoliša
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih akcija i to:</p> <p>5.1.1.1. Unaprjeđenje postojećeg sistema za monitoring kvaliteta zraka.</p> <p>5.1.1.2. Uspostava sistemskog monitoringa površinskih voda II kategorije u Tuzlanskom kantonu i uvezivanje sa sistemom Agencije za vodno područje rijeke Save.</p> <p>5.1.1.3. Uspostava sistemskog monitoringa stanja zemljišta u saradnji sa Federalnim zavodom za agropedologiju.</p> <p>pri čemu će se u okviru svake od njih provesti sljedeće grupe sličnih aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompletiranje investiciono-tehničke dokumentacije; • Javna nabavka potrebne opreme i radova na montaži opreme i edukaciji osoblja, zasebno za svaki od parametara (zrak, vode, zemljište), a prema izvedbenim projektima i važećim standardima za praćenje pojedinih parametara; • Izvođenje radova na montaži opreme i edukaciji osoblja za svaki od navedenih parametara; • Institucionalno povezivanje unutar postojećeg sistema za Tuzlanski kanton i sa relevantnim institucijama i sistemima viših nivoa.
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oprema i radovi predviđeni investiciono-tehničkom dokumentacijom za svaki od parametara (zrak, vode, zemljište) realizovani sa 100%; • Izrađeni izvještaji o monitoringu zraka, voda i zemljišta za 2020. godinu.
RAZVOJNI UČINAK	Nadopunjavanjem i modernizacijom postojećeg sistema monitoringa parametara okoliša, uspostaviće se integrisani sistem praćenja stanja okoliša barem na osnovnom nivou, čime će se ojačati kapaciteti za preventivno djelovanje u zaštiti okoliša i pojavi katastrofa, te dodatno zaštititi zdravlje građana i doprinijeti razvoju turističke ponude.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat realizacije radova i nabavke opreme predviđenih investiciono-tehničkom dokumentacijom, zasebno za svaki od parametara (zrak, vode, zemljište); • Izvještaji o monitoringu zraka, voda i zemljišta za 2020. godinu.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK;</u> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK;</u>

IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Agencija za vodno područje rijeke Save; • Poljoprivredni zavod TK. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Resorna ministarstva i institucije Tuzlanskog kantona , • Stanovništvo i poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.275.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 27% • Agencija za vodno područje rijeke Save 45% • Fond za zaštitu okoliša FBiH 22% • Ostali izvori (kreditna sredstva/EU fondovi) 6%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	<i>5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.</i>
PRIORITET	<i>5.1. Uspostaviti funkcionalan sistem monitoringa parametara zaštite okoliša kako bi se osiguralo praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša.</i>
MJERA	<i>5.1.2. Inventarizacija i uspostavljanje sistema monitoringa biološke i geološke raznolikosti u Tuzlanskom kantonu.</i>
CILJ MJERE	Izradom početnog inventara i kategorizacije staništa i bioloških vrsta stvoriti osnovu i komponentu monitoringa biološke i geološke raznolikosti integrisati postojeći sistem monitoringa stanja okoliša
SADRŽAJ MJERE	Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to: <ul style="list-style-type: none"> • Inventarizacija vrsta flore, faune i gljiva, te identifikacija tipova staništa; • Početak provedbe/Uspostava monitoringa stanja biološke i geološke raznovrsnosti.
REZULTAT	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Izrađen inventar flore, faune i gljiva te Distribucijska mapa ekosistema; • Donesena Odluka o imenovanju tijela za provedbu monitoringa. • Izrađen izvještaj o monitoringu biološke i geološke raznolikosti u Tuzlanskom kantonu.
RAZVOJNI UČINAK	Uspostavljanjem sistema monitoringa biološke i geološke raznolikosti i njegovom integracijom u postojeći sistem ostalih parametara okoliša, konačno će se uspostaviti integrisani sistem praćenja ključnih parametara okoliša, čime će se doprinijeti preventivnom, ali i kriznom djelovanju u zaštiti okoliša, dodatno zaštititi zdravlje građana i doprinijeti razvoju turističke ponude.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Inventar flore, faune i gljiva i Distribucijska mapa ekosistema; • Odluka o imenovanju tijela za provedbu monitoringa; • Izvještaji o monitoringu biološke i geološke raznolikosti za 2020. godinu.

ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Resorna ministarstva i institucije Tuzlanskog kantona; • Stanovništvo i poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.600.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 20% • Fond za zaštitu okoliša FBiH 60% • Ostali izvori (EU fondovi) 20%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2018. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.
PRIORITET	5.1. Uspostaviti funkcionalan sistem monitoringa parametara zaštite okoliša kako bi se osiguralo praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša.
MJERA	5.1.3. Izrada nedostajuće strateško-planske dokumentacije od značaja za sektor okoliša.
CILJ MJERE	Izradom nedostajućih strateško-planskih dokumenata značajno unaprijediti trenutno postojeći regulacioni okvir za zaštitu okoliša u Tuzlanskom kantonu.
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Javna nabavka usluga tehničke podrške za izradu akcionog plana zaštite okoliša (LEAP) u 5 općina (Teočak, Sapna, Čelić, Kalesija, Banovići); • Izrada i usvajanje LEAP-a u svakoj od 5 općina; • Izrada Katastra zagađivača za područje TK i uvezivanje sa odgovarajućom bazom na federalnom nivou; • Izrada Strateške procjene utjecaja na okoliš (SPUO) za svu prostorno-plansku dokumentaciju TK.
REZULTAT	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađen Katastar zagađivača za područje Tuzlanskog kantona, • Izrađena Strateška procjena utjecaja na okoliš (SPUO) za svu prostorno-plansku dokumentaciju TK; • U svih 5 općina LEAP-i usvojeni i započeta njihova provedba.
RAZVOJNI UČINAK	Izradom i kasnijim početkom provedbe LEAP-a na općinskom nivou, te izradom Strateške procjene utjecaja na okoliš (SPUO) za svu prostorno-plansku dokumentaciju TK, trenutni i budući procesi provedbe mjera i kreiranja planova u ovoj oblasti će se značajno unaprijediti. Time će se ujedno doprinijeti efikasnijoj zaštiti okoliša, ali i zaštiti zdravlja stanovništva i privrednom razvoju, posebno u sektoru turizma.
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Katastar zagađivača za područje Tuzlanskog kantona; • Strateška procjena utjecaja na okoliš (SPUO) za svu prostorno-plansku dokumentaciju TK;

	<ul style="list-style-type: none"> • Lokalni akcioni plan za svaku od općina (Teočak, Sapna, Čelić, Kalesija, Banovići). 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK;</u> • <u>Općine Teočak, Sapna, Čelić, Kalesija, Banovići;</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Resorna ministarstva i institucije Tuzlanskog kantona; • Stanovništvo i poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	320.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 60% • Općine Teočak, Sapna, Čelić, Kalesija, Banovići 20% • Fond za zaštitu okoliša FBiH 20%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2018. godina.	

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.
PRIORITET	5.2. Zaštititi okoliš smanjenjem pritisaka i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima.
MJERA	5.2.1 Izrada elaborata i provedba mjera zaštite izvorišta u općinskim i mjesnim vodovodnim sistemima.
CILJ MJERE	Povećati broj izvorišta u općinskim i mjesnim vodovodnim sistema sa uspostavljenim zonama sanitarne zaštite, kako bi se zaštitili vodni resursi i zdravlje stanovništva.
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se postigao postavljeni cilj, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to:</p> <p>5.2.1.1. <i>Uskladiti postojeće, izraditi i usvojiti nedostajuće Elabore o zaštiti izvorišta u skladu sa važećim pravilnikom i po prioritetima JLS.</i></p> <p>5.2.1.2. <i>Sprovesti tehničke mjere zaštite izvorišta po prioritetima JLS u skladu sa urađenim elaboratima, te Zakonom o vodama FBiH i podzakonskim aktima.</i></p> <p>Prethodno navedene aktivnosti podrazumijevaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kandidovanje projekata Ministarstvu PVŠ TK od strane jedinica lokalne samouprave za izradu Elaborata zona sanitarne zaštite izvorišta; • Javna nabavka usluga izrade Elaborata; • Izrada Elaborata o zonama sanitarne zaštite izvorišta; • Donošenje Odluke o zonama sanitarne zaštite od strane nadležnog organa u skladu sa Zakonom o vodama TK; • Primjena mjera zaštite izvorišta u skladu sa Odlukom;
REZULTAT	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Za svako izvorište u općinskim i mjesnim vodovodima za koje je podnesen zahtjev i odobreno finansiranje, izrađen Elaborat o zonama sanitarne zaštite i donesene odluke o zonama sanitarne zaštite;

	<ul style="list-style-type: none"> Mjere zaštite provedene za 25% izvorišta za koje su donesene odluke.
RAZVOJNI UČINAK	Provedbom tehničkih mjera na osnovu izrađenih elaborata dodatno će se povećati sigurnost zdravlja stanovništva i zaštititi podzemni vodni resursi
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> Elaborat o zonama sanitarne zaštite za pojedino izvorište; Odluka o zonama sanitarne zaštite izdata od strane nadležnog organa u skladu sa Zakonom o vodama za pojedino izvorište; Procenat izvorišta za koje su donesene Odluke i provedene mjere zaštite.
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona;</u> Općine Tuzlanskog kantona.
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> Stanovništvo i poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona.
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.000.000 KM Izvori: <ul style="list-style-type: none"> Vlada Tuzlanskog kantona 50% Općine Tuzlanskog kantona 50%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017. – 2020. godina.

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.
PRIORITET	5.2. Zaštititi okoliš smanjenjem pritiska i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima.
MJERA	5.2.2 Unaprjeđenje kvaliteta zemljišta vraćanjem funkcije degradiranog zemljišta.
CILJ MJERE	Rješavanje dugogodišnjeg problema nedostatka podataka o godišnjoj količini izgubljenog tla i jasnih planova sanacije degradiranog tla na teritoriji Tuzlanskog kantona.
SADRŽAJ MJERE	<p>Kako bi se dugogodišnji problem nedostatka podataka o godišnjoj količini izgubljenog tla i jasnih planova sanacije degradiranog tla konačno riješio, ova mjera obuhvata više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to:</p> <p>5.2.2.1. <i>Izraditi kartu upotrebne vrijednosti zemljišta u TK i plan saniranja ili otklanjanje oštećenja, odnosno vraćanja u funkciju oštećenog tla.</i></p> <p>5.2.2.2. <i>Operacionalizacija pripremljenih planova unaprjeđenja kvaliteta zemljište i vraćanja u funkciju degradiranog zemljišta.</i></p> <p>5.2.2.3. <i>Izrada katastra klizišta TK.</i></p> <p>5.2.2.4. <i>Izrada plana sanacije i sprječavanja nastanka klizišta.</i></p> <p>Prethodno navedene aktivnosti podrazumijevaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> Javna nabavka usluga izrade Karte upotrebne vrijednosti zemljišta i plana saniranja ili otklanjanja oštećenja u TK; Izrada karte upotrebne vrijednosti zemljišta u TK; Izrada plana saniranja ili otklanjanja oštećenja, odnosno

	vraćanja u funkciju oštećenog tla; <ul style="list-style-type: none"> • Donošenje Odluke o prioritetima za sanaciju za planski period do 2020. god; • Operacionalizacija plana unaprjeđenja kvaliteta zemljište i vraćanja u funkciju degradiranog zemljišta po prioritetima iz donešene odluke. 	
REZULTAT	Do 2018. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Izrađena Karta upotrebne vrijednosti zemljišta i Plan saniranja ili otklanjanja oštećenja; • Izrada Katastra klizišta TK i Plana sanacije. Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Sanirano 100% lokacija definisanih Odlukom o prioritetima za sanaciju za planski period do 2020. godine. 	
RAZVOJNI UČINAK	Provedbom tehničkih mjera na osnovu izrađenih planova sanacije dodatno će se povećati površine zemljišta koje se mogu staviti u funkciju razvoja Tuzlanskog kantona i značajno ojačati kapaciteti za smanjenje rizika od katastrofa uzrokovanih prirodnim opasnostima.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Karta upotrebne vrijednosti zemljišta i plan sanacije oštećenja, odnosno vraćanja u funkciju oštećenog tla; • Katastar klizišta i Plan sanacije klizišta; • Procenat saniranih lokacija definisanih Odlukom o prioritetima za sanaciju za planski period do 2020. godine. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona;</u> • <u>Kantonalna uprava civilne zaštite;</u> • Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona; • Poljoprivredni zavod TK; • Općine Tuzlanskog kantona. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo i poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	2.725.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona (namjenska sredstva) 50% • Fond za zaštitu okoliša FBiH 45% • Općine Tuzlanskog kantona 5%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.
PRIORITET	5.2. Zaštititi okoliš smanjenjem pritisaka i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima.
MJERA	5.2.3. Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi, izrada i provedba Programa mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih aktivnosti.
CILJ MJERE	Smanjenjem zagađenja zemljišta doprinijeti kvalitetu poljoprivrednih proizvoda, te zaštititi okoliš i zdravlje ljudi.

SADRŽAJ MJERE	<p>Provedba ove mjere podrazumijeva više srodnih i međusobno povezanih grupa aktivnosti i to:</p> <p><i>5.2.3.1. Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi uključujući izračun pokazatelja o potrošnji đubriva i pesticida, te izrada odgovarajućeg programa mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih aktivnosti.</i></p> <p><i>5.2.3.2. Finansijska podrška privrednicima za implementaciju projekata čistije proizvodnje.</i></p> <p>Prethodno navedene aktivnosti podrazumijevaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Javna nabavka izrade usluga izrade Analize postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi; • Izrada Analize postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi uključujući izračun pokazatelja o potrošnji đubriva i pesticida; • Izrada Programa mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih djelatnosti; • Kreiranje i provedba Programa podrške poljoprivrednicima za implementaciju projekata čistije proizvodnje. 	
REZULTAT	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađena Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi uključujući potrošnju đubriva i pesticida; • Izrađen Program mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih djelatnosti. <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podržano min. 50 projekata čistije proizvodnje u poljoprivredi. 	
RAZVOJNI UČINAK	<p>Kako je poljoprivreda prepoznata kao jedan od najznačajnijih izvora zagađenja zemljišta, a trenutna proizvodna praksa ne smanjuje nego naprotiv povećava već postojeće zagađenje, to postavlja dodatna ograničenja poljoprivrednim proizvođačima pri izlasku a zahtjevnija tržišta. Provedbom mjere će se smanjiti teret zagađenja zemljišta, smanjiti rizik od katastrofa i omogućiti intenzivniji razvoj poljoprivredne proizvodnje.</p>	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi uključujući i potrošnju đubriva i pesticida, • Program mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih djelatnosti, • Broj projekata čistije proizvodnje u poljoprivredi podržan u okviru Programa podrške poljoprivrednicima. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona,</u> • Poljoprivredni zavod TK. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Poljoprivredni proizvođači i zadruge, • Resorna ministarstva Vlade Tuzlanskog kantona, • Stanovništvo i poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	300.000 KM	<p>Izvori:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona (namjenska sredstva) 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	<i>5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.</i>
PRIORITET	<i>5.2. Zaštititi okoliš smanjenjem pritiska i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima.</i>
MJERA	<i>5.2.4. Uspostava redovnog praćenja i unaprjeđenje zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta.</i>
CILJ MJERE	Uspostavom inventara šuma i šumskog zemljišta omogućiti sistematsko i redovno praćenje zdravstvenog stanja šuma.
SADRŽAJ MJERE	<p>Da bi se zdravstveno stanje i dinamika devastacije šuma i šumskog zemljišta mogli redovno i sistematski pratiti, potrebno je provesti nekoliko srodnih akcija i to:</p> <p>5.2.4.1. <i>Inventarizacija šuma i šumskog zemljišta u cilju uspostave baze podataka u GIS-u, te nabavka potrebnog softvera.</i></p> <p>5.2.4.2. <i>Praćenje zdravstvenog stanja i devastacije šuma i šumskog zemljišta (koristeći GIS bazu).</i></p> <p>5.2.4.3. <i>Tehničko opremanje čuvarske službe za adekvatnije praćenje zdravstvenog stanja šuma te sistem dojava i borbe protiv požara.</i></p> <p>5.2.4.4. <i>Sprovođenje mjera i aktivnosti na održavanju FSC certifikata i recertifikacije.</i></p> <p>5.2.4.5. <i>Sufinansiranje projekata koji se odnose na održivo upravljanje šumama.</i></p> <p>Prethodno navedene aktivnosti podrazumijevaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti dijagnostno–prognoznu službu u Kantonalnoj upravi za šumarstvo za praćenje zdravstvenog stanja šuma; • Nabavku softvera i izradu Inventara šuma i šumskog zemljišta od strane novoformirane uprave; • Izradu Programa razvoja šumarstva za TK. • Definisan Plan i prioriteta za opremanje čuvarske službe za period do 2020.god; • Tehničko opremanje čuvarske službe za adekvatnije praćenje i održavanje zdravlja šuma u skladu sa izrađenim planom; • Provedbu mjera operativnog plana praćenja zdravstvenog stanja i devastacije šuma i šumskog zemljišta; • Provođenje mjera za recertifikaciju prema FSC certifikatu; • Sufinansiranje projekata koji se odnose na održivo upravljanje šumama.
REZULTAT	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađeni Inventar šuma i šumskog zemljišta i Program razvoja šumarstva za TK; • Izrađen Plan i izvršeno tehničko opremanje Čuvarske službe u skladu sa Prioritetima za planski period do 2020. godine. <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađeni izvještaji o zdravstvenom stanju i stanju devastacije šuma i šumskog zemljišta za 2019. i 2020. godinu.

RAZVOJNI UČINAK	Usporavanjem ili zaustavljanjem procesa devastacije šuma kao rezultat organizovanog praćenja stanja, doprinijeće se ublažavanju posljedica prirodnih opasnosti, ali ujedno i ojačati siroviniska baza za privredne aktivnosti.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Inventar šuma i šumskog zemljišta (uključujući bazu podataka u GIS-u); • Program razvoja šumarstva za TK; • Plan i stepen realizacije opremanja čuvarske službe; • Izvještaji o zdravstvenom stanju i stanju devastacije šuma i šumskog zemljišta za 2019. i 2020. godinu. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Kantonalna uprava za šumarstvo</u>; • Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Tuzlanskog kantona. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo i poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	1.620.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 10% • JP“Šume TK“ 50% • Ostali izvori 40%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.
PRIORITET	5.3. Uspostaviti funkcionalan sistem upravljanja otpadom kako bi se zaštitio okoliš i zdravlje stanovništva.
MJERA	5.3.1. Izrada nedostajuće i harmonizacija postojeće strateško-planske dokumentacije za upravljanje otpadom.
CILJ MJERE	Izradom novih i harmonizacijom postojećih strateško-planskih dokumenata značajno unaprijediti trenutno postojeći regulacioni okvir za zaštitu okoliša u Tuzlanskom kantonu.
SADRŽAJ MJERE	<p>Za realizaciju ove mjere biće potrebno provesti sljedeće grupe međusobno povezanih aktivnosti i to:</p> <p>5.3.1.1. <i>Izrada programa povećanja obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvajanjem otpada.</i></p> <p>5.3.1.2. <i>Provesti i izmjene i dopune Prostornog plana TK kako bi se obezbijedio funkcionalan i ekonomski održiv razmještaj infrastrukture upravljanja otpadom.</i></p>
REZULTAT	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usvojene izmjene Prostornog plana TK sa uključenim izmjenama koje se odnose na upravljanje otpadom. <p>Do 2019. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađen Program povećanja obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvajanjem otpada.
RAZVOJNI UČINAK	Kako je procenat odvojeno prikupljenih komponenti komunalnog otpada na području Tuzlanskog kantona vrlo nizak, te ne postoji organizovan sistem niti razvijena infrastruktura za sortiranje i izdvajanje komercijalnog dijela otpada, izradom nedostajućih i

	usklađivanjem postojećih planova i programa stvoriće se preduslovi za intenziviranje ovakvog načina prikupljanja i kasnije prerade komunalnog otpada, što će smanjiti rizik od opasnosti širenja zaraznih bolesti, doprinijeti zaštiti zdravlja stanovništva, ali i otvoriti mogućnost dodatnog zapošljavanja.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Prostorni plan TK izmijenjen u dijelu koji se odnosi na upravljanje otpadom; • Program povećanja obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvajanjem otpada. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo prostornog uređenje i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo; • Poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona vezani za aktivnosti prikupljanja i tretmana otpada; • Ministarstvo prostornog uređenje i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona; • Ostali poslovni subjekti. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	150.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 100%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017. – 2019. godina.	

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.	
PRIORITET	5.3. Uspostaviti funkcionalan sistem upravljanja otpadom kako bi se zaštitio okoliš i zdravlje stanovništva.	
MJERA	5.3.2. Razvoj infrastrukture za sortiranje i prikupljanje reciklažnog otpada.	
CILJ MJERE	Povećanje pokrivenosti općina infrastrukturom za sortiranje i tretman reciklažnog otpada.	
SADRŽAJ MJERE	<p>Da bi se ova mjera upotpunosti realizovala biće potrebno provesti sljedeće grupe aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izraditi program i Operativni plan proširenja infrastrukture za odvojeno sakupljanje reciklažnog komunalnog otpada; • Provesti program podrške proširenju infrastrukture odvojenog sakupljanja reciklažnog komunalnog otpada na području TK (reciklažna dvorišta, zelena ostrva, centri za sortiranje i reciklažu komunalnog otpada). 	
REZULTAT	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađen Program i Operativni plan proširenja infrastrukture za odvojeno sakupljanje i tretman komunalnog otpada. <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 95% općina Tuzlanskog kantona pokriveno sustavom odvojenog prikupljanja reciklažnog komunalnog otpada. 	
RAZVOJNI UČINAK	Kako je procenat odvojeno prikupljenih komponenti komunalnog otpada na području Tuzlanskog kantona vrlo nizak , a sistem i infrastruktura za sortiranje i izdvajanje komercijalnog dijela otpada je	

	vrlo nerazvijena (5 od 13 općina), izradom nedostajućih i usklađivanjem postojećih planova i programa stvoriće se preduslovi za intenziviranje ovakvog načina prikupljanja i kasnije prerade komunalnog otpada, što će smanjiti rizik od opasnosti širenja zaraznih bolesti, doprinijeti zaštiti zdravlja stanovništva, ali i otvoriti mogućnost dodatnog zapošljavanja.	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Program i Operativni plan proširenja infrastrukture za odvojeno sakupljanje i tretman komunalnog otpada; • Procenat pokrivenosti općina Tuzlanskog kantona infrastrukturom za odvojeno prikupljanje reciklažnog otpada. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo prostornog uređenje i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Stanovništvo; • Poslovni subjekti sa područja Tuzlanskog kantona vezani za aktivnosti prikupljanja i tretmana otpada; • Ministarstvo prostornog uređenje i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona; • Ostali poslovni subjekti. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	380.000 KM	Izvori: <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 50% • Općine Tuzlanskog kantona 30% • Fond za zaštitu okoliša FBiH 20%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2017. – 2020. godina.	

STRATEŠKI CILJ	5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.
PRIORITET	5.4. Intenzivirati provedbu principa i mjera energetske efikasnosti.
MJERA	5.4.1. Povećanje energetske efikasnosti javnih objekata na području TK.
CILJ MJERE	Provedbom tehničkih mjera energetske efikasnosti u 18 javnih objekata na području Tuzlanskog kantona smanjiti potrošnju energije i emisiju štetnih plinova za 40%.
SADRŽAJ MJERE	<p>Za provedbu ove mjere biće potrebno realizovati sljedeće grupe aktivnosti:</p> <p>5.4.1.1. Povećanje energetske efikasnosti na min. 18 javnih objekata na području TK.</p> <p>5.4.1.2. Uvođenje institucije i edukacija energetskih menadžera u budžetskim ustanovama.</p> <p>Prethodno navedene aktivnosti podrazumijevaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada elaborata o izvršenom energetskom pregledu i potrebnim mjerama za 18 javnih objekata na području TK; • Provedba preporučenih mjera energetske efikasnosti na 15 javnih objekata na području TK (postavljanje termoizolacije, zamjena stolarije, zamjena kotla, zamjena rasvjetnih tijela,..); • Provedba edukacije za energetske menadžere za korisnike

	javnih objekata .	
REZULTAT	<p>Do 2017. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrađeno 18 elaborata o izvršenim energetske pregledima sa prijedlogom mjera. <p>Do 2019. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Radovi na provedbi mjera predviđenih elaboratima realizovani 100%; Min. 200 uposlenika javnih ustanova institucija i preduzeća završilo obuku za energetske menadžere. 	
RAZVOJNI UČINAK	<p>Provedbom mjera EE u 18 javnih objekata potrošnja toplotne i električne energije će se smanjiti za 40% čime će se doprinijeti smanjenju izdvajanja iz budžeta i omogućiti preusmjerenje preostalih sredstava za razvojne potrebe. Smanjenjem potrošnje energije će se doprinijeti racionalizaciji iskorištavanja prirodnih resursa, a smanjenjem emisija CO₂ će se doprinijeti smanjenju pritiska na okoliš (zrak). Angažmanom domaćih privrednih subjekata na realizaciji mjera doprinijeće se i zapošljavanju, ali i dodatnom punjenju budžeta po osnovu poreskih i drugih izdvajanja.</p>	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> Broj izrađenih elaborata o izvršenim energetske pregledima sa prijedlogom mjera; Stepen realizacije radova na provedbi mjera predviđenih elaboratima; Broj uposlenika javnih objekata koji su završili obuku za energetske menadžere. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> <u>Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona;</u> Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta; Korisnici javnih objekata sa područja Tuzlanskog kantona. 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> Upravitelji i korisnici javnih objekata sa područja Tuzlanskog kantona; Vlada TK; Poslovni subjekti; Stanovništvo. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	3.640.000 KM	<p>Izvori:</p> <ul style="list-style-type: none"> Vlada Tuzlanskog kantona 50% Fond za zaštitu okoliša, 20% Ostali (međunarodne agencije,...) 30%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2016. – 2019. godina.	

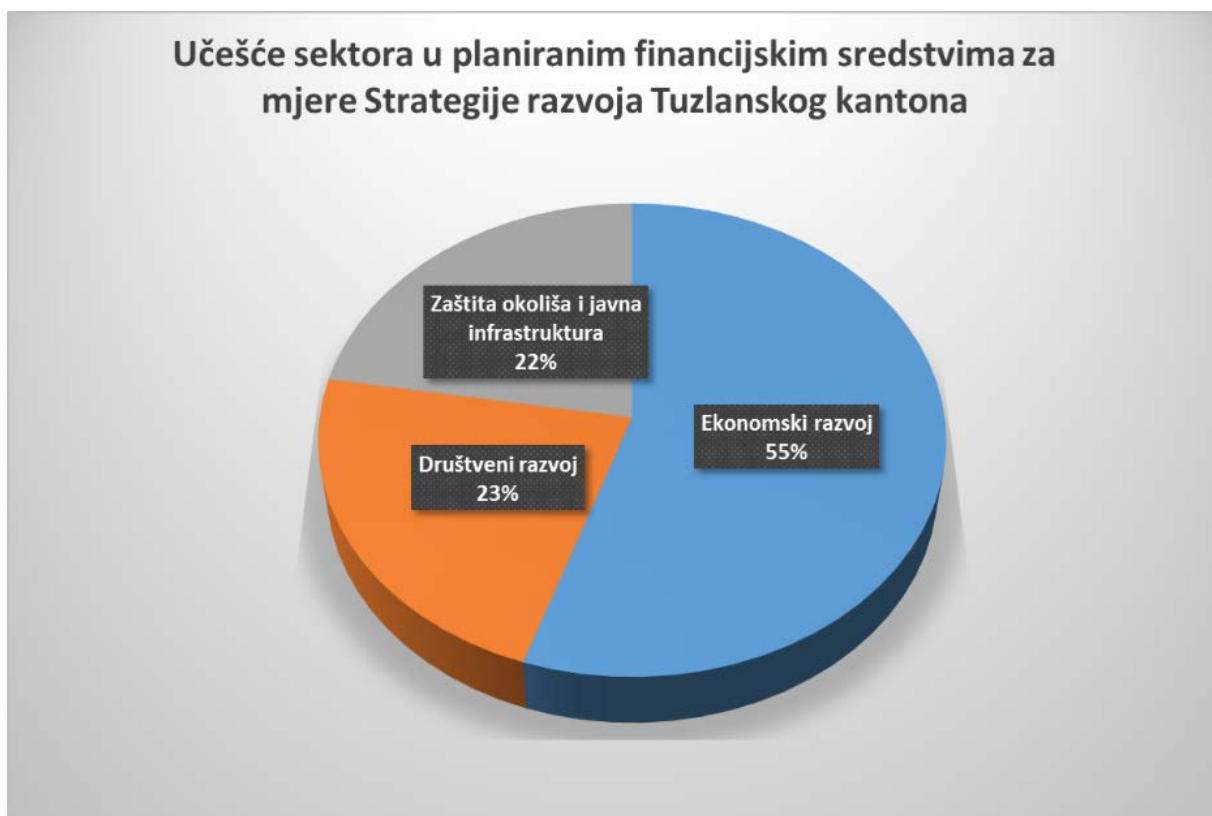
STRATEŠKI CILJ	<i>5. Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.</i>
PRIORITET	<i>5.4. Intenzivirati provedbu principa i mjera energetske efikasnosti.</i>
MJERA	<i>5.4.2. Program sufinansiranja primjene mjera energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije.</i>

CILJ MJERE	Provedbom mjera energijske efikasnosti u privrednim subjektima i domaćinstvima smanjiti potrošnju energije za min. 20%	
SADRŽAJ MJERE	<p>Za provedbu ove mjere biće potrebno realizovati sljedeće grupe aktivnosti:</p> <p><i>5.4.2.1. Finansijska podrška projektima u oblasti EE i OIE.</i></p> <p><i>5.4.2.2. Uvesti sistem stimulansa i destimulansa za povećanje energijske efikasnosti u domaćinstvima i privredi, kao i stimuliranje zamjene uvoznih fosilnih goriva domaćim gorivima iz obnovljivih izvora.</i></p> <p>Prethodno navedene aktivnosti podrazumijevaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kreiranje kriterija, obima i plana provedbe pružanja podrške domaćinstvima u nabavci energijski učinkovitih kućanskih aparata/uređaja; • Sklapanje sporazuma sa poslovnim subjektima koji distribuiraju energetske efikasne kućanske aparate/uređaje; • Kreiranje kriterija, obima i plana provedbe pružanja podrške poslovnim subjektima u primjeni mjera energijske efikasnosti, • Realizacija programa podrške. 	
REZULTAT	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Min. 2.500 (500/god.) domaćinstava realizovalo sredstva iz programa podrške; • Min. 100 (20/god.) poslovnih subjekata realizovalo sredstva iz programa podrške. 	
RAZVOJNI UČINAK	<p>Provedbom mjera EE u domaćinstvima i poslovnim subjektima, potrošnja energije korisnika sredstava će se smanjiti u prosjeku za 20% čime će se doprinijeti racionalizaciji iskorištavanja prirodnih resursa, a smanjenjem emisija CO₂ će se doprinijeti smanjenju pritiska na okoliš (zrak) i negativnom uticaju na klimatske promjene. Angažmanom domaćih privrednih subjekata na realizaciji mjera doprinijeće se i zapošljavanju, ali i dodatnom punjenju budžeta po osnovu poreskih i drugih izdvajanja.</p>	
INDIKATORI ZA PRAĆENJE OSTVARENJA MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • Broj domaćinstava koja su realizovala sredstva iz programa podrške; • Broj poslovnih subjekata koji su realizovali sredstva iz programa podrške. 	
ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Tuzlanskog kantona.</u> 	
KORISNICI	<ul style="list-style-type: none"> • Poslovni subjekti obuhvaćeni programom podrške; • Domaćinstva obuhvaćena programom podrške; • Ostali poslovni subjekti; • Stanovništvo. 	
OKVIRNA FINANSIJSKA SREDSTVA I IZVORI	750.000 KM	<p>Izvori:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vlada Tuzlanskog kantona 50% • Fond za zaštitu okoliša 25% • Ostali (međunarodne agencije,...) 25%
RAZDOBLJE PROVEDBE MJERE	2018. – 2020. godina.	

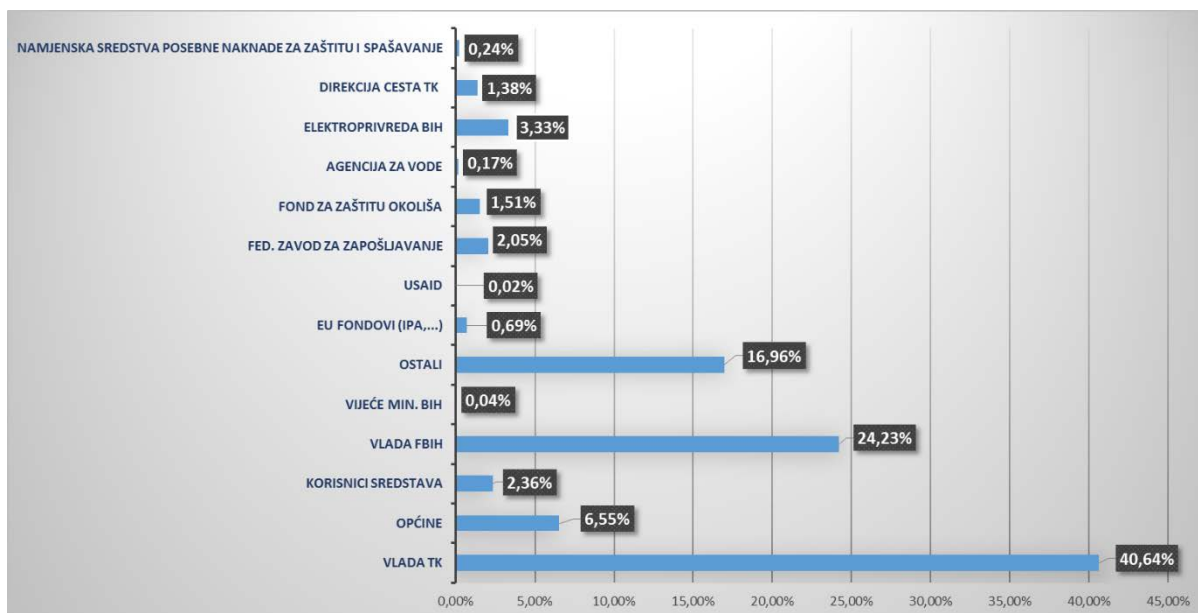
2.2. Indikativni finansijski i terminski okvir

Indikativni finansijski okvir je izračunat na osnovu procjena s kojima je raspolagao Kantonalni odbor za razvoj i na osnovu testiranja sličnih projekata, aktivnosti i mjera u drugim kantonima i državama. Moguće je vidjeti da su finansijski najveće mjere predviđene u okviru strateškog cilja usmjerenog na ekonomski razvoj, čemu pak najviše doprinosi sektor poljoprivrede i izgradnja transportne infrastrukture.

Razmatranjem strukture sektora u planiranim finansijskim sredstvima za mjere predviđene Strategijom primjetna je dominacija sektora ekonomskog razvoja dok su druga dva sektora približno ista. Tako je za sektor ekonomskog razvoja predviđeno 55% finansijskih sredstava, društveni razvoj 23%, dok je za zaštitu okoliša i javnu infrastrukturu planirano 22% sredstava.

Ukupno planirana sredstva za realizaciju Strategije razvoja Tuzlanskog kantona su na nivou od 346.971.980 KM, za ukupno 45 mjera u svim sektorima. Učešće po godinama, od 2016. do 2020. godine, iznosi 16%, 17%, 22%, 23% i 23%, respektivno. Za sve predviđene mjere poznat je izvor finansiranja sa učešćem svakog od izvora finansiranja prema slijedećoj strukturi: sredstva Tuzlanskog kantona (cca 40%), potom sredstva Vlade FBiH (cca 24%), ostalih izvora (cca 17%), općina i grada (cca 6%), korisnika sredstava (2%), te drugih izvora (Vijeće ministara BiH, fondovi za zaštitu okoliša, agencije za vode, donatori i dr.) sa cca 11%.

Većina mjera će se provoditi kroz cjelokupan period realizacije strategije, odnosno od 2016. do 2020. godine.

Na bazi analize i trendova finansijskih kretanja u Budžetu Tuzlanskog kantona, realno je očekivati da se u prvim godinama realizacije strategije finansiraju one aktivnosti za koje postoje namjenska sredstva. S druge strane, očekivana stabilizacija Budžeta Tuzlanskog kantona nakon 2018. godine, omogućava planiranje finansijskih sredstva za ostale razvojne aktivnosti predviđene Strategijom razvoja Tuzlanskog kantona. Ukupan planirani iznos za realizaciju Strategije razvoja iz Budžeta Kantona je na nivou od cca 141 milion KM za svih 5 godina ili u prosjeku 28 miliona godišnje. Taj iznos je prihvatljiv sa aspekta Budžeta Kantona jer predstavlja u prosjeku oko 10% prosječnog godišnjeg Budžeta Tuzlanskog kantona.

U nastavku su prikazane mjere po strateškim ciljevima odnosno po sektorima razvoja.

Mjere	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Iznos u KM
Mjere strateškog cilja 1. (ekonomski razvoj)						191.715.151
1.1.1. <i>Finansijska, institucionalna i pravna podrška malim i srednjim preduzećima.</i>						1.594.000
1.1.2. <i>Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i obrtnika.</i>						1.030.000
1.1.3. <i>Biznis Start-Up fond za mlade.</i>						448.000
1.1.4. <i>Podrška novim investicijama u industrijskoj proizvodnji.</i>						10.000.000
1.1.5. <i>Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona.</i>						3.383.151
1.1.6. <i>Razvoj turističke ponude na području Tuzlanskog kantona.</i>						1.070.000
1.2.1. <i>Zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta, okrupnjavanja zemljišnih posjeda, i uspostave politike održivog upravljanja zemljištem.</i>						5.000.000
1.2.2. <i>Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne proizvodnje.</i>						30.000.000
1.2.3. <i>Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti animalne proizvodnje.</i>						50.000.000
1.2.4. <i>Razvoj ruralnih područja.</i>						40.000.000
1.2.5. <i>Opće usluge u poljoprivredi.</i>						5.000.000
1.3.1. <i>Međunarodni aerodrom Tuzla – uspostava regionalnog kargo centra sa airparkom-I faza</i>						3.440.000
1.3.2. <i>„Izgradnja autoceste Orašje–Tuzla–Žepče“ kao tzv.Y krak koridora Vc.</i>						40.750.000

Mjere	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Iznos u KM
Mjere strateškog cilja 2. (društveni razvoj)						78.546.829
2.1.1. Unaprjeđenje obrazovne infrastrukture.						8.182.240
2.1.2. Unaprjeđenje kvaliteta programa obrazovanja na TK						142.000
2.1.3. Podrška razvoju naučno-istraživačkih kapaciteta na području TK						203.000
2.2.1. Podrška zapošljavanju marginaliziranih grupa stanovništva.						5.448.172
2.2.2. Podrška zapošljavanju licima sa evidencije Službe za zapošljavanje TK.						6.280.000
3.1.1. Unaprjeđenje sportske infrastrukture.						11.291.417
3.1.2. Unaprjeđenje javne infrastrukture u oblasti kulture.						2.000.000
3.2.1. Unaprjeđenje socijalne zaštite.						1.180.000
3.2.2. Unaprjeđenje kvaliteta hitne medicinske pomoći na području TK.						40.000.000
3.2.3. Prevencija i suzbijanje zaraznih i vodećih uzroka oboljenja na TK.						3.000.000
3.3.1. Jačanje kapaciteta civilne zaštite TK.						250.000
3.3.2. Podrška prevenciji i sanaciji šteta nastalih uticajem prirodnih ili drugih opasnosti.						570.000
Mjere strateškog cilja 3. (zaštita okoliša i javna						

Mjere	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Iznos u KM
infrastruktura)						76.710.000
4.1.1. Izgradnja, modernizacija i unaprjeđenje ekonomske održivosti općinskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja.						11.550.000
4.1.2. Izgradnja, modernizacija i legalizacija općinskih i mjesnih kanalizacionih sistema, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.						10.300.000
4.1.3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.						5.000.000
4.1.4. Izrada tehničke dokumentacije i uređenje vodotoka II. kategorije, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.						10.000.000
4.1.5. Sanacija brane Modrac, IV faza.						2.000.000
4.2.1. Toplifikacija dijela općine Živinice.						17.500.000
4.2.2. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom općine Gračanica.						300.000
4.3.1. Izgradnja i rekonstrukcija cestovne mreže na području Tuzlanskog kantona, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.						1.500.000
4.3.2. Izgradnja cestovne infrastrukture za povezivanje Tuzlanskog kantona sa glavnim cestovnim koridorima.						4.800.000
5.1.1. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka, voda i zemljišta u Tuzlanskom kantonu.						1.275.000
5.1.2. Inventarizacija i uspostavljanje sistema monitoringa biološke i geološke raznolikosti u Tuzlanskom kantonu.						1.600.000
5.1.3. Izrada nedostajuće strateško-planske dokumentacije od značaja za sektor okoliša.						320.000
5.2.1 Izrada elaborata i provedba mjera zaštite izvorišta u općinskim i mjesnim vodovodnim sistemima.						1.000.000

Mjere	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	Iznos u KM
5.2.2 Unaprjeđenje kvaliteta zemljišta vraćanjem funkcije degradiranog zemljišta.						2.725.000
5.2.3. Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi, izrada i provedba Programa mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih aktivnosti						300.000
5.2.4. Uspostava redovnog praćenja i unaprjeđenje zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta.						1.620.000
5.3.1. Izrada nedostajuće i harmonizacija postojeće strateško-planske dokumentacije za upravljanje otpadom.						150.000
5.3.2. Razvoj infrastrukture za sortiranje i prikupljanje reciklažnog otpada.						380.000
5.4.1. Povećanje energetske efikasnosti javnih objekata na području TK.						3.640.000
5.4.2. Program sufinansiranja primjene mjera energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije.						750.000
UKUPNO KM	54.553.742	58.454.741	76.096.613	79.474.067	78.392.817	346.971.980
%	16%	17%	22%	23%	23%	100%

2.3. Institucionalni i organizacijski okvir za provedbu strategije

Sistem za razvojno planiranje i upravljanje razvojem predstavlja cjelovit i usklađen proces održivog, ekonomskog, društvenog, okolišnog i prostornog prilagođavanja, na Ustavu i zakonima zasnovanim, potrebama i interesima građana i društva. On podrazumijeva postojanje odgovarajućih finansijskih sredstava, te zahtijeva postojanje odgovarajućeg pravnog, institucionalnog i metodološkog okvira koji bi osigurao djelotvorno i koordinirano planiranje i realizaciju socio-ekonomskih razvojnih prioriteta u Tuzlanskom kantonu.

Tokom procesa izrade strategije provedena je analiza i pripremljen elaborat o analizi kapaciteta za planiranje i upravljanje razvojem Tuzlanskog kantona. Utvrđene su prednosti i slabosti funkcioniranja postojećeg sistema, sa konkretnim činjenicama trenutnog stanja koje su obuhvatile postojeće ljudske, materijalne i finansijske resurse, institucionalni okvir pod kojim se obavlja funkcija planiranja i razvoja kantona, koordinacija između ministarstava i stručnih službi kao i koordinacija sa drugim nivoima vlasti.

Nedostaci upravljanja razvojem Tuzlanskog kantona se mogu prevazići jačanjem postojećeg Odjeljenja za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK, kao efektivnog i funkcionalnog mehanizma za planiranje i upravljanje razvojem i međunarodnu saradnju. Kada su u pitanju razvojne potrebe i prioriteti Tuzlanskog kantona, ovaj mehanizam predstavlja optimalan model institucionalnog kapaciteta budućeg razvoja Tuzlanskog kantona. Pored toga, neophodno je osigurati i uključenost svih resornih ministarstava u pojedine razvojne procese. To će se omogućiti imenovanjem barem po jednog saradnika u pojedinim Ministarstvima nadležnih za pojedine segmente razvoja, koji će biti uključeni u pripremu i implementaciju razvojnih programa, mjera i projekata.

Uz institucionalno jačanje, neophodno je planirati materijalno-tehničko i kadrovsko osnaživanje razvojnih mehanizama na nivou kantona, te podizanje nivoa znanja, vještina i kapaciteta službenika koji će biti angažovani na poslovima planiranja i upravljanja razvojem kantona.

Na temelju utvrđenih nedostajućih operativnih kapaciteta Ministarstva razvoja i poduzetništva TK, potrebno je osnažiti postojeće kapacitete popunjavanjem upražnjene pozicije rukovodećeg državnog službenika za oblast razvoja, te dodatno kapacitiranje odjeljenja za razvoj u skladu sa utvrđenim razvojnim potrebama i nedostacima ljudskih resursa. U ovom segmentu je predviđeno jačanje ljudskih resursa za potrebe implementacije programa međunarodne saradnje.

Ovo Odjeljenje bi trebalo sa ojačanim kapacitetima da preuzme koordinaciju razvojnog planiranja, praćenja i izvještavanja na nivou Tuzlanskog kantona, u okviru kojih bi se obavljali sljedeći poslovi:

- koordinacija izrade integralne i sektorskih strategija na Tuzlanskom kantonu;
- programiranje na osnovu integralne i sektorskih strategija i usklađivanje godišnjih programa rada kantonalnih ministarstava;
- definisanje poticajnih mehanizama za finansiranje razvojnih prioriteta utvrđenih u integralnoj i sektorskim strategijama u saradnji sa nadležnim kantonalnim ministarstvima;
- provođenje monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji integralne i sektorskih strategija prema utvrđenim razvojnim indikatorima i vođenje javno dostupne baze podataka za praćenje realizacije integralne i sektorskih strategija;
- osiguravanje javnosti u procesima planiranja, programiranja i implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji integralne i sektorskih strategija, uz poštivanje principa rodne ravnopravnosti;
- koordinacija učešća jedinica lokalne samouprave u procesima izrade integralne i sektorskih strategija, kao i implementacije razvojnih mjera, programa i projekata;

- planiranje i realizacija programa međunarodne saradnje;
- razvijanje i upravljanje bazom podataka privrednih subjekata i drugih resursa sa relevantnim subjektima.

Na nivou projekata, Odjeljenje za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK koordinira pripremu projekta i ostaje ključna organizacija u tehničkoj pomoći razvojnim partnerima u pripremi i implementaciji projekta. Odjeljenje za razvoj za kvalitetnu pripremu projekta priprema informacije o budućim finansijskim mogućnostima za projekte, podržava projektne partnere u pripremi projektne dokumentacije i prijave i podupire partnere u implementaciji projekta u tehničkom i u smislu sadržaja. Razvojni partneri su svi oni partneri, odnosno institucije koje pripremaju projekte i provode ih za dobrobit Tuzlanskog kantona.

Ovim Odjeljenjem bi rukovodio pomoćnik Ministra za razvoj, a bila bi potrebna najmanje 3 državna službenika, od čega 1 rukovodeći državni službenik na poziciji Pomoćnika Ministra za razvoj, i 2 pozicije državnih službenika za potrebe razvoja. Na ovaj način prevazišao bi se jedan od ključnih nedostataka kapacitiranosti postojećeg Ministarstva razvoja i poduzetništva za planiranje i upravljanje razvojem.

Pored navedenog, ključnu ulogu u procesu realizacije strategije imaće druga ministarstva, kantonalne institucije i organi uprave, kao i općine Tuzlanskog kantona. Bitno je naglasiti da pored Odjeljenja za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK, i drugi akteri pripremaju i implementiraju mjere i projekte te o njima sistemski izvještavaju Odjeljenje za razvoj.

Uloge aktera u planiranju i upravljanju razvojem Tuzlanskog kantona

Vlada Tuzlanskog kantona. U okviru sistema za upravljanje razvojem, Vlada Tuzlanskog kantona je odgovorna za: (i) pripremu strategije razvoja, kao i drugih relevantnih strateških dokumenata; (ii) definisanje modaliteta upravljanja, implementacije, monitoringa i evaluacije strateških dokumenata; (iii) usvajanje budžeta i programa javnih investicija, u skladu sa strateškim razvojnim prioritetima; (iv) usvajanje godišnjeg plana rada baziranog na planovima rada kantonalnih institucija po strateškom okviru; (v) usvajanje regulatornih i administrativnih okvira koji osiguravaju efektivnu realizaciju strateških dokumenata i razvojnih prioriteta; (vi) iniciranje partnerstva-između domaćih institucija viših, kantonalnih i lokalnih nivoa vlasti, kao i međunarodnih partnera, tako da potakne realizaciju razvojnih prioriteta; (vii) monitoring realizacije strateških dokumenata i pregled procesa; (viii) osiguranje transparentnog i participatornog planiranja razvoja i upravljanja u Kantonu.

Kantonalna ministarstva i institucije. Ključne funkcije kantonalnih ministarstava (i relevantnih sektora) kao i drugih kantonalnih organa uprave i kantonalnih upravnih organizacija unutar sistema za upravljanje razvojem uključuju: (i) koordiniranje i uključivanje u proces razvoja integriranih ili sektorskih kantonalnih strategija; (ii) koordiniranje sa pripadajućim jedinicama lokalne samouprave u procesu izrade i implementacije kantonalnih strategija; (iii) priprema godišnjeg/višegodišnjeg plana rada za ministarstvo bazirano na usvajanju strateških dokumenata (i njihovih operativnih okvira) koji su direktno vezani za budžet i program javnih investicija Kantona; (iv) osiguravanje ispravnosti u procesima implementacije, monitoringa i izvještavanja u realizaciji mjera/prioriteta identifikovanih unutar godišnjeg plana rada ministarstva/institucije, baziranog na razvojnim ciljevima i indikatorima postavljenih unutar relevantnog strateškog okvira; (v) korištenje informativnog sistema za upravljanje javnim investicijama (PIMIS) u procesu pripreme kantonalnog programa javnih investicija, baziranog na konkretnim prioritetima postavljenim unutar relevantnih strateških dokumenata; (vi) razmjenu informacija i interakciju sa Odjeljenjem za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK u procesu godišnjeg planiranja, budžetiranja, implementacije, monitoringa i realizacije razvojnih prioriteta; (vii) osiguravanje i redovno ažuriranje baza podataka relevantnih za razvoj; (viii) razrada

projektnih prijedloga i osiguravanje finansiranja iz vanjskih izvora uz praćenje projekata iz nadležnosti resornog ministarstva.

Jedinice lokalne samouprave unutar Tuzlanskog kantona. U skladu sa lokalnim strategijama razvoja i koristeći nastajanje Jedinica za planiranje i upravljanje na lokalnom nivou, jedinice lokalne samouprave učestvuju u sistemu za upravljanje razvojem kako slijedi: (i) učešće u izradi strateških dokumenata kantona; (ii) koordinaciju razrade i implementacije projekata identifikovanih u strategiji razvoja jedinice lokalne samouprave u saradnji sa nadležnim institucijama u okviru jedinice lokalne samouprave, kantonalnim institucijama, susjednim jedinicama lokalne samouprave i socio-ekonomskim partnerima, a koji doprinose realizaciji razvojnih prioriteta; (iii) učešće u pripremi javnih programa investicija kantona, baziranih na lokalnim prioritetima i onim koji su identifikovani unutar Strategije razvoja Tuzlanskog kantona; (iv) pružanje informacija i izvještaja vezanih za godišnju implementaciju lokalnih strategija; (v) učešće u partnerskim tijelima za razvoj u Tuzlanskom kantonu (npr. Kantonalni odbor za razvoj i Partnerska grupa)

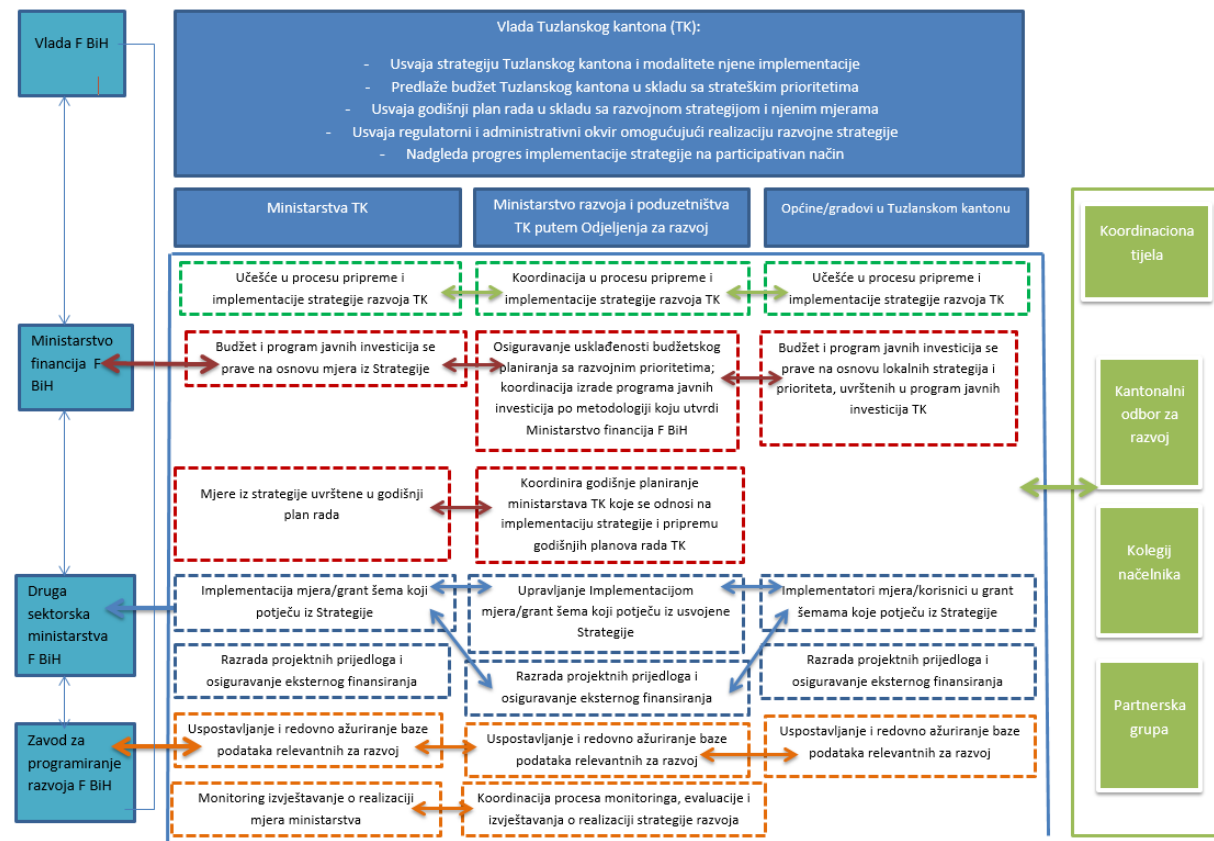
Ostali akteri. Razvojne agencije, udruženja poslodavaca, privredna i obrtnička komora, i ostali akteri imaju slijedeće funkcije u sistemu za upravljanje razvojem u Tuzlanskom kantonu: (i) podrška u procesu identifikacije, razvoja i implementacije projekata koji zadovoljavaju razvojne potrebe regije, u partnerstvu sa jedinicama lokalne samouprave, kantonalnim vlastima, privatnim sektorom i socio-ekonomskim interesnim skupinama; (ii) pružaju podršku u razvoju biznis ideja i start-up-ova u regiji, kao i podršku ekonomskom razvoju i kreiranju radnih mjesta; (iii) pružaju informacije i saraduju sa Odjeljenjem za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK vezano za godišnju implementaciju prioriteta i projekata, koji direktno doprinose implementaciji kantonalnih razvojnih strategija; (iv) učestvuju u partnerskim tijelima za razvoj Tuzlanskog kantona (npr. Kantonalni odbor za razvoj i Partnerska grupa).

Kantonalni odbor za razvoj. Kantonalni odbor za razvoj je ključno tijelo u izradi strategije, monitoringu i reviziji. Uključuje predstavnike svih ministarstava, socio-ekonomskih partnera i nevladinog sektora. Kao takav, Kantonalni odbor za razvoj je odgovoran za: (i) koordinaciju procesa planiranja i osiguranje ključnih strateških inputa kroz sve faze procesa planiranja; (ii) savjetodavnu podršku u procesu koordiniranja izrade trogodišnjih i godišnjih planova institucija prema razvojnim prioritetima i mjerama utvrđenim u okviru integriranih ili sektorskih strategija razvoja, i u skladu sa principom „1+2”; (iii) savjetodavnu podršku u procesu koordiniranja razrade i implementacije projekata identifikiranih u strategiji razvoja, u saradnji sa nadležnim federalnim, kantonalnim ministarstvima/institucijama, susjednim kantonima i jedinicama lokalne samouprave u sastavu kantona, a koji doprinose realizaciji razvojnih prioriteta; (iv) savjetodavnu ulogu u procesu usklađivanja proračuna i programa javnih investicija sa razvojnim prioritetima definiranim u usvojenim strateškim dokumentima.

Partnerska grupa. Partnerska grupa kantona će biti konsultativno partnersko tijelo, koje osigurava angažman i kontribuciju šireg broja interesnih skupina, ne samo u procesu strateškog planiranja, nego i u praćenju procesa implementacije strategije. Može se sastojati od predstavnika kantonalnih i izvršnih nivoa vlasti, vodstva jedinica lokalne samouprave, akademske zajednice, privatnog sektora i medija, i kao takav će biti mehanizam razvoja partnerstva u okviru Partnerske grupe. Glavne funkcije ovog tijela u okviru procesa upravljanja razvojem će uključivati: (i) redovne sastanke kako bi se osigurale diskusije u procesu implementacije strategije, diskusije o godišnjim prioritetima i finansijskim mehanizmima, itd.; (ii) pružanje preporuka za strateške prioritete Tuzlanskog kantona, koje će biti uvrštene u procese planiranja i razvoja na federalnom i državnom nivou; (iii) diskusije u vezi sa razvojnim prioritetima i inicijativama, koje zahtijevaju zajedničke akcije različitih kantonalnih i

lokalnih institucija u skladu sa kantonalnim strategijama razvoja; (iv) diskusije i preporuke za regionalne socijalne, ekonomske i okolišne projekte/prioritete i potencijale; (v) služi kao participatorna platforma diskusije za sve interesne skupine koje iznose ideje i prijedloge za razvoj, i povezivanje javnog, privatnog i civilnog sektora u zajedničkoj akciji.

Naredna šema prikazuje odnose, veze i koordinaciju procesa unutar sistema za upravljanje razvojem u Tuzlanskom kantonu.

2.4. Plan praćenja, izvještavanja, evaluacije i revizije strategije

Stvarni rezultati razvoja, koji proizlaze iz implementacije strategije razvoja, mogu biti vidljivi i mjerljivi jedino ukoliko se sistemski provodi praćenje i vrednovanje realizacije strategije. Sistemsko praćenje i vrednovanje (monitoring i evaluacija) realizacije strategije omogućava mjerenje nivoa ostvarenja postavljenih ciljeva, dajući također mogućnost za poduzimanje pravovremenih mjera u cilju eventualnih korekcija, te ocjenjivanje sveukupne uspješnosti realizacije strategije.

Da bi se postiglo povezivanje razvojnih politika na širem regionalnom nivou i povezivanje politika ministarstava sa provedbom mjera Strategije, Odjeljenje za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK vrši pripremu godišnjeg izvještaja o stanju implementacije Strategije razvoja Tuzlanskog kantona. Izvještaj koji sadrži pregled provedenih projekata, pregled postignutih pokazatelja, procjenu promjene stanja što se tiče početnog stanja, finansijski izvještaj i komentar na provedbu Strategije razvoja, a sadrži najviše 5 stranica, potrebno je svake godine predstaviti Vladi Tuzlanskog kantona, Skupštini Tuzlanskog kantona i Kolegiju načelnika općina TK.

Premijer i Vlada Tuzlanskog kantona, u obliku kratkog izvještaja od najviše 2 stranice, dobivaju informacije o provedbi Strategije svakih šest mjeseci, čime se omogućava aktivnija uloga u praćenju provedbe Strategije razvoja TK.

Odjeljenje za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK je ključni organ provedbe Strategije razvoja Tuzlanskog kantona koji sa ministarstvima Vlade TK, odnosno imenovanim koordinatorima (saradnicima) ispred ministarstava Vlade TK koordinira implementaciju strategije. Kantonalni odbor za razvoj nastavlja funkcionisanje i predstavlja ključno tijelo koje ima savjetodavnu ulogu, kao što je opisano u prethodnom poglavlju.

Praćenje podrazumijeva sustav prikupljanja i obrade podataka u svrhu usporedbe postignutih rezultata sa planiranim. Da bismo upravljali implementacijom strategije, kao i implementacijom mjera i projekata, moramo biti u mogućnosti mjeriti nivo ostvarenja definiranih ciljeva i rezultata u određenom vremenskom periodu, za što nam služe objektivno provjerljivi pokazatelji. Tabela u okviru Priloga 4 sa očekivanim rezultatima i njihovim pokazateljima (od nivoa projekata preko prioriteta do strateških ciljeva) mogu biti od koristi Odjeljenju za razvoj u okviru Ministarstva razvoja i poduzetništva TK i ostalim akterima uključenim u proces praćenja realizacije strategije.

Zahvale

Zahvaljujemo se svim članovima Kantonalnog odbora za razvoj (KOR) koji su svojim aktivnim učešćem obezbijedili kvalitet procesa izrade Strategije razvoja.

Članovi Kantonalnog odbora za razvoj koji su sudjelovali u izradi Strategije razvoja Tuzlanskog kantona:

- Senad Ovčina, koordinator Kantonalnog odbora za razvoj,
- Mirela Omerović, Ministarstvo razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona,
- Adisa Gotovušić, zamjenik koordinatora, Ministarstvo razvoja i poduzetništva Tuzlanskog kantona,
- Anto Iljić, sekretar, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak Tuzlanskog kantona,
- Mersija Jahić, pomoćnik ministra za obrazovanje i nauku, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona,
- Nenad Lukanović, pomoćnik ministra za saobraćaj, Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja Tuzlanskog kantona,
- Abdulah Hadžiavić, sekretar, Obrtnička komora Tuzlanskog kantona,
- Enver Ćosićkić, sekretar Vlade Tuzlanskog kantona,
- Velida Mujkić, sekretar Ureda Premijera,
- Anisa Mukić, šef odsjeka za izvršenje Budžeta Tuzlanskog kantona, Ministarstvo finansija Tuzlanskog kantona,
- Jela Lukić, upravni inspektor, Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona,
- Emir Softić, sekretar, Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice Tuzlanskog kantona,
- Fehrija Bajramović, sekretar, Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva Tuzlanskog kantona,
- Mirela Uljić, šef odsjeka za vodoprivredu, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona,
- Mustafa Šahović, Ministarstvo za boračka pitanja Tuzlanskog kantona,
- Safet Begić, sekretar, Ministarstvo unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona,
- Devleta Čičkušić, sekretar, Ministarstvo zdravstva Tuzlanskog kantona,
- Enisa Hasanagić, pomoćnik sekretara Skupštine, Skupština Tuzlanskog kantona,
- Nedret Kikanović, predsjednik, Kantonalna privredna komora Tuzlanskog kantona,
- Amra Jaganjac, projekt menadžer, Udruženje za razvoj NERDA,
- Mehmed Krainović, načelnik, Federalni zavod za statistiku, Služba za statistiku za područje Tuzlanskog kantona,
- Muris Bulić, konsultant za monitoring, Centar civilnih inicijativa,
- Džemila Agić, direktorica, Centar za ekologiju i energiju Tuzla.

Pridruženi članovi koji su svojim radom i zalaganjem u značajnoj mjeri doprinijeli radu Kantonalnog odbora za razvoj:

- Dragan Pelemiš, Kantonalna uprava civilne zaštite,
- Sahmir Sarajlić, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Tuzlanskog kantona.

Također se zahvaljujemo svim članovima Partnerske grupe za razvoj koji su svojim aktivnim učešćem doprinijeli procesu izrade Strategije razvoja Tuzlanskog kantona.⁹

⁹ Lista članova partnerske grupe za razvoj dostupna je na:

<http://www.vladatk.kim.ba/vlada-tk/strategija-razvoja-tuzlanskog-kantona-za-period-2016-2020-godina>

PRILOZI

Prilog 1 – Operativni/Akcioni trogodišnji plan sa finansijskim okvirom

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
Mjere strateškog cilja 1. (ekonomski razvoj)				115.104.671	34.859.406	80.245.265	
<i>1.1.1. Finansijska, institucionalna i pravna podrška malim i srednjim preduzećima.</i>	307.000	307.000	326.667	940.667	884.227	56.440	Ministarstvo razvoja i poduzetništva TK; Udruženje za razvoj NERDA; Privredna i obrtnička komora TK; Udruženja za razvoj poduzetništva i obrtništva;
<i>1.1.1.1. Garantni fond.</i>	260.000	260.000	260.000	780.000	780.000	-	
<i>1.1.1.2. Registar parafiskalnih nameta.</i>	47.000	47.000		94.000	88.360	5.640	
<i>1.1.1.3. Pravna pomoć.</i>			66.667	66.667	62.667	4.000	
<i>1.1.2. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i obrtnika.</i>		225.000	235.000	460.000	460.000	-	Ministarstvo razvoja i poduzetništva TK; Privredna i Obrtnička komora TK; Univerzitet u Tuzli (Ekonomski fakultet);
<i>1.1.2.1. Uvođenje standarda i softverskih rješenja za povećanje efikasnosti poslovanja.</i>		125.000	125.000	250.000	250.000	-	
<i>1.1.2.2. Prekvalifikacija, dokvalifikacija i specijalizacija za MSP i obrtnike.</i>		37.500	37.500	75.000	75.000	-	
<i>1.1.2.3. Podrška projektima koji imaju za cilj podizanje poduzetničkog duha na Tuzlanskom kantonu.</i>		62.500	62.500	125.000	125.000	-	
<i>1.1.2.5. Podršku razvoju preduzeća korištenjem mehanizama koncesije i</i>			10.000	10.000	10.000	-	

¹⁰ U mjerama može biti navedeno više odgovornih aktera za koordinaciju implementacije mjere ali onaj koji se nalazi na prvom mjestu i/ili je podvučen predstavlja najodgovornijeg za provođenje mjere.

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
<i>javno-privatnog partnerstva</i>							
<i>1.1.3. Biznis Start-Up fond za mlade.</i>	89.600	89.600	89.600	268.800	241.920	26.880	Ministarstvo razvoja i poduzetništva TK;
<i>1.1.4. Podrška novim investicijama u industrijskoj proizvodnji.</i>	2.000.000	2.000.000	2.000.000	6.000.000	3.000.000	3.000.000	Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva TK;
<i>1.1.5. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona.</i>	1.219.951	500.000	500.000	2.219.951	332.993	1.886.958	Udruženje za razvoj NERDA; Grad Tuzla; Općina Srebrenik; Općina Kalesija; Osnivači i novi investitori centra naprednih tehnologija MTTC Gračanica.
<i>1.1.5.1. Uspostava Centara za podršku poduzetništvu s poslovnim inkubatorima uz proširenje kapaciteta postojećeg tehnološkog parka.</i>	1.108.521			1.108.521	166.278	942.243	
<i>1.1.5.2. Uspostava funkcionalne poslovne zone „Kreka Sjever“ Tuzla.</i>	111.430	500.000	500.000	1.111.430	166.715	944.716	
<i>1.1.5.3. Uspostava Centara za podršku poduzetništvu s poslovnim inkubatorima uz proširenje kapaciteta postojećeg tehnološkog centra MTTC.</i>	32.640	32.640	32.640	97.920	-	97.920	
<i>1.1.6. Razvoj turističke ponude na području Tuzlanskog kantona.</i>	190.000	190.000	223.333	603.333	48.267	555.067	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK; Turistička zajednica TK; Univerzitet u Tuzli;
<i>1.1.6.1. Razvoj i promocija specifičnih oblika turizma.</i>				-	-	-	
<i>1.1.6.2. Revitalizaciju kompleksa Stari Grad Srebrenik.</i>	190.000	190.000	190.000	570.000	45.600	524.400	
<i>1.1.6.3. Očuvanje starih i umjetničkih zanata u svrhu razvoj turizma.</i>			33.333	33.333	2.667	30.667	

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
1.2.1. Zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta, okrupnjavanja zemljišnih posjeda, i uspostave politike održivog upravljanja zemljištem.	1.000.000	1.000.000	1.000.000	3.000.000	3.000.000	-	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK; Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; Općine TK;
1.2.2. Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti biljne proizvodnje.	6.000.000	6.000.000	6.000.000	18.000.000	9.000.000	9.000.000	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK; Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; Općine TK;
1.2.3. Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti animalne proizvodnje.	10.000.000	10.000.000	10.000.000	30.000.000	7.200.000	22.800.000	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK; Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; Općine TK;
1.2.4. Razvoj ruralnih područja.	8.000.000	8.000.000	8.000.000	24.000.000	8.160.000	15.840.000	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK; Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; Općine TK;
1.2.5. Opće usluge u poljoprivredi.	1.000.000	1.000.000	1.000.000	3.000.000	1.500.000	1.500.000	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK; Federalno ministarstvo poljoprivrede,

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
							vodoprivrede i šumarstva; Općine TK;
1.3.1. Međunarodni aerodrom Tuzla – uspostava regionalnog kargo centra sa airparkom-I faza.	688.000	688.000	688.000	2.064.000	1.032.000	1.032.000	Vlada TK, Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK; J.P. Međunarodni aerodrom Tuzla
1.3.2. „Izgradnja autoceste Orašje–Tuzla–Žepče“ kao tzv.Y krak koridora Vc.	8.150.000	8.150.000	8.150.000	24.450.000	-	24.450.000	Vlada TK; Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK; Vijeće Ministara BiH; Vlada Federacije BiH; JP “Autoceste FBiH”
Mjere strateškog cilja 2. i 3. (društveni razvoj)				31.593.342	21.145.507	10.447.836	
2.1.1. Unaprjeđenje obrazovne infrastrukture.		1.801.000	1.824.333	3.625.333	1.993.933	1.631.400	
2.1.1.1. Rekonstrukcija i sanacija prizemlja i radionica mašinske struke u JU MSŠ Čelić.			23.333	23.333	23.333	-	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK; Univerzitet u Tuzli; JU MSŠ Čelić;
2.1.1.3. Izgradnja, adaptacija, opremanje i vanjsko uređenje Kampusa Univerziteta u Tuzli.		1.801.000	1.801.000	3.602.000	1.981.100	1.620.900	
2.1.2. Unaprjeđenje kvaliteta programa obrazovanja na TK		1.750	35.083	36.833	27.625	9.208	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK;
2.1.2.1. Kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području Tuzlanskog		1.750	1.750	3.500	2.625	875	Ekonomski fakultet Univerziteta u Tuzli; Obrtnička komora TK; Strukovna i opšta udruženja; Uspješni

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
<i>kantona.</i>							obrtnici; Osnovne škole na prostoru TK; Pedagoški zavod TK;
<i>2.1.2.3. Profesionalna orijentacija namijenjena djeci u završnim razredima osnovnih škola.</i>			33.333	33.333	25.000	8.333	
<i>2.1.3. Podrška razvoju naučno-istraživačkih kapaciteta na području TK</i>	10.000	10.000	61.000	81.000	25.920	55.080	
<i>2.1.3.1. Osnivanje Centra za društvena istraživanja i evaluaciju programa u okviru Univerziteta u Tuzli.</i>	10.000	10.000		20.000	-	20.000	<u>Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta TK;</u> Univerzitet u Tuzli.
<i>2.1.3.2. Razvoj istraživačkih kapaciteta naučnih novaka i kapaciteta fakulteta za učešće u međunarodnim naučno-istraživačkim projektima.</i>			61.000	61.000	21.350	39.650	
<i>2.2.1. Podrška zapošljavanju marginaliziranih grupa stanovništva.</i>	1.113.634	1.113.634	1.073.634	3.300.903	2.805.768	495.135	
<i>2.2.1.1. Dodjela beskamatnih kreditnih sredstava za samozapošljavanje (vlastiti biznis) i zapošljavanje branitelja.</i>	1.000.000	1.000.000	1.000.000	3.000.000	2.760.000	240.000	<u>Federalni zavod za zapošljavanje;</u> JU Služba za zapošljavanje TK;
<i>2.2.1.2. Program zapošljavanja i samozapošljavanja Roma.</i>	40.000	40.000		80.000	-	80.000	Ministarstvo za boračka pitanja TK;
<i>2.2.1.3. Sufinansiranje zapošljavanja teško zapošljivih osoba –vaučer za posao 2015.</i>	73.634	73.634	73.634	220.903	-	220.903	

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
2.2.2. Podrška zapošljavanju licima sa evidencije Službe za zapošljavanje TK.	1.336.000	1.336.000	1.336.000	4.008.000	-	4.008.000	Federalni zavod za zapošljavanje; JU Služba za zapošljavanje TK.
2.2.2.1. Jačanje konkurentnosti na tržištu rada - Prvo radno iskustvo.	680.000	680.000	680.000	2.040.000	-	2.040.000	
2.2.2.2. Sufinansiranje sezonskog/periodičnog zapošljavanja i zapošljavanja - Prilika za sve	116.000	116.000	116.000	348.000	-	348.000	
2.2.2.3. Program sufinansiranja samozapošljavanja START UP.	200.000	200.000	200.000	600.000	-	600.000	
2.2.2.4. Program javnih radova.	100.000	100.000	100.000	300.000	-	300.000	
2.2.2.5. Program pripreme za rad (obuka, stručno osposobljavanje i usavršavanje).	40.000	40.000	40.000	120.000	-	120.000	
2.2.2.6. Program sufinansiranja samozapošljavanja i zapošljavanja u oblasti poljoprivrede.	200.000	200.000	200.000	600.000	-	600.000	
3.1.1. Unaprjeđenje sportske infrastrukture		288.200	3.667.739	3.955.939	395.594	3.560.345	Općine Kladani, Gradačac, Kalesija, Doboј Istok, Teočak i Čelić;
3.1.1.1. Izgradnja sportske sale OŠ "Hamdija Kreševljaković" Gradačac.		288.200	288.200	576.400	57.640	518.760	
3.1.1.2. Izgradnja Sportske dvorane u Kladnju, Kalesiji, Brijesnici, Teočaku i Čeliću.			3.379.539	3.379.539	337.954	3.041.585	
3.2.1. Unaprjeđenje socijalne zaštite			393.333	393.333	196.667	196.667	Grad Tuzla; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK; HO "Hilfswerk" Austrija.

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
3.2.2. Unaprjeđenje kvaliteta hitne medicinske pomoći na području TK		1.250.000	12.916.667	14.166.667	14.166.667	-	Ministarstvo zdravstva TK; Zdravstvene ustanove primarne zdravstvene zaštite; Zavod zdravstvenog osiguranja; JZU UKC Tuzla.
3.2.2.1. Reforma hitne medicinske pomoći.		1.250.000	1.250.000	2.500.000	2.500.000	-	
3.2.2.2. Opremanje Centra urgentne medicine pri JZU UKC Tuzla.			11.666.667	11.666.667	11.666.667	-	
3.2.3. Prevencija i suzbijanje zaraznih i vodećih uzroka oboljenja na TK	400.000	400.000	733.333	1.533.333	1.533.333	-	Ministarstvo zdravstva TK; JZU UKC Tuzla; Zavod za javno zdravstvo TK; Zdravstvene ustanove na području TK; Udruženja oboljelih.
3.2.3.1. Uspostava BSL III laboratorije.			333.333	333.333	333.333	-	
3.2.3.2. Prevencija i suzbijanje vodećih uzroka oboljenja.	400.000	400.000	400.000	1.200.000	1.200.000	-	
3.3.1. Jačanje kapaciteta civilne zaštite TK	50.000	50.000	50.000	150.000	-	150.000	Kantonalna uprava civilne zaštite TK;
3.3.1.1. Opremanje i obučavanje kantonalnih službi zaštite i spašavanja.	50.000	50.000	50.000	150.000	-	150.000	
3.3.1.2. Podizanje razine svijesti o pitanjima smanjenja rizika od katastrofa provođenjem redovite obuke službi CZ-a i edukacije stanovništva o mjerama zaštite i spašavanja.	0	0	0	0	-	0	
3.3.1.3. Ojačati cjelokupan sistem smanjenja rizika od katastrofa kroz podršku uključivanja nevladinih	0	0	0	0	-	0	

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
<i>organizacija, privrednog sektora i znanstvenih institucija u izgradnji kapaciteta u prevenciji, pripravnosti i odgovoru na katastrofe.</i>							
<i>3.3.1.4. Razvoj programa edukacije (korištenje principa "obuke učitelja" radi mogućnosti kontinuiranog prijenosa znanja i na sve ostale učesnike sistema zaštite i spašavanja – vatrogasci, gorska služba spašavanja, jedinice ZIS-a u privrednim subjektima, zdravstvene institucije, nevladin sektor)</i>	0	0	0	0	-	0	
<i>3.3.2. Podrška prevenciji i sanaciji šteta nastalih uticajem prirodnih ili drugih opasnosti</i>	114.000	114.000	114.000	342.000	-	342.000	
<i>3.3.2.1. Saniranje dijela šteta nastalih djelovanjem prirodnih i drugih opasnosti.</i>	68.000	68.000	68.000	204.000	-	204.000	<u>Kantonalna uprava civilne zaštite TK; Općine TK</u>
<i>3.3.2.2. Preventivne mjere zaštite i spašavanja.</i>	46.000	46.000	46.000	138.000	-	138.000	
Mjere strateškog cilja 4. i 5. (zaštita okoliša i javna infrastruktura)				42.407.083	16.646.854	25.760.229	
<i>4.1.1. Izgradnja, modernizacija i unaprjeđenje ekonomske održivosti općinskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja.</i>	2.060.000	2.060.000	2.476.667	6.596.667	3.298.333	3.298.333	<u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Općine TK; Komunalna preduzeća.</u>
<i>4.1.1.1. Izgradnja novih, proširenje i modernizacija postojećih općinskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja.</i>	2.060.000	2.060.000	2.060.000	6.180.000	3.090.000	3.090.000	

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
4.1.1.2. Izrada Studije za smanjenje gubitaka i Plana sanacije sekundarne vodovodne mreže.			83.333	83.333	41.667	41.667	
4.1.1.3. Materijalnim i institucionalnim jačanjem komunalnih preduzeća unaprijediti ekonomsku održivost sistema i operatera vodosnabdijevanja.			333.333	333.333	166.667	166.667	
4.1.2. Izgradnja, modernizacija i legalizacija općinskih i mjesnih kanizacionih sistema, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.	2.060.000	2.060.000	2.060.000	6.180.000	3.090.000	3.090.000	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Komunalna preduzeća; Općine TK.
4.1.3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.	1.000.000	1.000.000	1.000.000	3.000.000	1.500.000	1.500.000	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Općine TK; Komunalna preduzeća.
4.1.4. Izrada tehničke dokumentacije i uređenje vodotoka II. kategorije, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.	2.000.000	2.000.000	2.000.000	6.000.000	3.000.000	3.000.000	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Općine TK
4.1.5. Sanacija brane Modrac, IV faza.	1.000.000	1.000.000		2.000.000	-	2.000.000	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH; Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; JP "Spreča" d.d. Tuzla..

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
4.2.1. Toplifikacija dijela općine Živinice.	3.500.000	3.500.000	3.500.000	10.500.000	2.520.000	7.980.000	Općina Živinice; JP Elektroprivreda BiH; Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK.
4.2.2. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom općine Gračanica.			100.000	100.000	10.000	90.000	Općina Gračanica; Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK
4.3.1. Izgradnja i rekonstrukcija cestovne mreže na području Tuzlanskog kantona, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.	150.000	300.000	150.000	600.000	-	600.000	Direkcija cesta TK; Općine Sapna Teočak i Banovići
4.3.1.1. Rekonstrukcija puta Kobilići-Međeđa.	150.000	150.000		300.000	-	300.000	
4.3.1.3. Izgradnja saobraćajnica u Zoni B općine Banovići.		150.000	150.000	300.000	-	300.000	
4.3.2. Izgradnja cestovne infrastrukture za povezivanje Tuzlanskog kantona sa glavnim cestovnim koridorima.		75.000	75.000	150.000	-	150.000	Ministarstvo trgovine, turizma i saobraćaja TK; Direkcija cesta TK; Općine Tuzla I Banovići.
4.3.2.2. Unaprjeđenje regionalne saobraćajnice za priključak općine Banovići na saobraćajnicu Tuzla-Žepče.		75.000	75.000	150.000	-	150.000	
5.1.1. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka, voda i zemljišta u Tuzlanskom kantonu.	93.750	318.750	318.750	731.250	197.438	533.813	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK; Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
5.1.1.1. Unaprjeđenje postojećeg sistema za monitoring kvaliteta zraka.		50.000	50.000	100.000	27.000	73.000	TK; Agencija za vodno područje rijeke Save; Poljoprivredni zavod TK.
5.1.1.2. Uspostava sistemskog monitoringa površinskih voda II kategorije u Tuzlanskom kantonu i uvezivanje sa sistemom Agencije za vodno područje rijeke Save.		175.000	175.000	350.000	94.500	255.500	
5.1.1.3. Uspostava sistemskog monitoringa stanja zemljišta u saradnji sa Federalnim zavodom za agropedologiju.	93.750	93.750	93.750	281.250	75.938	205.313	
5.1.2. Inventarizacija i uspostavljanje sistema monitoringa biološke i geološke raznolikosti u Tuzlanskom kantonu.			533.333	533.333	106.667	426.667	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK.
5.1.3. Izrada nedostajuće strateško-planske dokumentacije od značaja za sektor okoliša.	106.667	106.667	106.667	320.000	192.000	128.000	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK; Općine Teočak, Sapna, Čelić, Kalesija, Banovići.
5.2.1 Izrada elaborata i provedba mjera zaštite izvorišta u općinskim i mjesnim vodovodnim sistemima.		250.000	416.667	666.667	333.333	333.333	Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Općine TK
5.2.1.1. Uskladiti postojeće, izraditi i usvojiti nedostajuće Elabore o zaštiti izvorišta u skladu sa važećim pravilnikom i po prioritetima JLS.		250.000	250.000	500.000	250.000	250.000	
5.2.1.2. Sprovesti tehničke mjere zaštite izvorišta po prioritetima JLS u skladu sa urađenim elaboratima, te			166.667	166.667	83.333	83.333	

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
<i>Zakonom o vodama FBiH i podzakonskim aktima.</i>							
<i>5.2.2 Unaprjeđenje kvaliteta zemljišta vraćanjem funkcije degradiranog zemljišta.</i>	100.000	112.500	845.833	1.058.333	529.167	529.167	
<i>5.2.2.1. Izraditi kartu upotrebne vrijednosti zemljišta u TK i plan saniranja ili otklanjanje oštećenja, odnosno vraćanja u funkciju oštećenog tla.</i>	25.000	25.000		50.000	25.000	25.000	<u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Kantonalna uprava civilne zaštite;</u>
<i>5.2.2.2. Operacionalizacija pripremljenih planova unaprjeđenja kvaliteta zemljište i vraćanja u funkciju degradiranog zemljišta.</i>			833.333	833.333	416.667	416.667	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK; Poljoprivredni zavod TK; Općine TK.
<i>5.2.2.3. Izrada katastra klizišta TK.</i>	75.000	75.000		150.000	75.000	75.000	
<i>5.2.2.4. Izrada plana sanacije i sprječavanja nastanka klizišta.</i>		12.500	12.500	25.000	12.500	12.500	
<i>5.2.3. Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi, izrada i provedba Programa mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih aktivnosti.</i>		25.000	108.333	133.333	66.667	66.667	<u>Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK; Poljoprivredni zavod TK.</u>
<i>5.2.3.1. Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi uključujući izračun pokazatelja o potrošnji đubriva i pesticida, te izrada odgovarajućeg programa mjera za upravljanje zagađenjem iz</i>		25.000	25.000	50.000	25.000	25.000	

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
<i>poljoprivrednih aktivnosti.</i>							
<i>5.2.3.2. Finansijska podrška privrednicima za implementaciju projekata čistije proizvodnje.</i>			83.333	83.333	41.667	41.667	
<i>5.2.4. Uspostava redovnog praćenja i unaprjeđenje zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta.</i>	510.000	672.500	212.500	1.395.000	139.500	1.255.500	Kantonalna uprava za šumarstvo; Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK.
<i>5.2.4.1. Inventarizacija šuma i šumskog zemljišta u cilju uspostave baze podataka u GIS-u, te nabavka potrebnog softvera.</i>		100.000	100.000	200.000	20.000	180.000	
<i>5.2.4.2. Praćenje zdravstvenog stanja i devastacije šuma i šumskog zemljišta (koristeći GIS bazu).</i>			40.000	40.000	4.000	36.000	
<i>5.2.4.3. Tehničko opremanje čuvarske službe za adekvatnije praćenje zdravstvenog stanja šuma te sistem dojava i borbe protiv požara (nabavka opreme za održavanje zdravstvenog stanja šuma, izgradnja osmatračnica, nabavka telekomunikacijske opreme, nabavka vatrogasnih vozila).</i>	500.000	500.000		1.000.000	100.000	900.000	
<i>5.2.4.4. Sprovođenje mjera i aktivnosti na održavanju FSC certifikata i recertifikacije.</i>	10.000	10.000	10.000	30.000	3.000	27.000	

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI ZA KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰
5.2.4.5. Sufinansiranje projekata koji se odnose na održivo upravljanje šumama.		62.500	62.500	125.000	12.500	112.500	
5.3.1. Izrada nedostajuće i harmonizacija postojeće strateško-planske dokumentacije za upravljanje otpadom.		10.000	75.000	85.000	85.000	-	Ministarstvo prostornog uređenje i zaštite okoliša TK;
5.3.1.1. Izrada programa povećanja obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvajanjem otpada.			65.000	65.000	65.000	-	
5.3.1.2. Provesti i izmjene i dopune Prostornog plana TK kako bi se obezbijedio funkcionalan i ekonomski održiv razmještaj infrastrukture upravljanja otpadom.		10.000	10.000	20.000	20.000	-	
5.3.2. Razvoj infrastrukture za sortiranje i prikupljanje reciklažnog otpada.		95.000	95.000	190.000	95.000	95.000	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK.
5.4.1. Povećanje energetske efikasnosti javnih objekata na području TK.	872.500	922.500	922.500	2.717.500	1.358.750	1.358.750	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta; Korisnici javnih objekata sa područja Tuzlanskog kantona.
5.4.1.1. Povećanje energetske efikasnosti na min. 18 javnih objekata na području TK.	872.500	872.500	872.500	2.617.500	1.308.750	1.308.750	
5.4.1.2. Uvođenje institucije i edukacija energetskih menadžera u budžetskim ustanovama.		50.000	50.000	100.000	50.000	50.000	
5.4.2. Program sufinansiranja primjene mjera energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora			250.000	250.000	125.000	125.000	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša TK

Mjere/Aktivnosti	2016.	2017.	2018.	Ukupno	Vlada TK	Ostali izvori	ODGOVORNI KOORDINACIJU IMPLEMENTACIJE MJERE ¹⁰ ZA
<i>energije.</i>							
<i>5.4.2.1. Finansijska podrška projektima u oblasti EE i OIE.</i>			83.333	83.333	41.667	41.667	
<i>5.4.2.2. Uvesti sistem stimulansa i destimulansa za povećanje energetske efikasnosti u domaćinstvima i privredi, kao i stimuliranje zamjene uvoznih fosilnih goriva domaćim gorivima iz obnovljivih izvora.</i>			166.667	166.667	83.333	83.333	
UKUPNO	54.553.742	58.454.741	76.096.613	189.039.817	72.651.767	116.388.050	

Prilog 2 – Makro indikatori razvoja

R.B.	OSNOVNI INDIKATORI RAZVOJA	indikator	Polazno stanje			2015			2016			Uporedni podaci 2014		
			2014									/FBiH/		
			Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	Muški	Ženski
	INDEKS RAZVIJENOSTI (FBiH)	indeks	101,5									100		
	Stanovništvo	broj	477.278									2.337.200		
1	Zaposlenih stanovnika	broj	80.727									435.113		
		%	44,92%											
2	Nezaposlenih stanovnika	broj	98.956									391.942	190.684	201.258
		%	55,07%											
3	Bruto domaći proizvod	iznos (KM)	2.620.858.000									16.800.000.000		
		po glavi	5.253									7.188		
4	Investicije na teritoriji kantona (princip čistih djelatnosti)	iznos (KM)	434.652.000											
5	Broj privrednih društava/1000 stanovnika	broj	7,18											
6	Broj obrta/1000 stanovnika	broj	22,46											
7	Prosječna neto plaća u KM	iznos (KM)	738									835		
8	Broj učenika osnovnih škola/1000 stanovnika	broj	83,67											
9	Broj učenika srednjih škola/1000 stanovnika	broj	47,11											
10	Socijalni transferi po glavi stanovnika	po glavi (KM)	11,6											
11	Broj ljekara/1000 stanovnika	omjer	2,14									1,93		
12	Iznos realiziranih sredstava za prioritete iz razvojne strategije	Iznos												

DOPUNSKI INDIKATORI RAZVOJA												
1	Udio realiziranih kapitalnih investicija u budžetu	omjer	1,54%									
2	Vrijednost direktnih stranih investicija u KM	iznos (KM)	4.672.453									
3	Poljoprivrednih gazdinstava/1000 stanovnika	omjer	27,02							20,75		
4	Broj korisnika socijalne pomoći/1000 stanovnika	omjer	131,74									
5	Zdravstveno osiguranih lica u odnosu na ukupno stanovništvo	omjer	94,20%							86,5%		
6	Broj aktivnih članova u institucijama kulture	broj										
7	Broj aktivnih članova u sportskim institucijama	broj										
8	Pokrivenost stanovništva organizovanim sistemima vodosnabdijevanja	%	49,10%							60%		
9	Pokrivenost stanovništva kanalizacionim sistemom	%	24,70%							33%		
10	Pokrivenost domaćinstava odvozom krutog otpada	%	53%							63%		
11	Učešće saobraćajnica višeg ranga u ukupnoj dužini cestovne mreže	%	32,67%							37,9% (BiH)		
12	Procenat uključenosti ranjivih kategorija u redovni sistem obrazovanja	%										

Prilog 3 – Sektorski indikatori razvoja

EKONOMSKI SEKTOR					
	Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima	Polazna osnova	Ostvareni ishodi sa indikatorima		
Prioritet	INDIKATORI:	Prosjek 2009.-2013.	2016.	2017.	2018.
1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.	Vrijednost ostvarenih domaćih i stranih investicija.	424.402.000 KM			
	Broj podržanih preduzeća/obrta.	0			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	<ul style="list-style-type: none"> Povećati vrijednost ostvarenih domaćih i stranih investicija za 10% u odnosu na prosjek 2009.-2013. godina. Povećati konkurentnost i kapacitete najmanje 700 preduzeća/obrta. 				
Prioritet	INDIKATORI:	Prosjek 2009.-2013.	2016.	2017.	2018.
1.2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.	Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava (princip čistih djelatnosti);	34.494.000 KM			
	Ukupna požnjevena površina svih kultura u ha.	55.259 ha			
	Ukupan broj rodni stabala.	4.275.409			
	Brojno stanje stoke.	279.362 ¹¹			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	<ul style="list-style-type: none"> Povećati investicije u poljoprivredi na nivo godišnjeg prosjeka 2009.-2013. godina. Povećati nivo poljoprivredne proizvodnje (požnjevene površine, rodna stabla, stočni fond) za najmanje 5% u odnosu na prosjek 2009.-2013. godina. 				
Prioritet	INDIKATORI:	Maj 2013.- Maj 2014.	2016.	2017.	2018.
1.3. Unaprijediti prometnu mrežu i povezanost Tuzlanskog kantona	Broj prevezenih putnika.	102.422			
	Količina prevezene robe.	60 tona			

¹¹ Perad i koke nosilice prikazane u hiljadama grla.

sa razvijenim tržištima.	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:
	Povećati obim putničkog i teretnog saobraćaja za 10% u odnosu na 2013. godinu.	

DRUŠTVENI SEKTOR					
	Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima	Polazna osnova	Ostvareni ishodi sa indikatorima		
Prioritet	INDIKATORI:	2013.	2015.	2016.	2017.
2.1. Poboljšati kvalitetu obrazovanja i naučno-istraživačkog rada.	<i>Procenat upisanih učenika u srednje stručne škole.</i>	21,01%			
	<i>Broj studenata na 1.000 stanovnika TK.</i>	25			
	<i>Broj provedenih istraživačkih radova.</i>	0			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	<ul style="list-style-type: none"> Do 2020.g. broj učenika upisanih u stručne srednje škole uvećan za 5% u odnosu na 2014. godinu. Do 2020.g. povećati broj studenata na 1.000 stanovnika Tuzlanskog kantona za minimalno 10% u odnosu na 2014. Do 2020.g. provedeno najmanje 15 novih istraživačkih radova. 				
Prioritet	INDIKATORI:	2013.	2015.	2016.	2017.
2.2. Jačati i razvijati inkluzivne programe zapošljavanja.	<i>Broj dodatno zaposlenih ranjivih kategorija (boračka populacija, Romi i teško zapošljive kategorije stanovništva).</i>	0			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine dodatno zaposleno najmanje 1.500 pripadnika ranjivih kategorija.				

Prioritet	INDIKATORI:	2013.	2015.	2016.	2017.
3.1. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti.	<i>Iznos izdvajanja iz budžeta TK za sport i kulturu.</i>	761.810 KM			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine za 20% povećan nivo izdvajanja iz Budžeta TK za sport i kulturu u odnosu na 2014. godinu.				
Prioritet	INDIKATORI:	2013.	2015.	2016.	2017.
3.2. Unaprijediti socijalnu i zdravstvenu zaštitu.	<i>Broj smrtnih ishoda od vodećih bolesti.</i>	3.244			
	<i>Broj dodatno otvorenih institucija ili centara za podršku socijalno ranjivim kategorijama.</i>	0			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	<ul style="list-style-type: none"> Do 2020. godine broj oboljelih i smrtnih ishoda od vodećih bolesti smanjen za 15% u odnosu na 2014. godinu. Do 2020. godine dodatno otvorena najmanje jedna institucija koje daje podršku socijalno ranjivim kategorijama. 				
Prioritet	INDIKATORI:	2013.	2015.	2016.	2017.
3.3. Poboljšati bezbjednost građana od prirodnih i drugih opasnosti.	<i>Broj dodatno educiranih i opremljenih timova civilne zaštite.</i>	0			
	<i>Broj preventivnih mjera zaštite od prirodnih i drugih opasnosti.</i>	0			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	<ul style="list-style-type: none"> Do 2020. godine dodatno educirano i u potpunosti opremljeno najmanje 5 timova civilne zaštite. Do 2020. godine primjenjeno najmanje 10 preventivnih mjera zaštite od prirodnih i drugih opasnosti. 				

--	--	--

SEKTOR ZAŠTITE OKOLIŠA					
	Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima	Polazna osnova	Ostvareni ishodi sa indikatorima		
Prioritet	INDIKATORI:	2014.	2015.	2016.	2017.
4.1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.	<i>Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na sisteme javnog vodosnabdijevanja.</i>	50%			
	<i>Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na kanalizacione sisteme.</i>	25%			
	<i>Procenat tretmana otpadnih voda iz naselja.</i>	7%			
	<i>Povećanje udjela površina Tuzlanskom kantonu zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100.</i>	0%			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na sisteme javnog vodosnabdijevanja povećan sa 50% na 60%; • Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na kanalizacione sisteme povećan sa 25% na 30%; • Procenat tretmana otpadnih voda iz naselja povećan sa 7% na 12 %; • Procenat površina zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100 povećan za 5%; 				
Prioritet	INDIKATORI:	2014.	2015.	2016.	2017.
4.2. Infrastrukturu snabdijevanja toplotnom energijom, optimizirati i prilagoditi potrebama stanovništva i	<i>Ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja.</i>	1.792.640 m ²			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			

<i>privrede.</i>	Do 2020. godine ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja povećana za min. 15%.				
Prioritet	INDIKATORI:	2014.	2015.	2016.	2017.
4.3. Modernizovati saobraćajnu infrastrukturu i osigurati funkcionalno, ekonomski i okolišno održivo povezivanje sa okruženjem.	<i>Udio saobraćajnica višeg ranga (regionalne + magistralne) u ukupnoj dužini cestovne mreže.</i>	32,67%			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> Udio saobraćajnica višeg ranga u ukupnoj dužini cestovne mreže povećan za 15%. 				
Prioritet	INDIKATORI:	2014.	2015.	2016.	2017.
5.1. Uspostaviti funkcionalan sistem monitoringa parametara zaštite okoliša kako bi se osiguralo praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša.	<i>Pokrivenost stanovništva sistemom redovnog monitoringa osnovnih parametara stanja okoliša.</i>	11% ¹²			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> Područje na kojem živi min. 50% stanovništva pokriveno sistemom redovnog praćenja osnovnih parametara stanja okoliša. 				
Prioritet	INDIKATORI:	2014.	2015.	2016.	2017.
5.2. Zaštititi okoliš smanjenjem pritisaka i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima.	<i>Broj izvorišta za koje su uspostavljene nove zone sanitarne zaštite.</i>	0			
	<i>Stepen gubitka, stepen trošenja zemljišta i unos fosfora i azota na nivou Kantona.</i>	7% (gubitak zemljišta) 14,7% (trošenje zemljišta) 1,1 kg/ha/god (fosfor)			

¹² Navedena početna vrijednost se odnosi samo na praćenje parametara kvaliteta zraka koje se trenutno vrši za teritoriju Grada Tuzla

		10,2 kg/ha/god (azot)			
	<i>Postojanje sistema redovnog praćenja zdravstvenog stanja šuma.</i>	0 %			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Zone sanitarne zaštite uspostavljene za 10 novih izvorišta. • Stepen gubitka, stepen trošenja zemljišta i unos fosfora i azota smanjeni za min. 30%. • Uspostavljen sistem redovnog praćenja zdravstvenog stanja šuma. 				
Prioritet	INDIKATORI:	2014.	2015.	2016.	2017.
5.3. Uspostaviti funkcionalan sistem upravljanja otpadom kako bi se zaštitio okoliš i zdravlje stanovništva.	<i>Odnos prikupljenog i proizvedenog komunalnog otpada.</i>	57%			
	<i>Količine selektivno prikupljenog komunalnog otpada.</i>	17%			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Odnos prikupljenog i proizvedenog komunalnog otpada porastao do min 80%. • Količine selektivno prikupljenog komunalnog otpada povećane sa 17% na 30%. 				
Prioritet	INDIKATORI:	2014.	2015.	2016.	2017.
5.4. Intenzivirati provedbu principa i mjera energetske efikasnosti.	<i>Procenat smanjenja potrošnja toplotne i električne energije u 18 identifikovanih javnih objekata.</i>	0%			
	<i>Procenat smanjenja potrošnje toplotne i električne energije korisnika sredstava podrški.</i>	0%			
	OČEKIVANI ISHODI:	KUMULATIVNA OCJENA:			
	Do 2020. godine: <ul style="list-style-type: none"> • Potrošnja toplotne i električne energije u 18 identifikovanih javnih objekata smanjena za prosječno 40%. • Potrošnja toplotne i električne energije u 				

	podržanim domaćinstvima i privrednim subjektima smanjena za prosječno 20%.	
--	--	--

Prilog 4 - Procjena očekivanih rezultata sa pokazateljima

Strateški cilj/Prioritet/Mjera	Rezultat/Ishod	Indikatori
Strateški cilj 1: Osigurati stabilnost i prosperitet razvoja privrede Tuzlanskog kantona.		<ul style="list-style-type: none"> • BDP po glavi stanovnika; • Broj preduzeća na 1000 stanovnika; • Broj zaposlenih;
Prioritet: 1.1. Razviti privredu Tuzlanskog kantona realizacijom novih investicija i poticanjem sektora poduzetništva.	<ul style="list-style-type: none"> • Povećati vrijednost ostvarenih domaćih i stranih investicija za 10% u odnosu na prosjek 2009.-2013. godina. • Povećati konkurentnost i kapacitete najmanje 700 preduzeća/obrta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost ostvarenih domaćih i stranih investicija. • Broj podržanih preduzeća/obrta.
1.1.1. Finansijska, institucionalna i pravna podrška malim i srednjim preduzećima i obrtima.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • najmanje 2,5 miliona KM operativno za funkcionisanje Garantnog fonda; • uspostavljen registar parafiskalnih nameta i ostvaren konkretan pozitivan uticaj na 15 parafiskalnih nameta; • 100 MSP-a i/ili obrtnika ostvarilo besplatnu pravnu pomoć 	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijednost finansijskih sredstava Garantnog fonda; • Broj registara za razvoj privrede; • Broj MSP-a/obrtnika sa ostvarenom besplatnom pravnom pomoći;
1.1.2. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i obrtnika.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • za najmanje 25 korisnika MSP/obrtnika omogućiti uvođenje/obnavljanje ISO/IEC standarda, energetske standarda, osiguranje CE znaka i softverskih rješenja za unaprjeđenje poslovanja, • za najmanje 10 korisnika MSP/obrtnika omogućiti subvenciju troškova za prekvalifikaciju/dokvalifikaciju/specijalizaciju MSP-a i obrta, • za najmanje 10 udruženja/fondacije omogućiti subvenciju troškova za projekte koji imaju za cilj podizanje poduzetničkog duha na TK, • formirane najmanje 2 obrtničke zadruge ili klastera; • omogućiti učešće i promociju MSP-a/obrtnika na najmanje 2 sajma/slične manifestacije, 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj MSP/obrtnika sa uvedenim standardima poslovanja; • Broj prekvalifikovanih/dokvalifikovanih osoba; • Broj podržanih udruženja, MSP-a, obrtnika; • Broj uspostavljenih programa javno-privatnog partnerstva;

Strateški cilj/Prioritet/Mjera	Rezultat/Ishod	Indikatori
	<ul style="list-style-type: none"> • uspostavljeno između 30 i 50 programa javno-privatnog partnerstva, • ustupljena najmanje 3 neiskorištena objekta u vlasništvu Tuzlanskog kantona, MSP-a i/ili obrtnicima. 	
1.1.3. Biznis Start-Up fond za mlade.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uspostaviti kreditno-garantnu liniju za business start-up poduhvate mladih osoba sa područja Tuzlanskog kantona, • za najmanje 20 mladih ljudi omogućiti finansijska (grant i subvencionirana kreditna sredstva) sredstva za pokretanje poslovnog poduhvata, uz 100%-tnu garanciju i subvencioniranu kamatnu stopu od 0%, • osigurati samozapošljavanje najmanje 20 mladih osoba sa područja TK, • unaprijediti poduzetničke vještine i osigurati mentorsku podršku kod najmanje 200 mladih ljudi sa područja TK, • uspostaviti bazu mentora iz oblasti poduzetništva, sa najmanje 10 mentora, eksperata iz prakse. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj pokrenutih poslovnih poduhvata; • Broj edukovanih početnika u biznisu;
1.1.4. Podrška novim investicijama u industrijskoj proizvodnji.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podržano najmanje 50 privrednih društava koja realizuju nove investicije u industriji, • osigurano zapošljavanje najmanje 150 osoba u oblasti industrijske proizvodnje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih privrednih društava; • Broj novouposlenih u oblasti industrijske proizvodnje;
1.1.5. Razvoj poslovne infrastrukture na području Tuzlanskog kantona.	<p>Do 2016. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uspostavljena i operativna 2 nova Centra za podršku poduzetništvu s poslovnim inkubatorima; • značajno prošireni kapaciteti postojećeg tehnološkog parka-BIT Centra Tuzla. <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uspostavljena i operativna funkcionalna poslovna zona „Kreka Sjever“ Tuzla za 30-ak MSP-a, 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj funkcionalnih objekata poslovne infrastrukture; • Broj preduzeća u novoizgrađenoj poslovnoj infrastrukturi;

<i>Strateški cilj/Prioritet/Mjera</i>	<i>Rezultat/Ishod</i>	<i>Indikatori</i>
	<ul style="list-style-type: none"> značajno prošireni kapaciteti postojećeg Centra naprednih tehnologija MTTC Gračanica. 	
1.1.6. Razvoj turističke ponude na području Tuzlanskog kantona.	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> provedena analiza konkurentnosti turističke ponude TK, uspostavljeno najmanje 5 novih prepoznatljivih i kvalitetnih turističkih proizvoda TK, formirana komisija za ocjenu izvornost proizvoda proizvedenih na stari i tradicionalni način, i certificirano najmanje 5 proizvoda proizvedenih na stari i tradicionalni način. <p>Do 2020. godine revitaliziran kompleks Stari Grad u Srebrenik kroz izgradnju najmanje 3 objekta turističke infrastrukture (info centar, sanitarni objekti, parking i sl.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> Broj novih turističkih proizvoda; Broj objekata turističke infrastrukture; Broj nalaza i ocjena izvornosti proizvoda;
Prioritet 1.2. Jačati konkurentnost sektora poljoprivrede.	<ul style="list-style-type: none"> <i>Povećati investicije u poljoprivredi na nivo godišnjeg prosjeka 2009.-2013. godina.</i> <i>Povećati nivo poljoprivredne proizvodnje (požnjevene površine, rodna stabla, stočni fond) za najmanje 5% u odnosu na prosjek 2009.-2013. godina.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> <i>Ostvarene investicije u poljoprivredi u nova stalna sredstva uključujući investicije poljoprivrednih gazdinstava (princip čistih djelatnosti);</i> <i>Ukupna požnjevena površina svih kultura u ha;</i> <i>Ukupan broj rodni stabala;</i> <i>Brojno stanje stoke;</i>
1.2.1. Zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta, okrupnjavanja zemljišnih posjeda, i uspostave politike održivog upravljanja zemljištem.	Povećan obim poljoprivredne proizvodnje, povećan stepen iskorištenosti obradivih površina, povećana plodnost zemljišta, unaprijeđeni postojeći i uspostavljeni nedostajući mehanizmi održivog upravljanja zemljišta.	<ul style="list-style-type: none"> Broj realiziranih projekata zaštite i uređenja poljoprivrednog zemljišta; Broj gazdinstava koji koristi poticaje za okrupnjavanje posjeda; Broj mjera kojima se realizuje uspostava zemljišnih evidencija, usaglašavanje podataka katastra i zemljišnih knjiga; Površina poljoprivrednog zemljišta u hektarima na kom se kome se realizira monitoring;
1.2.2. Direktna plaćanja poljoprivrednim	Povećan obim biljne proizvodnje, konkurentnost i dohodak poljoprivrednih gazdinstava.	<ul style="list-style-type: none"> Broj poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili pravo na novčanu podršku;

<i>Strateški cilj/Prioritet/Mjera</i>	<i>Rezultat/Ishod</i>	<i>Indikatori</i>
proizvođačima u oblasti biljne proizvodnje.		<ul style="list-style-type: none"> • Obim proizvodnje koja se potiče; • Iznos ostvarenih novčanih podrški;
1.2.3. Direktna plaćanja poljoprivrednim proizvođačima u oblasti animalne proizvodnje.	Povećan obim animalne proizvodnje, konkurentnost i dohodak poljoprivrednih gazdinstava.	<ul style="list-style-type: none"> • Broj poljoprivrednih gazdinstava koji su ostvarili pravo na novčanu podršku; • Obim proizvodnje koja se potiče; • Iznos ostvarenih novčanih podrški;
1.2.4. Razvoj ruralnih područja.	Povećana konkurentnost poljoprivrednih proizvođača, te time i dohodak povećanjem produktivnosti i kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, marketinškom promocijom proizvoda i usluga, efikasnijim korištenjem prirodnih resursa, unaprijeđen razvoj i očuvanje ruralnih područja i okolišnih resursa, diverzifikacijom nepoljoprivrednih aktivnosti na poljoprivrednim gazdinstvima.	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih poljoprivrednih gazdinstava; • Broj poljoprivrednih proizvođača kojima je riješen radno-pravni status; • Iznos ostvarenih novčanih podrški;
1.2.5. Opće usluge u poljoprivredi.	Povećana konkurentnost poljoprivrednih proizvođača i njihov dohodak, povećanjem nivo znanja i vještina poljoprivrednih proizvođača, promocijom domaćih poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na domaćem i inostranom tržištu, unaprijeđenjem genetskog potencijala stoke, poboljšanjem kvalitete sjemenskog i sadnog materijala, poboljšan kvalitet i zdravstvena ispravnost poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, osiguran ekonomski opstanak gazdinstava u slučaju većih elementarnih nepogoda, zaustavljena migracija stanovništva iz ruralnih područja u gradove.	<ul style="list-style-type: none"> • Broj podržanih projekata; • Broj gazdinstava u selekcijskom programu; • Broj realiziranih programa;
Prioritet 1.3. Unaprijediti prometnu mrežu i povezanost Tuzlanskog kantona sa razvijenim tržištima.	<i>Povećati obim putničkog i teretnog saobraćaja za 10% u odnosu na 2013. godinu.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Broj prevezenih putnika;</i> • <i>Količina prevezene robe;</i>
1.3.1. Međunarodni aerodrom Tuzla – uspostava regionalnog kargo centra sa airparkom-I faza.	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje obima avio kargo prijevoza i povećanje broja prevezenih putnika sa Međunarodnog aerodroma Tuzla; • Povećanje godišnjih prihoda JP “Međunarodni aerodrom Tuzla”; • JP “Međunarodni aerodrom Tuzla” ostvaruje pozitivan rezultat poslovanja u 2016., 2017., 2018., 2019. i 2020. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj letova i linija na Međunarodnom aerodromu Tuzla; • Broj aerodromskih usluga koje pruža J.P. Međunarodni aerodrom Tuzla; • Broj educiranih i licencirani zaposlenika JP Međunarodni aerodrom Tuzla za potrebe prihvata i

<i>Strateški cilj/Prioritet/Mjera</i>	<i>Rezultat/Ishod</i>	<i>Indikatori</i>
	godini.	<p>otpreme zrakoplova sa aerodroma;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finansijski rezultat poslovanja (bilans stanja i uspjeha) za 2016., 2017., 2018., 2019. i 2020. godinu;
1.3.2. Izgradnja autoceste Orašje–Tuzla–Žepče kao tzv.Y krak koridora Vc.	<ul style="list-style-type: none"> • Angažovanje građevinske operative na duži vremenski period kao i velikog broja građevinskih radnika kao i kapaciteta pratećih djelatnosti a koje su direktno ili indirektno povezane sa izgradnjom autoceste. • Povećanje obima saobraćaja u putničkom i teretnom saobraćaju. • Smanjenje vremena putovanja robe i putnika. • Smanjenje transportnih troškova i povećanje konkurentnosti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stepen izrađenosti projektne dokumentacije za cestovno povezivanje sa koridorom V-c na dionici Tuzla-Žepče.; • Stepen izrađenosti projektne dokumentacije za cestovno povezivanje na dionici Tuzla-Orašje; • Dužina u km izgrađene autoceste Tuzla – Orašje;
Strateški cilj 2: Uspostaviti efikasne sisteme upravljanja razvojem ljudskih potencijala i tržišta rada, u cilju povećanja zapošljavanja.		<ul style="list-style-type: none"> • Stopa nezaposlenosti; • Procenat uključenosti ranjivih kategorija u redovni sistem obrazovanja
Prioritet: 2.1. Poboljšati kvalitetu obrazovanja i naučno-istraživačkog rada.	<ul style="list-style-type: none"> • Do 2020.g. broj učenika upisanih u srednje stručne škole uvećan za 5% u odnosu na 2014. godinu. • Do 2020.g. povećati broj studenata na 1.000 stanovnika Tuzlanskog kantona za minimalno 10% u odnosu na 2014. • Do 2020.g. provedeno najmanje 15 novih istraživačkih radova. 	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat upisanih učenika u srednje stručne škole; • Broj studenata na 1.000 stanovnika TK; • Broj provedenih istraživačkih radova;
2.1.1. Unaprjeđenje obrazovne infrastrukture.	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rekonstruirano i sanirano prizemlje i radionica mašinske struke I JU MSŠ Čelić; • Izgrađena i funkcionalna područna škola u Devetaku; • Izrađena projektna dokumentacija za Kampus univerziteta u Tuzli; • Rekonstruisana najmanje 3 nastavna objekta; 	<ul style="list-style-type: none"> • Stepen izrađenosti projektne dokumentacije za Kampus univerziteta u Tuzli; • Broj izgrađenih, rekonstruiranih i saniranih objekata obrazovanja;
2.1.2. Unaprjeđenje kvaliteta programa obrazovanja na TK.	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kreirano najmanje 5 novih obrazovnih programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj inoviranih nastavnih planova i programa cjeloživotnog učenja;

	<p>cjeloživotnog učenja;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 200 polaznika uspješno završilo nove programe cjeloživotnog učenja; • Najmanje 2 nova edukativna programa uvedena u kurikulum fakulteta; • Organizovano najmanje 400 prezentacija obrtničkih zanimanja učenicima završnih razreda osnovnih škola. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj učenika koji pohađaju nove programe cjeloživotnog učenja; • Broj programa uvedenih u kurikulume fakulteta; • Broj učenika koji su prisustvovali prezentaciji obrtničkih zanimanja;
<p>2.1.3. Podrška razvoju naučno-istraživačkih kapaciteta na području TK.</p>	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U okviru osnovanog Centra za društvena istraživanja i evaluaciju programa provedeno najmanje 5 naučnih istraživanja i evaluirano najmanje 10 programa. • Angažovano 18 predstavnika naučne dijaspore za učešće na trećem ciklusu studija; • Finansiran mjesečni boravak 12 kandidata na matičnoj ustanovi predstavnika naučne dijaspore s ciljem provedbe istraživanja; • Sufinansirani troškovi pripreme 3 istraživačka projekta u kojima je UNTZ partner. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj naučnih istraživanja i istraživačkih projekata; • Broj evaluiranih programa u okviru Centra za društvena istraživanja i evaluaciju; • Broj predstavnika naučne dijaspore koji učestvuju u trećem ciklusu studija i provedbi istraživanja;
<p>Prioritet: 2.2. Jačati i razvijati inkluzivne programe zapošljavanja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Do 2020.g. dodatno zaposleno najmanje 1.500 pripadnika ranjivih kategorija. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Broj dodatno zaposlenih ranjivih kategorija (boračka populacija, Romi i teško zapošljive kategorije stanovništva);</i>
<p>2.2.1. Podrška zapošljavanju marginaliziranih grupa stanovništva.</p>	<p>Do 2017:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaposleno najmanje 20 pripadnika Romske nacionalnosti, • Zaposleno najmanje 500 osoba preko 40 godina starosti koje se nalaze na evidenciji nezaposlenih, a na period od 6 mjeseci. <p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Najmanje 30.000 demobilisanih branitelja i pripadnika njihovih porodica završilo edukaciju na temu pokretanja vlastitog biznisa, • Zaposleno najmanje 1.000 pripadnika braniteljske skupine i članova njihove porodice. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj zaposlenih i samozaposlenih pripadnika ranjive grupe (demobilisani branitelji i članovi njihove porodice, Romi, nezaposlene osobe preko 40 godina starosti); • Broj demobilisanih branitelja i pripadnika njihovih porodica koji su završili edukaciju na temu pokretanja vlastitog biznisa;

2.2.2. Podrška zapošljavanju licima sa evidencije Službe za zapošljavanje TK.	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> Zaposleno najmanje 2.350 lica sa evidencije Službe za zapošljavanje TK, Najmanje 125 lica pristupilo obuci, stručnom osposobljavanju i usavršavanju. 	<ul style="list-style-type: none"> Broj zaposlenih i samozaposlenih lica sa evidencije Službe za zapošljavanje TK; Broj lica koja su prošla obuku, stručno osposobljavanje i usavršavanje;
Strateški cilj 3: Poboljšati kvalitetu života, sigurnost i socijalnu uključenost građana i učiniti politiku socijalne zaštite pravičnom i djelotvornom.		<ul style="list-style-type: none"> Indeks razvijenosti TK; Pokrivenost stanovništva zdravstvenim osiguranjem; Socijalni transferi po glavi stanovnika;
Prioritet: 3.1. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti.	<ul style="list-style-type: none"> Do 2020. g. za 20% povećan nivo izdvajanja iz Budžeta TK za sport i kulturu u odnosu na 2014. 	<ul style="list-style-type: none"> <i>Iznos izdvajanja iz budžeta TK za sport i kulturu;</i>
3.1.1. Unaprjeđenje sportske infrastrukture.	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> Izgrađena i funkcionalna sportska sala OŠ "Hamdija Kreševljaković" Gradačac, Izgrađeno 5 sportskih dvorana (u Kladnju, Kalesiji, Brijesnici, Teočaku i Čeliću). 	<ul style="list-style-type: none"> Broj izgrađenih i funkcionalnih sportskih sala i dvorana
3.1.2. Unaprjeđenje javne infrastrukture u oblasti kulture.	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> Izgrađen i funkcionalan PKSC „Bazen“ Gračanica, 	<ul style="list-style-type: none"> Broj izgrađenih objekata kulture
Prioritet: 3.2. Unaprijediti socijalnu i zdravstvenu zaštitu.	<ul style="list-style-type: none"> Do 2020.g. broj smrtnih ishoda od vodećih bolesti smanjen za 15% u odnosu na 2014. godinu. Do 2020.g. dodatno otvorena najmanje jedna institucija ili centar za podršku socijalno ranjivim kategorijama. 	<ul style="list-style-type: none"> <i>Broj smrtnih ishoda od vodećih bolesti;</i> <i>Broj dodatno otvorenih institucija ili centara za podršku socijalno ranjivim kategorijama;</i>
3.2.1. Unaprjeđenje socijalne zaštite.	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> Izgrađen referentni centar za autizam kojeg koristi, najmanje 10 osoba sa autizmom. 	<ul style="list-style-type: none"> Broj korisnika Centra za autizam;
3.2.2. Unaprjeđenje kvaliteta hitne medicinske pomoći na području TK.	Do 2020: <ul style="list-style-type: none"> Najmanje 150 osoba educirano u formiranom i opremljenom Zavodu za hitnu medicinsku pomoć TK, U potpunosti opremljen i obučen Centar urgentne medicine JZU UKC Tuzla. 	<ul style="list-style-type: none"> Broj osoba educiranih u formiranom i opremljenom Zavodu za hitnu medicinsku pomoć; Broj opremljenih i obučanih centara urgentne medicine;
3.2.3. Prevencija i suzbijanje	Do 2020:	<ul style="list-style-type: none"> Broj uspostavljenih BSL III laboratorija;

zaraznih i vodećih uzroka oboljenja na TK.	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljena BSL III laboratorija, • Uspostavljeni programi prevencije za pet vodećih uzroka oboljenja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj programa prevencije vodećih uzroka oboljenja;
Prioritet: 3.3. Poboljšati bezbjednost građana od prirodnih i drugih opasnosti.	<ul style="list-style-type: none"> • Do 2020 g. dodatno educirano i u potpunosti opremljeno najmanje 5 timova civilne zaštite. • Do 2020.g. primjenjeno najmanje 10 preventivnih mjera zaštite od prirodnih i drugih opasnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Broj dodatno educiranih i opremljenih timova civilne zaštite;</i> • <i>Broj preventivnih mjera zaštite od prirodnih i drugih opasnosti;</i>
3.3.1. Jačanje kapaciteta civilne zaštite TK.	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U potpunosti opremljene i obučene službe zaštite i spašavanja KUCZ, • Izrađeni web sadržaji iz oblasti zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća. • Izrađen program edukacije na temu smanjenja rizika od katastrofa. • Najmanje 50 nevladinih organizacija, privrednih subjekata i naučnih institucija educirano na temu smanjenja rizika od katastrofa, • Najmanje 10 pripadnika civilne zaštite uspješno okončalo program „obuke učitelja“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj opremljenih i obučanih službi civilne zaštite; • Broj izrađenih web sadržaja iz oblasti zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća • Broj programa edukacije na temu smanjenja rizika od katastrofa; • Broj nevladinih organizacija, privrednih subjekata i naučnih institucija koji su educirani na temu smanjenja rizika od katastrofa; • Broj pripadnika civilne zaštite uspješno okončalo program „obuka učitelja“;
3.3.2. Podrška prevenciji i sanaciji šteta nastalih uticajem prirodnih ili drugih opasnosti.	<p>Do 2020:</p> <ul style="list-style-type: none"> • U potpunosti realizovana odobrena sredstva za sanaciju šteta, • U potpunosti realizovana odobrena sredstva za preventivne mjere zaštite i spašavanja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Step (broj) saniranih šteta u odnosu na ukupan broj (iznos) procijenjenih šteta; • Step realizacije sredstava za sanaciju šteta i preventivne mjere zaštite i spašavanja;
Strateški cilj 4: Modernizovati i učiniti ekonomski održivom javnu infrastrukturu, prvenstveno saobraćajnu, vodnu i energetska.		<ul style="list-style-type: none"> • <i>Procenat stanovništva obuhvaćenog savremenim komunalnim uslugama;</i> • <i>Broj putničkih i tonskih kilometara ostvarenih na području Kantona;</i>
Prioritet: 4.1. Izgradnja nove i modernizacija postojeće vodne infrastrukture kako bi se zadovoljile potrebe	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na sisteme javnog vodosnabdijevanja povećan sa 50% na 60%; • Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na sisteme javnog vodosnabdijevanja;</i> • <i>Procenat stanovništva i pravnih lica priključenih na kanalizacione sisteme;</i>

<p><i>stanovništva i privrede, te doprinijelo sigurnosti građana i zaštiti okoliša.</i></p>	<p><i>kanalizacione sisteme povećan sa 25% na 30%;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Procenat tretmana otpadnih voda iz naselja povećan sa 7% na 12 %;</i> • <i>Procenat površina zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100 povećan za 5%;</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Procenat tretmana otpadnih voda iz naselja;</i> • <i>Povećanje udjela površina Tuzlanskom kantonu zaštićenih od poplava ranga pojave 1/100;</i>
<p>4.1.1. Izgradnja, modernizacija i unaprjeđenje ekonomske održivosti općinskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja.</p>	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne mreže javnog vodosnabdijevanja povećana za min. 300 km • Prosječni gubici u sistemima javnog vodosnabdijevanja u Tuzlanskom kantonu smanjeni sa 40% na 35% ; • 100% sistema javnog vodosnabdijevanja Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne mreže javnog vodosnabdijevanja; • Procenat smanjenja prosječnih gubitaka u sistemima javnog vodosnabdijevanja Tuzlanskom kantonu; • Procenat sistema javnog vodosnabdijevanja Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa pribavljenim vodnim dozvolama.
<p>4.1.2. Izgradnja, modernizacija i legalizacija općinskih i mjesnih kanalizacionih sistema, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.</p>	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne zatvorene kanalizacione mreže povećana za min. 80 km • 100% sistema javne kanalizacije Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dužina sekundarne zatvorene kanalizacione mreže; • Procenat javnih kanalizacionih sistema u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama.
<p>4.1.3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.</p>	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kapacitet postrojenja za tretman otpadnih voda iz naselja povećan za min 45.000 ES; • 100% postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapacitet postrojenja za tretman otpadnih voda iz naselja; • Procenat postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama.
<p>4.1.4. Izrada tehničke dokumentacije i uređenje vodotoka II. kategorije, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.</p>	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ukupna dužina vodozaštitnih objekata povećana za 10%; • 100% zaštitnih vodnih objekata u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ukupna dužina vodozaštitnih objekata, • Procenat zaštitnih vodnih objekata u Tuzlanskom kantonu čija izgradnja i rekonstrukcija se finansira ili sufinansira iz budžetskih sredstava sa ishodovanim vodnim dozvolama.

4.1.5. Sanacija brane Modrac, IV faza.	<ul style="list-style-type: none"> Radovi predviđeni izvedbenim projektom realizovani sa 100%. 	<ul style="list-style-type: none"> Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom,
<i>Prioritet: 4.2. Infrastrukturu snabdijevanja toplotnom energijom, optimizirati i prilagoditi potrebama stanovništva i privrede.</i>	<i>Ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja povećana za min. 15%.</i>	<i>Ukupna površina prostora grijanih putem sistema centralnog grijanja.</i>
4.2.1. Toplifikacija dijela općine Živinice.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje magistralnog vrelovoda TE Tuzla-Općina Živinice realizovani sa 100%; Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje sekundarne mreže u općini Živinice realizovani sa 100%. 	<ul style="list-style-type: none"> Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom izgradnje magistralnog vrelovoda TE Tuzla-Općina Živinice, Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom izgradnje sekundarne mreže u općini Živinice,
4.2.2. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom općine Gračanica.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Radovi predviđeni izvedbenim projektom proširenja sekundarne mreže (ugradnje toplotnih podstanica) realizovani sa 100%. 	<ul style="list-style-type: none"> Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom proširenja sekundarne mreže (ugradnje toplotnih podstanica) u općini Gračanica.
<i>Prioritet: 4.3. Modernizovati saobraćajnu infrastrukturu i osigurati funkcionalno, ekonomski i ekološki održivo povezivanje sa okruženjem.</i>	<i>Udio saobraćajnica višeg ranga u ukupnoj dužini cestovne mreže povećan za 15%.</i>	<i>Udio saobraćajnica višeg ranga u ukupnoj dužini cestovne mreže.</i>
4.3.1. Izgradnja i rekonstrukcija cestovne mreže na području Tuzlanskog kantona, po prioritetima jedinica lokalne samouprave.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Radovi predviđeni izvedbenim projektom rekonstrukcije puta Kobilići-Međeđa realizovani sa 100%, Radovi predviđeni izvedbenim projektom rekonstrukcije glavnog lokalnog puta u općini Teočak realizovani sa 100% Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje saobraćajnica u Zoni B u općini Banovići realizovani sa 100% 	<ul style="list-style-type: none"> Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom rekonstrukcije puta Kobilići-Međeđa, Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom rekonstrukcije glavnog lokalnog puta u općini Teočak, Procenat realizacije radova predviđeni izvedbenim projektom izgradnje saobraćajnica u Zoni B u općini Banovići
4.3.2. Izgradnja cestovne infrastrukture za povezivanje	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Radovi predviđeni izvedbenim projektom izgradnje 	<ul style="list-style-type: none"> Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom izgradnje saobraćajnice Tuzla-Dokanj (I, II i

<p>Tuzlanskog kantona sa glavnim cestovnim koridorima.</p>	<p>saobraćajnice Tuzla-Dokanj (I, II i III faza) realizovani sa 100%,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Radovi predviđeni izvedbenim projektom saobraćajnice za priključak na saobraćajnicu Tuzla-Žepče na teritoriji općine Banovići realizovani sa 100%. 	<p>III faza),</p> <ul style="list-style-type: none"> • Procenat realizacije radova predviđenih izvedbenim projektom saobraćajnice za priključak na saobraćajnicu Tuzla-Žepče na teritoriji općine Banovići.
<p>Strateški cilj 5: Uspostaviti funkcionalan sistem zaštite okoliša i održivog upravljanja prirodnim resursima.</p>		
<p>Prioritet: 5.1. Uspostaviti funkcionalan sistem monitoringa parametara zaštite okoliša kako bi se osiguralo praćenje i unaprjeđenje stanja okoliša.</p>	<p>Područje na kojem živi min. 50% stanovništva pokriveno sistemom redovnog praćenja osnovnih parametara stanja okoliša.</p>	<p><i>Pokrivenost stanovništva sistemom redovnog monitoringa osnovnih parametara stanja okoliša.</i></p>
<p>5.1.1. Proširenje postojećeg sistema monitoringa zraka, voda i zemljišta u Tuzlanskom kantonu.</p>	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oprema i radovi predviđeni investiciono-tehničkom dokumentacijom za svaki od parametara (zrak, vode, zemljište) realizovani sa 100% , • Izrađeni izvještaji o monitoringu zraka, voda i zemljišta za 2020. godinu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Procenat realizacije radova i nabavke opreme predviđenih investiciono-tehničkom dokumentacijom, zasebno za svaki od parametara (zrak, vode, zemljište), • Izvještaji o monitoringu zraka, voda i zemljišta za 2020. godinu.
<p>5.1.2. Inventarizacija i uspostavljanje sistema monitoringa biološke i geološke raznolikosti u Tuzlanskom kantonu.</p>	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađen inventar flore, faune i gljiva i Distribucijska mapa ekosistema, • Donesena Odluka o imenovanju tijela za provedbu monitoringa. • Izrađen izvještaj o monitoringu biološke i geološke raznolikosti u Tuzlanskom kantonu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Inventar flore, faune i gljiva i Distribucijska mapa ekosistema, • Odluka o imenovanju tijela za provedbu monitoringa, • Izvještaji o monitoringu biološke i geološke raznolikosti za 2020. godinu.
<p>5.1.3. Izrada nedostajuće strateško-planske dokumentacije od značaja za sektor okoliša.</p>	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađen Katastar zagađivača za područje Tuzlanskog kantona, • Izrađena Strateška procjena utjecaja na okoliš (SPUO) za svu prostorno-plansku dokumentaciju TK , • U svih 5 općina LEAP-i usvojeni i započeta njihova provedba. 	<ul style="list-style-type: none"> • Katastar zagađivača za područje Tuzlanskog kantona, • Strateška procjena utjecaja na okoliš (SPUO) za svu prostorno-plansku dokumentaciju TK , • Lokalni akcioni plan za svaku od općina (Teočak, Sapna, Čelić, Kalesija, Banovići).

<p>Prioritet: 5.2. Zaštititi okoliš smanjenjem pritiska i uspostavljanjem održivog upravljanja prirodnim resursima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zone sanitarne zaštite uspostavljene za 10 novih izvorišta. • Stepen gubitka, stepen trošenja zemljišta i unos fosfora i azota smanjeni za min. 30%. • Uspostavljen sistem redovnog praćenja zdravstvenog stanja šuma. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Broj izvorišta za koje su uspostavljene nove zone sanitarne zaštite;</i> • <i>Stepen gubitka, stepen trošenja zemljišta i unos fosfora i azota na nivou Kantona;</i> • <i>Postojanje sistema redovnog praćenja zdravstvenog stanja šuma;</i>
<p>5.2.1 Izrada elaborata i provedba mjera zaštite izvorišta u općinskim i mjesnim vodovodnim sistemima.</p>	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Za svako izvorište u općinskim i mjesnim vodovodima za koje je podnesen zahtjev i odobreno finansiranje, izrađen Elaborat o zonama sanitarne zaštite i donesene odluke o zonama sanitarne zaštite, • Mjere zaštite provedene za 25% izvorišta za koje su donesene odluke 	<ul style="list-style-type: none"> • Elaborat o zonama sanitarne zaštite za pojedino izvorište, • Odluka o zonama sanitarne zaštite izdata od strane nadležnog organa u skladu sa Zakonom o vodama za pojedino izvorište, • Procenat izvorišta za koje su donesene Odluke i provedene mjere zaštite
<p>5.2.2 Unaprjeđenje kvaliteta zemljišta vraćanjem funkcije degradiranog zemljišta.</p>	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađena Karta upotrebne vrijednosti zemljišta i Plan saniranja ili otklanjanja oštećenja • Izrada Katastra klizišta TK i Plana sanacije, <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sanirano 100% lokacija definisanih Odlukom o prioritetima za sanaciju za planski period do 2020. godine. 	<ul style="list-style-type: none"> • Karta upotrebne vrijednosti zemljišta i plan sanacije oštećenja, odnosno vraćanja u funkciju oštećenog tla • Katastar klizišta i Plan sanacije klizišta, • Procenat saniranih lokacija definisanih Odlukom o prioritetima za sanaciju za planski period do 2020. godine.
<p>5.2.3. Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi, izrada i provedba Programa mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih aktivnosti</p>	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađena Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi uključujući i potrošnju đubriva i pesticida, • Izrađen Program mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih djelatnosti. <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podržano min. 50 projekata čistije proizvodnje u poljoprivredi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Analiza postojećeg stanja upravljačkih praksi u poljoprivredi uključujući i potrošnju đubriva i pesticida, • Program mjera za upravljanje zagađenjem iz poljoprivrednih djelatnosti, • Broj projekata čistije proizvodnje u poljoprivredi podržan u okviru Programa podrške poljoprivrednicima .
<p>5.2.4. Uspostava redovnog praćenja i unaprjeđenje zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta.</p>	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrađeni Inventar šuma i šumskog zemljišta i Program razvoja šumarstva za TK, 	<ul style="list-style-type: none"> • Inventar šuma i šumskog zemljišta (uključujući bazu podataka u GIS-u) • Program razvoja šumarstva za TK,

	<ul style="list-style-type: none"> Izrađen Plan i izvršeno tehničko opremanje Čuvarske službe u skladu sa Prioritetima za planski period do 2020. godine, <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrađeni izvještaji o zdravstvenom stanju i stanju devastacije šuma i šumskog zemljišta za 2019. i 2020. godinu. 	<ul style="list-style-type: none"> Plan i stepen realizacije opremanja čuvarske službe, Izvještaji o zdravstvenom stanju i stanju devastacije šuma i šumskog zemljišta za 2019. i 2020. godinu.
Prioritet: 5.3. Uspostaviti funkcionalan sistem upravljanja otpadom kako bi se zaštitio okoliš i zdravlje stanovništva.	<ul style="list-style-type: none"> Odnos prikupljenog i proizvedenog komunalnog otpada porastao do min 80%. Količine selektivno prikupljenog komunalnog otpada povećane sa 17% na 30%. 	<ul style="list-style-type: none"> <i>Odnos prikupljenog i proizvedenog komunalnog otpada;</i> <i>Količine selektivno prikupljenog komunalnog otpada;</i>
5.3.1. Izrada nedostajuće i harmonizacija postojeće strateško-planske dokumentacije za upravljanje otpadom.	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Usvojene izmjene Prostornog plana TK sa uključenim izmjenama koje se odnose na upravljanje otpadom. <p>Do 2019. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrađen Program povećanja obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvajanjem otpada,. 	<ul style="list-style-type: none"> Prostorni plan TK izmijenjen u dijelu koji se odnosi na upravljanje otpadom. Program povećanja obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvajanjem otpada,
5.3.2. Razvoj infrastrukture za sortiranje i prikupljanje reciklažnog otpada.	<p>Do 2018. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrađen Program i Operativni plan proširenja infrastrukture za odvojeno sakupljanje i tretman komunalnog otpada. <p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> 95% općina Tuzlanskog kantona pokriveno sustavom odvojenog prikupljanja reciklažnog komunalnog otpada . 	<ul style="list-style-type: none"> Program i Operativni plan proširenja infrastrukture za odvojeno sakupljanje i tretman komunalnog otpada, Procenat pokrivenosti općina Tuzlanskog kantona infrastrukturom za odvojeno prikupljanje reciklažnog otpada.
Prioritet: 5.4. Intenzivirati provedbu principa i mjera energetske efikasnosti.	<ul style="list-style-type: none"> Potrošnja toplotne i električne energije u 18 identifikovanih javnih objekata smanjena za prosječno 40%. Potrošnja toplotne i električne energije u podržanim domaćinstvima i privrednim subjektima smanjena za prosječno 20%. 	<ul style="list-style-type: none"> <i>Procenat smanjenja potrošnja toplotne i električne energije u 18 identifikovanih javnih objekata;</i> <i>Procenat smanjenja potrošnje toplotne i električne energije korisnika sredstava podrške;</i>
5.4.1. Povećanje energetske efikasnosti javnih objekata na	<p>Do 2017. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> Izrađeno 18 elaborata o izvršenim energetske 	<ul style="list-style-type: none"> Broj izrađenih elaborata o izvršenim energetske pregledima sa prijedlogom mjera,

području TK.	<p>pregledima sa prijedlogom mjera.</p> <p>Do 2019. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Radovi na provedbi mjera predviđenih elaboratima realizovani 100% • Min. 200 uposlenika javnih ustanova institucija i preduzeća završilo obuku za energetske menadžere. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stepen realizacije radova na provedbi mjera predviđenih elaboratima • Broj uposlenika javnih objekata koji su završili obuku za energetske menadžere.
5.4.2. Program sufinansiranja primjene mjera energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije.	<p>Do 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Min. 5.000 (1.000/god.) domaćinstava realizovalo sredstva iz programa podrške, • Min. 500 (100/god.) poslovnih subjekata realizovalo sredstva iz programa podrške, 	<ul style="list-style-type: none"> • Broj domaćinstava koja su realizovala sredstva iz programa podrške, • Broj poslovnih subjekata koji su realizovali sredstva iz programa podrške,